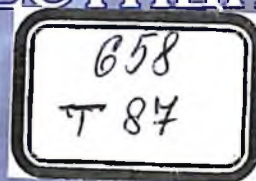

ТУРСУНОВ ШЕРЗОД АБДУҚОДИРОВИЧ

ТЕЛЕКОММУНИКАЦИЯ
СОҲАСИДА ИНВЕСТИЦИЯ
ФАОЛИЯТИНИ
САМАРАЛИ
БОШҚАРИШНИНГ
ТАШКИЛИЙ-ИҚТИСОДИЙ
МЕХАНИЗМЛАРИНИ
ТАКОМИЛЛАШТИРИШ

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ АХБОРОТ
ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ ВА КОММУНИКАЦИЯЛАРИНИ
РИВОЖЛАНТИРИШ ВАЗИРЛИГИ**

**ТОШКЕНТ АХБОРОТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ
УНИВЕРСИТЕТИ**

ТУРСУНОВ ШЕРЗОД АБДУҚОДИРОВИЧ

**ТЕЛЕКОММУНИКАЦИЯ СОҲАСИДА
ИНВЕСТИЦИЯ ФАОЛИЯТИНИ
САМАРАЛИ БОШҚАРИШНИНГ
ТАШКИЛИЙ-ИҚТИСОДИЙ
МЕХАНИЗМЛАРИНИ
ТАКОМИЛЛАШТИРИШ**

«TAMADDUN»
Тошкент – 2016

КБК: 65.9(5Ў)-56
УЎК: 621.3

Т-91 Турсунов, Шерзод

Телекоммуникация соҳасида инвестиция фаолиятини самарали бошқаришнинг ташкилий-иқтисодий механизмларини такомиллаштириш: монография / Ш. Турсунов. – Тошкент: «TAMADDUN» нашриёти, 2016. - 228б.

Масъул муҳаррир:

и.ф.д., проф. М.Р.Балтабаев

Тақризчилар:

и.ф.д., проф. А.М.Қодиров,

и.ф.н. А.А.Собиров

Ушбу монография телекоммуникация соҳасида инвестиция фаолиятини бошқариш ва унинг ташкилий-иқтисодий механизмларини такомиллаштириш, телекоммуникация хизматлари бозорида рақобат муҳитини ривожлантиришга оид махсус илмий ишларда манба сифатида фойдаланилиши мумкин. Бундан ташқари, телекоммуникация соҳасида инвестицион лойиҳаларни самарали амалга ошириш бўйича мақсадли давлат дастурларини ишлаб чиқишда ҳам қўлланилиши мумкин.

Монография ахборот-коммуникация технологиялари соҳаси билан қизиқувчи талаба ва магистрантлар, мустақил изланувчилар, ўқитувчилар, корхона раҳбарлари ва мутахассисларига мўлжалланган.

Монография Тошкент ахборот технологиялари университети Илмий Кенгашининг 2016 йил 31 мартдаги 7(657)-сонли баённомаси қарори билан чоп этишга тавсия этилди.

ISBN 978-9943-4655-8-9

© Ш. Турсунов, 2016 й.

© «TAMADDUN» нашриёти, 2016 й.

КИРИШ

Миллий иқтисодиётни модернизациялаш шароитида инвестиция фаолиятини бошқариш ва ривожлантириш долзарб масалалардан бирига айланди. Ўзбекистоннинг давлат мустақиллиги миллий иқтисодиётнинг ривожланишида янги саҳифа очди. Барча тармоқларда ижобий ўзгаришлар юз берди, янги тармоқлар бунёд этилди, қўшма корхоналар сони ўсиб борди. Иқтисодий ўсишга катта инвестициялар йўналтирилди. Телекоммуникация, мобил алоқа, интернет, хизмат кўрсатиш, ёкилғи-энергетика тармоқларига жалб этилган йирик миқдордаги инвестициялар импорт ўрнини босувчи ишлаб чиқаришни барпо қилиш ҳамда янги маҳсулот ва хизматларни ўзлаштириш билан боғлиқ бўлди. Кейинги йилларда транспорт мажмуасига, коммуникацияларга, ижтимоий соҳага, шу жумладан таълим соҳасига инвестициялар тобора кўпайиб бормоқда. Бундай тузилмавий ўзгартиришлар жаҳон хўжалигига кириб бориш, мамлакат иқтисодиётининг барқарор ўсишига эришиш имкониятларини яратади.

Ҳозирги даврда корхонанинг ўз маблағ манбалари чекланган бўлиб, улар кўпинча жорий харажатларни қоплаш учун сарфланади, қолган қисми эса чекланган маблағ сифатида инвестиция фаолиятини чегаралаб қўяди. Шу боис ҳозирда инвестиция ресурслари бозорида таклифни барқарорлаштириш ва етарли миқдорда ошириш учун унинг манбалари таркибида давлат улушини камайтирган ҳолда чет эл кредитлари ва маҳаллий банклар кредитларини ошириш мақсадга мувофиқдир.

Телекоммуникация хизматлари бозорининг кенгайиши, янги хизмат турларининг жорий этилиши, мавжуд хизмат турларининг ҳажмини ошириш, Ўзбекистон бозорига хорижий телекоммуникация хизмати кўрсатувчи ташкилотларнинг кириб келиши, айрим хизмат турлари бўйича ички бозорда рақобатчилик ҳолатининг юзага келиши шароитида иш юритиш телекоммуникация корхоналари учун кўрсатилаётган хизматларни бевосита истеъмолчиларга етказиб бериш ҳамда мустақкам бозор сегментига эга бўлишда инвестиция фаолиятини такомиллаштириш муҳим аҳамият касб этади.

Президентимиз И.А.Каримов таъкидлаганидек, “Ахборот-коммуникация технологияларининг ривожланиши мамлакатнинг рақобатдошлик даражасига таъсир кўрсатиши, катта ҳажмда ахборот тўшлаш ва уни умумлаштириш имконини бериши, бошқаришни стратегик даражада ташкил этиш учун кенг имкониятлар очиб беришини унутмаслигимиз зарур” [1.24.].

Ушбу жараён телекоммуникация соҳаси Ўзбекистон Республикаси миллий иқтисодиётининг ривожланаётган соҳаларидан бири эканлигини кўрсатади. Алоқа соҳасидаги ташкилотларнинг асосий қисми ўз воситалари ва соҳани ривожлантиришга йўналтирилган хорижий кредитлар ҳисобидан ташкил топган. Телекоммуникация соҳаси жалб этилган инвестицияларни тез қопланишини таъминлайдиган серурум соҳалардан биридир.

Юқоридагиларни умумлаштирган ҳолда инвестиция фаолиятини ривожлантириш борасидаги муаммони мажмуавий тарзда ўрганиш, республикада маъқул инвестиция муҳитини яратиш, алоқа корхоналарининг инвестицион жозибадорлиги ва молиявий барқарорлигини таъминлаш, телекоммуникация соҳасида инвестиция фаолиятини бошқариш ва янада ривожлантириш бўйича амалий маслаҳатлар ва ечимлар ишлаб чиқиш ҳозирги кунда долзарб масалалардан бири эканлигини асослаб беради.

Монографияда келтирилган тадқиқот натижаларининг илмий аҳамияти шундан иборатки, телекоммуникация соҳасида инвестиция фаолиятини бошқариш ва унинг ташкилий-иқтисодий механизмларини такомиллаштириш, телекоммуникация хизматлари бозорида рақобат муҳитини ривожлантиришга оид махсус илмий ишларда манба сифатида фойдаланилиши мумкин. Бундан ташқари телекоммуникация соҳасида инвестицион лойиҳаларни самарали амалга ошириш бўйича мақсадли давлат дастурларини ишлаб чиқишда фойдаланиш мумкин.

Ушбу монография ахборот-коммуникация технологиялари соҳаси билан қизиқувчи талаба ва магистрантлар, мустақил изланувчилар, ўқитувчилар, корхона раҳбарлари ва мутахассисларига мўлжалланган.

I БОБ. ТЕЛЕКОММУНИКАЦИЯ СОҲАСИДА ИНВЕСТИЦИЯ ФАОЛИЯТИНИ БОШҚАРИШ ТИЗИМИНИ ШАКЛЛАНТИРИШНИНГ УСЛУБИЙ АСОСЛАРИ

1.1. Модернизациялаш шароитида инвестиция фаолиятини бошқариш тизимини шакллантиришнинг илмий-услубий асослари

Республикамиз мустақилликка эришгандан сўнг миллий иқтисодиётни ривожлантиришни таъминлаш имконини берувчи инвестиция лойиҳаларини амалга оширишга кенг аҳамият берилди. Иқтисодиётнинг устивор соҳаларига хорижий инвестиция ва кредитларини жалб қилиш ишлари жадаллаштириб юборилди. Шу ўринда инвестиция лойиҳаларининг самарадорлигини баҳолаш, уларни таҳлил қилиш долзарб масалалардан бирига айланди. Чунки инвестиция фаолиятининг самарадорлигини баҳолаш ва пухта таҳлил этиш уларнинг муваффақиятли амалга оширилишини кафолатлайди.

Ички инвестиция манбаларининг чекланганлиги, хорижий инвестицияларни жалб қилиш борасида ҳам катта куч ғайратни талаб этмоқда. Қулай инвестиция муҳити яратилиши, давлат томонидан инвестиция фаолияти конун йўли билан қўллаб-қувватлашига қарамасдан инвестиция жараёнларини ривожлантиришда бир қатор муаммолар мавжуд. Мамлакатда инвестиция муҳитини мувофиқлаштириш ва инвестиция жараёнларини жадаллаштириш, иқтисодиётни эркинлаштириш ва иқтисодий ислохотларни чуқурлаштириш телекоммуникация соҳасининг ролини кундан-кунга ортиб боришини таъминламоқда.

Иқтисодиётни техник-иқтисодий модернизациялаш саноатнинг устувор тармоқларини янада ривожлантириш, ишлаб чиқариш самарадорлигини ўстириш, ташқи ва ички бозорлардаги талабларга жавоб берадиган рақобатбардош товарларни кўпайтириш ва янгиларини яратиш ҳисобига амалга оширилишини тақозо этади. Инвестициялашнинг аниқ йўналишларини белгилаш, илмий асосланган инвестиция қарорларини қабул қилиш, инвестиция фаолиятини оқилona тартибга солиш асосида ички ва ташқи молиявий манба-

ларни топиш иқтисодий ўсиш шартига айланган. Зеро, иқтисодий ислохотларни янада чуқурлаштириш жараёнини бошидан кечи- раётган ҳар қандай давлатнинг иқтисодий ривожланиши ва унда ишлаб чиқаришни кенгайтиришнинг асосий йўналишларидан бири бу инвестиция сиёсатидир. Шундай экан, миллий иқтисодиётни ҳар томонлама ривожлантириш фаол инвестиция сиёсатини юри- тишни талаб қилади. Бу ўз навбатида давлатимизда чуқур таркибий ўзгаришларни амалга оширишни таъминлайди. Ҳар қандай давлат- нинг инвестиция сиёсати унинг ижтимоий-иқтисодий сиёсатининг негизи бўлиб ҳисобланади. Мамлакат ишлаб чиқаришининг ўсиш потенциали, иқтисодий ривожланишнинг суратлари, ишлаб чиқа- риладиган товар ва хизматлар ҳажмининг ўсиши кўпгина бошқа макроиқтисодий кўрсаткичларга боғлиқдир.

Ҳозирги босқичда ҳар қандай давлатнинг ривожланишини чет эл инвестицияларини жалб қилмасдан тасаввур қилиб бўлмайди. Бошқа томондан эса, чет элга капитални пул ёки товар шаклида чиқарилиши ундан янада самаралироқ фойдаланишга интилиш би- лан ифодаланган. Иқтисодий ўсишнинг омили сифатида инвести- ция бутун мамлакат иқтисодиётини кўтаришнинг муҳим воситаси бўлиб ҳисобланади. Бундай воситанинг таянч нуқтаси бўлиб инсти- туционал ташкилотлар хизмат қилади, амалдаги кучи бўлиб эса фи- скал ва кредит-пул сиёсати ҳисобланади. Ишнинг натижалари ушбу воситалардан қанчалик моҳирлик билан фойдаланиш ҳамда таянч нуқтаси қанчалик мустаҳкамлигига боғлиқдир. Натижада мамлакат инвестиция сиёсатининг асосий стратегияси аҳолининг турмуш да- ражасини яхшилашга йўналтирилган бўлиши керак.

Дунёнинг нисбатан ривожланган мамлакатларида инвестиция сиёсати барча макродаражада қабул қиладиган қарорларнинг усти- да асос бўлиб қўйилади: инвестиция ҳажми миллий иқтисодиёт мустаҳкам ривожланишининг муҳим мезони сифатида кўрилади, инвестиция қўйилмалари динамикаси эса умумий самарали талаб ҳолати индикатори сифатида, келажакда миллий ишлаб чиқариш- нинг ҳажмига, бандлик даражаси ва аҳоли истеъмолига таъсир қи- лувчи омил сифатида қаралади.

Инвестиция фаолияти бевосита ижтимоий муҳит билан боғлиқ- дир. Тажрибадан кўриниб турадики, аҳоли томонидан инвестицион

фаолликнинг ошиши бу мамлакатнинг тўғри инвестиция сиёсати олиб борганининг натижасидир, шу жумладан ижтимоий муҳитда ҳам.

Россиялик иқтисодчи олимларнинг фикрига кўра, ижтимоий муаммоларни инвестицион усуллар билан ҳал қилиш керак, яъни янги иш ўринларини яратиш (ишчиларни инновацион ўқитиш ва тайёрлаш), меҳнат ишлаб чиқарилишининг ошиши ва реал иш ҳақининг ўсиши, ишчи ва тадбиркорларнинг жамланган умумий инсон капиталидан юқори самарали фойдаланишдан иқтисодий манфаатдорлик (турмуш даражаси сифатининг ошиши) ва ҳ.к.

Давлатнинг мақсади барқарор ишлаётган, жўшқин ривожланаётган иқтисодиёт ва яхши ўйлаб чиқилган ижтимоий сиёсатга эга бўлган мустақкам ривожланаётган жамият тизимини тузишдан иборат бўлиши керак. Инвестицион фаолликни ошириш учун мамлакатда маъқул инвестиция муҳити тузиш талаб қилинади. Бу жараёнда биринчи даражадаги вазифани бажариш керак бўлган давлат кучайтирилиши бир қатор иқтисодий, сиёсий ва ижтимоий характердаги рағбатлантирувчи чора-тадбирларни амалга оширишдан иборатдир.

Ҳозирги даврда давлат томонидан маъқул инвестиция муҳити тузиш, энг аввало, потенциал инвесторни ҳам қизиқтирадиган халқ хўжалиги тармоғини инвестициялаш орқали ифодаланиши мумкин. Бу тармоқлар транспорт-коммуникация инфратузилмаси, уй-жой қурилиши, таълим, фан, тиббиёт, маданият, яъни ижтимоий муҳит тармоқларидир. Шу йўл билан давлат хусусий капитал томонидан инвестиция қилиш объектини яхши муҳитини яратишга имкон беради, шу жумладан чет эл капитали ҳам.

Ишлаб чиқариш муҳитига инвестицияларни жалб қилиш - бу янги иш ўринларини яратиш, янги технологияни жорий қилиш, умумий ишлаб чиқаришни ва ишчи кучини сифатини ошириш, ташкилотга пул тизимини кўпайтириш, иш ҳақи ўсишидир. Ушбу чора-тадбирлар уларни тўғри амалга оширган тақдирда мамлакат аҳолисини ижтимоий ҳолатини яхшилашга, уни фаровонлиги ва ҳаёт сифатини оширишга ёрдам беради. Бу эса давлатнинг энг асосий вазифаларидан биридир.

У.Ф.Шарп «Инвестициялар келгусида қийматлик олиш мақсадида ҳозирги вақтда муайян қийматликдан воз кечишдир» [2.32.979

б.], -деб таърифлаган. «Инвестициялаш» атамасининг маъносини У.Ф.Шарп куйидагича шарҳлайди: «Келажакда фойда олиш учун бугун пулдан ажралишдир» ва «...пулни ё реал ёки молиявий активларга инвестициялаш мумкин» [2.32.16 б.]

К. Эклунд фикрича, «...инвестиция – бу келажакда кўпроқ истеъмол қилиш шароитига эга бўлиш учун эртанги кунга қолдирилган нарса, унинг бир қисми ҳозирда ишлатилмасдан захирага қолдириладиган истеъмол буюмлари бўлиб, бошқа қисми эса бу ишлаб чиқаришни кенгайтиришга йўналтирилган ресурслардир» [2.33.96 б.]. Бу иқтисодчи олим инвестицияларнинг моҳиятини соддароқ талқин қилган бўлиб, у «...капитал қўйилмалар»га берилган таърифга кўпроқ мос тушади.

Ўзбекистонлик иқтисодчи олимлардан Д.Ғозибеков ва Т.М.Қоралиевлар инвестицияни даромад (фойда) ёки ижтимоий самара келтирадиган ва тадбиркорлик, ишбилармонликнинг давлат томонидан таъқиқланмаган фаолиятларига жалб қилинадиган барча турдаги мулккий ва интеллектуал бойликлар деб таърифлайдилар. Самара келтирадиган мулккий ва интеллектуал бойликлар, яъни инвестициялар куйидаги шаклларда бўлиши мумкин:

-пул маблағлари, банклардаги мақсадли жамғармалар, пайлар, акциялар ва бошқа қимматли қоғозлар;

-ҳаракатдаги ва ҳаракатда бўлмаган мулклар (бинолар, иншоотлар, асбоб-ускуналар);

-муаллифлик ҳуқуқи, ихтиролардан фойдаланиш ҳуқуқларидан ташкил топган мулкдорлик ҳуқуқлари, бошқа интеллектуал бойликлар;

-ер ва бошқа табиий ресурслардан фойдаланиш ҳуқуқлари ҳамда мулкчилик ҳуқуқлари;

-бошқа бойликлар [2.17.6 б.] .

Шунингдек, инвестиция тушунчасининг мазмуни Ўзбекистон Республикасининг «Инвестиция фаолияти тўғрисида»ги Қонунида «Иқтисодий ва бошқа фаолият объектларига киритиладиган моддий ва номоддий неъматлар ҳамда уларга доир ҳуқуқлар» [1.3.] сифатида таърифланади.

Назаримизда, бу атаманинг барча жиҳатларини умумлаштириб, куйидагича таъриф бериш лозим. «Инвестиция» - бу фойда (даромад) олиш ёки ижтимоий самарага эришиш мақсадида, давлат,

ҳуқуқий ва жисмоний шахслар томонидан чекланган имкониятлардан самарали фойдаланиб, чекланмаган эҳтиёжни қондириш учун иқтисодийнинг турли соҳаларига маълум муддатга сарфланган барча турдаги бойликлар.

Инвестицияга берилган ушбу таърифга кўра ҳозирги даврда инвестор «чекланган имконият»лардан самарали фойдаланиб, ишлаб чиқаришга «маълум миқдордаги» маблағ сарфлаши натижасида қисман фойда олиши, ушбу ҳолатни умумжамиат миқёсида кенгайтирилган такрор ишлаб чиқаришнинг барча жабҳаларида қатнашиши натижасида иқтисодий-молиявий ва маънавий ўсишини таъминлайди.

1.1.1-жадвал

Инвестицияга берилган таърифлар таснифи¹

№	Таърифлар	Муаллифлар	Манба
1.	Инвестиция – бу келажакда кўпроқ истеъмол қилиш шароитига эга бўлиш учун эртанги кунга қолдирилган нарса, унинг бир қисми ҳозирда ишлатилмасдан захирага қолдириладиган истеъмол буюмлари бўлиб, бошқа қисми эса бу ишлаб чиқаришни кенгайтиришга йўналтирилган ресурслардир	Эклунд К.	Эффективная экономика: шведская модель. – М.: Экономика, 1991 г., 96-стр.
2.	Инвестиция – бу моддий захираларнинг кўпайиши, ишлаб чиқарилиш воситаларининг жамғарилиши ва ишлаб чиқаришга ҳарajatлар	Кемпбелл Р. Стенли Л. Брю С.Л. Макконелл К.Р.	Экономикс: принципы, проблемы и политика. 2-том М.: Республика 1992 г. 388-стр.

¹ Илмий адабиётлар асосида муаллиф томонидан умумлаштирилган.

3.	Инвестиция – ишлаб чиқариш даври давомида пайдо бўлган капитал қўйилма қийматининг жорий ўсиши, ўша даврдаги фойданинг истеъмол учун ишлатилмаган қисми ҳисобланади	Кейнс Дж.М.	Общая теория занятости, процента и денег. Пер. С англ. М.: Гетос АРВ, 1999 г. 352-стр.
4.	Инвестициялар келгусида қийматлик олиш мақсадида ҳозирги вақтда муайян қийматликда воз кечишдир.	Шарп У. Александр Г. Бейли Дж.	Инвестиции. Пер. с англ. – М.: ИНФРА, 2000 г., 979-стр.
5.	Инвестициялар-пулни сақлаш, кўпайтириш ёки ижобий миқдордаги даромадни таъминлашни ҳисобга олган ҳолда уни жойлаштириш мумкин бўлган ҳар қандай восита сифатида ифодаланади	Игошина Л.Л.	Инвестиции. Учеб. пос. М.: Экономист, 2005 г. 23-стр.
6.	Инвестициялар пул маблағлари, мақсадли банк жамғармалари, қимматли қоғозлар, технологиялар, машина, асосий воситалар ва бошқа мулк кўринишидаги капитал қўйилмалар, шунингдек, пул қийматига эга бўлган мулк ва номулк хуқуқларни инвесторларнинг стратегик мақсадларини қўзлаб ишлаб чиқариш ва бошқа фаолият объектларига киритиш	Марголин А.М.	Инвестиции М.: РАГС, 2006 г. 464-стр.
7.	Инвестиция – даромад (фойда) ёки ижтимоий самара келтирадиган ва тадбиркорлик, ишбилармонликнинг давлат томонидан таъқиқланмаган фаолиятларига жалб қилинадиган барча турдаги мулк ва интеллектуал бойликлар	Ғозибеков Д.Ғ. Қоралиев Т.М.	Инвестиция фаолиятини ташкил этиш ва давлат томонидан тартибга солиш. Т.: Матбаатчи, 1993 й., 6-бет.
8.	Инвестициялар – аниқ ва ишончли манбалардан маблағлар олиш, уларни асосли ҳолда сифарбар этиш, рисклар даражасини ҳисобга олган ҳолда капитал қийматини сақлаш ва қўзланган самарани олиш	Ғозибеков Д.Ғ.	Инвестицияларни молиялаштириш масалалари Т.: Молия 2003 й. 26-бет

9.	Инвестиция деганда келажакдаги натижа учун ишлаб чиқаришни кенгайтириш ёки реконструкция қилиш, махсулот ва хизматлар сифатини яхшилаш, малакали мутахассислар тайёрлаш ва илмий тадқиқот ишлари олиб боришга мўлжалланган молиявий ресурслар тушунилади	Тожибоева Д.	Иқтисодиёт назарияси: Иккинчи китоб: Олий ўқув юртлари талабалари учун ўқув қўлланма / М. Шарифхўжаев илмий таҳрири остида. Т.; «Шарқ», 2003 й. 79-бет
10.	Инвестициялар – фойда олиш ҳамда ижобий ижтимоий самарага эришиш мақсадида тадбиркорлик объектларига ва бошқа фаолият турларига қўйиладиган пул маблағлари, банкларнинг мақсадли омонатлари, акциялар, бошқа қимматли қоғозлар, технологиялар, машиналар, ускуналар, лицензиялар, кредитлар, ҳар қандай бошқа мол-мулк ёки мулквий ҳуқуқлар, интеллектуал бойликлар	Вахабов А.В. Хажбакиев Ш.Х. Муминов Н.Г.	Хорижий инвестициялар. Ўқув қўлланма Т.: Молия 2010 й. 303-бет
11.	Инвестиция - иқтисодий ва бошқа фаолият объектларига киритиладиган моддий ва номоддий неъматлар ҳамда уларга доир ҳуқуқлар		Ўзбекистон Республикасининг «Инвестиция фаолияти тўғрисида»ги Қонуни, 1998 йил 24 декабр, «Ўзбекистон Республикасининг Молиявий Қонунлари» тўплами, 12-сон, 2003й.

Инвестиция тўғрисидаги таҳлиллар ва берилган таърифга асосланиб (1.1.1-жадвал) ҳамда иқтисодиёт ривожланишига ҳар томонлама ижобий таъсирини ҳисобга олиб, унинг қуйидаги вазифаларини белгилаш мақсадга мувофиқдир:

-иқтисодиётда ишлаб чиқариш кучлари ва ишлаб чиқариш воситаларини оптимал жойлаштириш билан кенг тармоқли бозор инфратузилмаларини шакллантиришга имконият яратиш;

-иқтисодиётдаги такрор ишлаб чиқариш жараёнига ижобий таъсир кўрсатувчи барча йўналишларни ва имкониятларни амалиётга татбиқ этиш;

-мамлакатнинг миллий хусусиятларини ҳисобга олган ҳолдаги қонуний қафолатланган инвесторларни қониктирувчи улушини яратадиган ва молиявий ўсишни таъминлайдиган инфратузилмаларни фаоллаштириш;

-иктисодиётнинг барча соҳаларини фаоллаштириш орқали мамлакатнинг барқарор ўсишини ва жаҳон иқтисодий тизимига интеграциялашувини тезлаштириш.

Иқтисодиётни модернизациялаш шароитида инвестиция ресурслари манбалари макро ва микро даражада фаркланишидан қатъий назар, мамлакат инвестиция бозорида ўзига хос мавқеига ва чегараларига эга. Модернизациялаш шароитида инвестиция ресурслари манбалари ичида кредитлар ўта муҳим стратегик аҳамиятга эгадир. Чунки қорхонанинг ўз маблағ манбалари чекланган даврда, улар асосан, жорий ҳаражатларни қоплаш учун сарфланади, қолган қисми эса чекланган маблағ сифатида инвестиция фаолиятини чегаралаб қўяди. Шу боис ҳозирда инвестиция ресурслари бозорида таклифни, нафақат барқарорлаштириш, балки етарли миқдорда ошириш учун унинг манбалари таркибида давлат улушини кенгайтирган ҳолда чет эл кредитлари ва маҳаллий банклар кредитларини ошириш мақсадга мувофиқдир.

Инвестиция кенгайтирилган такрор ишлаб чиқаришнинг асосий негизини ташкил этар экан, ўз навбатида, бу такрор ишлаб чиқаришга инвестор (субъектлар) инвестиция ресурсларини иқтисодиёт соҳалар (объектлар) ига ўзи кўзлаган мақсадни, асосан, даромад олиш ёки ижтимоий самарага эришиш учун жойлаштиради ва инвестор амалга оширган бундай фаолиятни илмий нуқтаи назардан инвестиция фаолияти деб аталади.

Инвестор инвестициялашни амалга ошириш учун маълум миқдордаги маблағ ёки инвестиция ресурсларига эга бўлишни ёки жамғаришни талаб этади. Бунинг учун жамғарма маблағларини банкларда тўплаш ва улар орқали капитал маблағларни иқтисодиётнинг истиқболли соҳаларига йўналтирилишини таъминлашга эришиш мумкин. Бу аввало, инвестиция фаолиятида банклар иштирокини оширишни талаб этади. Бозор иқтисодиёти шароитида банклар инвестициялашнинг энг фаол иштирокчиларидан бири сифатида қуйидаги фаолиятларнинг у ёки бу турлари бўйича иштирок этадилар:

-инвесторларга тегишли ҳамда инвестицион мақсадларга йўналтириладиган маблағлар ҳаракати бўйича молиялаштириш ҳисоб-ва-рақлари очиш ва улар бўйича ҳисоб-китобларни амалга ошириш;

-фойда олиш ва банк ликвидлигини ошириш мақсадида ўз ва жалб қилинган маблағларни давлат ва корпоратив қимматли қоғозларга қўйиш;

-ўз ва жалб қилинган маблағларни инвестиция лойиҳаларига бевосита қўйиш, яъни хўжалик субъектлари инвестиция фаолиятини кредитлаш;

-қимматли қоғозлар сотиб олиш орқали корхоналарнинг ишлаб чиқариш фаолиятини кенгайтиришда иштирок этиш.

Ривожланган хорижий мамлакатлар тажрибасига назар ташлайдиган бўлсак, уларнинг барчасида бозор муносабатларининг ривожланиши учун мулкчилик шакллари вужудга келишида ҳамда меҳнатга лаёқатли аҳолини иш жойлари билан таъминлашда хорижий инвесторларнинг роли юқори бўлган. Бу фикрни келтириш билан республикани хорижий инвестицияларсиз бозор муносабатларига ўтиб бўлмайди деган фикрдан йироқмиз. Бозор муносабатлари ривожланган ҳар бир мамлакат иқтисодий аҳволни яхшилашда моддий (техника, технология, асбоб-ускуналар, молиявий ва интеллектуал) инвестициялардан оқилона фойдаланмоқда.

Шу ўринда инвестициялар жумласига қандай воситалар киришига аниқлик киритиб ўтсак. Инвестиция сифатида пул воситалари, мақсадли банк қўйилмалари, пайлар, акциялар ва бошқа қимматли қоғозлар, кредитлар, заёмлар, омонатлар, технологиялар, ер, бино-иншоотлар, лицензиялар, шунингдек товар белгилари ва умуман бошқа барча мулклар ва мулккий ҳуқуқлар, интеллектуал ҳуқуқлар, интеллектуал қийматликлардан фойдаланилади. Инвестиция фаолиятининг объекти бўлиб иқтисодий активлар, яъни иқтисодиётнинг барча соҳа ва тармоқларига яна бунёд этиладиган ва модернизациялаштириладиган асосий фондлар ва айланма воситалар, ноишлаб чиқариш активлари, қимматли қоғозлар, мақсадли пул қўйилмалари, илмий-техникавий товарлар, бошқа мулк объектлари, шунингдек, мулк ҳуқуқлари ва интеллектуал мулк ҳуқуқлари ҳисобланади. Инвестициялар ғоят турли-туман белгиларига кўра табақаланади, жумладан, асосий капитални кўпайтириш зарурати

билан боғлиқ соф инвестициялар ва асосий фондларнинг емирилиши ўрнини қоплаш зарурати тақозо этган ялпи инвестициялар фарқланади. Бундай объектлар мулк, молиявий воситалар, номоддий қийматликлар бўлиши мумкин.

Харакати йўналиши бўйича инвестицияларни фондлар таркибини янгилаш, рационаллаштириш, кенгайтириш, алмаштириш ва ҳоказоларга мўлжалланган инвестицияларга ажратиш мумкин. Мақсадлар ва улар билан боғлиқ хатарлар нуқтаи назаридан венчурли (хатарли), бевосита, портфель ва аннуитет инвестициялар мавжуд.

Инвестиция субъектлари нуқтаи назаридан эса хусусий ва давлат инвестициялари фарқланади. Асосий капитал қўйилмалар, моддий айланма воситалар заҳиралари, қийматлик ва бошқаларни ўзида мужассам этган капитал тузилмалар инвестициялар қисми ишлаб чиқариш активларига инвестициялар бўлса, ишлаб чиқариш жараёнида бўлмаган активларга капитал тузилмалар инвестиция қисми ноишлаб чиқариш активларига инвестициялардир. Ушбу ноишлаб чиқариш моддий активлари – табиий активлар, яъни ер, табиий биологик ресурслар, сув ресурслари (ноишлаб чиқариш моддий активлари), ҳуқуқий шакллар, яъни ишлаб чиқариш жараёни билан алоқада бўлган ва бир институционал бирликдан иккинчисига вақти билан ўтадиган шакллар фарқланади.

Ўзбекистон Республикасининг «Инвестиция фаолияти тўғрисида» ги Қонунига мувофиқ эса инвестициялар мўлжалланган объектига кўра капитал, инновация ва ижтимоий инвестицияларга бўлинади [1.3.].

Капитал инвестициялар жумласига асосий фондларни вужудга келтириш ва такрор ишлаб чиқаришга, шунингдек, моддий ишлаб чиқаришнинг бошқа шакллари ривожлантиришга қўйиладиган инвестициялар киради.

Инновация инвестициялари жумласига техника ва технологияларнинг янги авлодини ишлаб чиқиш ва ўзлаштиришга қўйиладиган инвестициялар киради.

Ижтимоий инвестициялар жумласига инсон салоҳиятини, малакаси ва ишлаб чиқариш тажрибасини оширишга, шунингдек номоддий неъматларнинг бошқа турларини ривожлантиришга қўйиладиган инвестициялар киради.

Макроиктисодий даражада инвестициялар деганда ишлаб чиқаришга, уй-жой фондини, товар захираларини ўстириш ва шу каби-ларга қилинган чиқимларнинг бир қисми, яъни ялпи ички маҳсулотнинг капитални ўстиришга қаратилган ва жорий даврда ишлатилмаган қисми тушунилади.

Микродаражада қабул қилинадиган инвестицион қарорлар, одатда, нисбатан мустақилдир. Бу қарорлар ўз мотивлари ва мақсадларига кўра турличадир ва тегишли молиявий натижаларга олиб келади, булар, одатда, ҳисоблаб чиқилади, башорат қилинади ва танлаш мезони бўлиб хизмат қилади.

Юқоридаги фикрларга асосланиб, инвестиция иқтисодиёт ҳолатини тавсифловчи «асосий бирламчи» элемент деган хулоса қилиш мумкин. Шундан келиб чиқиб, инвестиция маълум субъект орқали иқтисодиёт соҳаларидан даромад олиш ёки самарага эришиш мақсадида сарфланаётган экан, уни бевосита ва билвосита даромад келтирувчи инвестицияларга ажратиш мақсадга мувофиқдир.

Хорижий мамлакатларнинг тажрибаси ва инвестиция тўғрисида ўзимизда қабул қилинган қонуннинг таҳлилидан келиб чиқиб инвестициянинг шартли равишда учта турини ажратиш мумкин:

1. Молиявий инвестициялар.
2. Моддий инвестициялар.
3. Ақлий (интеллектуал) инвестициялар.

Бозор иқтисодиёти шароитида ҳар бир инвестиция турининг ўзига хос ўрни бўлади. Молиявий инвестициялар таркибига маҳаллий ва хорижий мамлакатларнинг пул бирликлари, банклардаги омонатлари, депозит, сертификатлар, акциялар, облигациялар ва бошқа қимматли қоғозлар ҳамда уларга тенглаштирилган бойликлар кирази.

Моддий инвестициялар таркибига асосий фондлар, яъни бинолар, асбоб-ускуналар, иншоотлар, коммуникациялар ва бошқа турдаги асосий ишлаб чиқариш фондларнинг актив ва пассив қисмлари кирази.

Ақлий (интеллектуал) инвестициялар миқдори жуда рангбарангдир, яъни улар мулккий ҳуқуқлар шаклидаги инвестициялар, ақлий меҳнатга оид шаклдаги инвестициялар ва табиий ресурслардан фойдаланиш шаклидаги инвестициялардан иборат.

Мулкый ҳуқуқлар гуруҳига кирадиган инвестицияларнинг турлари бозор муносабатларнинг нечоғлик ривожланишига боғлиқ. Миллий меҳнатга оид ҳақ-ҳуқуқлар шаклидаги инвестициялар таркибига муаллифлик ҳуқуқлари, кашфиётлар, товар белгиларига бериладиган лицензиялар ва бошқа хил эғалик ҳуқуқлари киради. Табиий ресурслардан фойдаланиш ҳуқуқлари кўринишидаги инвестициялар ер ва бошқа табиий ресурслардан фойдаланиш ҳуқуқларини ўз ичига олади.

Иқтисодчи олимларнинг инвестициялар тўғрисидаги фикрларини, инвестициялар хусусида қонунларда келтирилган кўрсатмаларни умумлаштириб инвестицияга қуйидагича таъриф берилади: «инвестиция деб ҳар бир инвесторнинг ихтиёридаги молиявий, моддий ва ақлий бойликларни бирламчи иқтисодий самара олиш мақсадида бирор бир инвестицион объектга сарфланишига айтилади».

Иқтисодиётга киритилаётган инвестиция миқдори ва унинг динамикаси мамлакатдаги иқтисодий ўсиш суръатларини белгиловчи асосий омиллардан бири бўлиб, мазкур омил, ўз навбатида, инвестиция ресурслари манбаларининг таркибий тузилишига ва унинг барқарорлигига боғлиқдир. Инвестиция фаолияти ва унинг манбалари иқтисодиёт ривожининг жадал суръатларини белгилаб бериш билан бирга у ҳар қандай тизимда кўп жиҳатдан минтақа ва мамлакат иқтисодиётининг барқарор ўсиб боришини ва тараққий этиш даражасини ифода эдиши лозим.

Инвестиция деганда барча турдаги миллий ва интеллектуал бойликлар тушунилиб, улар тадбиркорлик фаолияти объектларига йўналтирилиб даромад келтириши ёки бирор-бир ижобий самарага эришиши зарур. Инвестиция киритишдан асосий мақсад даромад олиш ва ижобий ижтимоий самарага эришишдир.

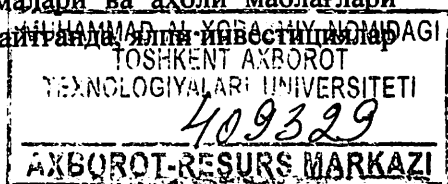
Ўзбекистон Республикасида инвестиция хусусида қонуний ҳужжатлар 1991 йилдан бошлаб қабул қилинди ва ўтган вақт ичида улар анча такомиллаштирилди. Инвестиция тўғрисида Ўзбекистон Республикасида қабул қилинган қонунда кўрсатилишича, инвестиция бу иқтисодий самара (фойда, даромад) олиш ёки ижобий ижтимоий натижага эришиш учун сарфланадиган пул маблағлари, банкларга қўйилган омонатлар, пайлар, қимматли қоғозлар (акция, облигациялар), технологиялар, машиналар асбоб-ускуналар, ли-

цензиялар ва самара берадиган бошқа ҳар қандай бойликлардир. Бу иқтисодий таъриф инвестициянинг бозор иқтисодиёти шароитида тўлалигича фаолият кўрсатишини аниқ тасдиқлайди. Жумладан, унда, биринчидан, инвестициянинг ўзига ва инвестиция фаолиятининг объектларига кенг таъриф берилган; иккинчидан, инвестициянинг бевосита иқтисодий ва ижтимоий самара олишга муқаррар боғлиқлиги таъкидлаб ўтилган. Демак, инвестицияга бозор муносабатларидан келиб чиқиб берилган таърифнинг ўзидаёқ инвестиция жараёнининг ҳажми, асосий босқичлари, яъни жамғармалар (ресурслар), қўйилма маблағлар (сарф-харажатлар), самара (даромад, фойда) аниқ ва равшан кўрсатиб ўтилган. Худди шу каби ёндашув инвестиция фаолиятининг бозор муносабатларига ўтиши учун замин яратади, бу эса, молиявий, моддий ва аклий бойликларни қайта тақсимлашнинг вертикал ва горизонтал усулларидан бир хилда фойдаланишни таъминлаб беради.

Иқтисодий категория сифатида инвестиция қуйидагича таснифланади: бирламчи жамғарилган капитални кўпайтириш мақсадида капитални тадбиркорлик объектларига жойлаштириш; инвестиция лойиҳаларини амалга ошириш жараёнида инвестиция фаолияти иштирокчилари ўртасида вужудга келадиган иқтисодий муносабатлар.

Инвестициялар – бу ҳали буюмлашмаган, лекин ишлаб чиқариш воситаларига қўйилган капитал. Ўзининг молиявий шаклига кўра, улар фойда олиш мақсадида хўжалик фаолиятига қўйилган активлар ҳисобланса, иқтисодий хусусиятига кўра, у янги корхоналар куришга, узоқ муддатли хизмат кўрсатувчи машина ва асбоб ускуналарга ҳамда шу билан боғлиқ бўлган айланма капиталнинг ўзгаришига кетган харажатлардир.

Инвестициялар хусусий сектор ва давлат томонидан мамлакат ичкарисида ва унинг ташқарисида турли ишлаб чиқаришларга ва қимматбаҳо қоғозларга (акциялар, облигациялар) қўйилиши мумкин. Инвестициялар ялпи ва соф инвестицияларга ажратилади. Ялпи инвестициялар – бу ишлаб чиқариш воситаларининг истеъмол қилинган қисмини қоплаш ҳамда уларни қўшимча ўсиши мақсадида ишлаб чиқариш жамғармалари ва аҳоли маблағлари қўйилмаларидир. Бошқача сўз билан айтганда, ялпи инвестициялар

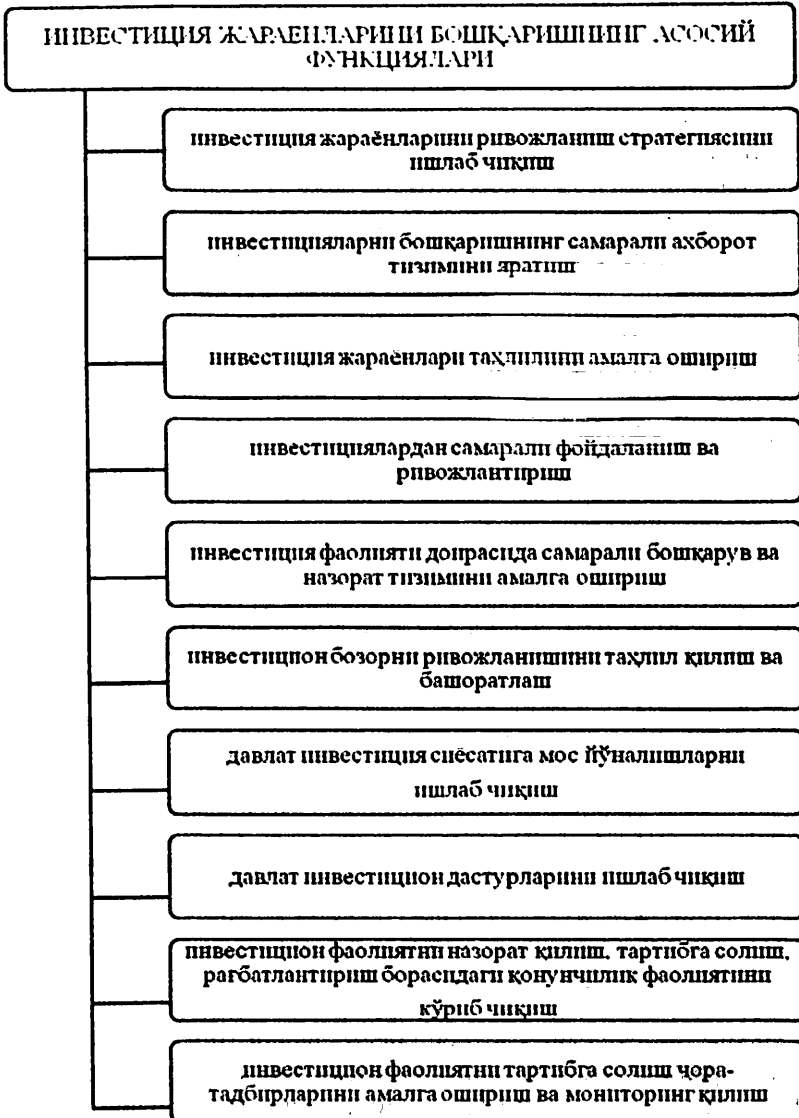

Ўз ичига амортизация ва соф инвестицияларни қўшади. Соф инвестицияларни аниқлаш учун ялпи инвестициялардан амортизация ажратилади.

Ялпи инвестициялар ва амортизация ўртасидаги нисбатга қараб иқтисодиётнинг аҳволи қандай эканлигини, яъни юксалиш, ё турғунлик ёки пасайиш даврини бошидан кечираётганлигини аниқлаш мумкин. Агарда, ялпи инвестициялар амортизациядан ортиқ, яъни соф инвестиция юқори бўлса, иқтисодиёт юксалишда бўлади, чунки унинг ишлаб чиқариш қувватлари ўсади. Ялпи инвестиция ва амортизация бир-бирига тенг бўлган чоғда иқтисодиёт турғунлик ҳолатида бўлади. Бу вазиятда соф инвестициялар нолга баробар ва иқтисодиёт шу йилда қанча капитал истеъмол қилган бўлса, уни қоплаш учун шунча ишлаб чиқаради. Ишчан фаоллик пасайиб бораётган иқтисодиёт учун ялпи инвестициялар амортизациядан кам бўлган ҳолдаги вазият хосдир, яъни иқтисодиётда йил давомида капитал ишлаб чиқарилганига нисбатан кўпроқ истеъмол қилинади. Бундай ҳолатда соф инвестициялар ишораси манфий бўлиб, унинг мутлақ қисқаришини билдиради. Натижада, йил охирида капитал ҳажми йил бошидагига қараганда кам бўлади.

Бозор иқтисодиёти шароитида инвестиция ресурслари манбалари макро ва микродаражада фарқланишидан қатъий назар, мамлакат инвестиция бозорида ўзига хос мавқега ва иқтисодий чегараларига эга. Бозор муносабати шароитида инвестиция ресурслари манбалари ичида кредитлар ўта муҳим стратегик аҳамиятга эгадир.

Инвестиция жараёнларини бошқаришнинг асосий функциялари¹

¹ Назарий маълумотлар асосида муаллиф томонидан ишлаб чиқилган

Бозор иқтисодиёти шароитида корхонанинг ўз маблағ манбалари чекланган бўлиб, улар асосан, жорий ҳаражатларни қоплаш учун сарфланади, қолган қисми эса чекланган маблағ сифатида инвестиция фаолиятини чегаралаб қўяди. Шу боис ҳозирда инвестиция ресурслари бозорида таклифни, нафақат, барқарорлаштириш, балки етарли миқдорда өшириш учун унинг манбалари таркибида давлат улушини камайтирган ҳолда чет эл кредитлари ва маҳаллий банклар кредитларини ошириш мақсадга мувофиқдир.

Ўз навбатида инвестиция жараёнларини бошқаришнинг асосий функцияларини 1.1.1-расмда кўришимиз мумкин.

1.1.2-жадвал

Инвестиция фаолиятини бошқариш жараёни таснифи¹

1.	Давлат томонидан	инвестицион фаолликни тартибга солиш
		рағбатлантириш
		назорат қилиш
		қонунчиликни кўриб чиқиш ва жорий этиш
2.	Соҳа (тармоқ) томонидан	инвестицияларни режалаштириш ва ташкил этиш
		инвестицияларни йўналтириш
		инвестицион лойиҳаларни жорий этишни бошқариш
		инвестицион лойиҳалар самарадорлигини (натижасини) баҳолаш
3.	Корхона томонидан	корхонанинг инвестиция портфелини бошқариш
		корхонанинг инвестицион фаолияти мониторинги ва сифатини баҳолаш
		қисқа муддат инвестиция қўйилmalarини бошқариш

Иқтисодиётни модернизациялаш шароитида инвестицияларни самарали бошқариш долзарб масалалардан бири ҳисобланади. Шу сабабли ҳам миллий иқтисодиётта инвестицияларни йўналти-

¹ Назарий маълумотлар асосида муаллиф томонидан ишлаб чиқилган

ришда илмий асосланган ҳолда иш тутиш, капитал қайтишини жадаллаштириш, инвестиция лойиҳаларининг ижтимоий-иқтисодий самарадорлик жиҳатларига эътибор қаратиш ҳамда инвестиция маблағларининг тармоқ ва соҳа тақсимотига оид илмий тадқиқотлар олиб бориш муҳимдир. Инвестицияларни бошқариш жараёни мураккаб бўлиб, бунда барча омилларни ҳисобга олиш лозим. Умумий ҳолда инвестицияларни бошқариш деганда қабул қилинган стратегия асосида инвестицион фаолиятни доимий равишда амалга ошириш ва ресурслар билан таъминланганлик устидан инвесторларнинг назоратини тушуниш мумкин. Инвестиция фаолиятини бошқариш жараёни таснифини 1.1.2-жадвалда келтирилганидек шартли равишда уч гуруҳга бўлиб ўрганиш мумкин.

Ушбу расмда келтирилган инвестиция жараёнларини бошқаришнинг асосий функциялари турли нуқтаи-назардан таҳлил этилган. Давлат инвестиция сиёсатини амалга ошириш, тартибга солиш ва шакллантириш, шунингдек инвестицион жараёнлар инфратузилмасини ривожлантириш ва таъминотини ташкил қилиш асосида инвестиция фаолиятини бошқаришнинг таҳлил ва башоратлаштириш; стратегик, жорий ва тезкор бошқарув; фаолиятни назорат қилиш ва тартибга солиш каби умумий функцияларини ҳам келтириш мумкин. Шунингдек, инвестицияларни давлат томонидан бошқариш жараёнининг асосий мақсади қуйидагилар эканини таъкидлаш лозим:

1. Инвестициялаш бўйича қонунчилик чора-тадбирларини кўриб чиқиш.
2. Молиявий, пул-кредит ва нарх шаклланиши ҳамда амортизация сиёсатларини ўтказиш.
3. Давлат меъёрлари ва стандартларига амал қилишни назорат қилиш.
4. Монополияга қарши чора-тадбирлар, давлат мулки объектларини хусусийлаштириш ҳамда инвестиция лойиҳаларни экспертиза қилиш.

1.2. Глобаллашув шароитида телекоммуникация соҳаси инвестиция жараёнлари ривожланишининг халқаро тенденциялари

Ахборот-коммуникация технологиялари шиддат билан тараққий этиб бораётган бугунги глобаллашув шароитида, мазкур соҳанинг илғор ютуқларини барча тармоқ ва жабҳаларга кенг жорий этиш мамлакатимизнинг келгуси равнақида муҳим омил ҳисобланади. Зеро, ахборот технологиялари бозорининг зарур таркибий қисми бўлган дастурий маҳсулотлар индустрияси миллий иқтисодиётнинг барқарорлигини оширишда, рақобатда устуворликка эришишда, валюта тушумларининг кўпайишида, импорт ўрнини босувчи миллий маҳсулотлар ишлаб чиқариш сиёсатини амалга оширишда ўзига хос ўрин тутди. Дастурий маҳсулотларни қисман ёки тўлиқ ишлаб чиқиш, уларни жаҳон бозорига олиб чиқиш, экспорт қилишни кенг жорий этган хориж тажрибалари, хусусан Корея, Ҳиндистон, АҚШ, Хитой мамлакатлари мисолида олиб қарасак, шундан далолат берадики, дастурий маҳсулотлар индустриясини ривожлантириш ҳар бир соҳага ахборот технологияларини кенг жорий этишга, аҳолини иш билан бандлигини оширишга, интеллектуал мулкни шакллантириш ва ривожлантиришга, давлат экспорт салоҳиятини кучайтиришга, инвестициялар жалб этишга, натижада эса, мамлакат иқтисодиётини ўсишига олиб келади. Корея, Ҳиндистон, Хитой ва бошқа давлатларнинг бой тажрибасини ўрганган ҳолда бугунги кунда Ўзбекистонда ҳам ахборот технологияларини жорий этишга катта эътибор қаратилмоқда.

Хорижий мутахассислар ахборот технологиялари ривожланишининг бешта асосий тенденцияларини ажратиб кўрсатади [2.34.90 б.]:

1. Ахборот маҳсулотларининг мураккаблашуви. Ахборот воситаси кўринишидаги ахборот маҳсулоти, эксперт таъминоти хизматининг маълумотлар базаси стратегик аҳамият касб эта боради. Турли шаклдаги (нутқ, маълумот, тасвир) ахборот маҳсулотлари эшитиш, кўриш ва англаш учун фойдаланувчининг талабига кўра ишлаб чиқилади ҳамда унга қулай вақтда ва шаклда маҳсулотни етказиб бериш воситаси вазифасини бажаради. Ахборот маҳсулоти борган сари яқка фойдаланувчига тақдим этиладиган ўзига хос

хизмат ва ҳисобот-таҳлил ишлари натижалари ўртасидаги гибридга айланиб бормоқда.

2. Биргаликда ҳаракат қилиш қобилияти. Ахборот маҳсулотининг аҳамияти ошиб бориши билан мазкур маҳсулотларни компьютер ва инсон ёки ахборот тизимлари ўртасида идеал тарзда алмашувини ўтказиш имконияти илғор технологик муаммо касб этади. Ахборот маҳсулотларини қайта ишлаш ва узатиш муаммоси уларнинг келиши ва тез ҳаракатланиши бўйича тўлиқ мувофиқ бўлиши лозим.

3. Оралиқ бўғинларни тугатиш. Биргаликда ҳаракатланиш қобилиятининг ривожланиши ахборот маҳсулотлари алмашиш жараёнининг такомиллашувига, сўнгра ахборот манбаи йўлидан истеъмолчига қараб (яъни бу соҳадаги етказиб берувчи ва истеъмолчилар) оралиқ бўғинлар ўрнатилади. Бунинг натижасида турли хил иқтисодий объектларда мутахассислар ўртасида видеоконференция, электрон киоск, электрон почта тизими орқали бевосита мулоқот қилиш имконияти туғилади.

4. Глобаллаштириш. Иқтисодий объект йўлдош алоқа ва Internet тармоғидан фойдаланиб ахборот технологиялари ёрдамида хоҳлаган жойда ва хоҳлаган пайтда иш олиб бориши мумкин. Айнан Internet туфайли одамлар дунёнинг ҳар қандай нуқтасидан туриб ўзаро мулоқот қилиш имконига эга. Бу ҳолатда доимий ва ярим доимий харажатлар янада кенг географик минтақада тақсимланиш ҳисобига устуворликка эга бўлади.

5. Конвергенция. Конвергенция ахборот технологияларини замонавий ривожланиш жараёнининг охириги босқичи сифатида кўриб чиқилади. Бунда маҳсулотлар ва хизматлар, ахборот ва дам олиш, шунингдек, овозли, рақамли ҳамда видеосигналларни узатиш каби иш режимлари ўртасидаги фарқ йўқолади.

Моддий ишлаб чиқариш ва ахборот бизнеси соҳалари ўртасидаги тафовут ўчиб кетади, фирмалар ва корпорацияларнинг фаолият турлари диверфикацияси, саноат тармоқлари, молия сектори ва хизмат соҳалари ўзаро уйғунлашиб кетади. Шундай қилиб, янги ахборот технологиялари – бу дунё миқёсида жамият тараққиётининг саноат асридан ахборот асрига қараб ўтиш асосидир. Мазкур тенденциянинг бизнесда қўлланилиши қуйидаги ўзгаришларга олиб келади:

– ҳар бир иш ўрнида ресурслар етарли бўлганда ахборотни қайта ишлаш учун тақсимланган шахсий (персонал) ҳисоблашларни амалга ошириш;

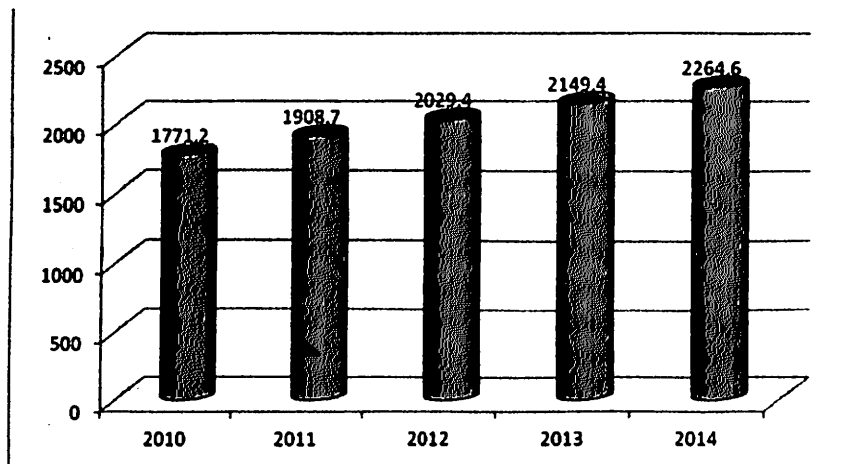
– хабарларни жўнатиш учун иш ўринлари бирлашганда коммуникациянинг ривожланган тизимини яратиш;

– иқтисодий объект ахборот оқимига уланганда, мослашувчан глобал коммуникацияларга эга бўлиши;

– электрон савдо тизимини яратиш ва ривожлантириш;

– иқтисодий объект интеграцияси – ташқи муҳит тизимидаги оралик бўғинларни бартараф этиш.

Халқаро экспертлар маълумотларига кўра 2012 йил ахборот технологиялари бозори 2011 йилга нисбатан 6,3 фоизга ва 2029.4 млрд. АҚШ доллари миқдорини ташкил этган.

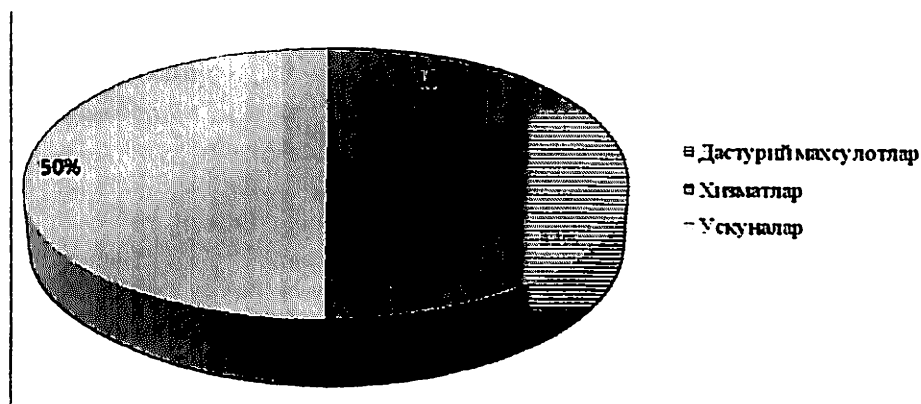
1.2.1-Расм. 2010-2014 йилларда жаҳон бозорида ахборот технологиялари ривожланишининг динамикаси (млрд. АҚШ доллари)¹

Жаҳон ахборот технологиялари бозори ҳақида гапирар эканмиз, 1.2.1-расмдан кўриш мумкинки, 2012 йилда 2029.4 млрд. АҚШ доллари миқдориде бўлган бўлса, 2013 йилга келиб, 2149.4 млрд. АҚШ

¹ ITU маълумотлари асосида муаллиф томонидан ишлаб чиқилган

долларини ташкил этмоқда, 2014 йилда эса 2264.6 млрд. АҚШ долларини ташкил этди.

2014 йил жаҳон ахборот технологиялари бозорини таркибини кўрадиган бўлсак, асосан уч қисмдан иборат. Унинг 18 фоизини дастурий маҳсулотлар, 32 фоизини хизматлар ва 50 фоиз қисмини ускуналар ташкил этади. Буни 1.2.2- расмда кўриш мумкин.

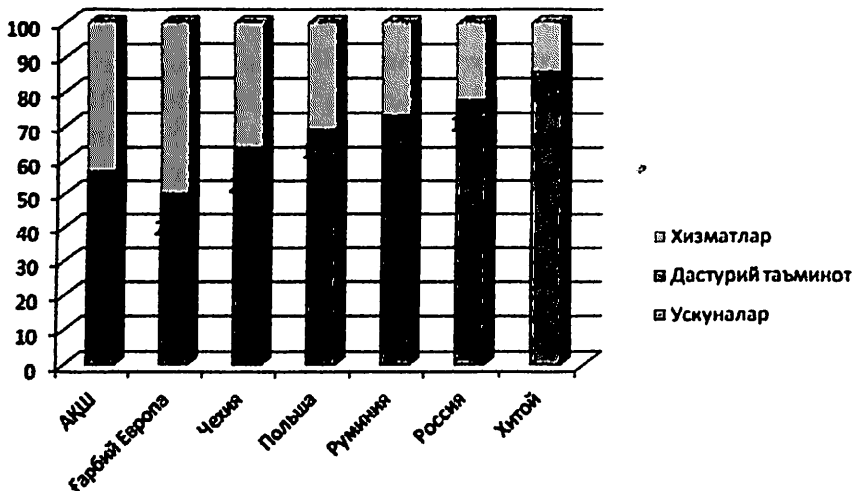

1.2.2-расм. Жаҳон ахборот технологиялари бозорининг 2014 йил учун таркиби¹

Ҳар бир дастурий таъминотни бирон бир техника ёки технологиядан фойдаланиш учун зарурий таркибий қисм деб қарайдиган бўлсак, техника технологияни ишлаб чиқиш тезлигига қараб дастурий маҳсулотлар ишлаб чиқариш жадаллиги белгиланади. Айнан шуни ҳисобига жаҳон ахборот технологиялари бозорини таркиби ўзгариши жадаллиги белгиланади.

Кейинги навбатда алоҳида мамлакатлар бўйича ахборот технологиялари бозорини таркибини ўрганиб чиқамиз. 1.2.3-расмда алоҳида мамлакатлар бўйича ахборот технологиялари бозори таркиби келтирилган бўлиб, АҚШ, Ғарбий Европа давлатлари, Чехия, Польша, Руминия, Россия, Хитой мисолида кўриб чиқилган.

¹ ITU маълумотлари асосида муаллиф томонидан ишлаб чиқилган

1.2.3-расм. Алоҳида мамлакатлар бўйича ахборот технологиялари бозорининг 2014 йил учун таркиби¹.

1.2.3-расмдан кўриниб турибдики, ривожланган мамлакатлар ичида АҚШ дастурий маҳсулотлар бўйича етакчи ўринни эгаллаб келмоқда. АҚШ ахборот технологиялари бозорининг ўзгариши жаҳон ахборот технологиялари бозорига ижобий жиҳатдан ўз таъсирини ўтказмай қолмайди. Гарбий ва Марказий Европа мамлакатларида эса, бир неча йилдан бери ўзгариш кузатилмайди.

Хусусан бу борада Президентимиз шундай фикр билдирганлар: “...замонавий рақамли ахборот технологияларини жорий этишни жаддалаштириш зарур. Ҳозирги ахборот, коммуникация ва компьютер асрида, интернет кундан-кунга ҳаётимизнинг барча жабҳаларига тобора чуқур ва кенг кириб бораётган бир пайтда, одамларнинг онги ва тафаккури учун кураш ҳал қилувчи аҳамият касб этаётган бир вазиятда бу масалаларнинг жамиятимиз учун нақадар долзарб ва устувор бўлиб бораётгани ҳақида гапириб ўтиришга ҳожат йўқ” [1.15.].

Ўзбекистонда дастурий маҳсулотларни ишлаб чиқиш, уларни экспорти, импорти борасида алоҳида концепция яратилмаган бўлсада, улар ахборот технологияларини асоси ҳисобланган

¹ ITU маълумотлари асосида муаллиф томонидан ишлаб чиқилган.

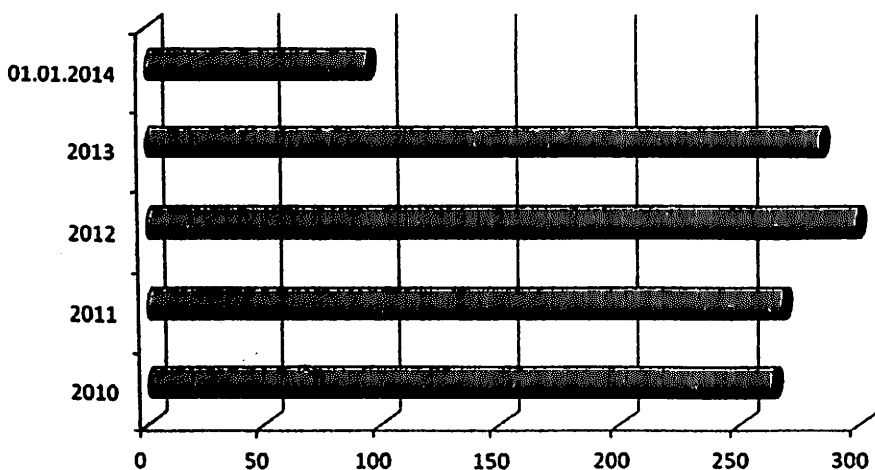
ни учун Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2002 йил 30 майдаги «Компьютерлаштиришни янада ривожлантириш ва ахборот-коммуникация технологияларини жорий этиш тўғрисида»ги ПФ-3080-сон Фармони ҳамда Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2005 йил 8 июлдаги «Ахборот-коммуникация технологияларини янада ривожлантиришга оид қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги ПҚ - 117-сон Қарори ушбу соҳанинг ривожланишига асос ҳисобланади. Қолаверса, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2002 йил 30 майдаги ПФ-3080-сон фармони билан дастурий маҳсулот ишлаб чиқарувчи корхоналарга солиқ ва божхона имтиёзлари берилган эди. Ушбу имтиёзлар 2006 йилгача амал қилди ва дастурий маҳсулотлар ишлаб чиқариш бозорининг ривожланишига замин яратди. Бундан ташқари мамлакатимизда ҳар йили дастурий маҳсулотлар ва инновацион ғоялар ярмаркалари ўтказилиб келинмоқда.

Шу билан бирга, мамлакатимизда ахборот технологияларини ривожлантириш борасида ҳуқуқий база шаклланган бўлиб, «Алоқа тўғрисида»ги, «Телекоммуникациялар тўғрисида»ги, «Электрон ҳисоблаш машиналари учун яратилган дастурлар ва маълумотлар базаларининг ҳуқуқий ҳимояси тўғрисида»ги, «Ахборотлаштириш тўғрисида»ги, «Муаллифлик ҳуқуқи ва турдош ҳуқуқлар тўғрисида»ги ва бошқа қатор қонунлар, қонуности ҳужжатлари шулар жумласидандир. Соҳага оид 11 та қонун, 40 дан зиёд Ўзбекистон Республикаси Президенти ва ҳукумат қарорлари, қатор норматив-ҳуқуқий ҳужжат ва стандартлар қабул қилинган.

Қабул қилинаётган меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатларда дастурий таъминотни ишлаб чиқариш фаолиятини рағбатлантиришга қаратилган комплекс чора-тадбирлар белгилаб келинмоқда. Ахборот ва компьютер технологиялари соҳасига ўқитиш ҳамда дастурий воситаларни реализация қилиш хизматларини кўрсатувчилар учун қўшилган қиймат солигидан озод этиш бўйича нормалар бир неча йиллар давомида амал қилиб келмоқда. Охирги беш йил мобайнида дастурий маҳсулотларни ишлаб чиқишга ихтисослашган корхоналар, бошқа микрофирма ва кичик корхоналарга нисбатан ягона солиқ тўловини тўлашда имтиёзлар берилгани уларнинг иш самарадорлигини оширишда хизмат қилмоқда.

Бугунги кунда республикаимиз дастурий маҳсулотлар бозорини таҳлил қилар эканмиз, қуйидагиларни кўришимиз мумкин, яъни Ўзбекистон Республикаси ахборот технологиялари ва коммуникацияларини ривожлантириш вазирлиги маълумотларига кўра кўпчилик корхоналарда 120 мингдан ортиқ нусхадаги турли дастурий маҳсулотлардан фойдаланади, улардан 48 фоизи амалий дастурий маҳсулотлар, 36 фоизи тизим ва 16 фоизи идора дастурий маҳсулотларидир.

1.2.4-расмда йиллик рўйхатга олинган дастурий маҳсулотлар сони келтирилган. Яратилган имкониятларни ҳисобга олинса, кейинги йиллар давомида ушбу кўрсаткичлар ўсиши кутилмоқда.

1.2.4-Расм. Йиллик рўйхатга олинадиган дастурий маҳсулотлар сони¹

Ўзбекистонда дастурий маҳсулотлар экспорт бозоридаги компанияларнинг бозор улуши мазкур компаниялар миқёсидан келиб чиқиб баҳоланган. Баҳолаш натижалари Ўзбекистондаги дастурий маҳсулотлар экспортининг энг катта улушини кичик компаниялар

¹ Ўзбекистон Республикаси ахборот технологиялари ва коммуникацияларини ривожлантириш вазирлиги ҳисоботлари асосида муаллиф томонидан ишлаб чиқилган.

(10 кишидан кам), мустақил дастурчилар гуруҳлари ҳамда якка тартибдаги ишлаб чиқарувчилардан ташкил топганлигини кўрсатди. Шунингдек, ўрта ва йирик тижорат компанияларнинг ўрни ҳам салмоқлидир.

Сўнги йиллардаги жаҳон ахборот технологиялари бозоридаги ижобий ўзгаришлар глобаллашув жараёнини тезлашувига, жамиятни ҳамда иқтисодиётни ахборотлашувига олиб келди. Бу эса ўз навбатида инсониятни ахборотга бўлган қарашини ўзгартирди ва бизнес қилишнинг янги қирраларини очиб берди. Бундай ўзгаришлар мамлакатимизга ҳам ўз таъсирини ўтказмай қолмади. Мамлакатимизда ахборотлашган жамият шаклланиши ахборотни асосий ресурслардан бирига айланишига олиб келди. Ахборот-коммуникация технологияларини ривожланиши ахборотларни сақлаш, қайта ишлаш, узатиш имкониятларини яратади. Ўз ўрнида ундаги ахборот алмашинувдаги ахборотларни узатиш, қабул қилиш жараёнларини ахборот-коммуникация технологиялари ва тизимлари ривожланиши билан бевосита боғлаш мумкин. Бундай ривожланиш мамлакатимизни келажакда ривожланган мамлакатлар қаторидан ўрин эгаллашига пойдевор ҳисобланади.

Ўзбекистонда телекоммуникация технологияларини кенг қўллаш ҳамда «ахборотлашган жамият» сари жадал интилиш мақсадида амалий чоралар кўрилмоқда. Аммо, бу борада қилинган ишлардан келгусида қилиниши керак бўлган ишлар кўлами ниҳоятда кенгдир. Жаҳонда телекоммуникация соҳаси ривожига жуда тезлик билан руй бераётганлиги сабабли бу борадаги ҳар қандай сусткашлик мамлакат тараққиётига ўта салбий таъсир этиши мумкин. Ахборот-коммуникация соҳасининг ўрни ва аҳамиятини таърифлашда унинг камида икки таркибий қисмини - телекоммуникация ва ахборот яратиб соҳаларини ажратиб қараб кўриш лозим. Ўзбекистон телекоммуникация соҳасининг ривожланиш хусусиятлари ва қонуниятларини таҳлил қилган ҳолда соҳанинг устувор ва жадал ривожланишини таъминлаш, унинг бозор ислохотлари талабларига мос келувчи замонавий бошқарув тизимини шакллантиришга қаратилган илмий-амалий таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқиш лозим.

Телекоммуникация хизматлари бозорини ривожлантиришда юқорида кўрсатиб ўтилган йўналишларни инобатга олиб, уларни

таҳлил қилиш асосида хориж тажрибасини ўрганиб, уни соҳани такомиллаштиришга йўналтириш лозим. Шунинг ҳисобга олган ҳолда, хорижий компанияларнинг фаолиятини ва эришилган натижаларини «Ўзбектелеком» АК фаолияти натижалари билан таққослаб улардан умумий хулоса чиқариш зарур.

Япония телекоммуникация хизматлари бозорида “NTT Group” энг ривожланган ва бутун дунёда даромадлари бўйича юқори ўринларни эгаллаб турувчи компания ҳисобланади. Корпоратив гуруҳ кенг кўламдаги хизматлар турини тақдим этади. Улар қаторига “NTT Group” томонидан оптик толали кенг полосали тармоқдаги хизматлардан тортиб, булутли технологиялар асосида мобил алоқа хизматлари ҳамда 160 мамлакатларда юқори сифатдаги тармоққа эга бўлиб, бутун дунё миқёсида иккинчи ўринда турувчи ахборот марказига эга. Бу имкониятлардан фойдаланган ҳолда “NTT Group” ахборот коммуникация технологияларини бизнес таҳлили ва уларни бошқариш бўйича консалтинг хизматларни ҳам тақдим этади. Шундай йўл билан “NTT Group” ўзининг халқаро ҳамкорларини ва мижозларини қўллаб-қувватлайди. “NTT Group” корпорациясининг энг асосий филиалларидан бири бу “NTT” компанияси ҳисобланади.

2014 йилнинг маълумотларига қараганда “NTT” 10507.4 млрд. япон иенаси миқдоридаги даромадга эга бўлган. Умумий сарф ҳаражатлари миқдори эса 9284.4 млрд. япон иенасини ташкил этган. Барча солиқ ва тушумларни олиб ташлангандан сўнг, соф фойда миқдори ҳажми 1223.0 млрд. япон иенасидан иборат бўлган. Бу эса 2013 йилга нисбатан 0,66 % ўсиш суъатини кўрсатган. EBITDA – 3219.1 млрд. япон иенаси. EBITDA маржа–30,6 % ни ташкил этган. Компания мобил алоқа фойдаланувчилари 60,129 минг абонент, кенг полосали тармоқ фойдаланувчилари эса 18886 минг абонентдан иборат.

Хитой телекоммуникация хизматлари бозорида “China Telecom Corporation Limited” (“China Telecom” Group филиаллари билан биргаликда) ўз фаолиятини юритиб, дунёдаги энг йирик телекоммуникация операторларидан бири сифатида маҳаллий алоқа, CDMA орқали мобил алоқа ва кенг полосали Интернет хизматларини етказиб берувчи компания ҳисобланади. Телекоммуникация хизмат-

ларини тақдим этиш натижасида 2014 йил маҳаллий телефон тармоқларининг ўрнатилган сифими умумий ҳисобда компания бўйича 163 миллион, кенг полосали тармоқ фойдаланувчилари сони 90 миллион ва мобил алоқа хизмати абонентлари сони 161 миллионни ташкил этган. Компания телекоммуникация ва бошқа турдаги хизматларни миқозларга тақдим этиш натижасида 2014 йилда 283,176 млн. хитой юанига тенг умумий даромадга эга бўлди. Умумий сарф ҳаражатлар эса 261,887 млн. хитой юани, соф фойда эса 14,949 млн. хитой юанини ташкил этди.

Германия телекоммуникация хизматлари бозорида асосий оператор «Deutsche Telekom» АГ немис телекоммуникация корхонаси бўлиб, у Европадаги энг йирик оператор ҳисобланиб, дунё миқёсида учинчи ўринни эгаллайди. «Deutsche Telekom» 1995 йил 1 январда акционерлик жамиятига айлантирилиб, 1996 йил ноябр ойида акциялари фонд биржасида котировка қилишни бошлади. Компания акцияларнинг 15 % Германия ҳукуматига, 17 % давлат тараққиёт банкига ва 68 % эркин айланишда бўлади. Компания 50 та мамлакатда филиалларга эга бўлиб, телекоммуникация хизматларини миқозларга тақдим этиш натижасида 2014 йилда 58,162 млн. евро умумий даромадга эга бўлган. Умумий сарф ҳаражатлар эса 23,913 млн. евро, соф фойда эса 1,516 млн. евро ни ташкил этган. EBITDA—18 млн. евродан иборат. «Deutsche Telekom» мобил алоқа фойдаланувчилари 140 млн.га яқин, кенг полосали тармоқ фойдаланувчилари эса 17 млн., IP-TV хизмати фойдаланувчилари эса 5,8 млн. абонентдан иборат.

«Ростелеком» АК – Россия телекоммуникация миллий оператори бўлиб, мамлакат бўйлаб соҳанинг ҳамма сегменти бўйича хизматлар кўрсатади. «Ростелеком» АК нинг асосий акционери давлат ҳисобланиб, «Связьинвест» АК, «Росимущество» ва «Внешэкономбанк» орқали 55 % оддий акцияларга эгалик қилади. Компания ҳозирги кўринишни 2011 йил апрел ойида олди, чунки компания таркибига «Центр Телеком» АК, «СЗТ» АК, «ЮТК» АК, «Волга Телеком» АК, «Уралсвязьинформ» АК, «Сибирьтелеком» АК, «Дальсвязь» АК ва «Дагсвязьинформ» АК қўшилди.

«Ростелеком» АК Россия бозорида кенг полосали тармоқ орқали Интернет ва телевидения хизматларини тақдим этиш бўйича юқори

Ўринни эгаллайди: масалан, кенг полосали тармоқ орқали интернет абонентлари сони 9,2 млн.дан ортиқ, Ростелекомдан пулли ТВ хизмати абонентлари сони эса 6,6 млн.дан ортиқ, улардан 1,4 млн. федерал турдаги «Интерактивное ТВ» хизмати абонентларидир.

«Ростелеком» АК молиявий ва иқтисодий кўрсаткичларни кўриб чиқадиغان бўлсак, 2014 йилда 321,251 млн. рубль даромад олган. 2013 йилга нисбатан даромад даражаси 6,2 % га ошган. 2014 йилда харажатларнинг умумий ҳажми 267,426 млн. рубльни ташкил қилган.

Юқоридаги маълумотлардан келиб чиққан ҳолда, ҳар бир корхона бўйича қуйидаги таҳлил натижаларини келтириш мумкин.

“Deutsche Telekom” энг юқори кўрсаткичларга эга бўлиб, унинг бундай натижаларига эришишда асосий сабаб 50 дан ортиқ хориж мамлакатларида ўз компания бўлинмаларига ҳамда Германия, Европа мамлакатларида ўзининг глобал тармоғига эга. Бундан ташқари унинг устунликлари қуйидагилардан иборат:

- ҳалқаро телекоммуникация хизматлари бозорида юқори ўринларга эга;

- кўп йиллик тажрибага эга;
- телекоммуникация хизматларини янада ривожлантириш учун инновацион технологияларни жалб этилиш даражаси юқорилиги;
- юқори малакали ишчи ходимларга эга;
- миқдорларга хизмат кўрсатишнинг универсаллиги;
- янги турдаги булутли хизматларни мавжудлиги;
- Интернет тармоғига симсиз уланиш тизими йўлга қўйилгани;
- йирик бизнес ҳамкорларга эга ва ҳ.к.

Бироқ ҳозирги кунда телекоммуникация хизматларининг кун сайин ривожланиши туфайли “Deutsche Telekom” да ҳам турли тўсқинликлар ва қийинчиликлар мавжуд. Улардан қуйидагиларни санаб ўтиш мумкин:

- Европа телекоммуникация хизматлари бозорининг ривожланиши сусаймоқда;

- Кучли рақобат ва соҳанинг тез ривожланиши;
- Инвестицияга бўлган талабнинг кучлилиги.

«Ростелеком» АК ни кўрсак у қуйидаги устунликларга эга:

- Давлат ҳукумати томонидан ҳамма турдаги телекоммуникация хизматлари тақдим этиш бўйича лицензияларга эга;

- Энг йирик транспорт тармоғига эга;
- Россиянинг ҳамма қисмларида ўз тармоғига эга;
- Россияда технологик етакчиликка эга;
- жуда кўп давлат лойиҳаларига эга.

Лекин ўз устунликларидан ташқари телекоммуникация хизматлари бозорида ривожланишида ўз тўсқинликларига эга:

- Мобил алоқа хизмати бозорида кам улушга эга;
- Интерактив телевидиния қамрови юқори даражада эмас;
- Кучли рақобатчиларга эга.

«Ўзбектелеком» АК нинг молиявий ва умуман Ўзбекистон телекоммуникация бозоридаги тутган ўрнини ўрганиб чиқиб, унинг қуйидаги устунликларини ажратишимиз мумкин:

- Мамлакат ва соҳа раҳбарияти томонидан қўллаб-қувватланиши;
- Универсал хизматларни кўрсатиш бўйича монополист эканлиги;
- Мамлакатнинг барча аҳоли яшовчи пунктларида қишлоқ телефон станцияларини мавжудлиги;
- Маҳаллий телекоммуникация бозорида тўла устунлиги;
- Хизмат турлари кенлиги ва хизматларнинг ижтимоий аҳамиятга эгалиги;
- Алоқа хизматларини кўрсатиш бўйича катта тажриба мавжудлиги;
- Юқори малакали ишчи кучи ва персонални бошқариш тизими;
- Ягона тармоқни мавжудлиги.

Лекин шундай устунликлари бўлиб, ўзига яраша заифликларга эга:

- Ускуналарнинг жисмоний ва маънавий эскириши;
- Ходимларнинг янгиликларга салбий муносабати;
- Реклама ва маркетинг сиёсатининг сустлиги;
- Мижозлар билан ишловчи ходимлар салоҳиятини пастлиги;
- Ахборот-коммуникация технологиялари билан таъминланганлик даражаси етарли эмаслиги;
- Инновацион хизматларни жорий этиш даражасини сустлиги;
- Йирик шаҳарларда рақобатбардошлик даражасини пастлиги;
- Рентабеллик даражасини пастлиги;

Кўриб турганимиздек ҳар бир компания ўз мавқеи ва устунлигига эга бўлиб ҳам, жуда катта муаммоларга эга.

Таҳлил натижаларини ўрганиб чиққан ҳолда телекоммуникация хизматлари бозорини ривожлантиришда инвестицияларни кенг жалб этиш лозимлигини айтиш мумкин.

1.2.1-жадвалда телекоммуникация соҳаси индекслари бўйича дунё мамлакатлари рейтингини 01.01.2015 йил ҳолатига келтирилган.

Тармоқнинг тайёргарлик даражаси деб номланган индекс бўйича биринчи ўринда 6.04 кўрсаткич билан Финляндия давлати бўлса, ўнинчи ўринда эса Жанубий Корея республикаси 5.54 кўрсаткич билан турибди.

1.2.1-жадвал

Телекоммуникация соҳаси индекслари бўйича дунё мамлакатлари рейтингини (01.01.2015 йил ҳолатига)¹

№	Индекслар номлари	Етакчи мамлакатлар	Индекс кўрсаткичлари
1.	Тармоқнинг тайёргарлик даражаси	1. Финляндия	6.04
		2. Сингапур	5.97
		3. Швеция	5.93
		4. Нидерландия	5.79
		5. Норвегия	5.70
		6. Швейцария	5.62
		7. АҚШ	5.61
		8. Гонконг	5.60
		Буюк Британия	5.54
		10. Жанубий Корея	5.54

¹ Таҳлилий материаллар асосида муаллиф томонидан ишлаб чиқилган

2.	Ахборот-коммуникация технологияларининг ривожланганлик даражаси	1. Дания	8.86
		2. Жанубий Корея	8.85
		3. Швеция	8.67
		4. Исландия	8.64
		5. Буюк Британия	8.50
		6. Норвегия	8.39
		7. Нидерландия	8.38
		8. Финландия	8.31
		9. Гонконг	8.28
		10. Люксембург	8.26
3.	Интернетнинг ривожланганлик даражаси	1. Фолкленд ороллари	96.92
		2. Исландия	96.21
		3. Норвегия	94.65
		4. Швеция	93.18
		5. Нидерландия	92.86
		6. Дания	92.26
		7. Люксембург	91.95
		8. Бермуд	91.30
		9. Финляндия	89.88
		10. Лихтенштейн	89.41
4.	Электрон ҳукуматни ривожланганлик даражаси	1. Жанубий Корея	0.9462
		2. Австралия	0.9103
		3. Сингапур	0.9076
		4. Франция	0.8938
		5. Нидерландия	0.8897
		6. Япония	0.8874
		7. АҚШ	0.8748
		8. Буюк Британия	0.8695
		9. Янги Зеландия	0.8644
		10. Финландия	0.8449

Ахборот-коммуникация технологияларининг ривожланганлик даражаси индекси бўйича дунёда биринчи ўриндан Дания давлати 8.86 кўрсаткич билан, ўнинчи ўриндан эса Люксембург 8.26 кўрсаткич билан жой олган.

Интернетнинг ривожланганлик даражаси индекси бўйича Фолкленд ороллари 96.92 кўрсаткич билан биринчи ўринда, Лихтенштейн эса 89.41 кўрсаткич билан ўнинчи ўринда жойлашган.

Электрон ҳукуматни ривожланганлик даражаси индекси бўйича Жанубий Корея Республикаси 0.9462 кўрсаткич билан биринчи ўринда, Финляндия давлати эса 0.8449 кўрсаткич билан ўнинчи ўринда турибди.

1.3. Телекоммуникация соҳасида инвестиция фаолиятини бошқариш шакллари ва усуллари

Телекоммуникация соҳаси бутун иқтисодиёт учун муҳим аҳамиятга эга. Рақобатбардош, самарали ва қиймати нуқтаи назаридан афзал бўлган алоқа тармоқлари ишлаб чиқаришнинг умумий самарадорлигини оширишга, иш ўринларини кўпайтиришга, экспорт салмоғи ва солиқ тушумларини ўсишига, яъни иқтисодий тараққиётни орқага тортувчи монопол хизмат кўрсатишдан тубдан фарқ қиладиган ижобий тенденцияларни шакллантиришга олиб келади. Ривожланган мамлакатлар тажрибаси шуни кўрсатадики, буларнинг барчаси ўз навбатида соҳани янада жадалроқ ривожлантиришни тақозо этади. Яъни телекоммуникация тармоқлари нафақат жамият тараққиётини ва мамлакат хавфсизлигини таъминлашнинг, балки мамлакат иқтисодиёти барқарор ўсиб боришининг муҳим омили бўлиб қолишининг асосий шартларидан биридир. Бу эса соҳанинг ривожига бўлган алоҳида эътиборни талаб этади.

Телекоммуникация соҳасини бошқариш тизими – бу қонуниятлар ва тамойиллар асосида тузилган шундай умумийликки, ундаги барча элементлар бир-бири билан узвий боғлиқ бўлганлиги сабабли атрофдаги шарт-шароит ва бошқа тизимларга нисбатан бир бутунлик сифатида намоён бўлади. Телекоммуникацияларни бошқариш тизимининг элементи мантиқан муайян фаолиятни амалга оширувчи бир бутунлик таркибидаги минимал бирликдир. Телекоммуни-

кацияларни бошқариш тизимини оддий ва мураккаб тизим сифатида кўриш мумкин.

Телекоммуникацияларни бошқариш тизими мазкур соҳани иқтисодий ва ижтимоий ривожлантиришнинг аниқ мақсадига эришишга қаратилган воситалари, вақт ва макон билан ҳамоҳанг иқтисодий, ижтимоий, ташкилий ва илмий-техникавий тадбирлар мажмуини англатади.

Телекоммуникация соҳасининг фаолият кўрсатишидан мақсад эса, унинг жамият талабларини оқилона таъминлаш даражасидаги келгуси ҳолатига эришишдир.

Бошқарув элементларини таснифлаш белгиларини аниқлаб олиш дастлабки вазифа ҳисобланади. Таснифлашнинг биринчи белгиси бу телекоммуникацияларнинг ташқи ва ички муҳитларидир.

Ташқи муҳитнинг мазмуни шуки ўрганилаётган соҳа мустақил тизим сифатида маълум муҳитда фаолият кўрсатади, у билан ўзаро алоқада бўлади, унинг таъсирида ўзгаради ва ўз навбатида унга фаол таъсир қилади. Ташқи муҳит макро даражада олиб қаралганда иқтисодий, сиёсий, ҳуқуқий, технологик ҳамда табиий хусусият касб этиб, микродаражада у телекоммуникация хизматлари истеъмолчилари, соҳа таъминотчилари, шериклар, рақобатчилар, давлат ва маҳаллий бошқарув тузилмаларини ўз ичига олади.

Телекоммуникация соҳаси ташқи муҳитдан энергия, ахборот, инсон ресурслари, моддий, молиявий ва бошқа ресурсларни олади, уларни маҳсулот ҳамда хизматларга айлантиради ва яна уларни ташқи муҳитга қайтаради. Ташқи муҳитни телекоммуникация фаолиятига таъсир ўтказувчи икки таркибий гуруҳга ажратиш мумкин. Биринчиси, макродаражадаги ташқи муҳит, ўз навбатида уни иқтисодий, сиёсий, ҳуқуқий, ижтимоий, технологик ва табиий-жўғрофий қисмларга бўлиб қараш мумкин. Иккинчиси, телекоммуникация хизматларининг истеъмолчилари, хизмат кўрсатувчилар, рақобатчилар, шериклар, инфратузилма ташкилотлари, давлат ва бошқа органлар қаторидаги ишбилармонлар муҳити бўлган микродаражадаги ёки бевосита ташқи муҳит. Ташқи муҳит сифатида қонун чиқарувчи ҳамда ижро этувчи ҳокимият органларини ўз ичига олувчи маълум давлат бошқаруви органлари тизимига алоҳида эътибор қаратиш керак бўлади.

Телекоммуникация соҳасини бошқариш тизимига кучли таъсир кўрсатадиган кейинги ташқи объектлар гуруҳига миллий ва хорижий рақобат қилувчи тузилмалар киради. Бу Ўзбекистон телекоммуникация соҳасини бошқариш тизими учун умуман янги элементдир. У фақат бозор муносабатларига хос бўлиб, телекоммуникация соҳасини бошқариш тизимининг ташқи муҳит талабларига мослашиши ва ўзини-ўзи ташкил этиш хусусиятининг такомиллашувини таъминлайди.

Соҳа бошқаруви ички элементлари классификацияси Ўзбекистонда телекоммуникация тизими ривожига бевосита алоқадор бошқарув элементларини қамраб олади. Бу классификация асосан телекоммуникация мажмуида фаолият кўрсатаётган ҳамда Республика ҳукумати қарорига кўра ҳар бир вазирликда, йирик соҳавий бирлашмаларда ташкил этилган ва ахборотлаштириш ҳамда ахборот технологияларини ривожлантиришга жавобгар бўлган таркибий бўлинмаларни ўз ичига олади.

Ушбу таснифда соҳа бошқарув элементларининг ҳозирги кунда шаклланган икки гуруҳини ажратиш мумкин, булар:

- ахборот-коммуникация тизимини ривожлантириш бўйича Миллий стратегия ва ҳаракатлар режасини амалга оширувчи ташкилотлар;

- соҳанинг ички тузилмалари.

Телекоммуникация соҳасини бошқариш турли усуллар билан амалга оширилади ва уларнинг ҳар бири бошқарувчи тизимнинг бошқарилувчи тизимга бўлган муайян таъсири билан тавсифланади. Ўзбекистон телекоммуникация соҳасининг ўзига хос хусусиятини ва уни бошқариш пиллапоясини ҳисобга олган ҳолда кўриб чиқилаётган бошқариш усулларини икки катта гуруҳга ажратиш мумкин:

1. Соҳа ичида мувофиқ муҳитни таъминлайдиган, соҳанинг ўз доирасида қўлланиладиган усуллар.

2. Телекоммуникация соҳасини давлат томонидан бошқариш усуллари.

Биринчи гуруҳ усуллари уч кичик гуруҳга бўлинади: иқтисодий, ижтимоий-психологик ва ҳуқуқий бошқарув усуллари. Ушбу усулларнинг барчага маълумлигига қарамасдан шунини айтиш керакки, улар Ўзбекистон шароитида иқтисодий, ижтимоий ва ҳуқуқий

муҳит юқори даражада динамиклиги натижасида тез ўзгарувчан хусусиятга эга. Буларнинг ҳаммаси телекоммуникация соҳаси менежменти томонидан унинг ҳар кунги фаолиятида ҳисобга олинган бўлиши керак.

Биринчи гуруҳ усулларидан фарқли равишда иккинчи гуруҳ усуллари республикага хос хусусиятларни ҳамда телекоммуникация соҳаси бозори шаклланиши динамикасини ҳисобга олган ҳолда ҳали етарли даражада илмий жиҳатдан таҳлил қилинмаган. Бизнинг фикримизча, бунга сабаб республиканинг дунё иқтисодий майдонига жадал кириб бориши ҳамда Ўзбекистонда иқтисодий ислохотларнинг мустақилликнинг жуда қисқа муддатларида юқори суръатлар билан ривожланишига нисбатан бу жараёнларни илмий таҳлил қилишнинг ортда қолаётганлигидир.

Давлат томонидан тартибга солиш билвосита ёки бевосита хусусиятли бўлиши мумкин. Билвосита давлат томонидан тартибга солиш деганда давлат институтларининг бозор иштирокчилари сифатида бозорга чиқиб унинг қатнашчиси сифатида бозорнинг бошқа субъектлари фаолиятига таъсир этиши тушунилади. Тартибга солишнинг бу тури асосан ривожланган рақобат муҳити шароитида амал қилади. Ўтиш даври иқтисодиёти шароитидаги Ўзбекистон учун эса, телекоммуникация соҳасини давлат томонидан тартибга солиш асосан, бевосита хусусият касб этади.

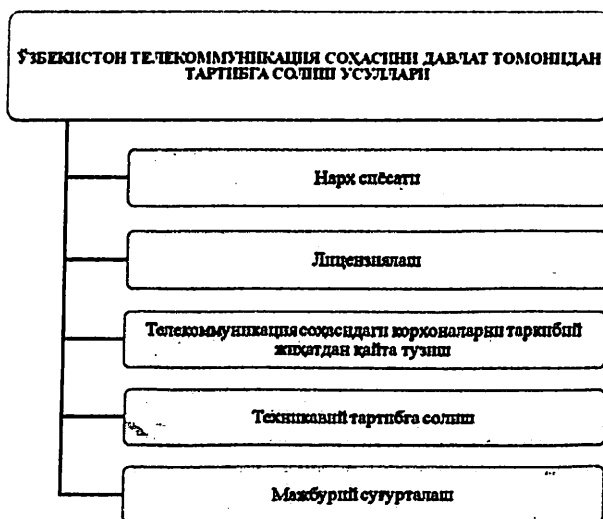
Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини давлат томонидан бевосита тартибга солишнинг икки тури мавжуд [2.20.44 б.]:

1. Хўжалик юритувчи субъектларга тартибга солинадиган нархларда битимлар тузиш талабини қўювчи нарх белгилаш орқали тартибга солиш. Бу усул тўғридан-тўғри нархларни (тарифларни) ўрнатиш, нарх белгилаш формулалари ва қоидаларини белгилаш, тузиладиган битимлар, муайян харидорлар гуруҳлари ёки сотувчилар гуруҳлари учун энг юқори ва паст нархларни белгилаш кўринишида бўлиши мумкин. Сотиладиган ёки харид қилинадиган маҳсулотлар (хизматлар) нархларини тартибга солиш нарх белгилаш орқали тартибга солиш жумласига киради.

2. Нарх белгиламасдан тартибга солиш. У хўжалик юритувчи субъектлар учун фаолиятларини ташкил этиш ёки амалга ошириш, ишлатиладиган анжомларга бўлган техник талаблар, фа-

олиятни амалга ошириш жойи ва вақти, ишлаб чиқариладиган маҳсулотлар ёки кўрсатиладиган хизматлар ҳажми ҳамда бошқа шу сингарилар билан боғлиқ бўлган мажбурий талабларни белгилашни ўз ичига олади. Текшириш ва назорат қилиш ваколатлари ҳам нарх белгиламасдан тартибга солишнинг муҳим таркибий қисми ҳисобланади. Нархи бўлмайдиган усуллар жумласига лицензиялаш, шу жумладан, техникавий тартибга солиш, стандартлаштириш, сертификатлаштириш, мажбурий суғурталаш кабилар киради.

Ўзбекистонда телекоммуникация соҳаси учун асосий бўлган давлат томонидан тартибга солишнинг умумлаштирилган усуллари

1.3.1-расмда келтирилган.

1.3.1-расм. Ўзбекистон телекоммуникация соҳасини давлат томонидан тартибга солиш усуллари¹

Мамлакатда бозор иқтисодиёти ривожланиши, давлат бошқарувининг эркинлашуви ва рақобат муҳити тўлароқ шакллана бориши билан давлат томонидан тартибга солишнинг юқорида

¹ Назарий маълумотлар асосида муаллиф томонидан ишлаб чиқилган

келтирилган бевосита усуллари ўз ўрнини билвосита усулларга бўшата боради.

Телекоммуникация соҳасида инвестицияларга бўлган талабни етарлича қоплаш ва бу инвестициялардан оқилона фойдаланиш таъминланганидагина соҳада юксалиш ва ривожланишга эришиш мумкин. Яъни соҳада амалга оширилаётган техник сиёсат натижасида инвестиция сиёсати шаклланади. Шу билан бирга инвестиция сиёсати мамлакатда ахборот-коммуникация соҳасини узоқ муддатларга мўлжалланган дастурларини амалга оширишнинг молиявий манбасини шакллантиради.

Умуман олганда, бозор ислоҳотлари шароитида корхоналарнинг хўжалик фаолияти борасидаги мустақиллиги мавжудлигига қарамай, улар давлат ва тармоқ доирасида олиб борилаётган инвестиция сиёсатига мослашишлари лозим. Аммо, бу сиёсат ўз моҳиятига кўра марказлашган буйруқбозлик тизимига хос бўлган инвестиция сиёсатидан тубдан фарқ қилади ва унинг амал қилиш доираси қуйидаги 1.3.2-расмда келтирилган тўрт функция билан чегараланади.

1.3.2-расм. Давлат инвестиция сиёсатининг асосий функциялари¹

¹ Назарий маълумотлар асосида муаллиф томонидан ишлаб чиқилган.

Республикамизда ҳозирда амал қилаётган қонуний асосга мувофиқ инвестициялар қуйидаги асосий манбалар ҳисобига шаклланиши мумкин:

- давлат бюджетидан ажратмалар;
- аҳоли шахсий жамғармалари;
- чет эл компания ва фирмалари, молия институтлари ҳамда грантлари ҳисобига инвестициялар;
- хусусийлаштириш ва давлат тасарруфидан чиқариш ҳисобига тушадиган маблағлар бир қисмининг турли жамғармалар орқали инвестиция мақсадларига йўналтирилиши;
- фирма ва компаниялар соф фойдаси ҳамда амортизация ажратмалари;
- банк кредитлари, қарзга жалб қилинадиган маблағлар;
- корхоналар акциялари эмиссияси ҳисобига инвестициялар.

Бу манбаларни умумлашган ҳолда икки катта гуруҳга ажратиш мумкин. Булар биринчидан, корхоналарнинг ўз маблағлари бўлиб, улар соҳанинг энг асосий тармоғи ҳисобланган телекоммуникацияларга йўналтирилади. Иккинчидан, ташқаридан жалб қилинадиган маблағлар.

Бу манбалар ичида Ўзбекистоннинг ҳозирги ривожланиш шароитида чет эл инвестицияларининг аҳамияти айниқса каттадир. Буни икки ҳолат билан тушунтириш мумкин: биринчидан, замонавий ахборот-коммуникация технологиялари ускуна ва жиҳозларини республикада ишлаб чиқариш тараққий этмаганлигидир. Шу сабаб бу воситалар чет эл инвестицияси асосида ривожланган давлатлардан келтирилмоқда. Иккинчидан, республиканинг ҳозирги ички молиявий салоҳияти тез ривожланиб бораётган соҳа талабларини етарли даражада қондира олмайди.

Чет эл инвестицияларининг бу қадар юқори аҳамиятини ҳисобга олиб, Ўзбекистонда уларни жалб қилиш учун кенг миқёсда имкониятлар ва имтиёзлар яратилган. Республикамизда бугунги кунда чет эллик инвесторлар учун шаклланган ҳуқуқий асос ҳамда кафолатларни қуйидагича таснифлаш мумкин:

- чет эл инвесторлари учун қонуний асоснинг барқарорлиги бўйича кафолатлар. Бунга асосан чет эл инвестори учун келгусида қонунларнинг ўзгаришидан қатъий назар инвестиция киритилган муддатдаги шартномага амал қилади;

- чет эл инвестори мулкнинг сақланиши бўйича кафолатлар;
- чет эл инвестори учун инвестиция натижасида ишлаб топилган маблағдан ўз хошишига биноан фойдаланиш бўйича кафолатлар;
- пул маблағларини республикага киритиш ва ундан олиб чиқиш ҳажмини чегараламаслик тўғрисидаги кафолатлар;
- инвестиция фаолияти тугагач тегишли маблағни четга қайтариб олиб кетиш ҳуқуқи;
- суғурта ҳимояси ҳамда турли сиёсий ва бошқа турдаги қалтисликлардан ҳимояланиш кафолати.

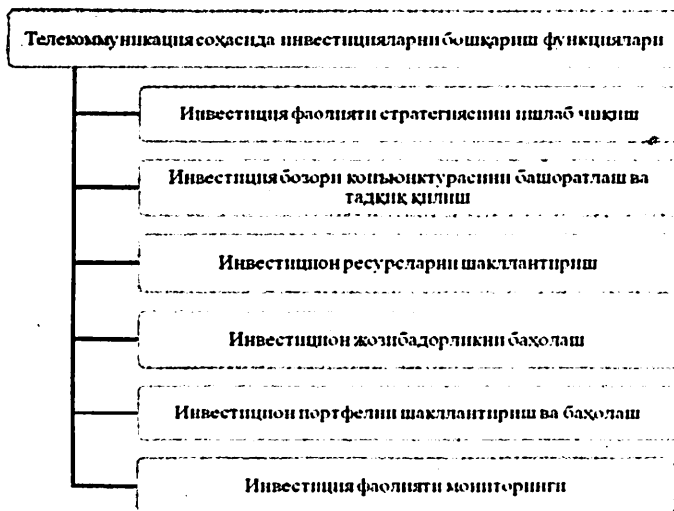
Булардан ташқари республикамизнинг амалдаги қонунчилигига асосан чет эл инвесторига 45 дан ортиқ солиқ ва бошқа имтиёзлар ўрнатилган. Буларга қўшимча равишда Ўзбекистонда телекоммуникация соҳасида фаолият юритаётган фирма ва компанияларга мобил алоқа ҳамда маълумотларни узатиш бўйича лицензиялар олиш ҳуқуқи берилган, уларга халқаро телекоммуникация хизматлари кўрсатишда яхши имкониятлар яратилган. Бу имтиёзлар ва имкониятлар чет эл инвесторларига республикада фаолият кўрсатиши учун қулай шароитлар яратмоқда.

Ўзбекистон телекоммуникация соҳасини чет эл инвестицияларини кенг жалб қилган ҳолда устувор ривожлантириш унинг мамлакат иқтисодиётидаги салмоғининг тез суръатлар билан ортиб боришига олиб келди. Ҳозирги кунда соҳа Ўзбекистон ялпи ички маҳсулотининг 2 фоизга яқинини бермоқда, бу жаҳондаги ўртача кўрсаткичлардан бири ҳисобланади. Эътиборлиси шуки, бу кўрсаткич салмоғи узлуксиз ўсиб бормоқда.

Биз юқорида инвестиция жараёнларини бошқаришнинг асосий функцияларига тўхталиб ўтиб, ушбу функцияларни турли нуқтаи-назардан таҳлил қилиб чиқдик. Ўз навбатида соҳалар миқёсида инвестицияларни бошқаришнинг функциялари бугунги кунда муҳим аҳамият касб этадики, ҳар бир соҳада инвестицияларни самарали бошқариш жараёни ушбу соҳанинг иқтисодий ўсишига ижобий таъсир этади.

1.3.3-расмдан кўриниб турибдики, соҳанинг инвестиция фаолиятини стратегик бошқариш бу – телекоммуникация соҳасининг инвестицион стратегиясини ишлаб чиқишдан иборат бўлиб, бунда инвестиция фаолияти йўлида узоқ муддатли мақсадларни шаклланд

тириш тушунилади ва бунда энг самарали инвестицион фаолиятга эришиш кўзда тутилади.

1.3.3-расм. Телекоммуникация соҳасида инвестицияларни бошқариш функциялари¹

Республикамизда амал қилаётган тартибга мувофиқ чет эл инвестициялари қуйидаги уч йўналишда кириб келади:

1. Халқаро молия институтларининг кредитлари ва қарзлари.
2. Чет эл фирма ва компанияларининг тўғридан-тўғри инвестициялари, яъни корхона фаолиятини назорат қилиш ва фойданинг тегишли қисмига эгалик қилиш мақсадида узоқ муддатли капитал киритиш. Бу йўналиш одатда улушли ҳисобланган кўшма корхоналар ёки тўлиқ чет эл капитали ҳисобига фирмалар тузилиши шаклида амалга оширилади.

3. Портфел инвестициялари - чет эл субъектлари томонидан корхоналар акцияларининг сотиб олиниши билан боғлиқ

Бу йўналишларнинг самарадорлиги турлича. Масалан, биринчи йўналиш, яъни кредит ва қарзлар олиш давлатнинг ташқи қарздорлигини кўпайтиради, бу эса, мамлакат учун ҳам иқтисодий ҳам

¹ Назарий маълумотлар асосида муаллиф томонидан ишлаб чиқилган.

сиёсий жиҳатдан ноқулай. Шу сабабли ҳам телекоммуникация соҳасида олиб борилаётган инвестициявий сиёсатда кейинги икки йўналиш устувор аҳамият касб этиши лозим, улар одатда тўғридан-тўғри чет эл инвестициялари деб аталади.

Ҳозирги кунда Ўзбекистон телекоммуникация соҳасига чет эл инвесторини қизиқтириш учун акцияси сотилаётган корхоналарда куйидаги йўналишларда шароитлар яратилиши талаб этилади:

Биринчидан, чет эл инвестори учун акциялар сотувидан тушган маблағнинг имкони борича кўпроқ қисми акцияси сотилган корхонада қолиши лозим, шундагина инвестор акцияни сотиб олишга қизиқади ва акциянинг бозор баҳоси юқори белгиланади. Зеро, корхона акция сотувидан келган маблағ ҳисобига ўз фаволиятини тиклаб олиши ва ривожланишни таъминлаши лозим бўлади. Корхоналарнинг акциясини савдога чиқариш тажрибаси шуни кўрсатадики, кредиторлик қарзи юқори даражада бўлган корхоналар акцияларига талаб етарли бўлмайди, чунки тушган маблағнинг асосий қисми қарзни қоплашга йўналтирилиши лозим бўлади.

Иккинчидан, акцияси савдога қўйилган корхонада оқилона корпоратив тузилма яратилган бўлиши ва шунга монанд бошқарув тизими шакллантирилиши лозим. Чунки ахборот-коммуникация компанияларининг кўп сонли оператор-корхоналарга сегментлашгани оператив бошқарувни, молия-ҳисобот тизимини мураккаблаштиради, бу эса, компаниянинг чет эл инвестори олдидаги жозибардорлигини пасайтиради.

Учинчидан, корхона бир вақтнинг ўзида маҳаллий, худудий, шаҳарлараро ва халқаро алоқа хизматларини кўрсатиш имконига эга бўлмоғи лозим. Чунки тариф белгилашда кесишган субсидиялаш тамойили мавжуд бўлгани, яъни рентабелли хизмат тури ҳисобига норентабелли хизмат мавжудлиги ҳолатида бу хизмат турларини турли операторларга ажратиш самара бермайди.

Инвестиция сиёсатида киритилаётган маблағлар самарадорлиги масаласига алоҳида аҳамият берилмоғи лозим. Бу борада инвестицияларнинг шаклланиш манбалари ҳамда улардан фойдаланиш йўналишлари бўйича тақсимланишини оқилона бошқариш ушбу сиёсатнинг муҳим вазифаларидан бири ҳисобланади.

Хорижий қарз берувчилар мамлакатдаги ўтиш шароити билан боғлиқ факторлар сабаб, баъзи бир муаммоларга дуч келади. Бу муаммолар асосан қарз олувчилар ҳақидаги ахборотларнинг тўлиқ етиб бормаслиги ва бу субъектлар иқтисодий барқарорлигига кафолатнинг етарли эмаслиги билан боғлиқ. Қолаверса, айрим тижорат банкларининг ишидаги нуқсонлар сабаб, берилган қарзлар фойдаланувчига ўз вақтида етиб бормади. Шуларни ҳисобга олиб, республика телекоммуникация соҳасига чет элдан келган қарзларнинг асосий қисми бевосита давлат кафолати асосида берилган. Қарзларнинг қолган қисми тижорат кредитлари ёки мамлакат ички банклари кредитлари ҳиссасига тўғри келади. Маҳаллий банклар ҳиссасининг бу қадар камлиги уларнинг узоқ муддатли пассивлари етарли эмаслигидан, бу банклар кредит портфели асосан қисқа муддатли кредитлардан ташкил топган бўлиб, улар узоқ муддатли кредитлаш сиёсатини етарли олиб бормаётганлигидан далолат беради.

Инвестиция сиёсатининг муҳим йўналишларидан бири маблағларнинг йўналишлар бўйича оқилона тақсимланишини таъминлаш билан боғлиқ. Телекоммуникация соҳасида жами инвестицияларнинг 80 фоиздан ортиқ қисми янги асосий фондлар шакллантиришга, яъни асосий капиталга йўналтирилмоқда.

Инновацион жараёни таъминловчи инвестициялар улуши (патентлар, лицензиялар, дастурий воситалар ва бошқалар) сўнгги йилларда ортиб бориши ҳам ижобий ҳолдир. Аммо, айланма маблағлар ва капитал таъмир улуши жуда кам.

**АХБОРОТ-КОММУНИКАЦИЯ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ
СОҲАСИДА ИНВЕСТИЦИЯЛАРИНИНГ ШАКЛЛАРИ**

Пул маблағлари, жамғармалар ва
кредитли қозғалар

Бинолар, иншоотлар ва
моддий-техник ускуналар

Муаллифлик ҳуқуқи ва
интеллектуал бойликлар

Табiiй ресурслардан
фойдаланиш ҳуқуқлари

Мулкчилик ҳуқуқлари

**1.3.4-расм. Ахборот-коммуникация технологиялари
соҳасида инвестицияларнинг шакллари¹**

Таъкидлаш лозимки, соҳа корхоналарининг айланма маблағлари массаси меъёр талабларига жавоб бермайди, асосий фондларнинг эскириш даражасининг юқорилиги эса капитал таъмир учун кўпроқ ҳажмда маблағ ажратилишини тақозо қилади. Гап шундаки, соҳа инвестицияларининг асосий қисми янги қурилиш ҳамда кенгайтиришга йўналтирилса ва бир вақтнинг ўзида тармоқнинг эскирган қисми сақланиб қолса янгидан ўрнатилган воситалар самарадорлигини таъминлаб бўлмайди. Шу сабаб ҳам инвестицияларнинг янги қурилиш, модернизация, реконструкция ва капитал таъмир каби йўналишларга тақсимланиши, ўзаро нисбатининг оптималлигини таъминлаш ўта муҳимдир. Кўйида келтирилган 1.3.4-расмда ахборот-коммуникация технологиялари соҳасида инвестицияларнинг шакллари кўрсатилган.

¹ Назарий маълумотлар асосида муаллиф томонидан ишлаб чиқилган

Инвестициялар самарадорлигини таъминлашда уларнинг технологик ҳамда такрор ишлаб чиқариш таркибини оптималлаштириш ҳам муҳим. Инвестицияларнинг технологик таркиби уларнинг қурилиш-монтаж ишларини амалга ошириш ҳамда машиналар ва жиҳозлар учун тақсимланишини англатади. Бундай тақсимланиш республика халқ хўжалиғи бўйича 50 фоизни ташкил этади, алоқа корхоналари инвестицияларида эса қурилиш-монтаж ишларининг улуши 9,5 фоиздан ортмайди ва 90 фоиздан ортиқ инвестициялар машиналар ва жиҳозлар учун сарфланмоқда. Бу албатта, ижобий ҳолдир.

Хулоса ўрнида шуни таъкидлаш лозимки, реконструкция, техник қайта жиҳозлаш ва корхоналарни кенгайтириш инвестицияларнинг энг прогрессив йўналишлари ҳисобланади.

II БОБ. КОРПОРАТИВ СЕКТОРНИ РИВОЖЛАНИШНИ ХИСОБГА ОЛГАН ҲОЛДА ТЕЛЕКОММУНИКАЦИЯ СОҲАСИ ИНВЕСТИЦИЯ ФАОЛИЯТИНИ БОШҚАРИШГА БЎЛГАН УСЛУБИЙ ЁНДАШУВЛАР

2.1. Телекоммуникация соҳаси инвестиция фаолиятини бошқариш тизимини шакллантиришга бўлган услубий ёндашувлар

Инвестициялар иқтисодиётнинг ўсишини ва ишлаб чиқаришнинг ривожланишини таъминловчи муҳим омилдир. Иқтисодий ислохотларнинг самараси ҳам оқилона ва тўғри инвестиция сиёсатини ўтказишга кўп жиҳатдан боғлиқдир. Бунинг учун ички сармояларни ҳам, ташқи кредитларни ҳам, бевосита инвестициялар ва уларнинг барча манбаларини ҳам ишга солиш зарурдир. Бозор иқтисодиёти шароитида инвестицияларни лойиҳавий молиялаштириш молиялаштиришнинг энг тараққий этган замонавий шакллариандир.

Маълумки, ўтиш иқтисодиёти шароитида инвестициялаш сармоя тузилмасини бозор иқтисодиёти талабларига мослаштириш зарурати билан белгиланадиган ўзига хос хусусиятларга эга бўлади.

Ўзбекистоннинг тузилмавий инвестиция сиёсати қатор вазибалар мажмуини ҳал этишга қаратилган бўлиб, улардан энг муҳимлари куйидагилар ҳисобланади:

- бозор муносабатларига ўтиш жараёнида мамлакатимиздаги ишлаб чиқарувчиларни қўллаб-қувватлаш, корхоналарга ёрдам бериш;
- иқтисодиётнинг бир қанча истикболли (импорт ўрнини босувчи ва экспортга йўналтирилган) тармоқларини ривожлантириш, янги ишлаб чиқаришлар ва тармоқларни яратиш;
- ишлаб чиқаришни технологик қайта қуроллантиришни рағбатлантириш.

Ўтказилаётган таркибий ўзгаришлар натижаси иқтисодий ҳаёти-мизда тадбиркорлик фаолияти, инновацион фаолият, инвестиция фаолияти, лизинг фаолияти, аудиторлик фаолияти, дилерлик фаолияти каби янги фаолият турларининг вужудга келишини таъминлади.

Барча корхоналарнинг фаолияти у ёки бу даражада инвестиция фаолияти билан боғлиқдир. Инвестициялаш бўйича қарор қабул қилишни турли омиллар мураккаблаштиради:

- инвестиция тури;
- инвестиция лойиҳаси қиймати;
- инвестициялашга йўналтириш мумкин бўлган молиявий ресурсларнинг чегараланганлик даражаси;
- қарорни қабул қилиш билан боғлиқ таваккалчилик даражаси;
- амалга ошириш мумкин бўлган лойиҳалар сони ва бошқалар.

Инвестиция заруриятининг асослари турлича бўлади. Умуман олганда уларни 3 турга бўлиш мумкин: мавжуд моддий техник базани янгилаш, ишлаб чиқариш фаолияти ҳажмини ошириш, янги фаолият турларини ўзлаштириш.

У ёки бу йўналиш бўйича инвестиция лойиҳасини қабул қилиш бўйича масъулият даражаси турличадир. Масалан, мавжуд ишлаб чиқариш қувватларини янгилаш бўйича қарор қабул қилиш деярлик қийинчиликсиз амалга ошади. Чунки, одатда, корхона раҳбарияти қандай ҳажмда ва қандай асосий воситалар кераклиги ҳақида аниқ тасаввурга эга бўлади. Бироқ, гап асосий фаолиятни кенгайтириш билан боғлиқ инвестициялар ҳақида борса, масала мураккаблашади. Бунда бир қатор янги омилларни инобатга олиш зарур бўлади: товарлар бозорида корхона ҳолати ўзгариши хавфининг мавжудлиги; моддий, меҳнат ва молиявий ресурслар кўшимча ҳажмларининг мавжудлиги; янги бозорларни ўзлаштириш имконияти ва бошқалар.

Миллий иқтисодиёт соҳаларига ташки ва ички инвестициялар оқимини фаоллаштириш иқтисодий юксалишнинг янги босқичини бошлаб берадиган асосий омил ҳисобланади. Шунга кўра, иқтисодиётни фаол ривожлантириш кенг миқёсдаги инвестицияларни талаб қилади. Демак, инвестициялар ҳар қандай иқтисодиётни ҳаракатга келтирувчи ва унинг тараққиётини таъминловчи куч экан, барча имкониятларимизни ишга солиб иқтисодиётимизга йўналтириладиган инвестициялар ҳажмини оширишимиз лозим.

Халқаро иқтисодий муносабатлар тизимининг муҳим ва барқарор суръатларда ўсиб бораётган муҳим таркибий қисмларидан бири халқаро инвестициялар ҳисобланади. Ўзбекистон Республикаси

Президенти И.А. Каримов таъкидлаганларидек, “Узоқ муддатли истиқболга мўлжалланган, мамлакатимизнинг салоҳияти, қудрати ва иқтисодиётимизнинг рақобатдошлигини оширишда ҳал қилувчи аҳамият касб этадиган навбатдаги муҳим устувор йўналиш – бу асосий етакчи соҳаларни модернизация қилиш, техник ва технологик янгилаш, транспорт ва инфратузилма коммуникацияларини ривожлантиришга қаратилган стратегик аҳамиятга молик лойиҳаларни амалга ошириш учун фаол инвестиция сиёсатини олиб боришдан иборат” [1.25.65 б.].

Ўтиш даври иқтисодиёти мамлакатларида хорижий инвестицияларни жалб этишнинг иқтисодий механизмини таҳлил қилиш ҳамда самарадорлигини оширишнинг назарий ва амалий жиҳатларини ўрганиш муҳим илмий амалий аҳамиятга эга. Хорижий инвестицияларни жалб этиш қабул қилинаётган мамлакатлар учун қатор афзалликларни вужудга келтиради. Хорижий инвестициялар «ташқи қарзлар аксарият ҳолларда узоқ муддатга фақат иқтисодиётнинг стратегик тармоқларини модернизация қилиш, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектларини қўллаб-қувватлаш бўйича инвестиция лойиҳаларини молиялаш учун жалб қилинмоқда».

Жаҳондаги хорижий инвестицияларни жалб қилиш амалиётини, моделларини чуқурроқ ўрганиш ва уларнинг илғор тажрибасини, мамлакатимизнинг ўзига хос хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда иқтисодиётни моделлаш ва чуқур таркибий ўзгаришларни амалга оширишда ижобий ишлар амалга оширилмоқда.

Иқтисодий ислоҳотларни чуқурлаштириш ва иқтисодиётни модернизациялашнинг муҳим омилларидан бири – иқтисодиётга хорижий инвестицияларни жалб этишдан иборат. Бу борада мамлакатда амалга оширилаётган инвестиция сиёсати қуйидаги тамойилларга асосланади:

- ташқи иқтисодий фаолиятни эркинлаштириш;
- хорижий инвестицияларни жалб этишнинг ҳуқуқий ва институционал асосларини такомиллаштириш;
- хорижий инвесторларга нисбатан «очиқ эшиклар» сиёсатини изчиллик билан олиб бориш;

– хорижий инвестицияларни рақобатбардош маҳсулот ишлаб чиқариладиган устувор тармоқларга йўналтириш.

Хорижий инвестицияларни миллий иқтисодиётга кенг миқёсда жалб этиш ўтиш даврининг стратегик ва хорижий вазибаларини ҳал этиш зарурияти билан боғлиқ. Ушбу вазибалар ичида энг муҳимлари – иқтисодиётда таркибий ўзгартиришларни амалга ошириш, мамлакатнинг экспорт салоҳиятини мустаҳкамлаш, иқтисодиётни модернизациялаш, юқори технологик рақобатбардош тармоқларни яратиш, илғор хориж технологияси ноу-хау ва бошқарув тажрибаларини жалб этишдир.

Ўзбекистон иқтисодиётига хорижий инвестициялар оқимининг жадал суръатларда ўсишини куйидаги омиллар белгилаб бермоқда:

1. Мамлакатда инвестиция муҳитининг барқарорлиги. Йирик инвестиция лойиҳалари узоқ муддатга мўлжаллаб амалга оширилиши билан тавсифланади. Юқоридаги сабабларга кўра инвесторларга биринчи навбатда, хорижий инвесторларга бизнес олиб бориш учун қулай инвестиция муҳити, ишонч керак.

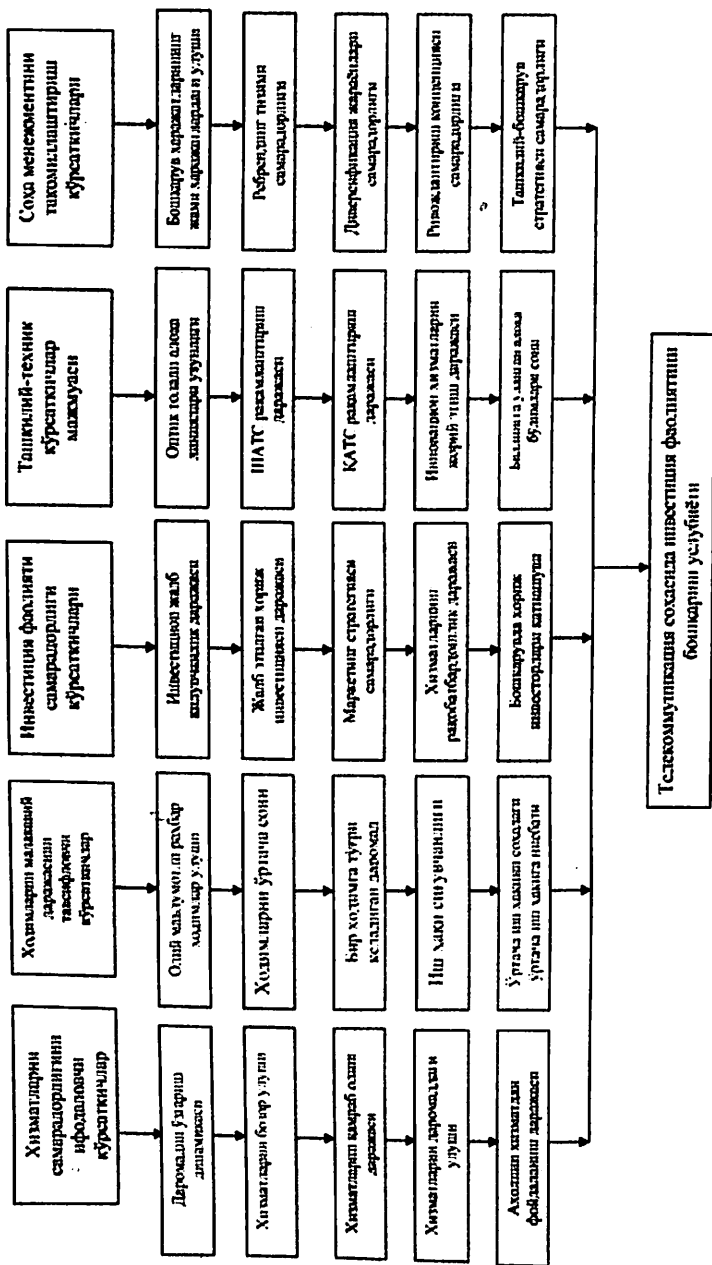
2. Валюта курсини тартибга солишдаги ижобий ўзгаришлар. Миллий валютанинг диверсификациялашуви, маҳаллий товар ишлаб чиқарувчиларга ва импорт қилинадиган товарларга нисбатан рақобат курашида маълум афзалликни беради.

3. 2008 йилга қадар жаҳон товар бозорларидаги ижобий ҳолатлар ва миллий экспорт таркибидаги асосий товарларга (олтин, мис, пахта) қулай нарх конъюнктураси йирик миллий экспортёрларнинг молиявий имкониятларини кенгайтди ва ўзларининг инвестиция дастурларини молиялаштиришнинг фаоллаштирилишига, кенгайишига олиб келди. Бу эса, ўз навбатида, ўзаро боғлиқ тармоқлар маҳсулотига талабнинг ўсишига сабабчи бўлди ва мультипликатор самарасини ҳаракатга келтирди.

4. Давлат молияси ва давлат қарзига хизмат кўрсатиш ҳолатининг муътадиллашуви, мамлакатимизга 18 ойлик импорт миқдорига тенг олтин-валюта захираларининг жамланишига, бюджет тақчиллигини бартараф этишга ва 2005 йилдан бошлаб бюджет профицитига чиқишга имкон берди.

Мазкур кенг кўламли дастурни амалга ошириш учун мамлакатимизда сўнгги йилларда жиддий тайёргарлик кўриб келинмоқда. Жаҳон молиявий – иқтисодий инқирози бу жараёни янада жадаллаштиришга туртки бўлиб, уни ҳар томонлама тезлаштиришни тақозо этмоқда.

Инқирозга қарши чоралар дастурини амалга оширишда инвестицияларни жалб этиш, аввало, ички манбаларни сафарбар этиш ҳисобидан иқтисодиётимизнинг муҳим тармоқларини жадал модернизация қилиш, техника ва технологиялар, қайта жиҳозлаш, транспорт коммуникацияларини янада ривожлантириш ва ижтимоий инфратузилма объектларини барпо этиш ҳал қилувчи устувор йўналишга айланди. Инқирозга қарши чоралар дастурини амалга ошириш шароитида иқтисодиётимизни модернизация қилиш, техник ва технологик янгилаш, унинг рақобатдошлигини кескин ошириш, экспорт салоҳиятини юксалтиришга қаратилган муҳим устувор лойиҳаларни амалга ошириш бўйича Дастур ишлаб чиқилди. Ушбу дастур доирасида умумий қиймати 42,5 млрд. доллардан зиёд бўлган қарийб 327 та инвестиция лойиҳаси амалга оширилди. 2009-2014 йилларда амалга ошириш кўзда тутилган инвестиция лойиҳаларининг 73,5 % янги қурилиш, 23,1 % модернизация ва тиклашга, 3,4 % бошқа йўналишларга сарфланди.

2.1.1-Расм. Телекоммуникация соҳасида инвестиция фойдалиги самардорлиги

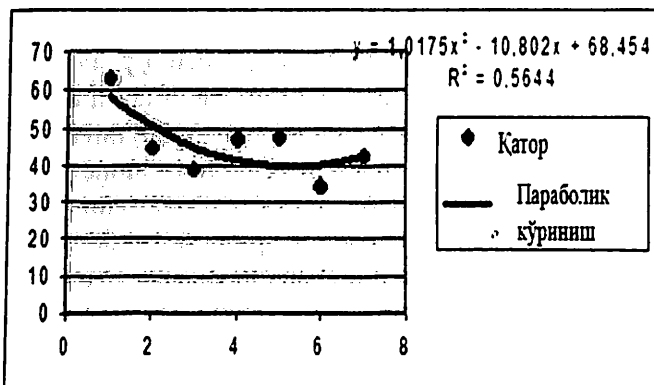
Юқорида таклиф этилаётган телекоммуникация соҳасида инвестиция фаолиятини бошқариш услугиёти йўналишлар бўйича кейинги бобларда алоҳида таҳлилий ишлар амалга оширилади. Бу таҳлилларни пировард натижасида телекоммуникация соҳасида инвестиция фаолиятини бошқариш услугиёти аниқланади. Таклиф этилаётган услубий ёндашув бевосита телекоммуникация соҳасида инвестиция фаолиятини ривожлантириш истиқболларини белгилашга замин яратади. Бу эса пировард натижада телекоммуникация соҳасида инвестиция фаолияти самарадорлигини ҳамда инвестицион жалб қилувчанликни оширишга асос бўлади.

Умуман олганда бозор талабларидан келиб чиққан ҳолда “Ўзбектелеком” АК истеъмолчиларнинг истиқболдаги талабларини инobatта олиб инвестиция жараёнларини ривожлантириши мақсадга мувофиқ ҳисобланади. Бошқача қилиб айтганда, мавжуд хизматлар ёки технологик жараёнларни ривожлантиришда истеъмолчиларнинг келгуси талабларини инobatта олиш лозим бўлади. Бу эса ўз навбатида телекоммуникация ва маълумотлар узатиш соҳаси бўйича миллий операторнинг инвестиция фаолиятини ривожлантиришда асосий вазифа ҳисобланади.

Республика иқтисодиётидаги ҳамда “Ўзбектелеком” АК даги ўзгаришларни инobatта олган ҳолда қуйида келтирилган компаниянинг самарадорлиги ва барқарор ривожланишига таъсир этувчи иқтисодий кўрсаткичларнинг ўзгаришларини таҳлил қилиш услугиёти келтирилади.

Тадқиқот натижаларига кўра жалб этилган инвестициялар (I) ҳажмининг ўзгаришини ифодаловчи модел – бу қуйидаги кўринишга эга параболик моделдир:

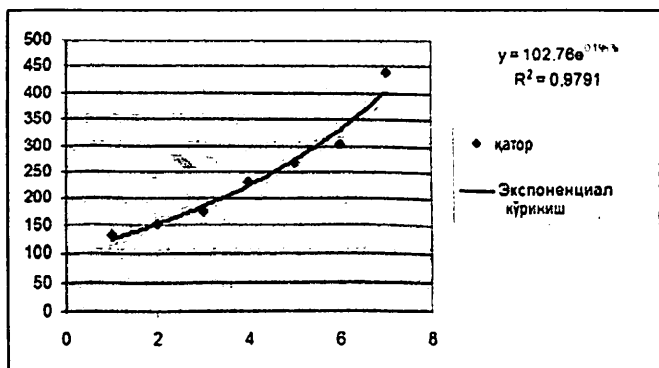
$$I = 1,0175 t^2 - 10,802 t + 68,454 \quad (R^2 = 0,5644)(2.1.1)$$

2.1.2-расм. Жалб этилган инвестициялар ҳажми ўзгаришининг параболик модели¹

Ҳаражатлар (X) эса, ўз навбатида экспоненциал модел бўйича ўзгаради, яъни:

$$X = 102,76 \exp(0,1963 t) \quad (2.1.2)$$

2.1.3-расм. Ҳаражатлар ўзгаришининг экспоненциал модели²

¹ Муаллиф томонидан ишлаб чиқилган

² Муаллиф томонидан ишлаб чиқилган

Соф фойданинг жалб қилинаётган инвестициялар миқдори ва харажатларга боғлиқ бўлган икки ўлчовли чизиқли регрессия модели қуйидагича бўлади:

$$S = 0,0548 I + 1,022 X - 3,093 \quad (2.1.3)$$

Юқорида келтирилган моделлар бўйича “Ўзбектелеком” АК га 2020 йилгача киритиладиган инвестиция миқдори, олинadиган соф фойда ва унинг истиқболдаги самарадорлигини ҳисоблаш мумкин бўлади. Икки ўлчовли чизиқли регрессия модели бўйича кўриниб турибдики, агар Компанияга инвестиция киритилмаса ва тегишли харажатлар қилинмаса, унинг фаолияти самарадорлиги салбий томонга ўзгаради. Бу эса ўз навбатида Компанияни инвестицион жалб қилувчанлигига салбий таъсир кўрсатади.

2.2. Корпоратив бошқарув тизимида телекоммуникация соҳаси инвестицион жозибadorлигини баҳолаш услубиёти

Миллий иқтисодиётни модернизация қилиш шароитида иқтисодиётнинг барча тармоқларини, шу жумладан телекоммуникация соҳаларини ҳам чуқур таркибий қайта ислох қилишини ва бундай ислох қилиш барча хўжалик юритувчи субъектларнинг инвестиция фаолиятини тадқиқ қилишни тақозо этмоқда. Инвестиция фаолиятини ривожлантириш омиллари, тамойиллари ва усулларидан фойдаланган ҳолда фаолият кўрсатаётган иқтисодиётнинг барча соҳаларида, шу жумладан, корхоналар хўжалик фаолиятини бошқаришида кам меҳнат ва харажатлар сарфлаш орқали харидорларнинг талаб-эҳтиёжларини тўла қондиришга ва юқори самарадорлик билан иш юритиб, фойда олишга эришишга ундайди.

Инвестиция фаолиятини ривожлантириш истеъмолчиларнинг ҳозир ва келажакдаги талабларини қондиришга қаратилган маҳсулотлар ва хизматлар ишлаб чиқариш ва сотиш, натижада фойда олиш билан боғлиқ фаолият туридир. Инвестиция фаолиятини ривожлантириш орқали корхонанинг маркетинг фаолиятини назарий ва амалий асосларини чуқур билиш, тижорат хавф-хатарини ўз вақтида ҳис қилиш ва камайтириш, унинг вариантларини ҳисоблашда мав-

жуд бўлган турларидан энг маъкулини танлаш, рақобат шароитида бозорни юқори сифатли маҳсулотлар ва хизматлар билан тўйинтириш, доимий талаб мавжуд бўлган шароитда харидорларнинг турли гуруҳлари учун сотиш нархини аниқлаш ва оқибатда ижтимоий ишлаб чиқариш самарадорлигини оширишга ёрдам беради.

Мана шундай биз учун мураккаб даврда, хорижда инвестиция фаолиятини ривожлантириш борасида тўпланган бой тажрибадан фойдаланмаслик кечириб бўлмас хато бўлар эди. Шуни ҳам унутмаслик керакки, биз энг катта тақчилликни - вақт танқислигини ҳам енгишимиз зарур.

Ўзбекистонда ҳозирги шароитда ахборот коммуникация соҳаси корхоналарининг кўплаб муаммолари анъанавий бошқарув усуллари ёрдамидагина қониқарли ҳал этилиши мумкин эмас. Хўжалик юриштишнинг янги шароитида корхоналар фаолияти самарадорлигини таъминлайдиган менежерлар, ишлаб чиқарувчилар, техник мутахассислар, тижорат ходимлари ва пировард истеъмолчиларнинг куч-ғайратини бирлаштирадиган, фирмани истеъмолчи ва бозор талабларига йўналтирадиган, унга атроф-муҳит омиллари ўзгаришига мувофиқ иш тутиш имконини берадиган бошқарув тизими талаб қилинади.

Қолаверса, ахборот-коммуникация технологияларининг бутун дунёдаги сингари Ўзбекистонда ҳам тобора ортиб бораётгани, бу соҳа субъектларининг табиий монопол хусусияти йўқолиб бораётганлиги, хилма-хил алоқа турларининг жадаллик билан ривожланиши, бозорнинг рақобатлашувчи компанияларнинг турли хилдаги хизматлари билан тўлиши хизмат кўрсатиш хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда, соҳани инвестиция фаолиятини ривожлантиришдан келиб чиқиб бошқаришни ташкил этишни жуда долзарб вазифага айлантормоқда. Шу билан бир қаторда ташқи муҳит омилларининг турли-туманлиги, уларнинг динамикасини, ахборот-коммуникация соҳаси олдидаги эски ва янги муаммолар соҳа корхоналарини маркетинг ёндошувидан фойдаланишга, аниқ ва чуқур ўйланган инвестиция фаолияти стратегиясини ишлаб чиқишга, зарур элементлардан, яхши йўлга қўйилган мониторинг тизимидан ҳамда ташқи омиллар ва ички имкониятларни боғловчи бошқарув тизимидан фойдаланган ҳолда, уларни омилкорлик билан амалга оширишга ундамоқда.

Телекоммуникация соҳасининг инвестицион жозибадорлигини баҳолаш учун унга бўлаётган эътибор, биринчи навбатда ушбу соҳага оид Ўзбекистон Республикаси Қонунлари, Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони ва Қарорлари, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг Қарорларини келтириш лозим. Ушбу маълумотлар 2.2.1-жадвалда келтирилган.

2.2.1-жадвал

Телекоммуникация соҳасини бошқариш ва ривожлантириш бўйича фойдаланиладиган асосий меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар¹

№	Санаси ва сони	Номи	Мақсади
Ўзбекистон Республикасининг қонунлари			
	<u>Ўзбекистон Республикасининг Қонуни</u> <u>24.04.1997 й.</u> <u>№400-I</u>	Ахборот олиш кафолатлари ва эркинлиги тўғрисида	Ҳар кимнинг ахборотни эркин ва монеликсиз излаш, олиш, тадқиқ этиш, узатиш ҳамда тарқатишга доир конституциявий ҳуқуқини амалга ошириш жараёнида юзага келадиган муносабатларни тартибга солиди.
	<u>Ўзбекистон Республикасининг Қонуни</u> <u>12.12.2002 й.</u> <u>№439-II</u>	Ахборот эркинлиги принциплари ва кафолатлари тўғрисида	Ахборот эркинлиги принциплари ва кафолатларига риоя этилишини, ҳар кимнинг ахборотни эркин ва монеликсиз излаш, олиш, текшириш, тарқатиш, фойдаланиш ва сақлаш ҳуқуқлари рўёбга чиқарилишини, шунингдек ахборотнинг муҳофаза қилинишини ҳамда шахс, жамият ва давлатнинг ахборот борасидаги ҳавфсизлигини таъминлашдан иборат.

¹ Муаллиф томонидан умумлаштирилган

	<p><u>Ўзбекистон Республикаси-нинг Қонуни 11.12.2003 й. №560-II</u></p>	<p>Ахборотлаштириш тўғрисида</p>	<p>Ахборотлаштириш, ахборот ресурслари ва ахборот тизимларидан фойдаланиш соҳасидаги муносабатларни тартибга солишдан иборат.</p>
<p>Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони ва Қарорлари</p>			
	<p><u>Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони 30.05.2002 й. №ПФ-3080</u></p>	<p>Компьютерлаштиришни янада ривожлантириш ва ахборот-коммуникация технологияларини жорий этиш тўғрисида</p>	<p>Замонавий ишончли ва хавфсиз миллий маълумотлар ахборот базаларини яратиш, ахборот ресурслари ва хизматларининг бозорини ривожлантириш, ахборот алмашувнинг электрон шакллариغا изчиллик билан босқичма-босқич Утиш ҳамда реал иқтисодиёт тармоқларида, бошқарув, бизнес, фан ва таълим соҳаларида компьютер ва ахборот технологияларини кенг жорий этиш, аҳоли турли қатламларининг замонавий компьютер ва ахборот тизимларидан кенг баҳраманд бўлишлари учун шарт-шароитлар яратиш.</p>
	<p><u>Ўзбекистон Республикаси Президентининг Қарори 08.07.2005 й. №ПК-117</u></p>	<p>Ахборот-коммуникация технологияларини янада ривожлантиришга оид қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида</p>	<p>2010 йилгача телекоммуникация тармоқларини ривожлантириш, маълумотларни узатиш ва ахборот-коммуникация технологияларини қўллашнинг мақсадли йўналишлари; 2010 йилгача маҳаллий давлат бошқаруви ва давлат ҳокимияти органлари фаолиятида ахборот-коммуникация технологияларини қўллаш дастури; миллий ахборот-қидирув тизимини шакллантириш ва ривожлантириш дастури тасдиқланган.</p>

	<p><u>Ўзбекистон</u> <u>Республикаси</u> <u>Президент Ка-</u> <u>рори</u> <u>21.03.2012 й.</u> <u>№ПК-1730</u></p>	<p>Замонавий ахборот-коммуникация технологияларини янада жорий этиш ва ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Давлат органлари, шунингдек юридик ва жисмоний шахслар ахборот тизимларининг босқич-ма-босқич интеграциялашуви асосида миллий ахборот тизимини шакллантиришни таъминлаш; - давлат органларининг Ўз функцияларини бажаришда тезкорлик ва сифатни оширишга имкон берувчи фаолиятини автоматлаштириш ахборот тизимларини яратиш; - давлат органлари томонидан тадбиркорлик субъектлари ва аҳолига кўрсатиладиган интерактив давлат хизматлари рўйхатини кенгайтириш ва сифатини яхшилаш, тегишли ахборот ресурсларидан кенг қўламда, шу жумладан, қишлоқ жойларда фойдаланишни таъминлаш; - ахборот ресурслари, технологиялари ва тизимларини, шу жумладан, ахборот хавфсизлигини таъминлаш тизимларини ривожлантириш ҳолатини ҳисобга олган ҳолда ахборот-коммуникация технологиялари соҳасида бошқариш тизимини такомиллаштириш; - Миллий ахборот тизимининг ахборот хавфсизлигини, унинг ахборот тизимлари ва ресурслари ҳимоя қилинишини таъминлаш.
--	--	--	--

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси Қарорлари

	<p><u>Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг Қарори 06.06.2002 й. №200</u></p>	<p>Компьютерлаштиришни янада ривожлантириш ва ахборот-коммуникация технологияларини жорий этиш чора-тадбирлари тўғрисида</p>	<p>2002-2010 йилларда компьютерлаштириш ва ахборот-коммуникация технологияларини ривожлантириш дастури; компьютерлаштириш ва ахборот-коммуникация технологияларини ривожлантириш бўйича Мувофиқлаштирувчи Кенгаш тўғрисидаги Низом тасдиқланган.</p>
	<p><u>Ўзбекистон Республикаси Президентининг Қарори 22.11.2005 й. №256</u></p>	<p>Ахборотлаштириш соҳасида норматив-ҳуқуқий базани такомиллаштириш тўғрисида</p>	<p>Давлат ахборот ресурсларини шакллантириш тартиби тўғрисидаги Низом; Давлат органларининг ахборот тизимларини ташкил этиш тартиби тўғрисидаги Низом тасдиқланган.</p>
	<p><u>Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг Қарори 17.12.2007 й. №259</u></p>	<p>Интернет тармоғида Ўзбекистон Республикасининг Ҳукумат портали тўғрисида</p>	<p>Интернет тармоғида Ўзбекистон Республикасининг Ҳукумат портали тўғрисидаги низом тасдиқланган.</p>
	<p><u>Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг Қарори 21.04.2009 й. №116</u></p>	<p>Интернет тармоғида Ўзбекистон Республикасининг Ҳукумат порталига ахборотларни тақдим этиш ва жойлаштириш тартиби тўғрисида</p>	<p>Интернет тармоғида Ўзбекистон Республикасининг Ҳукумат порталига жойлаштириш учун тақдим этиладиган ахборотлар рўйхати тасдиқланган.</p>

<p><u>Ўзбекистон</u> <u>Республика-</u> <u>си Вазирлар</u> <u>Маҳкамаси-</u> <u>нинг Қарори</u> <u>30.12.2012 й.</u> <u>№378</u></p>	<p>Интерактив давлат хизматлари кўрса- тишни ҳисобга олган ҳолда Интернет тар- моғида Ўзбекистон Республикасининг Хукумат портали фаолиятини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида</p>	<p>Ўзбекистон Республикаси Яго- на интерактив давлат хизматла- ри портали тўғрисидаги низом тасдиқланган.</p>
--	--	---

Телекоммуникация соҳасида инвестиция фаолиятини ривожлан-тириш деганда авваламбор соҳага инвестиция жалб этишга, инве-стиция фаолиятини ривожлантиришга таъсир этувчи омилларни аниқлаб олиш лозим.

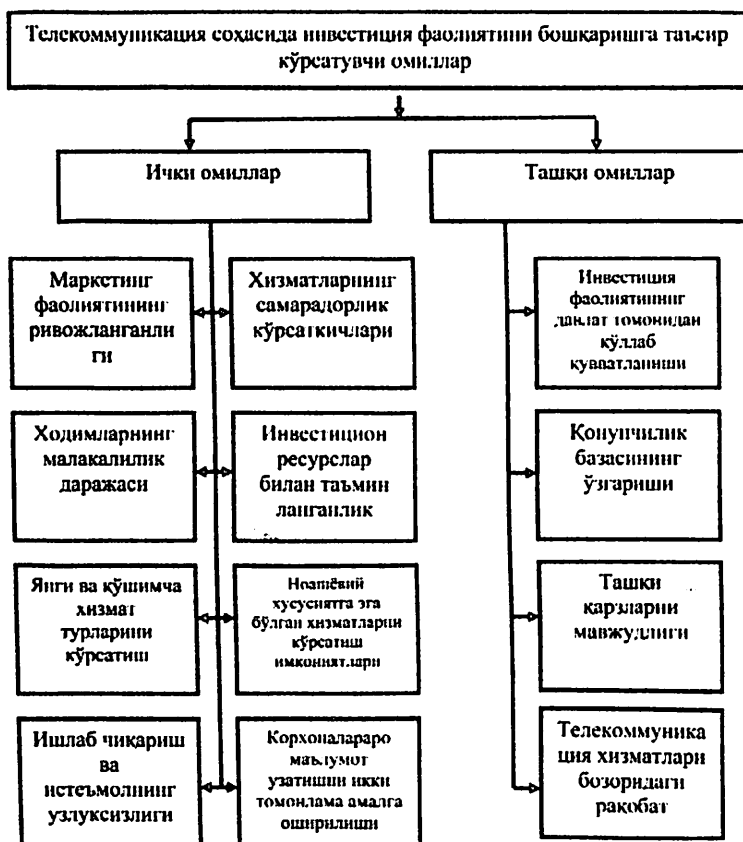
Муаллифнинг фикрича, кучли рақобат муҳитига эга бўлган теле-коммуникация соҳасида инвестиция фаолиятини ривожлантиришга таъсир этувчи ички ва ташқи омилларни аниқлаш ва уларнинг таъ-сир даражасини камайтириш бевосита телекоммуникация корхо-насининг инвестицион жалб қилувчанлигини ошишига, қолаверса рақобат салоҳиятини юқори даражада бўлишига замин яратади.

Шу нуқтаи назардан келиб чиққан ҳолда тадқиқотлар мобайнида муаллиф томонидан телекоммуникация соҳасида инвестиция фао-лиятини ривожлантиришга таъсир кўрсатувчи омиллар аниқланди ва асосий гуруҳларга ажратилди. Телекоммуникация соҳасида ин-вестиция фаолиятини ривожлантиришга таъсир кўрсатувчи омил-лар иккита асосий гуруҳга тақсимланган ҳолда ўрганилди.

Бу омиллар ички ва ташқи омиллар бўлиб, фикримизча, телеком-муникация соҳасида инвестиция фаолиятини ривожлантириш ва са-марадорлигини оширишда келтирилган омилларнинг таъсири юқо-ри бўлади. Телекоммуникация соҳасида инвестиция фаолиятини бо-шқаришга таъсир кўрсатувчи омилларни синфланиши 2.2.1-расмда келтирилган. Фикримизча, ушбу расмда келтирилган инвестиция фаолиятини бошқаришга таъсир кўрсатувчи ички омиллар орасида юқори таъсир кучига эга омил бу инвестициялаш учун жалб этил-ган ички молиявий маблағларнинг етишмаслигидир. Чунки хизмат кўрсатиш соҳасида шаклланиб бораётган рақобат муҳитида муқим

ўрин эгаллаш учун ҳар бир корхона авваламбор молиявий барқарорлик ва молиявий захираларга эга бўлиши даркор.

Фикримизча, ташқи омиллар орасидаги эга катта хавф бу соҳани катта миқдордаги ташқи қарзларини мавжудлиги ҳисобланади. Бу ерда ташқи қарзлари деганда телекоммуникация тармоғини модернизация қилиш ҳамда янги замонавий ЭАТСлар қуриш учун Япония ва Жанубий Корея давлатларидан узоқ муддатга олинган катта миқдордаги молиявий маблағлар тушунилади.

2.2.1-расм. Телекоммуникация соҳасида инвестиция фаолиятини бошқаришга таъсир кўрсатувчи омиллар¹

¹ Муаллиф томонидан ишлаб чиқилган.

Муаллифнинг фикрича, телекоммуникация соҳасида инвестиция фаолиятини ривожлантиришни ва инвестицион жалб қилувчанликни оширишда маркетинг ёндошувини жорий этиш мақсадга мувофиқ ҳисобланади. Чунки телекоммуникация хизматлари бозорида кучли рақобат муҳити шаклланган ва бу рақобат муҳитини асосий элементлари сифатида қўйидагиларни келтириш мумкин:

- бозорда катта ҳажмга эга бўлган хорижий инвестицияли корхоналарни фаолият юритиши;
- анъанавий телефон алоқаси ўрнини мобил алоқа тизими эгаллаётганлиги;
- Интернет хизматлари бозорини ривожланиши;
- рақамли телевидения тизимини жадал ривожланиши;
- барча бозор иштирокчилари томонидан кенг миқёсда қўшимча хизмат турларини жорий этилганлиги;
- симсиз алоқа тизимини шаклланганлиги ва ривожланиш даражасини юқорилиги;
- истеъмолчиларнинг янги замонавий телекоммуникация хизматларига бўлган талабини юқорилиги.

Демак, бугунги кунда телекоммуникация соҳаси бошқарувига ҳам маркетингли ёндашув мақсадга мувофиқ ҳисобланади.

Ҳозирги пайтда бутун дунёда телекоммуникация хизматлари маркетингини бошқариш тизими ва унинг ташкилий тузилмаси буни янгича мушоҳада қилиш ва ислоҳотлар ўтказишдан иборат тадрижий ривожланиш босқичини бошдан кечирмоқда. Бу ахборот-коммуникация технологиялари ва хизматларининг жадаллик билан ривожланиши, бозор муносабатлари ривожининг асосий қонуниятлари қарор топиши ва янги йўналишлар пайдо бўлиши, иқтисодий муносабатларнинг, шу қаторда ахборот-коммуникация технологиялари ва хизматларининг глобаллашуви билан боғлиқдир.

Маркетинг бошқаруви тизими миллий ва жаҳон бозорларида рақобат кураши воситаси сифатида фаол қўлланилади. Замонавий маркетинг бошқаруви катта бизнеснинг асоси ҳисобланади.

Шу сабабли бугунги кунда ахборот-коммуникация соҳаси субъектлари ҳақиқий маркетинг бошқарувининг бош фалсафаси эканлигини, фақат унга таянибгина корхона узоқ муддатли

муваффақиятга эришиши, унинг ёрдамидагина рақобат муҳтида омон сақланиб қолиши мумкинлигини тушуниб етмоқдалар.

Маркетинг илмий йўналишининг асосчиларидан бири Ф.Котлер бу тушунчага қуйидагича таъриф беради: «Маркетинг бошқаруви — ташкилотнинг мақсадига эришиш учун мақсадли мижозлар билан манфаатли алмашинувларни ўрнатиш, мустаҳкамлаш ва сақлаб туришга мўлжалланган тадбирларни таҳлил қилиш, режалаштириш, ҳаётга татбиқ этиш ва амалга оширилишини назорат қилишдир» [2.35.40 б.].

Шундан келиб чиққан ҳолда, «маркетингни бошқариш» тушунчасини А.Н.Арипов ва Т.К.Иминовлар қуйидагича таърифлашади: “Ахборот-коммуникация соҳасининг пировард мақсадларига эришиш учун мақсадли мижозлар билан манфаатли муносабатларни ўрнатиш, уларни сақлаб туриш ва кенгайтиришга мўлжалланган дастурларни таҳлил этиш, режалаштириш, ҳаётга тадбиқ этиш ва амалга оширилишини назорат қилишдир”. Яъни, менежментни ривожлантиришнинг асосий мақсади амалдаги менежмент тизимини ислоҳ қилиш бўйича дастурий йўналишлар ва тадбирларни ишлаб чиқиш асосида ахборот-коммуникация соҳасидаги фойда ва даромаднинг янада ўсиб боришини таъминлашдан иборатдир [2.20.58 б.].

Ўзбекистонда бозор иқтисодиёти шароитида телекоммуникация корхоналарининг самарали фаолият кўрсатиши ҳамда инвестиция фаолиятини ривожлантириш муаммосини ечишда маркетингли ёндашув асосий ҳисобланади. Бунда маркетингнинг асосий вазифаси истеъмолчи истаган ерда ва вақтда унга хизматни юқори сифатли даражада кўрсатиш бўлиб чиқади. Маркетинг корхонанинг бозорга мўлжалланган бошқарув тизими бўлиб, қўйилган мақсадларга эришиш учун турли усул ва воситаларни қўллайди. Бунда унинг асосий мақсадлардан бири бу корхонани ишлаб чиқариш фаолиятини, ўз хизматларини истеъмолчиларга қараб йўналтириш ҳисобланади.

Тадқиқот натижаларига кўра “Ўзбектелеком” АК кўрсатаётган хизматлар бўйича асосий рақобатчилари билан қиёсий таҳлили қуйидаги 2.2.2-жадвалда келтирилган.

Демак, мавжуд тармоққа асосан универсал хизматлар кўрсатиш бўйича акциядорлик компанияси телекоммуникация соҳасида мо-

нополист ҳисоблансада, кўшимча хизмат турлари бўйича кучли рақобатчиларга эга. Бу эса ўз навбатида маркетинг фаолиятини кучайтиришни талаб этади. Шу нуқтаи назардан келиб чиққан ҳолда бизнинг фикримизча “Ўзбектелеком” АКни имкониятларини тадқиқ этиш мақсадга мувофиқдир.

Корхоналарда бозор шароитида янги ишлашлари учун корхонага ёрдам берувчи ва бозор шароитида фойда олишга, бозорда ўз ўрнини топишда ёрдам берувчи маркетингга эҳтиёжлари пайдо бўлиши керак. Ҳозирги кунда телекоммуникация хизматлари бозорининг кенгайиши, янги хизмат турларининг жорий этилиши, мавжуд хизмат турларининг ҳажмини ошириш, Ўзбекистон бозорига хорижий телекоммуникация хизмати кўрсатувчи ташкилотларнинг кириб келиши, айрим хизмат турлари бўйича ички бозорда рақобатчилик ҳолатининг юзага келиши шароитида иш юритиш телекоммуникация корхоналари учун кўрсатилаётган хизматларни бевосита истеъмолчиларга етказиб бериш ҳамда мустаҳкам бозор сегментига эга бўлишда инвестиция фаолиятини такомиллаштириш муҳим аҳамият касб этади.

“Ўзбектелеком” АК инвестицион жойба тортлигини баволаш бўйича асосий рақобатчилари билан кибени
таҳлил

№	Хизмат турларини номи	Рақобатчилар	Рақобатчилар устуниги	“Ўзбектелеком” АК устуниги	Шоҳ
1.	Универсал хизматлар			Монополист	
2.	Интернет хизмати	«EastTelecom» КК, «Сардор-телеком», «Найтов», «Шарк телеком» ва б.к.	Янги ахборот технологиялари билан юқори даражада таъминланганлик ва мадақли кешлар		
3.	Мобил алоқа хизматлари	UMS, Билайн, Ucell, Refectium mobile	Кучли инвестицион сўбсат, замонавий менежмент тизими, янги технология жарайлардан фойдаланиш	Ягона тармоқ маъжуд	“Ўзбектелеком” АК виждот филлиаллари
4.	Электрон тўловларни қабул қилиш	Раўлет, SMS-тўлов ва бошқалар	Янги ахборот технологиялари билан юқори даражада таъминланганлик, тезкорлик, молиявий барқарорлик ва сифатли хизмат кўрсатиш		

*Муаллиф томонидан ишлаб чиқилган

Ўзбектелеком» АК инвестиция фаолиятининг SWOT таҳлилини
2.2.3-жадвалда келтирилган шаклда ифодалаш мумкин.

2.2.3-жадвал

«Ўзбектелеком» АК инвестиция фаолиятининг
SWOT таҳлили¹

Устунликлар	Имкониятлар
<ul style="list-style-type: none"> – мамлакат ва соҳа раҳбарияти томонидан қўллаб қувватланиши, – универсал хизматларни кўрсатиш бўйича монополист эканлиги, – мамлакатнинг барча аҳоли яшовчи пунктларида телефон станцияларнинг мавжудлиги, – маҳаллий телекоммуникация бозорида тўлиқ устунлиги, – хизмат турлари кенлиги ва уларнинг ижтимоий аҳамиятга эгаллиги – алоқа хизматларини кўрсатиш бўйича катта тажриба мавжудлиги, – юқори малакали ишчи кучи ва персонални бошқариш тизими, – ягона тармоқнинг мавжудлиги, – ижобий молиявий натижага эгаллиги. 	<ul style="list-style-type: none"> – мустақкам ҳуқуқий тизимнинг мавжудлиги, – давлат буюртмаларининг мавжудлиги, – инвесторларни жалб қилиш имкониятларининг юқорилиги, – амалий ҳамкорлик ва бирлашув стратегиясини тузиш имконияти, – маркетинг тадқиқотларини ўтказиш имконияти, – юқори сифатли хизмат кўрсатиш тизимининг мавжудлиги.
Занфликлар	Хавф-хатарлар
<ul style="list-style-type: none"> – ускуналарнинг жисмоний ва маънавий эскириши, – ходимларнинг янгиликларга салбий муносабати, – реклама ва маркетинг сиёсатининг сустрлиги, – мижозлар билан ишловчи ходимлар салоҳиятининг пастлиги, – ахборот-коммуникация технологиялари билан таъминланганлик даражасининг пастлиги, – инновацион хизматларни жорий этиш даражасининг пастлиги, – йирик шаҳарларда рақобатбардошлик даражасининг пастлиги, – рентабеллик даражасининг пастлиги, – ходимлар моддий манфаатдорлигининг пастлиги, – катта микдордаги қарзларнинг мавжудлиги. 	<ul style="list-style-type: none"> – мобил алоқа ва интернет хизматлари бўйича рақобатнинг кучлилиги, – инфляциянинг оз бўлсада мавжудлиги ва алмашув курслари rischi, – малакали маркетингларнинг етишмаслиги – кадрлар қўнимсизлигининг юқорилиги.

¹ Муаллиф томонидан ишлаб чиқилган.

Фикримизча, «Ўзбектелеком» АК маркетинг фаолиятини мувофиқлаштиришда ва телекоммуникация хизматлари самарадорлигини ошириш ҳамда инвестиция фаолиятини ривожлантириш бўйича амалий ишлар олиб боришда авваламбор юқорида келтирилган ҳолатлар асосида амалга ошириш мақсадга мувофиқ ҳисобланади.

2.3. Телекоммуникация соҳасида инвестиция фаолиятини бошқариш самарадорлигини баҳолашнинг индикаторлар тизимини шакллантириш

Фаровонликни ошириш ва иқтисодий ўсишнинг муҳим омили ҳисобланадиган телекоммуникация технологияларини ривожлантириш Ўзбекистон давлат сиёсатининг асосий устуворликларидан бири бўлиб бормоқда. Ўзбекистоннинг ривожланиб бораётган жаҳон иқтисодиётига интеграциялашувининг тезлиги унинг сиёсий институтлар ва бошқарув механизмларини тезда такомиллаштира олиш қобилиятига боғлиқ. Шу маънода, институционал ислохотларни асосий ҳаракатлантирувчи кучи ҳисобланган телекоммуникация технологиялари мамлакатнинг иқтисодий ривожланиши учун улкан имкониятлар тақдим этади. Ахборотлаштиришни ривожлантириш, иқтисодиёт ва жамият ҳаётининг барча соҳаларида замонавий технологияларни, компьютер техникаси ва телекоммуникация воситаларини оммавий жорий этиш ва улардан фойдаланиш, фуқароларни ахборотга бўлган ошиб бораётган эҳтиёжларини янада тўлароқ қондириш, жаҳон ахборот ресурсларидан фойдаланишни кенгайтириш ахборот-коммуникация технологиялари соҳасини ривожлантиришнинг асосий вазифалари ҳисобланади.

Биз, аввало, юқорида келтирилган ва бошқа илмий адабиётлардан олган назарий қарашларимиз асосида телекоммуникация хизматлари бозорига қуйидагича таъриф беришни ўринли деб топдик, яъни, телекоммуникация хизматлари бозори – бу сотувчилар ва харидорларнинг замонавий ахборот, компьютер ва телекоммуникация технологияларининг биргаликдаги тўплами ёрдамида маълумотларни масофадан узатиш ва қабул қилиб олиш юзасидан келиб чиқадиган иқтисодий муносабатларидир.

Ҳозирги вақтда ҳаётимизга турли-туман телекоммуникация хизматларининг кириб келиши жуда сезиларли бўлмоқда. Булар маълумотлар узатиш – Интернетдан юқори тезликли фойдаланиш, тармоқ дисклари (виртуал диск макони), Интернетдаги шахсий файлли ресурслар, ўйинли серверлардан фойдаланиш ва бошқалар; овозли хизматлар – маҳаллий ва шаҳарлараро телефония, IP орқали радиоэшиттириш; видео – хизматлар – IP орқали телекўрсатув; пулли видеоканаллар, талабга кўра видео, видеотелефония, видеоконференцалоқа хизматлари, видеокўрсатув, ўйинли видеоприставка ва бошқалардир. Мумкин бўлган хизматларнинг келтирилган рўйхати уларнинг истеъмол хоссаларини аниқлаш ҳамда алоқа ва ахборотлаштириш хизматлари бозорида талаб қилиниш даражасини баҳолаш имконини бермайди. Бироқ, мақсадли бозорнинг бир нечта сегменти – хусусий ва корпоратив истеъмолчилар, иқтисодиёт секторларининг мавжудлиги маълум. Телекоммуникация хизматларидан фойдаланиш, айниқса, иқтисодиёт секторларида, мамлакат иқтисодиёти ўсишининг ҳамда аҳоли бандлигининг кучли ҳаракатлантирувчи кучи ҳисобланади. Масалан, Европа комиссиясининг маълумотларига кўра, Европа ҳамжамияти ялпи ва меҳнат унумдорлиги ўсишининг 40 фоизи телекоммуникация хизматларидан фойдаланиш туфайлидир. Шубҳасиз, ривожланган мамлакатлар ўртасида иқтисодий ютуқлардаги фарқ, кўп жиҳатдан, телекоммуникация секторига қўйиладиган инвестициялар даражаси, бу соҳадаги тадқиқотларнинг кенглиги ва чуқурлиги, шунингдек, ахборот жамиятининг рақобатбардошлилиги билан изоҳланади.

Замонавий компаниянинг ишдаги муваффақиятлари, фаолиятнинг қайси соҳасида ишламасин, унинг ахборот структураси билан узвий алоқадорликда. Телекоммуникация технологиялари компания ва корхоналарнинг фаолиятига, амалий жараёнларни тезлаштирган ҳамда оптималлаштирган ҳолда, таъсир этибгина қолмай, бу жараёнларнинг ажралмас қисми бўлиб қолади. Ахборот технологиялари, уларга қўйилган маблағлар энг юқори даражада манфаат келтириши учун, амалий жараёнларнинг ривожлантирилиши ҳамда улар суянадиган инфраструктуранинг такомиллаштирилиши параллел амалга оширилиши керак. Ўзбекистонда йилдан-йилга миллий иқтисодиётнинг турли секторида ахборот-коммуникация

технологиялари (АКТ) жорий этиб борилмоқда. Ахборот-коммуникация ва телекоммуникация технологияларининг иқтисодий кўрсаткичлар ўсишига бошқарув тизимини такомиллаштиришга, алоҳида компанияларда ва иқтисодиёт секторларида ҳисобга олиш ҳамда ҳисоботнинг оптимал тизимларини яратишга бўлган таъсирини таҳлил қилиш, унинг юқори самарадорлигини кўрсатди. Ахборот жамияти – бу давлат бошқарув органлари, хусусий сектор, халқаро ташкилотлар ва фуқаролик жамияти ўртасида янги, янада ишончли муносабатлар асосида мамлакатнинг ижтимоий-иқтисодий ривожланишини таъминловчи восита сифатида ахборот-коммуникация технологиялари қўлланиш ғоясига асосланган концепциядир. Бу барқарор ривожланиш йўлига ўтган ҳар бир мамлакат ўтадиган объектив жараён дур. Мамлакатимиз ҳам бу жараёндан четда эмас, у глобал ахборот жамиятини шакллантиришда тобора фаол қатнашмоқда. Ўзбекистонни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш стратегияси келажакда ахборот жамияти сари интилишга, унинг учун замин яратишга ҳамда уни шакллантириш шарт-шароитларига қаратилган. Бундай стратегия Ўзбекистонга тўла ҳуқуқли ҳамкор сифатида жаҳон иқтисодий маконига қўшилиш имконини беради. Бугунги кунда Ўзбекистонда АКТ, телекоммуникация технологияларини ривожлантириш, унинг афзалликларини ҳис қилиш ошиб бормоқда. Унинг таъсири давлат структуралари ва фуқаролик жамияти институтларининг фаолиятида, ижтимоий соҳа, фан ва таълим ҳамда одамларнинг яшаш тарзида сезилади. У одамларга ўз имкониятларидан кенг фойдаланиш имконини беради ҳамда барқарор иқтисодий ўсиш, фаровонликни ошириш, демократия, тинчлик ва барқарорликни таъминлаш мақсадларига эришишга хизмат қилади.

Ўзбекистон Республикасининг «Ахборотлаштириш тўғрисида»ги Қонунига мувофиқ ҳамда давлат ва хўжалик бошқаруви органлари, маҳаллий давлат ҳокимияти органлари фаолияти самарадорлигини ошириш, давлат ва жамият қурилиши соҳасида замонавий ахборот-коммуникация технологияларидан кенг фойдаланишни таъминлаш мақсадида 2012 - 2016 йилларда Ўзбекистон Республикасида АКТни янада жорий этиш ва ривожлантириш дастури ишлаб чиқилди.

АКТни янада ривожлантириш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2012 йил 21-мартдаги 1730-сонли қарорига биноан ахборот-коммуникация технологияларини янада жорий этиш ва ривожлантиришнинг асосий вазибалари этиб қуйидагилар белгиланди:

– давлат органлари, шунингдек юридик ва жисмоний шахслар ахборот тизимларининг босқичма-босқич интеграциялашуви асосида миллий ахборот тизимини шакллантиришни таъминлаш;

– давлат органларининг ўз функцияларини бажаришда тезкорлик ва сифатни оширишга имкон берувчи фаолиятини автоматлаштириш ахборот тизимларини яратиш;

– давлат органлари томонидан тадбиркорлик субъектлари ва аҳолига кўрсатиладиган интерактив давлат хизматлари рўйхатини кенгайтириш ва сифатини яхшилаш, тегишли ахборот ресурсларидан кенг қўламда, шу жумладан, қишлоқ жойларда фойдаланишни таъминлаш;

– ахборот ресурслари, технологиялари ва тизимларини, шу жумладан ахборот хавфсизлигини таъминлаш тизимларини ривожлантириш ҳолатини ҳисобга олган ҳолда ахборот-коммуникация технологиялари соҳасида бошқариш тизимини такомиллаштириш;

– миллий ахборот тизимининг ахборот хавфсизлигини, унинг ахборот тизимлари ва ресурслари ҳимоя қилинишини таъминлашдан иборат.

Мамлакатимиз иқтисодиётини диверсификация қилиш ва таркибий ўзгартириш бўйича аниқ йўналтирилган комплекс чора-тадбирларни амалга ошириш натижасида ахборот-коммуникация, банк, суғурта, лизинг, сайёҳлик-экскурсия ва бошқа замонавий юқори технологик ва бозор иқтисодиётига мос хизмат турлари илдам суръатлар билан ривожланмоқда. Шу билан бирга кўрсатилаётган хизматларнинг эришилган даражаси ва сифати, айниқса қишлоқ жойларда, иқтисодий ривожланган мамлакатлар даражасига, республика аҳолисининг реал талабларига, мавжуд ресурслар ҳамда имкониятларга тўлиқ мос келмайди.

Хизмат кўрсатиш соҳасини жадал ривожлантириш, авваламбор қишлоқ жойларда кўрсатилаётган хизматларнинг турини кенгайтириш ҳамда сифатини яхшилаш ва бунинг асносида мамлакат иқти-

содиётини барқарор ва шиддатли ривожлантиришда, аҳолининг бандлигини таъминлаш, даромадини кўпайтириш ва фаровонлигини юксалтиришда хизмат кўрсатиш соҳасининг роли ҳамда аҳамиятини ошириш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Иқтисодиёт вазирлиги манфаатдор вазирликлар, идоралар, Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши, вилоятлар ва Тошкент шаҳар ҳокимликлари билан биргаликда ишлаб чиқилган 2012-2016 йилларда Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатиш соҳасини ривожлантириш Дастури ишлаб чиқилди.

2013 йили иқтисодиётнинг барча тармоқларига ва кундалик ҳаётимизга ахборот-коммуникация технологияларини кенг жорий этиш масаласига ўта муҳим эътибор қаратилди. Хусусан, «Шаҳарлараро коммутация марказларини янги авлод тармоқ технологиялари асосида модернизация қилиш ва кенгайтириш» (NGN), «FTTx технологияси бўйича кенг қамровли форматда фойдаланиш имконини берадиган оптик тармоқларни ривожлантириш», «Ўзбекистон Республикаси минтақаларида EVDO технологияларини жорий этиш орқали CDMA-450 мобил тармоғини ривожлантириш» ва бошқа бир қанча йирик инвестиция лойиҳалари амалга оширилди.

Ушбу лойиҳаларнинг самарали ниҳоясига етказилиши дунёнинг замонавий алоқа ва ахборот воситалари юқори даражада ривожланган мамлакатлари қаторига қўшилиш, ишбилармонлик соҳасидаги алоқаларни кенгайтириш бўйича қўшимча имкониятлар яратади. Мамлакатимиз аҳолисининг 45 фоиздан зиёдини рақамли телевидение билан қамраб олишни кўзда тутадиган 5 та рақамли телевизион узатгични Жиззах, Тошкент, Фарғона ва Хоразм вилоятларида ўрнатиш ишлари амалга оширилмоқда.

Электрон тижоратни ривожлантириш бўйича чора-тадбирларни жорий этиш муҳим аҳамиятга эга. Ҳозирги пайтда мамлакатимизда 10 миллиондан зиёд пластик карточка муомалага чиқарилган бўлиб, уларнинг қарийб 2 миллион 500 мингтаси онлайн карточкалардир. Бугунги кунда телекоммуникация ва коммунал хизматлар учун тўловларни Интернет орқали тўлаш мумкин. Айни вақтда буларнинг барчаси замонавий ахборот-коммуникация технологияларини татбиқ этиш бўйича келгуси йилларда амалга оширишимиз зарур

Бўлган кенг кўламли чора-тадбирлар тизимидаги дастлабки қадамлар бўлиб, бу ишларни изчил давом эттиришимиз лозим.

Давлат бошқарув органлари ҳамда барча манфаатдор ташкилотларни ривожлантириш мақсадида АКТ ни қўллаш бўйича кўмаклашиш учун Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси 2013 йил 31 декабрдаги 355 сонли қарорига биноан Ўзбекистон Республикаси алоқа, ахборотлаштириш ва телекоммуникация технологиялари давлат кўмитаси 2013 - 2020 йилларда Ўзбекистон Республикаси Миллий ахборот-коммуникация тизимини ривожлантириш комплекс дастури амалга оширилишини мувофиқлаштириш бўйича АКТни жорий этиш самарадорлигини баҳолаш методикаси ҳамда жорий этилиши ва ривожланиши рейтингли баҳоланиши керак бўлган давлат ва хўжалик бошқаруви органлари, маҳаллий давлат ҳокимияти органлари рўйхати тасдиқланди. Бундан ташқари АКТни давлат ва хўжалик бошқаруви органлари, маҳаллий давлат ҳокимияти органлари фаолиятига жорий этилиши самарадорлигини баҳолаш учун тақдим этиладиган ахборотларнинг сифати ва ишончлилигини ўрганиш тизими жорий этилди. NIS.UZ идоралараро автоматлаштирилган ахборот тизимини давлат ва хўжалик бошқаруви органлари, маҳаллий давлат ҳокимияти органларининг фаолиятида ахборот-коммуникация технологияларини жорий этиш ва ривожлантиришнинг ҳолати тўғрисидаги ахборотларни қабул қилиш, ишлов бериш ва сақлаш бўйича такомиллаштириш чора-тадбирлари кўрилди.

Шу қарорга биноан Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика кўмитаси, Молия вазирлиги, Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги ҳар йили 20 июнгача Ўзбекистон Республикаси ахборот технологиялари ва коммуникацияларини ривожлантириш вазирлигига тегишли рўйхат бўйича индикаторларни қўллаган ҳолда аниқланадиган Ўзбекистон Республикасида АКТни ривожлантириш ҳолати кўрсаткичлари тақдим этилиши ушбу соҳага бўлган эътиборни кўрсатиб келмоқда.

**Ўзбекистон Республикасида ахборот-коммуникация
технологияларини ривожлантиришнинг ҳолатини аниқлашда
қўлланиладиган индикаторлар тизими¹**

T/p	Индикатор	Ўлчов бирли- ги	Изоҳ
Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси томонидан тақдим этиладиган кўрсаткичлар			
1.	Ўзбекистон Республикасининг жинслар бўйича доимий аҳолиси сони	киши	ҳисобот йили охиридаги ҳолати бўйича тақдим этилади
2.	Бир йилда жинслар бўйича иқтисодий фаол аҳолининг умумий сони	киши	ҳисобот йили охиридаги ҳолати бўйича тақдим этилади
3.	Жинслар бўйича алоқа соҳасида ўртача иш ҳақини ҳисоблаб чиқиш учун қабул қилинадиган ходимлар сони; улардан бир йилда электр-радио-уяли ва пейжинг алоқа соҳасида	киши	ҳисобот йили охиридаги ҳолати бўйича тақдим этилади
4.	Аҳоли пунктларининг умумий сони	та	ҳисобот йили охиридаги ҳолати бўйича тақдим этилади
5.	Уй хўжалиқларининг ҳисоблаб чиқилган сони	та	ҳисобот йили охиридаги ҳолати бўйича тақдим этилади
6.	Компьютерларга эга бўлган уй хўжалиқлари улуши	%	социологик сўров натижалари бўйича тақдим этилади
7.	Интернет тармоғидан фойдаланадиган уй хўжалиқлари улуши	%	социологик сўров натижалари бўйича тақдим этилади
8.	Ишлаб турган корхоналар ва ташкилотлар сони	та	ҳисобот йили охиридаги ҳолати бўйича тақдим этилади

¹ Муаллиф томонидан умумлаштирилган

9.	Интернет тармогидан фойдаланадиган корхоналар ва ташкилотлар сони	та	ҳисобот йили охиридаги ҳолати бўйича тақдим этилади
10.	Локал ҳисоблаш тармоғига эга бўлган корхоналар ва ташкилотлар сони	та	ҳисобот йили охиридаги ҳолати бўйича тақдим этилади
11.	Компьютерларга эга бўлган корхоналар ва ташкилотлар сони	та	ҳисобот йили охиридаги ҳолати бўйича тақдим этилади
12.	Ялпи ички маҳсулотда АКТ тармоғи улуши	%	ҳисобот йили охиридаги ҳолати бўйича тақдим этилади
13.	Корхоналар ва ташкилотлардаги компьютерлар сони	та	ҳисобот йили охиридаги ҳолати бўйича тақдим этилади
14.	Интернет тармоғига уланган абонентлар сони	бирлик	ҳисобот йили охиридаги ҳолати бўйича тақдим этилади
15.	Соғлиқни сақлаш органлари ходимлари сони	киши	ҳисобот йили охиридаги ҳолати бўйича тақдим этилади
16.	Маданият тармоғи ходимлари сони	киши	ҳисобот йили охиридаги ҳолати бўйича тақдим этилади
17.	Асосий нархларда товарлар ишлаб чиқариш ва хизматлар кўрсатиш	млн сўм	ҳисобот йили охиридаги ҳолати бўйича тақдим этилади
18.	АКТ соҳасида товарлар ишлаб чиқариш ва хизматлар кўрсатиш ҳажми	млн сўм	Давлат алоқа вазирлиги томонидан белгиланган рўйхат бўйича тақдим этилади
19.	Товарлар ва хизматлар экспортининг умумий ҳажми	минг АҚШ доллари	ҳисобот йили охиридаги ҳолати бўйича тақдим этилади
20.	АКТ соҳасида товарлар ва хизматлар экспорти ҳажми	минг АҚШ доллари	Давлат алоқа вазирлиги томонидан белгиланган рўйхат бўйича тақдим этилади
21.	Товарлар ва хизматлар импортининг умумий ҳажми	минг АҚШ доллари	ҳисобот йили охиридаги ҳолати бўйича тақдим этилади

22.	АКТ соҳасида товарлар ва хизматлар импорти ҳажми	минг АҚШ долларлари	Давлат алоқа вазирлиги томонидан белгиланган рўйхат бўйича тақдим этилади
Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги томонидан тақдим этиладиган кўрсаткичлар			
23.	Давлат бошқаруви органларининг ресурслари умумий ҳажмида АКТга харажатлар улуши	%	-
Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги томонидан тақдим этиладиган кўрсаткичлар			
24.	Ҳисобот даврида АКТ соҳасида мутахассисликлар ва йўналишлар бўйича олий таълим муассасаларини битирувчилар сони	киши	-

Кўриб турганимиздек телекоммуникация хизматлари бозорини ривожлантириш учун ҳукумат томонидан олиб борилаётган оқилона сиёсат натижасида нафақат хизматларнинг ўсиш суръатларини таъминлаш, балки янги хизматларни ишлаб чиқиш, ҳудудлар бўйича уларни тўғри тақсимлаш кўзда тутилмоқда. Бу эса келажакда миллий телекоммуникация хизматлари бозорини ривожланишига туртки бўлади.

III БОБ. БОЗОРДАГИ РАҚОБАТНИ ҶСИШНИ ХИСОБГА ОЛГАН ҲОЛДА ТЕЛЕКОММУНИКАЦИЯ СОҲАСИ ИНВЕСТИЦИЯ ФАОЛИЯТИНИ ҲОЗИРГИ ҲОЛАТИ ВА УНИ БАҲОЛАШ

3.1. Телекоммуникация соҳаси инвестицион жозибадорлигини ўсиши ва телекоммуникация бозори ривожланишининг тенденцияларини таҳлил қилиш

Республикамизда иқтисодий ислохотларни чуқурлаштириш ва эркинлаштириш чора-тадбирларининг изчил амалга оширилаётганлиги натижасида иқтисодий ўсишнинг барқарор суръатлари таъминланмоқда. Бозор иқтисодиёти шароитида телекоммуникация хизматларига бўлган талабнинг ортиб бориши, иқтисодиётни эркинлаштиришга олиб келди. Ҳозирги кунда ахборот ва компьютер технологияларисиз ҳаётни тасаввур қилиб бўлмайди. Қайси соҳани кўрмасак, уларнинг ривожланиши ва шаклланишида ахборот технологияларнинг ўрни бекиёс. Барча соҳаларда бўлгани каби телекоммуникациялар соҳасида ҳам бозор муносабатларини шаклланиши ва ривожланишининг ўзига хос хусусиятлари мавжуд. Шунингдек, ушбу хусусиятлар ҳар бир давлат учун маълум бир миллийликни вужудга келтиради. Мустақиллик йилларида шаклланиб, ривожланиб келаётган мамлакатимиз телекоммуникациялар хизматлари ҳам маълум бир ўзига хос йўналишлари билан ривожланмоқда.

Телекоммуникация соҳасидаги компаниялар, жамиятлар ва корхоналар томонидан ахборот-коммуникация технологияларини ривожлантиришга оид ҳукумат қарорлари билан белгиланган дастурлар ва тадбирларнинг бажарилишини таъминлаш бўйича мамлакатимизда ҳозирга қадар тегишли ишлар олиб борилмоқда.

Замонавий телекоммуникация технологияларини татбиқ этиш ва ривожлантириш бўйича эришилган натижаларни кўрадиган бўлсак, ушбу соҳага бўлган эътиборни баҳолаш мумкин.

Ҳозирги кунда мамлакатимиз иқтисодиётига чет эл инвестицияларини жалб этиш учун қулай шарт-шароитлар яратиш, уларни ҳуқуқий ҳимоя қилишнинг амалий механизмларини жорий этиш

ва инвестицион муҳитини янада яхшилаш иқтисодий ривожланиш соҳасидаги энг муҳим вазифалардан бири ҳисобланади.

Ўзбекистон Республикаси инвестиция сиёсати хорижий инвестицияларни жалб қилиш учун янада қулай шарт-шароитларни таъминлаш, хорижий инвестицияларни ишончли ҳуқуқий ҳимоя қилишнинг амалий механизмини барпо этиш, мана шу асосда мамлакатдаги инвестиция муҳитини янада яхшилашда МДХ мамлакатлари орасида етакчи ҳисобланади.

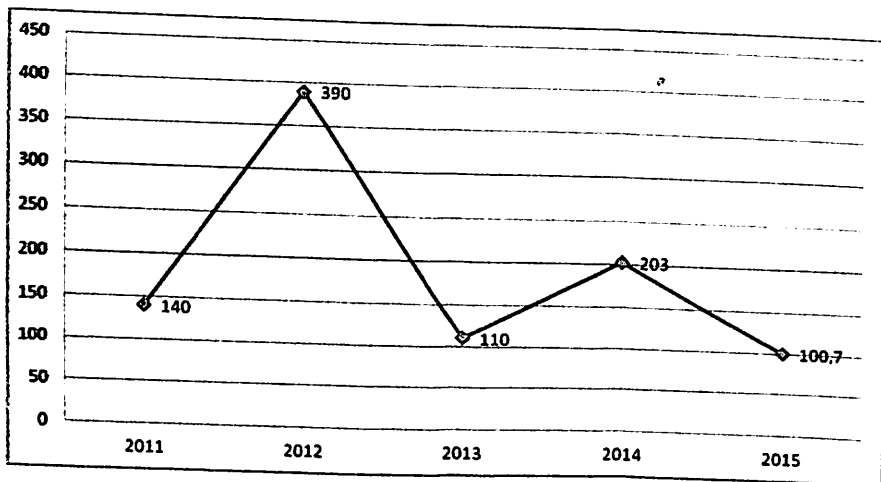
3.1.1-жадвалдан кўриниб турибдики, 2011 йил ҳисобот даври давомида телекоммуникация соҳасидаги корхоналар томонидан 1874,0 млрд.сўмлик хизматлар кўрсатилди (2010 йилга нисбатан ўсиш суръати – 14,8%), шу жумладан аҳолига алоқа хизматлари кўрсатиш 1250,2 млрд. сўмни ташкил этди (ўсиш суръати 12,3%). 2012 йилда эса корхоналар томонидан 2363,7 млрд.сўмлик хизматлар кўрсатилди (ўтган йилга нисбатан ўсиш суръати –19,9%), шу жумладан аҳолига алоқа хизматлари кўрсатиш 1555,7 млрд. сўмни ташкил этди (ўсиш суръати 20,8%). 2013 йилда соҳа корхоналари 3081,1 млрд.сўмлик хизматлар кўрсатдилар (ўсиш 22,5%), жумладан аҳолига алоқа 2064,3 млрд. сўмлик хизматлар кўрсатилди (ўсиш 24,5%). 2014 йилда корхоналар томонидан 3700 млрд.сўмлик хизматлар кўрсатилди, ўсиш суръати 22,4%, жумладан аҳолига 2400 млрд. сўмлик алоқа хизматлари кўрсатилди, ўсиш суръати 21%. 2015 йилда телекоммуникация соҳасидаги корхоналар томонидан 4 180,0 млрд.сўмлик хизматлар кўрсатилди, ўтган йилга нисбатан ўсиш суръати 24,1%, жумладан аҳолига алоқа хизматларини кўрсатиш 2 673,0 млрд. сўмни ташкил этди, ўсиш суръати 25,4%. Компьютер дастурлаштириш хизматлари 189,2 млрд.сўмни ташкил этди, ўсиш суръати 21,6%.

Телекоммуникация соҳасидан қоронанга қўрилган кўрсаткичларнинг аниқлашлари
(2011-2015 йиллар учун)*

Йиллар	2011 йил (млрд. сўм)	Ўсish суръати %	2012 йил (млрд. сўм)	Ўсish суръати %	2013 йил (млрд. сўм)	Ўсish суръати %	2014 йил (млрд. сўм)	Ўсish суръати %	Ўсish суръати		Жами
									2015 йил (млрд. сўм)	%	
1	1874,0	14,8	2363,7	19,9	3081,1	22,5	3700	22,4	4180,0	24,1	15198,8
2	1250,2	12,3	1555,7	20,8	2064,3	24,5	2400	21	2673,0	25,4	9943,2
3	—	—	—	—	—	—	—	—	189,2	21,6	189,2
Жами	1874,0	123	2363,7	155	3081,1	202	3700	243	4180,0	275	15198,8

*Йиллик маълумотлар асосида мулкдор томонидан ишлаб чиқилган

Инвестиция дастурига киритилган тўғридан-тўғри жалб қилинган хорижий сармоялар ҳамда корхоналарнинг ўз маблағлари ҳисобига амалга оширилган лойиҳалар бўйича жами ўзлаштирилган маблағлари ва йиллик режа бажарилиши куйидаги графикда тасвирланган:

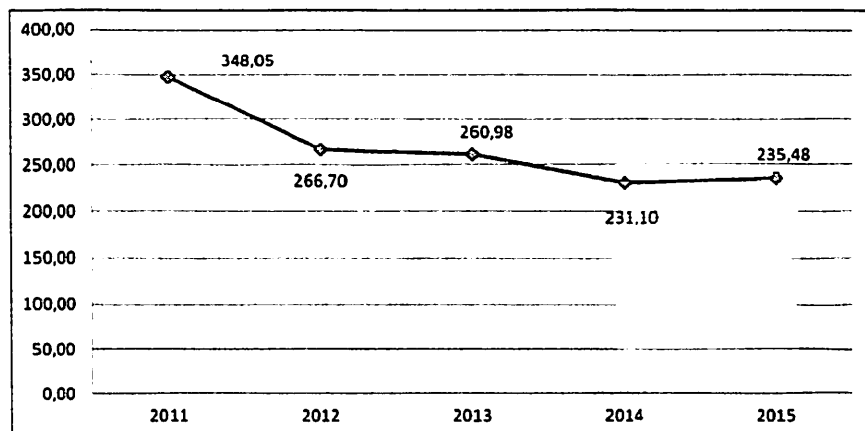

3.1.1-расм. 2011-2015 йилларда инвестиция дастурининг режа асосида бажарилиши(%)¹

2011 йилда Ўзбекистон Республикасининг Инвестиция дастурига соҳа бўйича киритилган тўғридан-тўғри жалб қилинган хорижий сармоялар ҳамда корхоналарнинг ўз маблағлари ҳисобига амалга оширилган лойиҳалар бўйича жами 348,05 млн. АҚШ долл. (548,35 млрд. сўм) ўзлаштирилди. (йиллик режа 140 фоизга бажарилди). Тўғридан-тўғри жалб қилинган хорижий сармоялар ҳисобига амалга оширилаётган лойиҳалар бўйича 2011 йилда 257,66 млн. АҚШ долл. ўзлаштирилиши режалаштирилган, 344,99 млн. АҚШ долл. (543,5 млрд. сўм) ўзлаштирилиб, йиллик режа 134 фоизга бажарилган. Корхоналарнинг ўз маблағлари ҳисобига амалга оширилаётган рақамли телевидение учун қабул қилгич (Set-top box) ларни йиғишни ташкиллаштириш (“Навоий” ЭИИЗ) лойиҳаси бў-

¹ Йиллик ҳисоботлар асосида муаллиф томонидан ишлаб чиқилган.

Йича йиллик режа 3,06 млн. АҚШ долл. бўлиб, 3,06 млн. АҚШ долл. ўзлаштирилди. (йиллик режа 100%).

3.1.2-расм. 2011-2015 йилларда инвестиция дастуридаги лойиҳаларни амалга ошириш бўйича жами ўзлаштирилган маблағлари¹

Инвестиция дастуридан ташқари корхоналарнинг ўз маблағлари ҳисобига 53,9 млрд. сўм миқдориди маблағ ўзлаштирилди.

Ўзбекистон Республикасининг 2012 йилги Инвестиция дастурига соҳа бўйича киритилган тўғридан-тўғри жалб қилинган хорижий сармоялар ҳамда корхоналарнинг ўз маблағлари ҳисобига амалга ошириладиган лойиҳалар бўйича жами 266,7 млн. АҚШ долл. (458,02 млрд. сўм) ўзлаштирилди (ҳисобот режаси 390 фоизга бажарилган). Инвестиция дастуридан ташқари корхоналарнинг ўз маблағлари ҳисобига 72,3 млрд. сўм миқдориди маблағ ўзлаштирилди.

2013 йилги Инвестиция дастурига соҳа бўйича киритилган тўғридан-тўғри жалб қилинган хорижий сармоялар ҳамда корхоналарнинг ўз маблағлари ҳисобига амалга ошириладиган лойиҳалар бўйича 2013 йилда режадаги 236,57 млн. АҚШ долл. ўрнига

¹ Йиллик ҳисоботлар асосида муаллиф томонидан ишлаб чиқилган

3.1.2-жадвал
Телекоммуникация соҳасида инвестиция дастурининг бажарилши нўраткичлари*

№	Инвестиция дастурининг бажарилши (млн. АҚШ долл.)	Йиллар								
		2011 йил			2013 йил			2014 йил		
		Амалда	Режа	Ўзга риш (%)	Амалда	Режа	Ўзга риш (%)	Амалда	Режа	Ўзга риш (%)
1.	Тўғридан-тўғри жалб қилинган хорижий сармоялар ҳисобига амалга ошириладиган лойиҳалар бўйича (млн. АҚШ долл.)	344,99	257,66	134	208,23	189,79	110	199,7	83,8	238
2.	Корхоналарнинг ўз маблағлари ҳисобига амалга ошириладиган лойиҳалар бўйича (млн. АҚШ долл.)	3,06	3,06	100	52,75	46,78	110	31,4	30,1	104

*Индикс ҳисоботлар асосида мухаллиф томондан ишлаб чиқилган

260,98 млн. АҚШ долл. (493,12 млрд. сўм) ўзлаштирилди (режа 110,0 фоизга бажарилди), жумладан, тўғридан-тўғри жалб қилинган хорижий сармоялар ҳисобига режадаги 189,79 млн. АҚШ долл. ўрнига 208,23 млн. АҚШ долл. (393,45 млрд. сўм) ўзлаштирилди (режага нисбатан 110,0 фоиз), корхоналарнинг ўз маблағлари ҳисобига 2013 йилда режадаги 46,78 млн. АҚШ долл. ўрнига 52,75 млн. АҚШ долл. (99,67 млрд. сўм) ўзлаштирилди (режага нисбатан 110 фоиз).

Соҳа бўйича киритилган тўғридан-тўғри жалб қилинган хорижий сармоялар ҳамда корхоналарнинг ўз маблағлари ҳисобига амалга ошириладиган лойиҳалар бўйича 2014 йилда жами 231,1 млн. АҚШ долл. ўзлаштирилди, режа 203 фоизга бажарилди. Тўғридан-тўғри жалб қилинган хорижий сармоялар ҳисобига амалга оширилаётган лойиҳалар бўйича 2014 йилда 83,8 млн. АҚШ долл. ўзлаштирилиши режалаштирилган бўлиб, ҳисобот даврида 199,7 млн. АҚШ долл. ўзлаштирилди, режа 238 фоиз бажарилган.

Корхоналарнинг ўз маблағлари ҳисобига амалга оширилаётган лойиҳалар бўйича 2014 йилда 30,1 млн. АҚШ долл. ўзлаштирилиши режалаштирилган бўлиб, ҳисобот даврида 31,4 млн. АҚШ долл. ўзлаштирилди, режа 104 фоизга бажарилган.

2015 йилги Инвестиция дастурига соҳа бўйича киритилган лойиҳаларга асосан корхоналарнинг ўз маблағлари ҳамда тўғридан-тўғри хорижий инвестициялар ҳисобига жами 235,48 млн. АҚШ долл. ўзлаштирилиб, режа (233,76 млн. АҚШ долл.) 100,7 фоизга бажарилди.

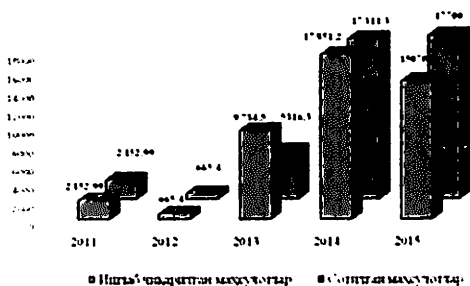
Корхоналар томонидан ишлаб чиқарилган ва сотилган маҳсулотлар (2011-2015 йиллар)¹

№	Маҳсулотлар	2011	2012	2013	2014	2015	Ўз- гариши (+,-)
	Йиллар						
1.	Ишлаб чиқарилган маҳсулотлар (млн. сўм)	2 153,0	665,4	9 734,5	17 851,2	15070,0	+12917
2.	Сотилган маҳсулотлар (млн.сўм)	2 153,0	665,4	5316,3	17 311,3	17700,0	+15547
Фонз		100	100	55	97	117	+17

“TELMAX ELEKTRONIKS” МЧЖ ИЧК («Koinot» ОАЖ)нинг sanoat фаолияти телекоммуникация инфратузилмасини ривожлантиришга йўналтирилган (аналог-рақамли концентраторлар ва бошқа АКТ ускуналари). Бундан ташқари ҳисобот даврида жамият томонидан 9 790 дона рақамли телевидение сигналларини қабул қилувчи “Set-top-box” қурилмаси ишлаб чиқилган. 2011 йилда жамият томонидан жами 2 152,99 млн.сўмлик маҳсулотлар ишлаб чиқарилган ва тўлиқ сотилган. 2012 йилда жамият томонидан 665,4 млн. сўмлик маҳсулотлар ишлаб чиқарилган ва сотилган.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2011 йил 28 апрелдаги 123-сон қарорига мувофиқ “Ўзбектелеком” АК ва ZTE компанияси ўртасида имзоланган ҳамкорлик меморандумига мувофиқ 2011 йил 30 август куни “Telecom Innovations” МЧЖ ҚК (“Навий” ЭИИХ), “Ўзбектелеком” АК ва ZTE компанияси билан DSLAM қурилмалари ва ADSL модемларни йиғиш линиялари ишга туширилди. 2012 йилда “Telecom Innovations” ҚК томонидан 6,1 млрд.сўмлик 50 500 дона рақамли телевидение сигналларини қабул қилиш ускуналарини (SET-TOP-BOX) ишлаб чиқарилган ва сотилган.

¹ Йиллик ҳисоботлар асосида муаллиф томонидан ишлаб чиқилган

3.1.3-расм. Ишлаб чиқарилган ва сотилган маҳсулотлар миқдори¹

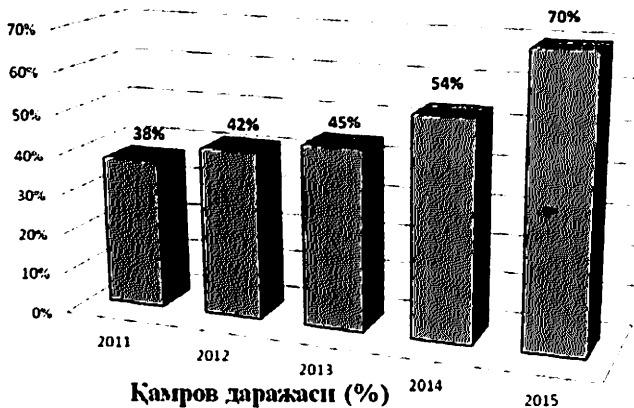
2013 йил давомида соҳадаги корхоналар томонидан ишлаб чиқарилган жами маҳсулотлар ўсиши 26,1 % ташкил этган.

2014 йил давомида соҳадаги корхоналар томонидан жами 17 851,2 млн. сўмлик маҳсулотлар ишлаб чиқарилган (2013 йил якуни бўйича 9734,51 млн.сўм, ўсиш 1,8 баробар), (2012 йил якуни бўйича 665,4 млн.сўмни, ўсиш 26,8 баробар) ва 17311,3 млн.сўмлик маҳсулот сотилган (2013 йил якуни бўйича 5316,3 млн.сўм), (2012 йилда бу кўрсаткич 665,4 млн.сўмни ташкил этган). “TELMAX ELEKTRONIKS” МЧДЖ ИЧК томонидан ҳисобот даврида жами 1813,3 млн.сўмлик маҳсулот ишлаб чиқарилган, “Навий” ЭИИХда ташкил этилган “TELECOM INNOVATIONS” Қўшма корхонаси томонидан ҳисобот даврида 12 892,2 млн.сўмлик маҳсулот ишлаб чиқарилган, “Olive Telecom” Қўшма корхонаси томонидан 2013 йил давомида 3145,7 млн.сўмлик маҳсулотлар ишлаб чиқарилган.

Республика аҳолисини рақамли форматдаги теледастурлар билан қамрови 2010 йил якуни бўйича 20,88% ташкил этган бўлиб 2011 йилда Республика аҳолисини рақамли телевидение сигналлари билан таъминлаш қамрови 37,55 % га етказилди.

“Рақамли интерактив телевидение хизматларини кўрсатиш тизимини қуриш” лойиҳаси тест режимида ишга туширилди ва йил якунига IPTV абонентлари сони 1074 тани ташкил этди.

¹ Йиллик ҳисоботлар асосида муаллиф томонидан ишлаб чиқилган.

3.1.4-расм. Республика аҳолисини рақамли телевидение сигналлари билан таъминлаш қамрови¹

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2012 йил 17 апрелдаги “Ўзбекистон Республикасида рақамли телерадио-эшиттиришга техник ва технологик ўтиш давлат дастури тўғрисида”ги ПҚ-1741-сон Қарорига асосан “Ўзбекистон Республикасида ер усти рақамли телевиденияни ривожлантириш” лойиҳаси бўйича ҳам ишлар олиб борилмоқда.

Ўзбекистон Республикасида ерусти рақамли (телевизион) эшиттириш тармоғини ривожлантириш лойиҳаси учун Япония халқаро ҳамкорлик банки ва Япония тижорат банкларининг имтиёзли кредитини жалб этиш тўғрисида Ўзбекистон Республикаси Президентининг қарори қабул қилинди.

Қурилмаларни етказиб бериш учун ўтказилган танлов натижалари асосида Япониянинг «Ogawa Seiki Co., Ltd.» компанияси билан умумий суммаси 8 751 343 200 Япония йенаси миқдорида (80,54 млн. АҚШ доллари миқдорида) контракт имзоланди.

Республикадаги оптик толали алоқа линиялари асосида ташкил этилган магистрал тармоқларнинг узатиш тезлиги Тошкентда – 100 Гбит/с, Сирдарё, Жиззах, Самарқанд, Навоий, Бухоро, Андижон,

¹ Йиллик ҳисоботлар асосида муаллиф томонидан ишлаб чиқилган

Фаргона, Наманганда, - 40 Гбит/с, Нукус, Ургенч, Қарши, Термизда – 30 Гбит/с ни ташкил этди.

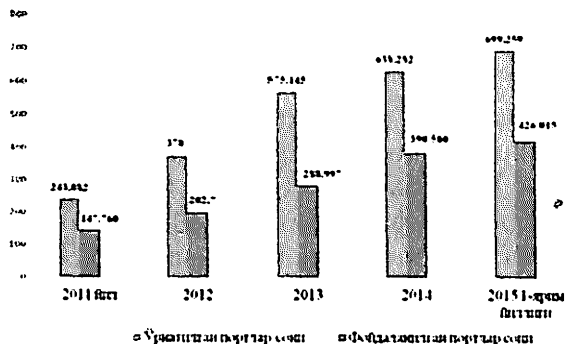
Шунингдек, маълумотларни узатиш тармоғи учун IP/MPLS технологияси асосида ҳар бир вилоят марказигача 10 Гбит/с тезликда уланиш имконияти яратилди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2010 йил 2 октябрдаги Ф-3501-сон фармойиши ва Вазирлар Маҳкамасининг ўқув жараёнига ахборот технологияларини жорий этиш бўйича тегишли топшириқлари асосида “Ўзбектелеком” АК маблағлари ҳисобига умумий қиймати 16,2 млн. АҚШ долл. миқдоридаги “Электрон таълим” миллий тармоғини барпо этиш лойиҳасининг биринчи босчиқ ишлари якунланиб, оптик толали алоқа линиялари асосида ташкил этилган корпоратив тармоққа 80 та олий таълим муассасаларининг асосий объектлари уланди ҳамда масофавий таълимни ташкил этиш учун керакли видео-конференция ускуналари ўрнатилиб ишга туширилди.

Кенг полосали телекоммуникация хизматларидан фойдаланувчилар сонини 100 мингга етказиш бўйича белгиланган топшириқ асосида олиб борилган ишлар натижасида 2011 йилда республика бўйича ўрнатилган портлар сони 243,08 мингтани, фойдаланилган портлар сони эса 147,76 мингтани ташкил этди.

2012 йилда умумий ўрнатилган портлар сони 378 мингтани, фойдаланилган портлар сони эса 202,7 мингтани ташкил этди.

2013 йил мобайнида эса кенг полосали телекоммуникация хизматларидан фойдаланувчилар сонини ошириш бўйича амалга оширилаётган ишлар натижасида, умумий ўрнатилган портлар сони 575 145 тани, фойдаланилган портлар сони эса 288 997 тани (жорий йил бошига ўрнатилган портлар сони 378 минг тани, фойдаланилган портлар сони эса 202,7 минг тани) ташкил этган.

3.1.5-расм. Кенг полосали телекоммуникация хизматларидан фойдаланувчилар сонини ошириш бўйича умумий ўрнатилган ва фойдаланилган портлар сони (миңг дона)¹

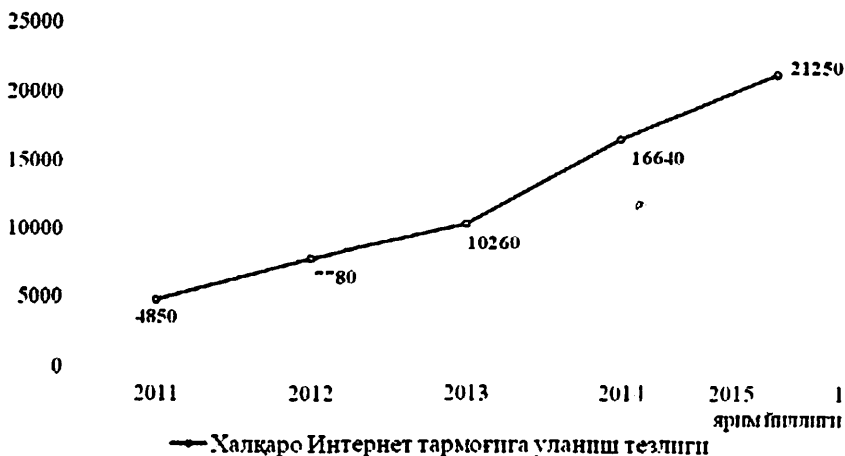
Жорий йилнинг бошига нисбатан ўсиш мос равишда 152,2%, 142,6%ни, 2012 йил бошига нисбатан ўсиш мос равишда 2,4 баробар, 1,96 баробарни ташкил этди. FTTx технологияси асосида модернизациялаш ва ривожлангириш бўйича кўп қаватли биноларда 150 547 порт сиғим орқали FTTB технологияси асосида аҳолига хизмат кўрсатиш имкони яратилиб, бугунги кунга қадар 38 325 та абонентлар уланди (жорий йил бошига ўрнатилган портлар сони 66 294 тани, фойдаланилган портлар сони эса 13 803 тани ташкил этган).

Жорий йилнинг бошига нисбатан ўсиш суръати мос равишда 2,3 баробар ва 2,8 баробарга ортди, xDSL технологияси асосида қурилган кенг полосали тармоқларнинг монтаж сиғими 412 163 портни, шундан фойдаланилган сиғим 238 237 портни (жорий йил бошига ўрнатилган портлар сони 302 421 тани, фойдаланилган портлар сони эса 179 664 тани) тани ташкил этди. Жорий йилнинг бошига нисбатан ўсиш суръати мос равишда 1,4 баробар ва 1,3 баробарга ортди, симсиз (Wi Max, Wi-Fi) кенг полосали тармоқлар фойдаланилувчилари сони 12 435 тани (жорий йил бошига 9 262 тани) ташкил этди.

¹ Йиллик ҳисоботлар асосида муаллиф томонидан ишлаб чиқилган.

Кенг полосали телекоммуникация тармоқларини ривожлантириш натижасида 2014 йилда умумий ўрнатилган портлар сони 638 282 тани, фойдаланилган портлар сони эса 390 580 тани ташкил этди (жорий йил бошига ўрнатилган портлар сони 575 145 тани, фойдаланилган портлар сони эса 288 997 тани ташкил этган) жорий йилнинг бошига нисбатан ўсиш мос равишда 110,9% ва 135,1% ни ташкил этди.

2015 йилнинг 1 чорагида умумий ўрнатилган портлар сони 699 259 тани, фойдаланилган портлар сони эса 426 015 тани ташкил этди (жорий йил бошига ўрнатилган портлар сони 638 282 тани, фойдаланилган портлар сони эса 390 580 тани ташкил этган), жорий йилнинг бошига нисбатан ўсиш мос равишда 109,6% ва 109,1% ни ташкил этди. xDSL технологияси асосида ишловчи курилмаларнинг монтаж сифими 474 374 портни, шундан фойдаланилган сифим 345 797 портни (жорий йил бошига ўрнатилган портлар сони 460 338 тани, фойдаланилган портлар сони эса 317 945 тани ташкил этган), жорий йил бошига нисбатан ўсиш мос равишда 1,03 баробар ва 1,09 баробарни ташкил этган, FTTx технологияси асосида тармоқни модернизациялаш ва ривожлантириш бўйича кўп қаватли биноларда 218 854 порт сифим орқали FTTb технологияси асосида аҳолига хизмат кўрсатиш имкони яратилиб, бугунги кунга қадар 74187 та абонент уланди (жорий йил бошига ўрнатилган портлар сони 171 169 тани, фойдаланилган портлар сони эса 65 860 тани ташкил этган), жорий йил бошига нисбатан ўсиш суръати мос равишда 1,28 баробар ва 1,13 баробарга ортган, симсиз (Wi-Max, Wi-Fi) кенг полосали тармоқлар фойдаланилувчилари сони 6 031 тани (жорий йил бошига 6 775 тани ташкил этган) ташкил этди.

3.1.6-расм. Халқаро ахборот тармоқларидан фойдаланиш умумий тезлиги (Мбит/с)¹

2011 йилда Интернет каналларининг умумий тезлиги 4850 Мбит/с. га етказилди. Шунингдек, Интернет хизматларини ривожлантириш учун қулай шароитлар яратиш мақсадида оператор ва провайдерлар учун Халқаро Интернет каналларининг нархи пасайиши натижасида аҳоли учун Интернет хизматларидан фойдаланиш тарифлари 22 фоизга арзонлашди. Халқаро Интернет тармоқларига чиқиш тезлигини 4 баробарга, яъни 10 Гбит/с. гача ошириш имконияти яратилди.

2012 йилда Халқаро ахборот тармоқларидан фойдаланиш умумий тезлиги 7 780 Мбит/с. (ўтган йилнинг шу даврида 4 835 Мбит/с эди ва 160,9% га ўсди). ХПКМ (Халқаро пакетли коммутация марказлари)га уланган оператор ва провайдерларга Интернет-хизматлари учун белгиланган тариф 1 Мбит/с. учун 422,27 АҚШ долларини ташкил этиб, 2012 йил бошига нисбатан 25 фоизга камайтирилган.

2013 йилда Халқаро ахборот тармоқларидан фойдаланиш умумий тезлиги 10260 Мбит/с (жорий йил бошига 7 780 Мбит/с), ўсиш 132 фоизни ташкил этди. ХПКМга уланган оператор ва провайдер-

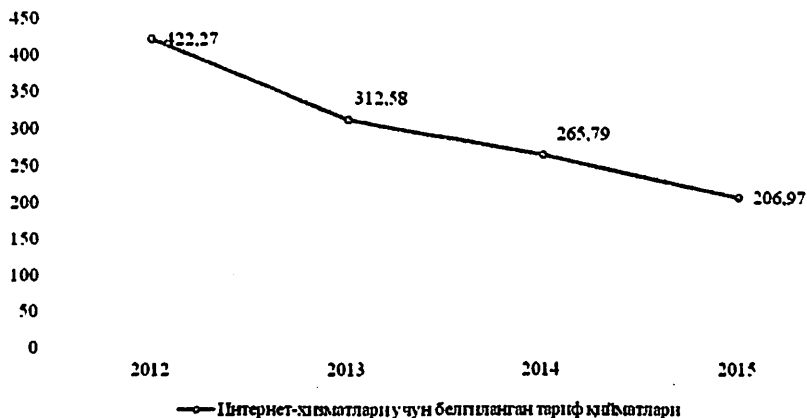
¹ Йиллик ҳисоботлар асосида муаллиф томонидан ишлаб чиқилган.

ларга Интернет-хизматлари учун белгиланган тариф 1 Мбит/с учун 312,58 АҚШ долларни ташкил этиб, жорий йил бошига нисбатан 26 фоизга камайтирилган.

Халқаро Интернет тармоғига уланиш тезлиги 2014 йилда 16 640 Мбит/сни (жорий йил бошига 10 260 Мбит/сни) ташкил этган. Ўтган йилга нисбатан ўсиш 162 фоизни ташкил этди.

Провайдерлар учун 1 Мбит/с тезликда Интернет тармоғига уланишнинг нархи 265,79 АҚШ долларини (жорий йил бошига 312,58 АҚШ долл.) ташкил этиб, жорий йил бошига нисбатан 15 % га пасайган.

2015 йилнинг 1 ярим йиллиги учун ҳисобланган халқаро Интернет тармоғига уланиш тезлиги 21 250 Мбит/сни (жорий йил бошига 16 460 Мбит/с, 2014 йилнинг шу даврига 11 8100 Мбит/с) ташкил этмокда. Жорий йилнинг бошига нисбатан 1,3 баробар ортган бўлса, 2014 йилнинг шу даврига нисбатан ўсиш суръати 1,8 баробарни ташкил этган.

3.1.7-расм. ХПКМга уланган оператор ва провайдерлар учун 1 Мбит/с тезликда Интернет тармоғига уланиш нархи (АҚШ доллари)¹

Бугунги кунда халқаро Интернет тармоғига 40 Гбит/с.гача уланиш имконияти мавжуд.

¹ Йиллик ҳисоботлар асосида муаллиф томонидан ишлаб чиқилган

Провайдерлар учун 1 Мбит/с тезликда Интернет тармоғига уланишнинг нархи 206,97 АҚШ долларини (жорий йил бошига 259,29 АҚШ долларини ташкил этган) ташкил этиб, жорий йил бошига нисбатан 20,2 % га пасайган, 2014 йилнинг шу даврига нисбатан 32,4 %га пасайган (2014 йилнинг шу даврида 306,04 АҚШ долл.).

Кўриб турганимиздек ҳозирги кунда телекоммуникация хизматларининг турлари кундан-кунга ортиб бормоқда, бу эса истеъмолчилар танлаш қамровини кенгайтириб, уларга сифатли ва қулай хизматларни тақдим этишни талаб қилмоқда.

Хулоса қилиб шуни таъкидлаш мумкинки, телекоммуникация соҳаси инвестицион жозибадорлигини ўсиши ва телекоммуникация бозори ривожланишининг қўйидаги тенденциялари аниқланди:

- телекоммуникация соҳасидаги корхоналар томонидан кўрсатилган хизматлар ўсиш суръатининг юқорилиги;
- телекоммуникация соҳасида инвестиция дастурининг бажарилиши кўрсаткичларининг юқорилиги;
- телекоммуникация соҳасидаги корхоналар томонидан ишлаб чиқарилган ва сотилган маҳсулотлар ҳажмининг ўсиб бориши;
- Республика аҳолисини рақамли телевидение сигналлари билан таъминлаш қамровининг ўсиб бориши;
- кенг полосали телекоммуникация хизматларидан фойдаланувчилар сонини ошириш бўйича умумий ўрнатилган ва фойдаланилган портлар сонининг ўсиб бориши;
- халқаро ахборот тармоқларидан фойдаланиш умумий тезлигининг ошиб бориши;
- халқаро пакетли коммутация марказларига уланган оператор ва провайдерлар учун Интернет тармоғига уланиш нархларининг камайиб бориши.

3.2. Телекоммуникация соҳаси корхоналари инвестиция фаолиятини бошқариш самарадорлигига таъсир қилувчи омиллар

Телекоммуникация соҳасида миллий оператор деб тан олинган “Ўзбектелеком” АК Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2000 йил 28 июндаги “Телекоммуникациялар соҳасида бошқарувни

такомиллаштиришга доир чора-тадбирлар тўғрисида” ги ПФ-2647-сонли Фармони ва Вазирлар Маҳкамасининг 2000 йил 30 июндаги “Ўзбектелеком” АК фаолиятини ташкил этиш масалалари тўғрисида” ги 253-сон Қарорига асосан “Маҳаллий Телеком” ва “Халқаро Телеком” акциядорлик жамиятларининг қўшилиши натижасида ташкил топган.

Компания тижорат ташкилоти бўлиб, унинг асосий мақсади молиявий-хўжалик фаолиятидан фойда олишдир. Унинг асосий вазифалари куйидагилар:

- маҳаллий, шаҳарлараро ва халқаро электралоқа, шу жумладан маълумотларни узатиш, шунингдек, телевидение ва радио дастурларини трансляция қилиш хизматларига бўлган талабни қондириш, улар турларини кенгайтириш ва сифатини ошириш;

- алоқа воситалари ва тармоқларини замонавийлаштириш ҳамда техник қайта жиҳозлаш, шу жумладан хорижий сармояларни кенг жалб этиш ва қўшма корхоналар ташкил қилиш, телекоммуникация тизимларини тузиш ва фаолият кўрсатиши соҳасидаги жаҳон ютуқларини жорий этиш асосида:

- телекоммуникациялар соҳасида бозор ислохотларини янада ривожлантириш, республика ахборот тизимларини жаҳон телекоммуникациялар ва ахборот тармоғига интеграциялашувини таъминлаш;

- телекоммуникация воситалари фаолиятининг ахборот хавфсизлигини таъминлаш.

Демак, компаниянинг асосий мақсад ва вазифалари Ўзбекистон аҳолиси учун қулай ва чексиз мулоқотлар имкониятини яратиш, уни кенгайтиришдан иборатдир. Унинг технологиялари мамлакатимизнинг исталган бурчагидаги инсонларга янги билим ва имкониятларни тақдим этишга йўналтирилган.

“Ўзбектелеком” АК телекоммуникациялар ва алоқа соҳасида юқори сифатли барча хизмат турларини тақдим этиб, истеъмолчиларга компания хизматларидан фойдаланишда фақат қулайлик ва шу билан бирга, ўз бизнесларига кўпроқ вақт ажратишларига имконият яратмоқда. Компания тармоғининг инфратузилмаси жаҳоннинг исталган нуқтасидан миллионлаб истеъмолчиларни боғлашга имкон беради. Компания алоқа операторлари тармоқларига тўғри-

дан-тўғри халқаро чиқишларга эга бўлиб, чет эл операторлари тра-
фик транзити бўйича халқаро операторлар ва компаниялар билан
ўзаро ҳамкорлик қилади, деярли исталган сиғимда халқаро рақамли
каналларни ижарага беради.

Барча истеъмолчиларига бутун республика ҳудудларида шаҳар-
лараро, халқаро алоқа хизматларини тақдим этиш Компаниянинг
иқтисодий фаолияти асоси ҳисобланади. Шу билан бирга, асосан
анъанавий овозли алоқа ва интернет тармоғига уланиш хизматлари
билан бир вақтда Компания симли ва симсиз технологиялар бўйича
маълумотлар узатиш замонавий хизматларини тақдим этади.

3.2.1-жадвал

“Ўзбектелеком” АК филиалларининг 2011-2014 йиллар мобайнида асосий фаолиятдан олинган даромадлари (млн. сўм)¹

№	Филиаллар	Йиллар	2011	2012	2013	2014	Ўртача статистик ўзгариши, %
1.	Қорақалпоғистон Рес- публикаси филиали		6 866	7 538	7 713	10 963	118,08
2.	Андижон филиали		6 815	6 223	6 825	10 848	119,98
3.	Бухоро филиали		8 571	9 000	10 714	15 598	123,21
4.	Навоний филиали		6 368	7 143	7 964	11 482	122,61
5.	Наманган филиали		7 053	7 794	7 884	11 717	120,09
6.	Сирдарё филиали		2 726	3 045	3 570	6 514	137,14
7.	Тошкент филиали		6 598	7 694	9 769	15 128	132,81
8.	Фарғона филиали		7 721	7 734	8 115	12 323	118,98
9.	Хоразм филиали		6 176	6 846	7 365	10 776	121,58
10.	“ТШТТ” филиали		56 142	64 951	73 556	97 599	120,54
11.	Жиззах филиали		1 058	1 050	1 192	2 977	154,17
12.	Қашқадарё филиали		3 608	3 672	4 349	7 012	127,15
13.	Сурхондарё филиали		2 146	2 068	2 219	4 273	132,08

¹ “Ўзбектелеком” АК йиллик ҳисоботлари асосида муаллиф томонидан ишлаб
чиқилган

14.	Самарқанд филиали	2 439	2 418	2 842	6 104	143,82
15.	“БКМ” филиали	40 108	50 569	54 130	45 784	105,90
16.	“ТТТ” филиали	56 539	62 170	60 124	46 911	94,90
17.	“Ўзмоби́л” филиали	10 287	20 522	42 682	52 470	176,80
18.	“БРМ” филиали	17 672	14 392	18 064	31 036	126,26
19.	Ижроия аппарати	201 943	382 768	415 985	483 821	138,18
	Жами	450 836	667 596	745 061	883 334	126,08

3.2.1-жадвалнинг таҳлил натижаси шуни кўрсатадики 2011 йилда асосий фаолиятдан олинган жами даромадлар 450 836 млн. сўмни, 2012 йилда бу кўрсаткич 667 596 млн. сўмни, 2013 йилда 745 061 млн. сўмни ва 2014 йилда эса 883 334 млн. сўмни ташкил этди. Йиллар бўйича ҳисобланган ўртача статистик ўзгариш кўрсаткичининг энг юқориси Жиззах (154,17%) ва Ўзмоби́л (176,80) филиалларинингфоиз кўрсаткичларига тўғри келади.

Энг юқори кўрсаткичини “ТШТТ” филиалининг хизматларидан олинган даромадларда кўриш мумкин ва бу 2014 йилда 97 599 млн. сўмни ташкил этди. Сирдарё филиали, Тошкент филиали, Жиззах филиали, Сурхондарё филиали, Самарқанд филиали, “Ўзмоби́л” филиали, Ижроия аппаратида бошқа филиалларга қараганда олинган даромадларнинг ошиши кузати́лган ва бу кўрсаткич 30-80% ташкил этган.

“Ўзбектелеком” АК асосий фаолиятдан олинган даромадлари таҳлили¹

№	Ўзбекистон Республикаси	Йиллар	2011				2012				2013				2014				Ўртача статистик ўзгариши, %
			Қўрсаткичлар номи	2011	2012	2013	2014	2011	2012	2013	2014	2011	2012	2013	2014	2011	2012	2013	
1	Маҳсулот (товар, иш ва хизмат) ларни сотишдан соф тушум, (млн. сўм)		409 511	617 894	686 227,3	806 875,0													126,51
2	Сотилган маҳсулот (товар, иш ва хизмат) ларнинг таннархи, (млн. сўм)		-	294 165,8	379 289,6	464 413,4													122,44
3	Соф фойда, (млн. сўм)		9 814	13 553	15 854,7	39 691,5													168,48
4	Фаолият рентабеллиги (соф фойда/ маҳсулот (товар, иш ва хизмат) ларни сотишдан соф тушум		2%	2,2%	2,3%	4,9 %													158,79
5	OIBDA, (млн. сўм)		-	204 314,0	156 105,0	157 121,0													88,53
6	OIBDA Margin		-	33,1%	22,8%	19,5 %													77,20
7	EBITDA, (млн. сўм)		-	95 430	167 812,0	173 111,0													139,50
8	EBITDA Margin		-	15,4%	24,5%	21,4%													123,22
9	Инвестициялар, (млн. сўм)		-	-	141 425,0	131 400,0													92,91

¹ “Ўзбектелеком” АК йиллик ҳисоботлари асосида муаллиф томонидан ишлаб чиқилган

Таҳлил натижаси шуни кўрсатадики, 2011-2014 йиллар мобайнида маҳсулот (товар, иш ва хизмат)ларни сотишдан соф тушумнинг ўртача статистик ўзгариш кўрсаткичи 126,51%, соф фойданинг 168,48% эканлигини кўришимиз мумкин.

Компания фаолиятининг асосий рентабеллигини умумий ҳисобда ўртача статистик ўзгариш кўрсаткичи 158,79% эканлиги корхонанинг ижобий фаолият кўрсатаётганлигини билдиради.

3.2.2-жадвалда 2011-2014 йиллар оралиғидаги инвестиция фаолиятдан олинган даромадлар миқдори 7,09% га камайган, бунинг сабаби амалга оширилаётган инвестиция лойиҳаларнинг ҳали тугатилмаганлиги ва асосий инвестиция фаолиятдан олинган даромадларнинг ниҳоясига етмаганлигидир.

Бироқ сўнгги йилларда инвестиция фаолиятдан олинган маблағларнинг ўзлаштириш кўрсаткичи ошиб бормоқда.

Қуйидаги 3.2.3-жадвалда “Ўзбектелеком” АКнинг кўрсатаётган асосий хизматлар ҳажми ва даромадлари келтирилган ҳамда кўрииб турибдики барча турдаги хизматлардан олинган даромадлар харажатларга нисбатан ўсган.

Ўзаро халқаро ҳисоб-китоблар ва шаҳарлараро телефон алоқаси бўйича кўрсатилган хизматлар ҳажми 2011 йилда 343,1 млрд. сўм, 2012 йилда 521,9 млрд. сўм, 2013 йилда 545,2 ва 2014 йилда эса 607,4 млрд. сўмни ташкил этди. Ўзаро халқаро ҳисоб-китоблар ва шаҳарлараро телефон алоқаси бўйича ҳисобланган хизматлар ҳажмининг ўртача статистик ўзгариши 4 йилда 122,66 % ни ташкил этди. Юқори кўрсаткичларга эга бўлган мобил алоқаси бўйича олинган даромадлар ва хизматлар ҳажми таҳлили шуни кўрсатадики, 2011 йилда даромадлар 9,2 млрд, хизматлар ҳажми 9,2 млрд. сўм, 2012 йилда даромадлар 18,5 млрд, хизматлар ҳажми 18,5 млрд. сўмни, 2013 йилда даромадлар 35,7 млрд, хизматлар ҳажми 35,7 млрд. сўмни ва 2014 йилда эса даромадлар 52,5 млрд, хизматлар ҳажми 52,5 млрд. сўмни ташкил этди.

Мобил алоқасидан олинган даромадларнинг ўртача статистик ўзгариши 180,4% ва хизматлар ҳажми бўйича 180,4% эканлиги унинг телекоммуникация бозорида ўз ўрнига эғалигидан ва кўрсатаётган хизматлари бўйича яхши сифатга эришаётганлигидан далолат беради.

3.2.3-жадвал

2011-2014 йилларда “Ўзбектелеком” АК даромадларининг тахлили*

№	Йиллар Қўрсаткичлар номи	2011		2012		2013		2014		Ўртача статистик ўзгариши, %	
		Даромад лар	Хизмат лар	Даромад лар	Хизмат лар	Даромад лар	Хизмат лар	Даромад лар	Хизмат лар	Даромад лар	Хизмат лар
1	Ўзро халқро хисоб- китоблар (млрд.сўм)	202,8	343,1	365,3	521,9	387,6	545,2	425,2	607,4	131,98	122,66
2	Шахарларро телефон алоқаси (млрд.сўм)	140,3		156,6		157,6		182,1		109,27	
3	Махаллий телефон алоқаси (млрд.сўм)	66,4	66,4	71,9	71,9	72,3	72,3	77,6	77,6	105,39	105,42
4	Мабдумотларни узатгиш тармоғи ва интернет (млрд.сўм)	28,1	27,7	34,1	34,1	56,1	59,1	102,2	102,2	156,01	156,50
5	Мобил алоқа (млрд.сўм)	9,2	9,2	18,5	18,5	35,7	35,7	52,5	52,5	180,4	180,4
6	Бошқа алоқа хизматларидан даромадлар (млрд.сўм)	4,0	1,8	21,1	18,2	35,7	29,4	43,7	40,2	273,03	440,15
	Жами	450,8	448,2	667,5	664,6	745,1	741,7	883,3	879,9	126,08	124,12

* “Ўзбектелеком” АК йиллик хисоботлари асосида муаллиф томонидан ишлаб чиқилган

Ушбу жадвалда “Ўзбектелеком” АК хизматларидан олинган даромадлар ва хизматлар ҳажми бўйича 2011-2014 йиллар бўйича ўртача статистик ўзгариш миқдори ҳам кўрсатилган. Умумий қилиб айтганда, 4 йил оралиғида энг кўп даромад келтирган асосий хизмат турларига маълумотларни узатиш тармоғи ва интернет, мобил алоқаси хизматлари эканлигини кўришимиз мумкин. Унинг кўрсаткичлари 1,5-2 баробарга ошган. Бошқа алоқа хизматларидан олинган даромадлар миқдори кўрсаткичи ҳам ошиб бормоқда ва 4 йил мобайнидаги ҳисобланган даромадларнинг ўртача статистик ўзгариш кўрсаткичи 273,03 % ва унинг хизматлар ҳажми эса 440,15% ташкил этди.

3.2.4-жадвал

“Ўзбектелеком” АКда 2011-2014 йиллар мобайнида янги хизматлардан олинган даромадлар (млн. сўм)¹

№	Йиллар	2011	2012	2013	2014	Ўртача статистик ўзгариш, %
	Кўрсаткичлар номи					
1	Интернетга кенг полосали уланиш	15 463,2	34 068,1	56 137,2	102 244,0	189,08
2	IP-телефония	18 528,9	23 132,0	26 900,9	29 235,7	180,38
3	IP-TV Интерактив рақамли телевидение	-	78,6	1 160,0	4 313,8	923,85
4	Видеотелефония	-	163,1	172,8	182,4	105,75
5	Техник сервис	-	118,2	141,8	162,4	117,25

¹ “Ўзбектелеком” АК йиллик ҳисоботлари асосида муаллиф томонидан ишлаб чиқилган

“Ўзбектелеком” АКда 2011-2014 йиллар мобайнида Интернетга кенг поласали уланиш, IP-телефония, IP-TV Интерактив рақамли телевидение, Видеотелефония, Техник сервис каби янги турдаги хизматлардан олинган даромадларнинг асосий кўрсаткичлари ушбу 3.2.4-жадвалда келтирилган. 2011 йилда Интернетга кенг полсали уланиш кўрсаткичи бўйича 15 463,2 млн. сўм миқдорида, 2012 йилда 34 068,1 млн. сўм, 2013 йилда бу кўрсаткич 56 137,2 млн. сўм ва 2014 йилда эса 102 244,0 млн. сўм миқдорида олинган даромадлар ҳисобланган. Бундан кўриниб турибдики, келтирилган 4 йилда ўртача статистик ўзгариш 189, 08% ни ташкил этди ҳамда янги хизмат турларидан олинаётган даромадлар миқдори ошаётганлигини исботлади.

Бундан ташқари, энг юқори сезиларли ўзгариш IP-TV Интерактив рақамли телевидение хизматида кўрсатилган, яъни бу кўрсаткич 9 баробарга ошган. IP-TV Интерактив рақамли телевидение, Видеотелефония, Техник сервис хизмат турлари 2012 йилдан бошлаб киритилган.

Юқорида 2012-2014 йилларда “Ўзбектелеком” АКнинг молиявий натижалари тўғрисидаги умумий ҳисоботи жадвал кўринишида келтирилган. Молиявий натижалар тўғрисидаги ҳисобот ҳар йили “Ўзбектелеком” АКнинг йиллик даромадлар ва харажатларига нисбатан ҳисоблаб чиқилади ва унда кўрсатилаётган хизматлари бўйича умумий ҳисобланган молиявий кўрсаткичлари, жумладан, компаниянинг соф фойдаси келтирилади.

Молиявий натижаларни ифодаловчи 3.2.5-жадвалда маҳсулот (товар, иш ва хизмат)ларни сотишдан соф тушум 2012 йил учун 617 894 079 минг сўм, 2013 йил учун 686 227 298 минг сўм ва 2014 йил учун 806 875 095 минг сўм деб ҳисобланган. 2012 йил ҳисобот даври учун келтирилган соф фойда 13 552 999 минг сўмни, 2013 йил ҳисобот даври учун 15 854 672 минг сўмни ва 2014 йил ҳисобот даври учун эса 36 691 554 минг сўмни ташкил этган.

«Ўзбектелеком» АКнинг молиявий натижалари (минг сўм)†

№	Кўрсаткичлар номи	2012 йил учун		2013 йил учун		2014 йил учун	
		Даромадлар (фойда)	Харажатлар (зарар)	Даромадлар (фойда)	Харажатлар (зарар)	Даромадлар (фойда)	Харажатлар (зарар)
1	Мақсулот (товар, илм ва хизмат)ларнинг сотилиши соф тушум	617 894 079		686 227 298		806 875 095	
2	Сотишган мақсулот (товар, илм ва хизмат)ларнинг тизимсиз сотилиши соф тушум	292 741 698			379 289 576		464 413 488
3	Мақсулот (товар, илм ва хизмат)ларнинг сотилиши соф фойдаси	325 152 381		306 937 722		342 461 607	
4	Дивар харажатлари, жами:	179 218 045			249 337 096		303 593 754
5	Сотилган харажатлари	9 966 912			13 410 649		16 238 154
6	Мамурий харажатлар	17 581 933			24 093 579		25 067 549
7	Бошқа операциянинг харажатлари	151 665 200			186 706 328		225 968 245
8	Келгусида солишмо тўрттирилган баъзи чинармалардан хисобот дивар харажатлари				25 126 540		36 299 807
9	Асосий фаолиятнинг бошқа даромадлари	119 846 277		10 775 902		15 989 997	
10	Асосий фаолиятнинг фойдаси (зарари)	265 780 613		68 376 578		54 857 850	
11	Молиявий фаолиятнинг даромадлари	40 306 957		77 628 682		52 777 484	
12	Молиявий фаолиятнинг харажатлари	278 665 882			120 757 916		57 241 184
13	Умумий хизмат фаолиятининг фойдаси (зарари)	27 397 688		25 247 294		50 304 150	
14	Даромад (фойда) солиғи	12 784 371			8 202 713		7 468 114
15	Фойдалан бошқа солишлар ва йиғинлар	1 060 318			1 189 000		3 234 482
	Хисобот диварининг соф фойдаси	13 552 999		15 854 677		36 691 554	

† «Ўзбектелеком» АК Ўзбекистон Республикаси молиявий қонунчилик қўмитаси томонидан тасдиқланган.

Маълум бўлдики, жадвалда кўрсатиб ўтилган йиллар давомида ўсиш суръати сезиларли даражада ўзгарган ва бу ўтган йилга нисбатан 1,2 баробарга ошган. Ўртача статистик ўзгариш кўрсаткичи 174,2%ни ташкил этади. Шунингдек, жадвалда компаниянинг барча фаолиятларидан олинган умумий даромадлари билан уларга сарф этилган турли хил харажатларнинг умумий миқдори ва тахлили кўрсатилган. Келтирилган маълумотлар асосида ашу нарса маълумки, компаниянинг харажатлари ва даромадлари миқдори асосида унинг соф фойдаси аниқланди. Кўриниб турибдики, “Ўзбектелеком” АКнинг соф фойдаси ўтган йилларга нисбатан ошиб бормокда ва бу эса унинг фаолиятига ижобий таъсир кўрсатади.

Ушбу 3.2.6-жадвалда 2015 йилда “Ўзбектелеком” АКнинг ҳудудий филиалларида янги хизмат турлари Видеотелефония, Техник сервис ва Интерактив телевидения хизматларидан олинган даромадлар миқдори режа ва факт кўрсаткичлари бўйича келтирилган.

Режа кўрсаткичлари ҳар йили белгиланадиган дастурнинг вазифалари асосида келтирилган кўрсаткичлар бўлиб, уларнинг амалда бажарилиш ҳолати айнан факт кўрсаткичлари қаторида келтирилган.

2015 йилда “Ўзбектелеком” АКнинг кўрсатилаётган қўшимча хизматларидан олинган даромадлар қуйидагича:

- Видеотелефония хизматларидан олинган даромадлар – 60 384 млн. сўм. (Режада 87 936 млн.сўм).
- Техник сервис хизматларидан олинган даромадлар – 157 584 млн. сўм. (Режада 108 630 млн.сўм).
- Интерактив телевидения хизматларидан олинган даромадлар (IPTV)- 8 288 185 млн. сўм. (Режада 3 303 949 млн.сўм).

Уларнинг режа асосида бажарилишига эътибор қаратадиган бўлсак, Видеотелефония хизматларидан олинган даромадлар 69 фоизга, Техник сервис хизматларидан олинган даромадлар 145 фоизга ва Интерактив телевидения хизматларидан олинган даромадлар (IPTV) эса 251 фоизга бажарилган.

3.2.6-жадвал
 “Ўзбектелеком” АКнинг худудий филиалларида янги хизмат турларидан олинган даромадлари (2015 йил учун)*

№	Худудлар	Видеотелефон хизматларидан тушган даромадлари(млн.сум)			Техник сервис хизматларидан тушган даромадлар (млн.сум)			Интерактив телевидение хизматларидан тушган даромадлар (ИТВ), (млн.сум)		
		Амалда	Режа	Ўзгариш %	Амалда	Режа	Ўзгариш %	Амалда	Режа	Ўзгариш %
1	Қорқолмоғистон Республикаси	85	6 474	1	6 459	6 390	101	446 033	72 658	614
2	Андижон вилояти	85	6 689	1	6 411	6 390	100	630 526	125 541	502
3	Бухоро вилояти	85	6 774	1	7 450	6 390	117	588 827	70 481	835
4	Жиззах вилояти	1 030	5 830	18	9 277	6 390	145	447 448	26 426	1 693
5	Қашқадарь вилояти	1 765	6 774	26	10 650	6 390	167	691 553	50 000	1 383
6	Навоий вилояти	180	7 846	2	6 395	6 390	100	401 067	66 067	607
7	Наманган вилояти	85	6 004	1	6 487	6 390	102	548 349	68 273	803
8	Самарқанд вилояти	433	6 515	7	8 243	6 390	129	565 608	61 682	917
9	Сурхондарь вилояти	85	6 131	1	12 908	6 390	202	440 969	29 737	1 483
10	Сардарь вилояти	85	6 004	1	6 559	6 390	103	642 723	48 899	1 314
11	Тошкент вилояти	2 755	5 359	51	27 679	6 390	433	435 658	121 126	360
12	Фарғона вилояти	505	6 131	8	14 291	6 390	224	484 287	103 498	468
13	Хоразм вилояти	85	5 916	1	8 442	6 390	132	429 836	79 279	542
14	Тошкент шаҳри	53 117	5 489	968	26 334	25 560	103	1 535 302	2 380 282	65
	Жами	60 384	87 936	69	157 584	108 630	145	8 288 185	3 303 949	251

*“Ўзбектелеком” АК Ўзбекистон Республикасида янги хизмат турларидан олинган даромадлари ҳақида маълумот берди.

Демак, энг юқори кўрсаткич IPTV хизматидан олинган даромадлиги аниқланди. Ушбу фаолиятнинг даромадлари 2015 йилда режалаштирилган даромадга нисбатан 2,5 баробарга ошганлиги кузатилди. Видеотелефония хизматларидан тушган даромадлар эса режа бўйича амалга оширилмоқда.

Худудий жиҳатдан таққослайдиган бўлсак, ушбу хизматлардан олинган даромадлар миқдори бўйича энг юқори кўрсаткич Тошкент шаҳрига тўғри келди ва унда режа бажарилишининг деярли 50%га яқин қисми айнан ушбу худуд кўрсаткичлари кўриниб турибди.

Юқоридаги 3.2.7-жадвалда 2014 йилда “Ўзбектелеком” АКнинг худудий филиалларида Видеотелефония, Техник сервис ва Интерактив телевидения каби янги хизмат турларидан олинган даромадлар миқдорининг режа ва факт бўйича кўрсаткичлари келтирилган.

Режа кўрсаткичлари ҳар йили белгиланадиган дастурнинг вазифалари асосида келтирилган кўрсаткичлар бўлиб. Уларнинг амалда бажарилиш ҳолати айнан факт кўрсаткичлари қаторида келтирилган.

2014 йилда “Ўзбектелеком” АКнинг кўрсатилаётган қўшимча хизматларидан олинган даромадлар куйидагича:

- Видеотелефония хизматларидан олинган даромадлар-182 371 млн. сўм. (Режада 82 958 млн.сўм).

- Техник сервис хизматларидан олинган даромадлар- 162 387 млн. сўм. (Режада 103 462 млн.сўм).

- Интерактив телевидения хизматларидан олинган даромадлар (IPTV) - 4 313 896 млн. сўм. (Режада 2 250 447 млн.сўм).

2014 йилда ҳам энг юқори кўрсаткич IPTV хизматидан олинган даромад миқдори эканлиги аниқланди. 2014 йилда режалаштирилган барча турдаги қўшимча хизматлардан олинган даромадларнинг ошганлигини кўришимиз мумкин: видеотелефония бўйича – 2,2 баробар, техник сервис хизмати бўйича – 1,57 баробар, IPTV – 1,92 баробар.

Худудий миқёсда барча хизмат турлари бўйича олинган даромадлар бўйича юқори кўрсаткич Тошкент шаҳрида, ундан кейинги ўринларда

Видеотелефония хизматларидан олинган даромадлар бўйича Тошкент вилояти, Навоий, Қашқадарё ва Жиззах вилоятлари, Техник сервис хизматларидан олинган даромадлари бўйича Тошкен вилояти, Тошкент шаҳри, Андижон ва Фарғона вилоятлари, Интерактив телевидения хизматларидан олинган даромадлар (IPTV) бўйича Қашқадарё, Сирдарё ва Самарқанд вилоятлари кўрсаткичларининг юқори эканлиги маълум бўлди.

2013 йилда “Ўзбектелеком” АКнинг ҳудудий филиалларида янги хизмат турлари бўйича кўрсатилган хизматлардан олинган даромадлар 3.2.8-жадвалда келтирилган. Кўрсатилаётган қўшимча хизматлардан олинган даромадлар қуйидагича:

- Видеотелефония хизматларидан олинган даромадлар -192 791 млн. сўм. (Режада 77 519 млн.сўм).

- Техник сервис хизматлариданолинган даромадлар- 141 800 млн. сўм. (Режада 98 532 млн.сўм).

- Интерактив телевидения хизматларидан олинган даромадлар (IPTV)– 1 159 847 млн. сўм. (Режада 1 165 000 млн.сўм).

Умумий олиб қаралганда, барча хизмат турлари бўйича факт кўрсаткичлари режада белгиланган кўрсаткичларга асосан тўлиқ амалга оширилган бўлиб, Видеотелефония хизматларидан олинган даромадлар бўйича деярли 2,5 баробар ва техник сервис хизматларидан олинган даромадлар бўйича эса 1,4 баробар ўсишга эришилган. Режа бажарилишининг ҳолати ҳам шу кўрсаткичларга мувофиқ Видеотелефония бўйича 249%га, техник сервис бўйича 144%га ва Интерактив телевидения бўйича эса 100% га етказилди. Жадвалдан видеотелефония хизматларидан олинган даромадлар бўйича Тошкент, Самарқанд ва Қашқадарё вилоятлари, Техник сервис хизматларидан олинган даромадлари бўйича Тошкен шаҳри, Тошкент ва Фарғона вилоятлари, Интерактив телевидения хизматларидан олинган даромадлар бўйича Самарқанд, Қашқадарё ва Наманган вилоятлари кўрсаткичларининг юқори эканлиги кўриниб турибди.

«Ўзбектелеком» АКнинг худудий филиалларида янги хизмат турларидан олинган даромадларни (2013 йил учун)*

№	Худудлар	Видеотелефония хизматларидан тушган даромадлар (млн.сум)		Техник сервис хизматларидан тушган даромадлар (млн.сум)		Интерактив телевидения хизматларидан тушган даромадлар (PPTV), (млн.сум)				
		Амалда	Режа	Узгариш %	Амалда	Режа	Узгариш %	Амалда	Режа	Узгариш %
1	Қорақалпоғистон Республикаси	964	5 707	17	5 811	5 796	100	93 973	25 620	367
2	Андижон вилояти	1 804	5 897	31	5 806	5 796	100	51 974	44 268	117
3	Бухоро вилояти	964	5 971	16	7 734	5 796	133	68 163	24 853	274
4	Жиззах вилояти	2 655	5 141	52	5 806	5 796	100	23 671	9 316	254
5	Қашқадарё вилояти	3 344	5 971	56	6 680	5 796	115	83 433	17 632	473
6	Навоий вилояти	2 747	6 916	40	3 570	5 796	62	19 989	23 297	86
7	Наманган вилояти	2 644	5 291	50	5 904	5 796	102	78 624	24 074	327
8	Самарқанд вилояти	7 652	5 745	133	5 417	5 796	93	85 243	21 752	392
9	Сурхондарё вилояти	964	5 405	18	8 451	5 796	146	32 277	10 487	308
10	Сирдарё вилояти	964	5 291	18	6 532	5 796	113	49 468	17 244	287
11	Тошкент вилояти	8 096	4 725	171	29 898	5 796	516	54 547	42 711	128
12	Фарғона вилояти	1 325	5 405	25	21 340	5 796	368	62 638	36 495	172
13	Хорезм вилояти	964	5 216	18	5 892	5 796	102	39 394	27 956	141
14	Тошкент шаҳри	157 703	4 838	3 260	22 959	23 184	99	416 453	839 296	50
	Жами	192 791	77 519	249	141 800	98 532	144	1 159 847	1 165 000	100

* «Ўзбектелеком» АК йиллик ҳисоботлари асосида мушарраф томиштириш натижасида шундай қилинган

3.2.9-жадвалда келтирилган кўрсаткичларга асосан кўриниб турибдики, 2013-2015 йиллар мобайнидавидеотелефония хизматидан олинган даромадлар умумий ҳисобланганда 3 йил ичида 30 фоизга пасайган. 2015 йилда даромадларнинг пасайишиайнан ушбу ҳудудларда, яъни Қорақалпоғистон Республикаси, Андижон, Бухоро, Наманган, Сурхондарё, Сирдарё ва Хоразм вилоятларининг кўрсаткичларида кузатишган. Чунки аҳолига кўрсатилаётган кўшимча хизмат турлариушбу ҳудудий филиалларнинг фаолиятида асосий ўринни эгаллайди, бироқ фойдаланувчилар учун эса кейинги босқичда туради.

3.2.9-жадвал

**2013-2015 йилларда “Ўзбектелеком” АКнинг
ҳудудий филиалларида видеотелефония хизматидан
олинган даромадлар¹**

№	Йиллар Ҳудудлар	2013	2014	2015	Ўртача статистик ўзгариши, %
1	Қорақалпоғистон Республикаси	964	569	85	36,98
2	Андижон вилояти	1 804	779	85	27,05
3	Бухоро вилояти	964	569	85	36,98
4	Жиззах вилояти	2 655	2 022	1 030	63,55
5	Қашқадарё вилояти	3 344	2 249	1 765	72,87
6	Навоний вилояти	2 747	2 464	180	48,50
7	Наманган вилояти	2 644	849	85	21,06
8	Самарқанд вилояти	7 652	1 549	433	24,10
9	Сурхондарё вилояти	964	569	85	36,98
10	Сирдарё вилояти	964	569	85	36,98
11	Тошкент вилояти	8 096	5 223	2 755	58,63
12	Фарғона вилояти	1 325	1 184	505	66,01
13	Хоразм вилояти	964	569	85	36,98
14	Тошкент шаҳри	157 703	163 209	53 117	68,02
	Жами	192 791	182 371	60 384	63,85

¹ “Ўзбектелеком” АК йиллик ҳисоботлари асосида муаллиф томонидан ишлаб чиқилган.

Бунинг асосий сабаби сифатида, компаниянинг янги хизмат турларидан фойдаланиш кўрсаткичи фақатгина Тошкент шаҳрига тўғри келаши, яъни олинган даромадлар миқдоридан ҳам маълумки Тошкент шаҳрида кўрсатилаётган хизматлардан фойдаланиш бошқа ҳудудий филиалларга нисбатан юқори даражада эканлигини келтириш мумкин.

3.2.10-жадвал

“Ўзбектелеком” АК ҳудудий филиалларида техник сервис хизмати бўйича олинган даромадлар¹

№	Йиллар Худудлар	2013	2014	2015	Ўртача статистик ўзгариши, %
1	Қорақалпоғистон Республикаси	5 811	6 112	6 459	105,43
2	Андижон вилояти	5 806	16 820	6 411	163,91
3	Бухоро вилояти	7 734	6 987	7 450	98,48
4	Жиззах вилояти	5 806	6 305	9 277	127,87
5	Қашқадарё вилояти	6 680	8 466	10 650	126,27
6	Навоний вилояти	3 570	7 790	6 395	150,15
7	Наманган вилояти	5 904	6 359	6 487	104,86
8	Самарқанд вилояти	5 417	7 447	8 243	124,08
9	Сурхондарё вилояти	8 451	12 357	12 908	125,34
10	Сирдарё вилояти	6 532	6 390	6 559	100,24
11	Тошкент вилояти	29 898	32 274	27 679	96,85
12	Фарғона вилояти	21 340	13 465	14 291	84,62
13	Хоразм вилояти	5 892	7 761	8 442	120,25
14	Тошкент шаҳри	22 959	23 855	26 334	107,15
	Жами	141 800	162 387	157 584	105,78

3.2.10-жадвалда келтирилган кўрсаткичларга асосан 2013 йилда техник сервис хизматидан олинган даромадлар миқдори 141 800 млн. сўми, 2014 йилда 162 387 млн. сўми ва шу кўрсаткич 2015 йилда 157 584 млн. сўми ташкил этди. Бу давр мобайнидаги ўртача статистик ўзгариши 105,78% деб ҳисобланди.

¹ “Ўзбектелеком” АК йиллик ҳисоботлари асосида муаллиф томонидан ишлаб чиқилган.

Умумий ҳисобланганда, 2013-2015 йиллар мобайнида техник сервис хизматидан олинган даромадлар 3 йил мобайнида ўртача 5 фоизга ошганлиги юқоридаги жадвалда келтирилган. Айнан Андижон ва Навоий вилоятларида даромад кўрсаткичларининг шундай миқдорда ўзгариши кузатилган. Ушбу давр оралиғида даромадларнинг ошиши 50 фоиз деб ҳисобланди.

Демак, юқоридаги таҳлилий жадвал кўрсаткичларига асосланган ҳолда, компаниянинг аҳолига техник сервислар хизматини кўрсатиш ҳолати яхши деб айтиш мумкин.

3.2.11-жадвал

**“Ўзбектелеком” АКнинг ҳудудий филиалларида
IPTV хизматидан олинган даромадлар¹**

№	Йиллар Худудлар	2013	2014	2015	Ўртача статистик ўзгариши, %
1	Қорақалпоғистон Республикаси	93 973	272 305	446 033	226,78
2	Андижон вилояти	51 974	258 766	630 526	370,77
3	Бухоро вилояти	68 163	219 274	588 827	295,11
4	Жиззах вилояти	23 671	242 623	447 448	319,01
5	Қашқадарё вилояти	83 433	380 798	691 553	604,70
6	Навоий вилояти	19 989	199 612	401 067	599,77
7	Наманган вилояти	78 624	287 206	548 349	278,11
8	Самарқанд вилояти	85 243	360 042	565 608	289,73
9	Сурхондарё вилояти	32 277	313 741	440 969	556,29
10	Сирдарё вилояти	49 468	362 515	642 723	455,06
11	Тошкент вилояти	54 547	226 090	435 658	303,59
12	Фарғона вилояти	62 638	227 255	484 287	287,95
13	Хоразм вилояти	39 394	149 937	429 836	333,64
14	Тошкент шаҳри	416 453	813 731	1 535 302	192,04
	Жами	1 159 847	4 313 896	8 288 185	282,03

¹ “Ўзбектелеком” АК йиллик ҳисоботлари асосида муаллиф томонидан ишлаб чиқилган

2013 – 2015 йилларда IPTV хизматидан тушган даромадлар миқдори тезлик билан сезиларли даражада ошди ва бу ўртача ҳисобда 2,82 баробарга ошганлиги кўринди. Бу кўрсаткичлар Жиззах ва Навоий вилоятларининг хизматларидан олинган даромадлар ҳисобига аниқланди. Ушбу ҳудудларнинг даромадлар миқдори 5 баробардан ортиқроқни ташкил этди.

3.2.11-жадвалда келтирилган кўрсаткичларни таҳлили натижасида шунини айтиш мумкинки, 3 йил ичида Тошкент шаҳрининг кўрсаткичларидан ташқари, бошқа барча ҳудудий филиалларнинг даромадлар миқдори сезиларли юқори даражада ошиб борган. Ва бунинг натижасида аҳолига қўшимча хизматларнинг кўрсатилиши йилдан йилга ошиб бормоқда.

3.2.12-жадвал
“Ўзбектелеком” АКнинг худудий филиалларида асосий хизмат турларидан олинган даромадлар (2014 йил учун) *

№	Худудлар	Маҳаллий телефон хизматида олинган даромадлар (млн.сўм)			Шакарларо телефон алоқаси хизматида олинган даромадлар (млн.сўм)			Телеграф бўйича олинган даромадлар (млн.сўм)			Мия-уюқларини уюштириш тармоғи бўйича олинган даромадлар (млн.сўм)		
		Ҳақ	Амалда	Ўтириш %	Ҳақ	Амалда	Ўтириш %	Ҳақ	Амалда	Ўтириш %	Ҳақ	Амалда	Ўтириш %
1	Қорақалпоғистон Республикаси	3 973 39	3 704 489	93	2 000 595	2 474 047	124	52 406	67 063	128	2 952 525	3 045 930	103
2	Андижан вилояти	2 562 036	2 537 949	99	2 472 964	2 770 902	112	33 875	121 506	359	3 055 000	3 182 334	104
3	Бухоро вилояти	4 382 000	4 321 874	99	4 155 000	3 746 707	90	30 000	64 604	215	4 730 000	4 904 316	104
4	Жиззах вилояти	338 077	337 367	100	595 702	551 475	93	8 280	15 737	190	405 770	544 039	134
5	Қашқадарё вилояти	1 359 543	1 453 045	107	2 450 806	1 825 588	74	12 990	11 211	86	1 600 000	1 633 389	102
6	Навоий вилояти	4 007 330	3 664 435	91	3 213 200	3 020 871	94	37 600	34 582	92	2 531 500	2 549 013	101
7	Нижиктаги вилояти	3 827 790	3 926 719	103	3 128 721	3 019 944	97	64 630	85 333	132	2 271 000	2 356 254	104
8	Самарқанд вилояти	635 992	794 915	125	1 393 576	1 227 172	88	5 155	4 166	81	1 651 000	1 737 318	105
9	Сурхондарё вилояти	735 867	530 240	72	1 168 662	1 134 787	97	68 021	92 127	135	958 000	1 013 738	106
10	Сирдарё вилояти	927 339	943 765	102	1 304 535	1 370 406	105	13 500	14 641	108	2 390 900	2 452 269	103
11	Тошкент вилояти	2 137 716	2 781 786	130	3 502 632	3 316 656	95	26 700	58 976	221	6 658 612	6 749 431	101
12	Фарғона вилояти	3 540 183	3 196 476	90	3 335 225	3 077 465	92	49 800	120 753	242	3 622 177	3 727 265	103
13	Хоразм вилояти	2 690 327	2 656 095	99	2 869 660	2 456 993	86	70 000	59 044	84	3 652 000	3 652 726	100
	Жами	27 059 987	27 228 879	101	31 953 875	29 629 916	93	609 849	612 851	100	36 873 539	37 152 967	101

* “Ўзбектелеком” АК филиал хизматлари асосида муаллиф томонидан ишлаб чиқилган

3.2.13-жадвал
“Ўзбектелеком” АКнинг ҳудудий филиалларида асосий хизмат турларидан олинган даромадлар (2013 йил учун)*

№	Ҳудудлар	Маҳаллий телефон ёлвосен хизматидаги тушган даромадлар (млн.сўм)			Шаҳарлараро телефон алоқаси хизматидаги тушган даромадлар (млн.сўм)			Телеграф бўйича олинган даромадлар (млн.сўм)			Машинуётларни узатиш тарихоти бўйича олинган даромадлар		
		Ража	Амалда	Ўзгариш %	Ража	Амалда	Ўзгариш %	Ража	Амалда	Ўзгариш %	Ража	Амалда	Ўзгариш %
1	Қорақалпоғистон Республикаси	3 574 508	3 526 202	99	2 402 463	2 367 632	99	54 430	58 946	108	1 501 329	1 760 430	117
2	Андижон вилояти	2 430 913	2 431 375	100	2 627 055	2 562 623	98	21 000	56 404	269	1 507 197	1 774 167	118
3	Бухоро вилояти	4 035 383	4 037 288	100	3 957 002	3 958 038	100	20 000	31 486	157	2 301 064	2 687 492	117
4	Жиззах вилояти	313 141	316 191	101	569 262	562 746	99	6 800	9 607	141	259 781	303 605	117
5	Қашқадарё вилояти	1 249 614	1 276 296	102	2 389 322	2 187 443	92	24 000	13 299	55	680 229	872 436	128
6	Навоий вилояти	3 464 617	3 500 879	101	3 003 932	2 815 962	94	21 220	35 997	170	1 431 879	1 610 827	112
7	Наманган вилояти	3 438 587	3 515 430	102	2 998 485	2 899 763	97	40 330	61 744	153	1 180 534	1 407 196	119
8	Самарқанд вилояти	721 270	665 289	92	1 370 362	1 337 303	98	8 840	5 294	60	632 878	834 380	132
9	Сурхондарё вилояти	488 970	455 683	93	1 167 966	1 183 230	101	43 160	535	279	369 042	459 399	124
10	Сирдарё вилояти	752 196	859 518	114	1 550 532	1 306 353	84	20 000	14 995	75	1 182 820	1 388 795	117
11	Тошкент вилояти	2 123 822	2 190 867	103	3 222 450	3 479 429	108	16 997	30 013	177	3 376 840	4 068 376	120
12	Фарғона вилояти	3 089 843	2 942 877	95	3 246 110	3 048 213	94	66 000	74 738	113	1 813 197	2 048 938	113
13	Хоразм вилояти	2 511 369	2 523 018	100	2 821 352	2 684 469	95	88 000	63 069	72	1 753 105	2 070 858	118
	Жами	28 194 233	28 240 863	100	31 326 293	30 393 204	97	430 777	576 127	134	17 989 895	21 286 899	118

* “Ўзбектелеком” АК йиллик ҳисоботлари асосида муаллиф томонидан ишлаб чиқилган

Юқоридаги 3.2.12-жадвалда 2014 йилда “Ўзбектелеком” АКнинг худудий филиалларида асосий маҳаллий телефон алоқаси хизмати, шаҳарлараро телефон алоқаси хизмати, телеграф ва маълумотларни узатиш тармоғи каби хизмат турларидан олинган даромадлари режа ва факт кўрсаткичлари бўйича келтирилган. Режа кўрсаткичларининг амалда бажарилиш ҳолати факт кўрсаткичлари қаторида йиллик натижалар бўйича кўрсатилган.

- маҳаллий телефон алоқаси хизматидан олинган даромадлар - 27 228 879 млн. сўм, (режада 27 059 987 млн. сўм);

- шаҳарлараро телефон алоқаси хизматидан олинган даромадлар - 29 629 916 млн. сўм, (режада 31 953 875 млн. сўм);

- телеграф бўйича олинган даромадлар - 612 851 млн. сўм, (режада 609 849 млн. сўм);

- маълумотларни узатиш тармоғи бўйича олинган даромадлар - 37 152 967 млн. сўм, (режада 36 873 539 млн. сўм).

Келтирилган жадвал маълумотларига асосан шуни айтиш мумкинки, 2014 йилда энг кўп даромад маълумотларни узатиш тармоғидан олинган даромадлар эканлигини келтиришимиз мумкин ва бу белгиланган режа асосида 101 фоизга бажарилганлиги кўриниб турибди. Маълумотларни узатиш тармоғи таркибига Интернет хизматидан олинган даромадлар ҳам киради, шунинг учун ҳам ушбу хизматлардан олинган даромадлар бошқа хизмат турларига қараганда кўпроқ. Барча хизмат турларининг режа бўйича бажарилишини таҳлил қилсак, маълумотларни узатиш тармоғи бўйича ва маҳаллий телефон алоқасидан олинган даромадлар 101 фоизга, телеграф бўйича олинган даромадлар 100 фоизга амалга оширилганлиги маълум бўлди. Шаҳарлараро телефон алоқаси хизматидан олинган даромадлар эса режага нисбатан 93 фоизга бажарилди.

Худудий жиҳатдан энг юқори кўрсаткич Фарғона вилоятининг телеграф хизмати бўйича олинган даромадларига тўғри келади ва у 2014 йилдаги ҳисоб-китобларга асосан 242 фоизга бажарилган.

2013 йилда компаниянинг асосий хизмат турларидан олинган даромадлари юқоридаги 3.2.13-жадвалда келтирилган ва улар қуйидагича:

- маҳаллий телефон алоқаси хизматидан олинган даромадлар - 28 240 863 млн. сўм, (режада 28 194 233 млн. сўм)

- шаҳарлараро телефон алоқаси хизматидан олинган даромадлар - 30 393 204 млн. сўм, (режада 31 326 293 млн. сўм)
- телеграф бўйича олинган даромадлар – 576 127 млн. сўм, (режада 430 777 млн. сўм)
- маълумотларни узатиш тармоғи бўйича олинган даромадлар - 37 152 967 млн. сўм, (режада 36 873 539 млн. сўм).

Кўрсатилган жадвал маълумотларига асосан шуни айтиш мумкин, маълумотларни узатиш тармоғи ва телеграф хизмати бўйича олинган даромадлар, белгиланган режадан ортиғи билан бажарилган. Айниқса, маълумотларни узатиш тармоғи хизматидан олинган даромадларнинг ҳудудий жиҳатдан бирмунча тенгликка эга эканлиги таҳлилий материалда кўришиб турибди, яъни компаниянинг вилоятлардаги барча филиалларида ушбу хизматдан олинган даромадлар 100%дан ортиқ натижага эришилган ва бу 2013 йил учун энг юқори кўрсаткич деб ҳисобланди. Қашқадарё (55%), Самарқанд (60%), Сирдарё (75%) ва Хоразм (72%) вилоятларида телеграф бўйича кўрсатилган хизматлардан олинган даромадлар миқдори режа асосида бажарилмаган ва факт кўрсаткичлари бўйича энг паст натижани кўрсатаётганлиги аниқланди. Умумий миқдорда хизмат турларининг режага асосан бажарилишини ҳисоблаганимизда мос равишда маҳаллий телефон алоқаси бўйича 100% га, шаҳарлараро телефон алоқаси бўйича 97% га, телеграф бўйича 134% га ва маълумотларни узатиш тармоғи бўйича 118% га тенг ҳисобда амалга оширилганлигини ва унинг натижаси ижобий эканлигини кўришимиз мумкин.

3.2.14-жадвал
“Ўзбектелеком” АКнинг худудий филиалларида асосий киммат турларидан олинган даромадлар (2012 йил учун)*

№	Худудлар	Маҳаллий телефон алоқаси хизматидан тушган даромадлар (млн.сўм)		Шахрлараро телефон алоқаси хизматидан тушган даромадлар (млн.сўм)		Телеграф бўғача олинган даромадлар (млн.сўм)		Мобил-телефонлардан тушган даромадлар (млн.сўм)	
		Ҳақиқат	%	Ҳақиқат	%	Ҳақиқат	%	Ҳақиқат	%
1	Қорғасқон тумани	3 536 876	96	3 051 627	83	51 731	50 707	1 046 728	84
2	Республика	2 543 164	90	2 932 030	90	49 800	28 271	1 468 000	86
3	Алшар тумани	3 918 000	100	3 796 000	97	16 000	27 235	1 30 000	123
4	Булор тумани	338 133	92	606 789	95	8 500	6 640	163 160	95
5	Қашқадуғ тумани	338 133	92	1 649 061	116	37 200	18 352	466 484	100
6	Навоий тумани	2 771 445	108	3 115 844	102	20 950	25 542	860 000	112
7	Наманган тумани	3 657 826	107	3 233 142	92	44 300	47 126	1 069 200	82
8	Самарқанд тумани	613 877	112	1 381 687	96	9 418	6 797	471 044	82
9	Сурхондарё тумани	407 616	121	1 275 427	93	128	140 047	228 259	110
10	Сурхондарё тумани	941 641	79	1 506 909	98	34 000	18 124	681 795	120
11	Тошкент тумани	2 240 652	103	3 201 020	98	24 760	19 720	1 606 544	138
12	Фарғона тумани	3 562 242	87	3 419 629	97	70 000	67 501	1 654 844	96
13	Хоразм тумани	2 521 855	99	2 955 733	105	60 000	81 075	1 230 999	93
	Жамъа	27 391 460	98	32 124 898	97	555	537 137	12 076 058	100

* “Ўзбектелеком” АК филиал хизматлари асосида мушарраф томонидан келиб чиққан

Юқоридаги 3.2.14–жадвалда 2012 йил мобайнида компаниянинг асосий хизмат турлари бўйича олинган даромадлари режа ва факт кўрсаткичлари асосида келтирилган ва улар қуйидагича:

- маҳаллий телефон алоқаси хизматидан олинган даромадлар - 26 934 726 млн. сўм, (режада 27 391 460 млн. сўм)

- шаҳарлараро телефон алоқаси хизматидан олинган даромадлар - 31 023 720 млн. сўм, (режада 32 124 898 млн. сўм)

- телеграф бўйича олинган даромадлар – 537 137 млн. сўм, (режада 555 121 млн. сўм)

- маълумотларни узатиш тармоғи бўйича олинган даромадлар - 12 053 983 млн. сўм, (режада 12 076 058 млн. сўм)

Ўз ўзидан кўришиб турибдики 2012 йилда маълумотларни узатиш тармоғи ва интернет хизматларини кўрсатиш бўйича жами даромадларнинг миқдори 100% деб ҳисобланди. Бошқа хизмат турларидан олинган даромадлар ҳам ижобий натижага эришганлиги, яъни камида 98% лик режа бажарилиши амалга оширилганлиги таҳлилда белгилаб ўтилган.

Таҳлилий материалда кўрсатилганидек компаниянинг ҳудудий филиаллари мисолида таққослайдиган бўлсак, Сурхондарё вилоятида маҳаллий телефон алоқаси хизматидан олинган даромадлари миқдори режанинг 121% га бажарилганлиги билан энг юқори кўрсаткичга эришилган. Шаҳарлараро телефон алоқаси хизмати бўйича бундай юқори кўрсаткич режанинг 116%га бажарилиши билан Қашқадарё вилоятига тўғри келади. Телеграф хизмати бўйича олинган даромадлар Бухоро ва Хоразм вилоятларида режанинг бажарилиши 170% ва 135% миқдорда амалга оширилганлиги кўришиб турибди. Маълумотларни узатиш тармоғидан олинган даромадлар миқдори ҳам Тошкент, Бухоро ва Сирдарё вилоятларида мос равишда 138%, 123% ва 120% эканлиги маълум бўлди.

Демак, 2012 йилда компаниянинг асосий хизмат турларидан олинган даромадлар миқдори бўйича юқоридаги келтирилган маълумотларга асосан ҳудудий жиҳатдан ҳам режа асосида ҳам ўринли бажарилган.

3.2.15-жадвал
 “Ўзбектелеком” АКнинг худудий филиалларида асосий хизмат турларидан олинган даромадлар (2011 йил учун)*

№	Худудлар	Маҳаллий телефон алоқаси хизматидан олинган даромадлар (млн.сўм)	Шахарлараро телефон алоқаси хизматидан олинган даромадлар (млн.сўм)	Телеграф бўйича олинган даромадлар (млн.сўм)	Маълумотларни узатиш тармоғи бўйича олинган даромадлар (млн.сўм)
1	Қорақалпоғистон Республикаси	3 530 094	3 046 652	53 511	487 295
2	Андижон вилояти	2 494 714	3 320 652	24 924	855 364
3	Бухоро вилояти	3 319 100	4 204 500	14 300	732 100
4	Жиззах вилояти	299 305	692 524	7 800	47 400
5	Қашқадарё вилояти	1 166 362	2 168 099	19 234	300 000
6	Навоий вилояти	2 652 100	3 520 190	36 700	501 900
7	Наманган вилояти	3 384 776	2 865 626	48 520	560 000
8	Самарқанд вилояти	833 336	1 473 414	14 028	111 600
9	Сурхондарё вилояти	795 949	1 306 425	142 401	218 922
10	Сирдарё вилояти	879 347	1 520 541	41 001	497 995
11	Тошкент вилояти	2 769 875	3 223 020	24 000	950 000
12	Фарғона вилояти	3 947 056	3 069 582	58 000	1 427 000
13	Хоразм вилояти	2 460 215	3 723 773	67 450	397 636
	Жами	28 532 229	34 134 998	551 869	7 087 212

* “Ўзбектелеком” АК йиллик ҳисоботлари асосида муаллиф томонидан ишлаб чиқилган

Ушбу 3.2.15–жадвалда 2011 йилдаги компаниянинг асосий хизмат турлари бўйича олинган жами даромадлари миқдори фақат факт кўрсаткичлари асосида келтирилган ва улар қуйидагича:

- маҳаллий телефон алоқаси хизматидан олинган даромадлар - 28 532 229 млн. сўм
- шаҳарлараро телефон алоқаси хизматидан олинган даромадлар - 34 134 998 млн. сўм
- телеграф бўйича олинган даромадлар – 551 869 млн. сўм
- маълумотларни узатиш тармоғи бўйича олинган даромадлар - 7 087 212 млн. сўм

3.2.16-жадвал

“Ўзбектелеком” АКнинг ҳудудий филиалларида маҳаллий телефон алоқаси хизматидан олинган даромадлар (2011-2014 йилларда, млн. сўм)¹

№	Йиллар Худудлар	2011	2012	2013	2014	Ўртача статистик ўзгариши (%)
1	Қорақалпоғистон Республикаси	3 530 094	3 387 396	3 526 202	3 704 489	102
2	Анджон вилояти	2 494 714	2 288 033	2 431 375	2 537 949	101
3	Бухоро вилояти	3 319 100	3 910 773	4 037 238	4 321 874	109
4	Жиззах вилояти	299 305	311 233	316 191	337 367	104
5	Қашқадарё вилояти	1 166 362	311 233	1 276 296	1 453 045	184
6	Навоний вилояти	2 652 100	2 987 324	3 500 879	3 664 435	112
7	Наманган вилояти	3 384 776	3 908 711	3 515 430	3 926 719	106
8	Самарқанд вилояти	833 336	689 388	665 289	794 915	100
9	Сурхондарё вилояти	795 949	495 003	455 683	530 240	90
10	Сирдарё вилояти	879 347	742 656	859 518	943 765	103
11	Тошкент вилояти	2 769 875	2 313 386	2 190 867	2 781 786	102
12	Фарғона вилояти	3 947 056	3 089 877	2 942 877	3 196 476	94
13	Хоразм вилояти	2 460 215	2 499 713	2 523 018	2 656 095	103
	Жами	28 532 229	26 934 726	28 240 863	27 228 879	99

¹ “Ўзбектелеком” АК йиллик ҳисоботлари асосида муаллиф томонидан ишлаб чиқилган

Энг кўп миқдордаги олинган даромадлар бўйича шаҳарлараро телефон алоқаси хизматидан олинган даромадлар миқдори аиқланди ва у бошқа хизмат турларига нисбатан юқори миқдорда даромад келтирганлиги белгиланди.

Компаниянинг ҳудудий филиалларида маҳаллий телефон алоқасининг умумий даромадлари миқдори 2011 йилда 28 532 229 млн. сўмни, 2012 йилда 26 934 726 млн. сўмни, 2013 йилда 28 240 863 млн. сўмни ва 2014 йилда эса 27 228 879 млн. сўмни ташкил этди, унинг 4 йил ичидаги ўртача статистик ўзгариши 99% деб ҳисобланди (3.2.16-жадвал). Кўришиб турибдики 2011 йилдаги жами даромадлар бошқа йиллардагига нисбатан кўп. Ҳудудий жиҳатдан, 2011 йилда энг кўп даромад миқдори бўйича Фарғона вилояти, Қорақалпоғистон Республикаси ва Наманган вилоятига тўғри келади. 2012, 2013 ва 2014 йилларда ҳам вилоятлар бўйича унча сезиларли ўзгариш рўй бермаган, Бухоро, Наманган вилоятлари ва Қорақалпоғистон Республикасининг кўрсаткичлари юқори бўлган.

3.2.17-жадвал

“Ўзбектелеком” АКнинг ҳудудий филиалларида шаҳарлараро телефон алоқаси хизматидан олинган даромадлар (2011-2014 йилларда, млн. сўм)¹

№	Йиллар Худудлар	2011	2012	2013	2014	Ўртача статистик ўзгариши (%)
1	Қорақалпоғистон Республикаси	3 046 652	2 532 282	2 367 632	2 474 047	94
2	Андижон вилояти	3 320 652	2 641 309	2 562 623	2 770 902	95
3	Бухоро вилояти	4 204 500	3 677 099	3 958 038	3 746 207	97
4	Жиззах вилояти	692 524	577 391	562 746	551 475	93

¹ “Ўзбектелеком” АК йиллик ҳисоботлари асосида муаллиф томонидан ишлаб чиқилган

5	Қашқадарё вилояти	2 168 099	1 909 800	2 187 443	1 825 588	95
6	Навоий вилояти	3 520 190	3 164 922	2 815 962	3 020 871	95
7	Наманган вилояти	2 865 626	2 966 845	2 899 763	3 019 944	102
8	Самарқанд вилояти	1 473 414	1 332 984	1 337 303	1 227 172	94
9	Сурхондарё вилояти	1 306 425	1 182 483	1 183 230	1 134 787	95
10	Сирдарё вилояти	1 520 541	1 469 871	1 306 353	1 370 406	97
11	Тошкент вилояти	3 223 020	3 140 480	3 479 429	3 316 656	101
12	Фарғона вилояти	3 069 582	3 320 513	3 048 213	3 077 465	100
13	Хоразм вилояти	3 723 773	3 107 741	2 684 469	2 456 993	87
	Жами	34 134 998	31 023 720	30 393 204	29 629 916	95

Шаҳарлараро телефон алоқаси хизматидан олинган даромадлар бўйича кўрсаткичлар миқдори 4 йил мобайнида пасайган ва ўртача статистик ўзгариши 95 % натижани бермоқда (3.2.17-жадвал). Жами даромадлар миқдори қуйидагича: 2011 йилда 34 134 998 млн. сўм, 2012 йилда 31 023 720 млн. сўм, 2013 йилда 30 393 204 млн. сўм ва 2014 йилда эса 29 629 916 млн. сўмдан иборат.

Филиаллар ичидан 4 йиллик даромадлар миқдорида сезиларли ўзгариш сезилмаган ҳудудларга Тошкент Самарқанд ва Наманган вилоятларини киритишимиз мумкин.

2011 ва 2012 йиллар орлиғида даромадлар миқдorigа эътибор қаратадиган бўлсак йилдан йилга нисбатан ўсиш фақат Фарғона ва Наманган вилоятларига тўғри келди.

2012 ва 2013 йилларни таҳлил қилсак, кўрсаткичларнинг йилда йилга ошаётганлигини бирмунча вилоятларда кўришимиз мумкин.

Яъни, Бухоро, Қашқадарё, Сурхондарё, Самарқанд ва Тошкент вилоятларида айнан ўзгаришлар ҳисобланган.

Ушбу асосий хизмат туридан олинган даромадлар миқдорининг ўзгариши 2013 ва 2014 йилда бошқа йилларга нисбатан сезиларли даражада фарқ қилади. Бухоро, Жиззах, Қашқадарё, Сурхондарё, Самарқанд ва Тошкент вилоятларида ўтган йилга нисбатан ўсиш кузатишган.

3.2.18-жадвал

“Ўзбектелеком” АКнинг ҳудудий филиалларида телеграф бўйича олинган даромадлар (2011-2014 йилларда, млн. сўм)¹

№	Йиллар Худудлар	2011	2012	2013	2014	Ўртача статистик ўзгариши (%)
1	Қорақалпоғистон Республикаси	53 511	50 707	58 946	67 063	108
2	Андижон вилояти	24 924	28 271	56 404	121 506	176
3	Бухоро вилояти	14 300	27 235	31 486	64 604	170
4	Жиззах вилояти	7 800	6 640	9 607	15 737	131
5	Қашқадарё вилояти	19 234	18 352	13 299	11 211	84
6	Навоний вилояти	36 700	25 542	35 997	34 582	102
7	Наманган вилояти	48 520	47 126	61 744	85 333	122
8	Самарқанд вилояти	14 028	6 797	5 294	4 166	68
9	Сурхондарё вилояти	142 401	140 047	120 535	92 127	87
10	Сирдарё вилояти	41 001	18 124	14 995	14 641	75
11	Тошкент вилояти	24 000	19 720	30 013	58 976	144
12	Фарғона вилояти	58 000	67 501	74 738	120 753	130
13	Хоразм вилояти	67 450	81 075	63 069	59 044	97
	Жами	551 869	537 137	576 127	612 851	104

“Ўзбектелеком” АКнинг ҳудудий филиалларида телеграф бўйича олинган даромадлар ижобий жиҳатдан ўзгарган, яъни 2011-2014 йилларда ошган (3.2.18-жадвал). Даромадлар миқдорининг ўзгарганлиги ҳисобланган ўртача статистик ўзгариш кўрсаткичида ҳам

¹ “Ўзбектелеком” АК йиллик ҳисоботлари асосида муаллиф томонидан ишлаб чиқилган

кўришиб турибди ва у 104 %ни ташкил этади. Андижон, Жиззах, Тошкент, Фарғона вилоятларида кўрсаткичлар юқори тезликда ўзгарган, Хоразм, Самарқанд, Қашқадарё ва Сурхондарё вилоятларида даромадлар миқдорининг пасайиши аниқланди.

3.2.19-жадвал

2011-2014 йилларда “Ўзбектелеком” АКнинг ҳудудий филиалларида маълумотларни узатиш тармоғи бўйича олинган даромадлар¹

№	Йиллар Худудлар					Ўртача статистик ўзгариши (%)
		2011	2012	2013	2014	
1	Қорақалпоғистон Республикаси	487 295	878 005	1 760 430	3 045 930	185
2	Андижон вилояти	855 364	1 265 309	1 774 167	3 182 334	156
3	Бухоро вилояти	732 100	1 384 479	2 687 492	4 904 316	189
4	Жиззах вилояти	47 400	154 650	303 605	544 039	234
5	Қашқадарё вилояти	300 000	465 762	872 436	1 633 389	177
6	Навобй вилояти	501 900	965 140	1 610 827	2 549 013	172
7	Наманган вилояти	560 000	871 554	1 407 196	2 356 254	162
8	Самарқанд вилояти	111 600	388 552	834 380	1 737 318	257
9	Сурхондарё вилояти	218 922	250 936	459 399	1 013 738	173
10	Сирдарё вилояти	497 995	814 800	1 388 795	2 452 269	170
11	Тошкент вилояти	950 000	2 220 189	4 068 376	6 749 431	194

¹ “Ўзбектелеком” АК йиллик ҳисоботлари асосида муаллиф томонидан ишлаб чиқилган

12	Фарғона вилояти	1 427 000	1 255 638	2 048 938	3 727 265	144
13	Хоразм вилояти	397 636	1 138 969	2 070 858	3 652 726	215
	Жами	7 087 212	12 053 983	21 286 899	37 152 967	174

Юқоридаги 3.2.19-жадвалда маълумотларни узатиш тармоғи хизматидан олинган даромадларнинг жами йиллик кўрсаткичларига эътибор қаратсак, йиллар мобайнида камида бир баробарга ўсиш суръати аниқланди. Бунинг асосий сабабларидан бири ушбу хизмат турининг таркибини Интернет хизматлари ҳам қамраб олади ва ундан тушган даромадлар унинг миқдорини ўзгартиради.

“Ўзбектелеком” АК да интернет хизматлари кўрсатиш жараёнини таҳлил этишда интернет хизматларини кўрсатувчи оператор ва провайдерларнинг вилоятлар кесимидаги фаолиятини ўрганган ҳолда интернет хизматларини кўрсатишни бир нечта зонага бўлиб ўрганишни мақсадга мувофиқ деб ҳисобланади (3.2.20-жадвал).

Бу зоналар кўйидаги кўринишга эга:

- Биринчи зона - Тошкент шаҳри;
- Иккинчи зона – Фарғона водийси (Фарғона, Андижон, Наманган);
- Учинчи зона - Самарқанд, Жиззах, Сирдарё ва Тошкент вилоятлари;
- Тўртинчи зона – Қашқадарё ва Сурхондарё вилоятлари;
- Бешинчи зона – Қорақалпоғистон Республикаси, Хоразм, Навоий, Бухоро вилоятлари.

3.2.20-жадвал

**Интернет хизматлари кўрсатувчи оператор ва провайдерларни вилоятлар кесимида бозор улуши таҳлили, %
(2014 йил ҳолатига кўра)¹**

№	Оператор ва провайдерлар номи	1 зона	2 зона	3 зона	4 зона	5 зона
1	Ўзбектелеком АК	14,8	60,3	90,1	67,1	76,5
2	East telecom	15,3	14,1	7,2	25,6	14,6

¹ Келтирилган корхоналар йиллик ҳисоботлари асосида муаллиф томонидан ишлаб чиқилган

3	Buston	10,3		2,4	7,3	8,2
4	Net city	3,5	9,6			
5	Саркор телеком	27,8				
6	Аrs inform	5,1		0,3		
7	Sharq telecom	13,1				
8	Lit tel	1,9				
9	Sunrise	1,8				
10	Albatros	1,4				
11	Cron telecom	1,4				
12	Comnet		2,8			
13	Sinus		7,0			
14	Nukus infocom					0,8
15	Бошқа провайдерлар	3,5	6,0			
	Жами	100	100	100	100	100

Интернет хизматлари кўрсатиш таҳлилини зоналарга ажратган ҳолда ўрганишдан мақсад “Ўзбектелеком” АК турли вилоятларда бозор улушини турлича бўлганлиги ҳамда турли вилоятларда турли оператор ва провайдерларнинг хизмат кўрсатиши сабаб бўлади.

Интернет хизматлари кўрсатувчи оператор ва провайдерларни вилоятлар кесимида бозор улуши таҳлиliga кўра фақат Тошкент шаҳрида ўта каттиқ даражадаги рақобат борлигини кўришимиз мумкин бўлади. Тошкент шаҳрида 1 % дан ортиқ бозор улушига эга бўлган 11 та интернет оператор ва провайдерлар фаолият юритмоқда. Шунингдек бозор улуши 1 % дан кам бўлган оператор ва провайдерларнинг умумий улуши 3,5 % ни ташкил этган. 2014 йил якунларига кўра Тошкент шаҳрида бозор улуши энг юқори бўлган оператор сифатида Саркор телеком (27,8%) қатнашмоқда. Маълумот узатиш бўйича миллий оператор ҳисобланган “Ўзбектелеком” АК 14,8 % билан учинчи ўринда бормоқда. Қизиқ бир ҳолатга эътиборни қаратиш лозим, Саркор телеком бевосита “Ўзбектелеком” АК транспорт тармоғидан, яъни каналларни ижарага олган ҳолда фаолият юритади. Бу ҳолатда ҳам Саркор телеком томонидан тўғри инвестиция сиёсати олиб борилганлиги сабабли рақобат кучли бўлган Тошкент шаҳрида энг илғор интернет оператор бўлиб турибди.

Саркор телеком ўз фаолиятини фақат Тошкент шаҳрига қаратган, республикамизнинг бошқа вилоятларида ушбу интернет про-

вайдер фаолият олиб бормаяпти. Агар Саркор телеком вилоятларда ҳам ўз хизматларини тақдим этиш бўйича инвестиция сиёсатини олиб борадиган бўлса, рақобат кучсиз бўлган вилоятларда ҳам интернет хизматлари бозорида асосий сегментга эга бўлиши шубҳасиз. Чунки вилоятларда асосий бозор сегменти “Ўзбектелеком” АК га тегишли ва вилоятлардаги интернет хизматлари бозорида 5-6 нафар иштирокчи, жумладан, тўртинчи зона – Қашқадарё ва Сурхондарё вилоятларида фақат 3 оператор фаолият олиб бормоқда холос. Жумладан, иккинчи зонада (Фарғона водийси) бозор улуши 2 % дан юқори бўлган 5 та оператор фаолият кўрсатмоқда. Бозор улуши 2 % дан кам бўлган операторлар улуши умуман олганда 6,0 % ни ташкил этган. Бозордаги асосий улуш “Ўзбектелеком” АК га тегишлидир, яъни 60,3 %. Умуман олганда фақат “Ўзбектелеком” АК ва East telecom бутун республика бўйлаб интернет хизматларини кўрсатиб келмоқда.

Умуман олганда интернет хизматлари кўрсатиш бўйича мамлакатимизда ижобий натижалар кузатилмоқда. Лекин шу билан бир қаторда “Ўзбектелеком” АК мисолида фойдаланилмаётган имкониятларда самарали ва унумли фойдаланиш бўйича амалий ишларни олиб бориш мақсадга мувофиқ ҳисобланади.

3.2.21-жадвал

Компаниянинг молиявий барқарорлик кўрсаткичлари¹

т/р	Кўрсаткичлар номи	2013 йил	2014 йил	Меъёр даражаси
1	Ўзининг айланма маблағлари билан таъминлаш коэффициенти	0,4	0,2	> 0,2
2	Тўлов қобилиятлилиқ коэффициенти	1,9	1,27	> 1,25
3	Жорий активларнинг рентабеллиги	0,03	0,05	> 0
4	Қарзга олинган ва ўз маблағлари нисбати коэффициенти	3,8	2,0	> 1

“Ўзбектелеком” АК амалга ошираётган турли фаолиятларининг натижаси 3.2.21-жадвалда келтирилган кўрсаткичларга айниқса, рентабеллик кўрсаткичига асосланиб аниқланади. Инвестиция лой-

¹ “Ўзбектелеком” АК йиллик ҳисоботлари асосида муаллиф томонидан ишлаб чиқилган

иҳаларининг бажарилиш жараёни ва унинг самарадорлиги бир нечта босқичларда ҳисоблаб чиқилади. Белгиланган тартибда меъёр даражасидан ошмайдиган кўрсаткичлар компаниянинг самарали фаолият юритаётганлигидан далолат беради.

Мавжуд имкониятлардан самарали фойдаланиш ва кучли рақобат имкониятларига эга бўлиши учун қўйидаги омилларни эътиборга олиш ва чора тадбирларни амалга ошириш мақсадга мувофиқ ҳисобланади:

- Тошкент шаҳрида мавжуд кучли рақобат муҳитини ҳисобга олган ҳолда замонавий интернет хизматларини кўрсатишни таъминлаш мақсадида технологик жараёнларни янгилаш учун инвестиция сиёсатини устувор йўналишларини аниқлаш. Агар “Ўзбектелеком” АК Тошкент шаҳрида рақобатни бой берадиган бўлса, бу ҳолат вилоятларга ҳам ўз таъсирини ўтказди ва пировард натижада интернет хизматлари бозор улушини пасайишига олиб келиши мумкин;

- Мобил алоқа хизматларини кўрсатувчи операторлар ҳам интернет хизматларини кўрсатиш жараёнида фаол иштирок этаётганлигини ҳисобга олган ҳолда вилоятларда ҳам барқарор бозор улушига эга бўлишини таъминлаш чора тадбирларини ишлаб чиқиш;

- “Ўзбектелеком” АК тармоғини ривожлантириш ва такомиллаштириш ҳамда истемолчиларнинг истиқболдаги талабларини тўлиқ қондириш мақсадида HDSL, ADSL, FTTH, Wi-Fi, Wi-Max, 3G каби илғор технологияларни қўллаган ҳолда кенг поласали абонент тармоқларини тараққий эттириш лозим;

- “Ўзбектелеком” АК тармоғи орқали рақамли ТВ ҳамда радиоэшиттиришларни жорий қилиш ва такомиллаштириш, интеллектуал ва бошқа хизматлар (Triple play, IP-TV, видеохизматлар ва ҳоказо) ни ривожлантириш бўйича истиқболли режалар ишлаб чиқиш ва бу жараёнларга инвестицияларни жалб этиш мақсадга мувофиқ ҳисобланади.

Бу эса ўз – ўзидан компаниянинг битта ёки бир нечта сотув марказларини профессионал тақдим этишни талаб этади. Бундай ёндашиш қўйидагиларни эътиборга олиши керак:

А. Юридик омил – брэнд ва суб-брэндларни ҳуқуқий ҳимоялаш ва легаллаштириш;

Б. Брэнд ва суб-брэндларни қабул қилиш онгли омили – фалсафий, яхшилик ва юқорилик рамзи сифатида қабул қилиш;

В. Қабул қилишнинг эстетик омили – яъни яхши (гармоник) эшитилиши ва чиройли визуал кўриниши;

Г. Қабул қилишнинг онгсиз омили – брэнд ва унинг элементларининг эсда қолиши ҳамда уларнинг ижобий маъно ва ижобий ҳиссиётлар билан боғланиши ҳамда суб-брэндларнинг ўзаро боғланиши;

Д. Иқтисодий омил – тўлақонли номоддий актив сифатида брэндни капиталлаштириш имконияти, яъни уни стандартлаштириш ва тизимлаштириш;

Е. Рекламанинг унумдорлиги омили – рекламага сарфланган ҳар бир сўмнинг оператив қайтарилишини максималлаштириш.

Бугунги кунда санаб ўтилган омилларнинг биттаси ҳам Компаниянинг брэндлари ва суб-брэндларини тақдим этишда тўлақонли ишлаб чиқилмаган ёки ҳал қилинмаган. Кейинги беш йил учун Компания олдида қўйилган мақсадлар ва режалаштирилган ривожланиш динамикаси Компания бошқарувини ушбу лойиҳани биринчилар қаторига қўшишга ва Компания ривожланишида брэнднинг профессионал ва тизимли ёндашишнинг йўқлиги сабабли вужудга келадиган рискларни тамоман бартараф этишга мажбур қилади.

Умуман олганда бозор талабларидан келиб чиққан ҳолда “Ўзбектелеком” АК истеъмолчиларнинг истиқболдаги талабларига мос равишда инвестиция жараёнларини бошқаришни такомиллаштириши ва ривожлантириши мақсадга мувофиқ ҳисобланади. Бошқача қилиб айтганда, мавжуд хизматлар ёки технологик жараёнларни ривожлантиришда истеъмолчиларнинг келгуси талабларини инобатга олиш лозим бўлади. Бу эса ўз навбатида телекоммуникация ва маълумот узатиш соҳаси бўйича миллий операторнинг инвестиция фаолиятини ривожлантиришнинг асосий вазифаси ҳисобланади.

3.3. Миллий иқтисодиётни модернизациялаш шароитида телекоммуникация соҳаси корхоналари инвестиция фаолиятини бошқариш тизимини шакллантириш хусусиятлари

Мамлакатимизда мустақиллик йилларида телекоммуникациялар бозори жаҳон ҳамжамияти талабларидан ва меъёрларидан келиб чиқиб такомиллашиб бормоқда. Телекоммуникациялар бозорининг

мамлакат миқёсидаги ўрни, жумладан, «Ўзбектелеком» АК нинг бозордаги мавқеига ҳамда фаолиятини ривожлантириш борасидаги қилинаётган ишларга боғлиқ.

«Ўзбектелеком» АК ўз тармоғи билан Ўзбекистон Республикасининг барча ҳудудларини қамраб олган йирик телекоммуникация оператори ҳисобланади. Ўзининг замонавий технологиялар негизида қурилган телекоммуникация тармоғидан фойдаланган ҳолда, компания мутлоқ ва мобил алоқа операторлари ва провайдерларига каналларни ижарага бериш, халқаро ва шаҳарлараро алоқа, товушли алоқа ва маълумотларни узатиш хизматларининг барча турлари, Интернет тармоғидан фойдаланиш, видеоконференцалоқа, CDMA стандартидаги мобил алоқа каби хизматларни кўрсатади, теле ва радиоэшиттириш дастурларини узатиш учун каналларни ташкил этади.

«Ўзбектелеком» АК Ўзбекистон давлат идоралари ва муассасалари учун телекоммуникация хизматларини кўрсатувчи етакчи компания ҳисобланади. Компания таркибида 22 та филиал фаолият юритади, улардан 14 таси ҳудудий, 8 таси ихтисослаштирилган филиал ҳисобланади ва 3 та шўъба корхонаси мавжуд. «Ўзбектелеком» АК турғун, шаҳарлараро ва халқаро алоқа, маълумотлар узатиш ва Интернет хизматларини кўрсатувчи саккизта кўшма корхоналарда ўз улушига эга. Телекоммуникация тармоқларини янада ривожлантириш ва модернизация қилиш бўйича қатор истиқболли лойиҳаларни амалга ошириш натижасида алоқа инфратузилмаси янада яхшиланмоқда. Бутун мамлакат бўйича туман марказлари миқёсида маънавий эскирган аналог телефон станциялари замонавий рақамли станцияларга алмаштирилди. Оптик-толали алоқа линиялари асосида юқори тезликдаги рақамли каналлар яратилган, тармоқни кенгайтириш ва унинг ишончилигини ошириш бўйича ишлар олиб борилмоқда. Яратилган инфратузилма симсиз технологияларни, хусусан, мобил алоқани тез суръатлар билан ривожлантириш учун асос бўлиб хизмат қилади. Натижада Республика вилоятлари, туман марказлари ва шаҳарларини рақамли телекоммуникация тармоғи билан қамраб олиш даражаси 100 % ни, қишлоқ аҳоли пунктларини телекоммуникация тармоғи билан қамраб олиш даражаси 96,4 % ни ташкил этади.

Фикримизча, компаниянинг бу қадар тезлик билан молиявий ривожланишига у кўрсатаётган замонавий хизмат турларининг шаклан ва миқдоран тез ортиб бораётганлиги, компаниянинг узлуксиз равишда телекоммуникациялар бозорида маркетинг ва молиявий таҳлил ўтказиб бораётганлиги ҳамда ушбу хизматларни компания раҳбарияти томонидан харидорлар талабларидан келиб чиқиб тез ва сифатли жорий этилаётганидир. Масалан, ҳозирда компания томонидан IDD calls, операторлар ёрдамида телефон қилиш (Operator assisted calls), халқаро кириш трафикни қайта ишлаш (Termination of incoming international traffic), коммутацияли транзит (Switched transit), канал сифимларини ижарага бериш (Capacity lease), канал сифимларини сотиш (Capacity sales), ТВ узатишларини ташкил этиш (Occasional Use TV Services), маълумот узатиш (FR, X.25, IP), (Data transmission), ISDN уланиш (ISDN connection), HCDS (Home Country Direct Service), Call Back хизматлари, карточкалар орқали халқаро телефон алоқа ҳамда Интернет хизматлари олиш каби ўнлаб турдаги замонавий хизматлар жорий этилган ва уларни харидорларга тақдим этишнинг сифат кўрсаткичлари такомиллаштирилиб борилмоқда.

“Ўзбектелеком” АК нинг инвестиция фаолиятини таҳлил қилишда асосан давлат инвестиция дастури асосидаи белгиланган инвестиция лойиҳаларининг амалга оширилишига эътибор қаратишимиз зарур деб ҳисобладик. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2014 йил 17 декабрдаги “Ўзбекистон Республикасининг 2015 йил учун инвестиция дастури тўғрисида”ги ПҚ-2264-сонли қарорига мувофиқ тасдиқланган 2015 йилда янги, амалдаги ишлаб чиқариш корхоналарини қуриш, модернизациялаш ва реконструкция қилиш бўйича йирик инвестицион лойиҳаларнинг манзилли дастуридан кўчирма сифатида қуйидаги 3.3.1-жадвални келтириш мумкин.

Инвестиция дастурига киритилган лойиҳалар¹

№	Ташаббус ва лойиҳалар тури	Лойиҳалаш қуввати	Амалга ошириш муддати
1.	Кенг полосали оптик алоқа тармоқларини қуриш	6100 км оптик алоқа тармоқларини қуриш	2015-2017 йиллар
2.	“Ўзбектелеком” АК “Uzmobile” миллий алоқа оператори филиалларининг тармоқларини яратиш (II босқич)	База станцияларни ва коммутаторларни, радиореле қурилмаларини ўрнатиш	2014-2017 йиллар
3.	Миллий умумтаълим электрон кутубхона (Ўзбекистон Миллий утубхонаси билан ҳамкорликда)	Мултимедияли ахборот ресурсларини ишга тушириш	2014-2015 йиллар
4.	Радиомониторинг ва телерадиоузатиш тизимини модернизация қилиш (III босқич) ЭМММ	мавжуд фаолиятни давом эттириш	2014-2015 йиллар
5.	Ўзбекистон Республикасида рақамли уатиш тармоғини ривожлантириш	Рақамли узаткичлар ўрнатиш	2015-2017 йиллар
6.	“COSCOM” ХК алоқа тармоқларини техник ва технологик кенгайтириш	26074 млн. дақиқали эфир вақтини тақдим этиш	2015 й.
7.	«Unitel» МЧЖ мобил алоқа тизимини кенгайтириш (навбатдаги босқич)	Абонентлар сифимини 10,8 млн.га ошириш	2015 й.

¹ Ўзбекистон Республикаси ахборот технологиялари ва коммуникацияларини ривожлантириш вазирлиги маълумотлари асосида муаллиф томонидан ишлаб чиқилган

3.3.2-жадвал
 “Ўзбектелеком” АКда амалга оширилган лойиҳалар (2011 йил учун)*

№	Лойиҳа номи	Лойиҳа қиймати	Молиялаштириш манбаи	Лойиҳа мақсади
1.	“Жиззах-Булуғур ОТАЛ (оптик толали алоқа линияси) қурилиши”	500 000,0 АҚШ доллари	“Ўзбектелеком” акциядорлик компаниясининг маблағи ҳисобидан амалга оширилди.	Лойиҳада кўзда тутилган ОТАЛ Жиззах вилояти ва Самарқанд вилоятларининг тоғлик ва аҳоли яшаш пунктларини кесиб ўтган бўлиб линиянинг умумий узунлиги 73,26 км ташкил этди.
2.	“Халқаро коммутация марказларини кенгайтириш”	2 285 533,2 АҚШ доллари	“Ўзбектелеком” акциядорлик компаниясининг маблағи ҳисобидан амалга оширилди.	Лойиҳа асосида ХКМ 1 и ХКМ 4 коммутация тизимлари кенгайтирилди ва реконструкция қилиш бўйича умумий 17174 канал, бунинг асосида ХКМ 1 томонидан 10850 телефон каналлари ва ХКМ 4 томонидан 6324 телефон каналларига кенгайтирилди.
3.	“Халқаро пакетли коммутация марказларини кенгайтириш”	1 710 000,00 АҚШ доллари	“Ўзбектелеком” акциядорлик компаниясининг маблағи ҳисобидан амалга оширилди.	Халқаро пакетли коммутация марказларида ўлказиш сизгми имкониятларини 10 Гбит/с. гача оширилди ва кенгайтирилди.
4.	“FTTB технологияси асосида телекоммуникация тармоқларини ривожлантириш ва модернизациялаш”	3 560 700,0 сўм	I босқич, (Средства ФРИКТ)	Тармоқларни тўлик ҳажмда FTTB технологияси асосида ташкил этилди, бу асосда 1375 яшаш жойларида 37 032 портларни ўрнатиб ва ишга тушириш кўзда тутилган.

5.	“ТТТ” филиали транспорт тармоғини кенгайтириш ва модернизациялаш”	75 068,0 АҚШ доллари	“Ўзбектелеком” акциядорлик компаниясининг маблағи ҳисобидан амалга оширилди.	“ТТТ” филиали тармоқларида бошқарув тизимлари учун CISCO маршрутизаторларини ўрнатилиши кўзда тутилган.
6.	“Халқаро коммуникация марказларини кенгайтириш”	123 725,0 Евро	“Ўзбектелеком” акциядорлик компаниясининг маблағи ҳисобидан амалга оширилди.	Лойиҳа доирасида АХЕ810 коммуникация тизимида автоматлаштирилган рақамли курилмаларни кенгайтириш ХКМ1 ва ХКМ4да умумий 17174 каналларни, жумладан, ХКМ1да 10850 ва ХКМ4да 6324 каналларни
7.	“Ўзбекистон Республикасида “электрон таълим” миллий тармоғини ташкил этиш”	12 480 000,0 АҚШ доллари	“Ўзбектелеком” акциядорлик компаниясининг маблағи ҳисобидан амалга оширилди.	2011 йилда ушбу лойиҳани 1 босқичининг реализацияси натижасида 80 Олий ўқув юртлири (шу жумладан МинВУЗ, Фонд «Истеъдод» ва 3та марказ) “Электрон таълим” миллий тармоғига уланган, мультимедиа аудиторияларни ташкил этиш асосида 132,9 км оптик толали алоқа линиялари ўтказилган. 2 босқич. Лойиҳа доирасида 84та олий таълим тизими объектиларини корпоратив тармоққа уланиши, шунингдек ҳар бир Олий ўқув юртлирида мультимедиа аудиторияларни ташкил этиш кўзда тутилган.

8.	“Тошкент шаҳрида телекоммуникация тармоқларини ривожлантириш ва модернизациялаш”	2 059 020,5 АҚШ доллари	“Ўзбектелеком” акциядорлик компаниясининг маблағи ҳисобидан амалга оширилди	216/217, 225, 229, 242, 244, 252, 273/278 –АТС ларида NGN технологияси асосида умумий 101 008 та рақамли станциялар коммутиацион жихозларини алмаштириш, шунингдек, «БРМ» филиали корпоратив фойдаланувчилари учун 20 000 рақамда дастурий коммутиаторлар ўрнатилиши на «Iskrate» компанияси томонидан лойиҳанинг реализация қилиниши назарда тутилган
9.	“Маълумотларни узатиш тармоқларини кенгайтириш”	1 085 832,0 АҚШ доллари	“Ўзбектелеком” акциядорлик компаниясининг маблағи ҳисобидан амалга оширилди.	Аҳолининг барча қатлами учун кенг полосали уланиш тизимини ташкил этиш, DSLAM база ускуналарини умумий 27 432 портларни, маълумотлар узатиш тармоғини кенгайтириш, хизмат турларидан фойдаланишни таъминлаш кўзда тутилган
10.	“Телекоммуникация тармоқларида абонентлар базасини кенгайтириш”	198 528,0 АҚШ доллари	“Ўзбектелеком” акциядорлик компаниясининг маблағи ҳисобидан амалга оширилди.	Ушбу лойиҳанинг мақсади «HUAWEI INTERNATIONAL PTE., LTD» ва ZTE CORPORATION компаниясининг IAD қурилмаларини ўрнатиш ҳисобланади. Умумий микдори - 654 дона.
11.	“Уруг-Шахрисабз” ОТАЛ (оптик тотали алоқа линияси) қурилиши”	1 160 000,0 АҚШ доллари	“Ўзбектелеком” акциядорлик компаниясининг маблағи ҳисобидан амалга оширилди.	Лойиҳа доирасида халқаро, шаҳарлараро алоқа ва Интернет учун қулай магистрал каналларни кенгайтириш ва ошириш назарда тутилган.

* “Ўзбектелеком” АК маълумотлари асосида муаллиф томонидан ишлаб чиқилган

Ушбу 3.3.2-жадвалдан кўриниб турибдики, 2011 йилда “Ўзбек-телеком” АҚда умумий ҳисобда 11та инвестиция лойиҳалари амалга оширилган бўлиб, уларнинг деярли барчаси компаниянинг ўз маблағлари ҳисобидан молиялаштирилган. “Жиззах-Булунгур ОТАЛ (оптик толали алоқа линияси) қурилиши” лойиҳасининг асосий мақсади оптик толали алоқа линияларининг Жиззах вилояти ва Самарқанд вилоятларининг тоғли аҳоли яшаш пунктларигача етказилишини таъминлашдан иборат бўлиб, унинг умумий миқдори 500 000,0 АҚШ долларини ташкил этган. Шу йилда амалга оширилган лойиҳалардан бири сифатида “FTTB технологияси асосида телекоммуникация тармоқларини ривожлантириш ва модернизациялаш” ни келтиришимиз мумкин. Лойиҳанинг белгиланган мақсади натижасида тармоқларни тўлиқ ҳажмда FTTB технологияси асосида ташкил этилди, бу асосда 1375 яшаш жойларида 37 032 портларни ўрнатиш ва ишга туширишга эришилди. “Халқаро коммутация марказларини кенгайтириш” лойиҳасининг амалга оширилиши доирасида АХЕ810 коммутация тизимида ХКМ1 ва ХКМ4да автоматлаштирилган рақамли қурилмаларни умумий 17174 каналларни кенгайтириш, жумладан, ХКМ1да 10850 ва ХКМ4да 6324 каналларни ўз ичига олади.

Бундан ташқари, мамлакатимизнинг таълим тизимида ахборот технологияларини қўллаш бўйича белгиланган вазифаларни амалга оширилиши айнан 2011 йилдаги 2 босқичли “Ўзбекистон Республикасида “электрон таълим” миллий тармоғини ташкил этиш” лойиҳаси доирасида бажарилди. Ушбу лойиҳанинг 1 босқичининг реализацияси натижасида 80 Олий ўқув юртлари “Электрон таълим” миллий тармоғига уланган, мултимедиали аудиторияларни ташкил этиш асосида 132,9 км оптик толали алоқа линиялари ўтказилган. 2 босқичда эса лойиҳа доирасида 84та олий таълим тизими объектларини корпоратив тармоққа уланиши, шунингдек ҳар бир Олий ўқув юртларида мултимедиали аудиторияларни ташкил этиш кўзда тутилган.

3.3.3-жадвал
 “Ўзбектелеком” АҚда амалга оширилган лойиҳалар (2012 йил учун)*

№	Лойиҳа номи	Лойиҳа кий- мати	Молиялаштириш манбан	Лойиҳа мақсади
1.	“CDMA-450 мобил алоқа тармоғини ри- вожлантириш”	20,3 млн. АҚШ доллари	Хитой тараққиёт банки 14 млн. доллар	-коммутация станциялари интерфейс модули- ни ва база станцияларини STM-1 даражасида кенгайтириш ва модернизациялаш; - радиочастоталарни қабул қилиш имкониятини ошириш мақсадида каналларни қўшиш;
2.	““Байсун-Денау” оптик толали алоқа линияси объекти”	1,26 млн. АҚШ доллар (2 486 171 104,24 сўм)	“Ўзбектелеком” акция- дорлик компаниясининг маблағи ҳисобидан амалга оширилди.	Бойсун-Денов оралиғида 102,27 км оптик алоқа линияси қуриб фойдаланишга топши- рилди. (1,315 млн. АҚШ долл. ўлаштирил- ди). Халқаро ва шаҳарлараро алоқа, Интэрнет хизматлари учун каналларни кенгайтирилди, 614 400 телефон сўзлашувлари имкониятлари учун ОТАЛНи урнатилди
3.	““Ўзбектелеком” АҚ халқаро пакетли ком- мутация марказлари- ни модернизациялаш ва кенгайтириш”	3,00 млн. АҚШ доллари	“Ўзбектелеком” акция- дорлик компаниясининг маблағи ҳисобидан амалга оширилди	Ушбу лойиҳани реализацияси натижасида ХТКМда ички интэрнет каналларини тақдим этиш имкониятини в с 10 Гбит/сек дан 40 Гбит/сек гача ошириш кўзда тутилган.

4.	<p>“Ўзбектелеком” АК маҳаллий телекоммуникация тармоқларини (NGN) янги авлод технологиялари асосида ривожлантириш ва модернизациялаш</p>	<p>16,60 млн. АҚШ долларлари</p>	<p>“Ўзбектелеком” акциядорлик компаниясининг маблағи ҳисобидан амалга оширилди.</p>	<p>Лойиҳа доирасида 292,05 минг сиғимга эга коммутация станциялари модернизация қилиш мақсадида телекоммуникация ускуналари келтирилиб, монтаж ишлари якунланди ва мавжуд абонентларни янги АТСларга улаш бўйича ишлар амалга оширилмоқда. (18,14 млн. АҚШ долл. узлаштирилди.);</p>
5.	<p>«УзМобайл» филиалида (CDMA-450) мобил алоқа тармоқларини кенгайтириш ва модернизациялаш</p>	<p>9,00 млн. АҚШ долларлари</p>	<p>“Ўзбектелеком” акциядорлик компаниясининг маблағи ҳисобидан амалга оширилди</p>	<p>Лойиҳа доирасида 150та (89 режалаштирилган) янги база станциялари ўрнатилди, аҳоли яшаш жойларида CDMA-450 сименз алоқа тармоғини ошириш назарда тутилди.</p>
6.	<p>Рақамларни халқаро форматга ўтказиш хизмати</p>	<p>54 851,3 АҚШ долларлари</p>	<p>“Ўзбектелеком” акциядорлик компаниясининг маблағи ҳисобидан амалга оширилди.</p>	<p>Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси биносидаги 239-АТС (ALCATEL S-12) рақамлаш тизимини халқаро форматга ўтказиш учун қурилмавий ва дастурий таъминотини кенгайтириш ва модернизация қилиш. «Алкатель-Лусент» компанияси (Россия Федерацияси)</p>

7.	“Маълумотларни узатиш тармоқларини кенгайтириш”	622 337,0 АҚШ доллари	“Ўзбектелеком” акциядорлик компаниясининг маблағи ҳисобидан амалга оширилди.	Маълумотлар узатиш тармоғини кенгайтириш мақсадида «HUAWEI INTERNATIONAL PTE., LTD» (Сингапур), «NOKIA SIEMENS NETWORKS OY» (Финляндия), ZTE CORPORATION компаниялари DSLAM ускуналарини ишлаб чиқариш учун комплект сотиб олиш . Портларнинг умумий миқдори 24 624
8.	“Маълумотларни узатиш тармоқларини кенгайтириш”	1 135 538,0 АҚШ доллари	“Ўзбектелеком” акциядорлик компаниясининг маблағи ҳисобидан амалга оширилди.	Маълумотларни узатиш тармоғини кенгайтириш учун умумий сифимдаги 35 784 портларда DSLAM EIS6000 ZyxEL ускуналарини ком-плексо сотиб олиш.
9.	Рақамли интерактив телевидения хизматларини тақдим этиш тизимларини ташкил этиш	541 702,0 АҚШ доллари	“Ўзбектелеком” акциядорлик компаниясининг маблағи ҳисобидан амалга оширилди.	Лойиҳанинг мақсади “Ўзбектелеком” АҚНинг корпоратив ва махсус мижозлари учун тўлиқ ҳажмда замонавий рақамли телевидения хизматларини тақдим этиш, кенгполосали уланиш тармоғида интерактив рақамли телевидения платформаларини ташкил этишдан иборат.
10.	“Қишлоқ жойларида “ЎзМобайл” филиали(CDMA-450 МГц) мобил алоқа стандартини кенгайтириш”	82 008,0 АҚШ доллари	“Ўзбектелеком” акциядорлик компаниясининг маблағи ҳисобидан амалга оширилди.	Лойиҳа доирасида 5100 дона микродордаги йўналишли антенналарни ўрнатиш режалаштирилган. Унинг реализацияси CDMA-450 стандарти орқали курсатилаётган мобил алоқа хизматлари сифати, ҳажми ва турларини ошириш, тармоқни кенгайтиришни таъминлаш назарда тутилган.

11.	“УЗИ” СП абонент базаларини кенгайтириш	60 623,0 АҚШ доллари	“Ўзбектелеком” акциядорлик компаниясининг маблағи ҳисобидан амалга оширилди.	MSAN ва Optix Metro 1000 узатиш тизимлари қурилмаларини ўрнаттиш
12.	Тошкент-Бухоро, Бухоро-Қарши-Термиз-Денев (DWDМ/SDH), магистрал алоқа линияларини кенгайтириш	4 373 850,0 АҚШ доллари	“Ўзбектелеком” акциядорлик компаниясининг маблағи ҳисобидан амалга оширилди.	“Ўзбектелеком” АКнинг Тошкент-Бухоро ва Бухоро-Қарши-Термиз-Денев йўналишидаги магистрал транспорт тармоқларида NEC компанияси томонидан ишлаб чиқарилган DWDM технологиялари бўйича маълумотлар узатиш тизими ускуналари ўрнатилди. Лойиҳанинг реализация жараёнида кишлоқ жойларида турли хилдаги хизматларни тақдим этиш имконияти яратилди.
13.	“БРМ” филиалида маълумотларни узатиш тармоғини модернизациялаш	244 104,0 АҚШ доллари	“Ўзбектелеком” акциядорлик компаниясининг маблағи ҳисобидан амалга оширилди.	Лойиҳа доирасида “Ўзбектелеком” АК кенгайтосали уланиш тармоқларида хизмат кўрсатишни тақдим этиш учун BRAS маршрутизатор интерфейс ускуналарини ишлаб чиқариш режалаштирилган. Лойиҳанинг реализацияси натижасида тармоқлар ва тизимлар бошқарув даражасининг ошишини таъминлаш кўзда тутилган
14.	“БКМ” филиалида VoIPни кенгайтириш,	736 475,0 АҚШ доллари	“Ўзбектелеком” акциядорлик компаниясининг маблағи ҳисобидан амалга оширилди.	Халқаро операторлар билан боғланиш мақсадида, VoIP коммутация сигимини 64 та E1 (1920 та бир вақтдаги сўзлашувлар, 30 та овозли тайм слот) ва АМТС, ХКМ-1, ХКМ-4 ларни 8 та E1 оқимга кенгайтириш.

* “Ўзбектелеком” АК маълумотлари асосида муаллиф томонидан ишлаб чиқилган

3.3.3-жадвал маълумотларидан кўриш мумкинки, 2012 йил мобайнида компанияда инвестиция фаолияти бўйича 15дан ортик инвестиция лойиҳаларининг амалга оширилган. Лойиҳаларнинг амалдаги ҳолати давлат инвестиция дастури доирасида белгиланган режа асосида бажарилган ва умумий миқдорда энг кўп маблағ ажратилган лойиҳалар қаторига “Ўзбектелеком” АК маҳаллий телекоммуникация тармоқларини (NGN)» янги авлод технологиялари асосида ривожлантириш ва модернизациялаш лойиҳасини мисол қилиб келтиришимиз мумкин.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг ПҚ-1668-сон қарорида “Ўзбектелеком” АК бўйича амалга оширилиши белгиланган инвестиция лойиҳаларининг йил якунига бўлган ҳолати қуйидагича:

1. Бойсун-Денов оралиғида 102,27 км оптик алоқа линияси қуриб фойдаланишга топширилди. (1,315 млн. АҚШ долл. ўзлаштирилди);

2. Ургут-Шаҳрисабз оралиғида 72,6 км оптик алоқа линияси қуриб фойдаланишга топширилди. (1,16 млн. АҚШ долл. ўзлаштирилди);

3. Халқаро коммутация марказларини янги авлод тармоғи (NGN) технологияси асосида модернизация қилиш ва кенгайтириш лойиҳаси доирасида Кўкон ва Бухоро шаҳарларида халқаро коммутация марказларини модернизациялаш бўйича ишлар амалга оширилиб, коммутация сифимлари 2 ҳисса кўпаяди (6,7 млн. АҚШ долл. ўзлаштирилди). Лойиҳа бўйича ишларни якунлаш 2013 йилга белгиланган;

4. “Ўзбектелеком” АКнинг маҳаллий телекоммуникация тармоғини NGN технологиялари асосида модернизация қилиш ва ривожлантириш” лойиҳаси доирасида 292,05 минг сифимга эга коммутация станциялари модернизация қилиш мақсадида телекоммуникация ускуналари келтирилиб, монтаж ишлари якунланди ва мавжуд абонентларни янги АТСларга улаш бўйича ишлар амалга оширилмоқда. (18,14 млн. АҚШ долл. ўзлаштирилди.);

5. Халқаро пакетли коммутация марказини кенгайтириш ва модернизация қилиш лойиҳаси доирасида келтирилган телекоммуникация ускуналарини монтаж ишлари олиб борилмоқда. Лойиҳа на-

тижасида ХПКМнинг ўтказиш қобилияти 40 Гбит/с гача етказилди. Қурилмаларни фойдаланишга топшириш 2013 йилга белгиланган (3,38 млн. АҚШ долл. ўзлаштирилди);

6. “ЎзМобайл” филиали CDMA-450 мобил алоқа тармоғини модернизация қилиш ва кенгайтириш” лойиҳаси доирасида CDMA-450 симсиз тармоғи билан қамраб олиш даражаси 58 фоиздан 71,2 фоизгача кенгайтириш имкониятини берадиган 121 та база станциялари (режага нисбатан 1,36 баравар кўп) ўрнатилди, натижада абонентларга, шу жумладан қишлоқ жойларидаги фойдаланувчиларга Интернет хизматларини кўрсатиш имкони яратилди. Қурилмаларни фойдаланишга топшириш 2013 йилга белгиланган (10,1 млн. АҚШ долл. ўзлаштирилди).

Шунингдек Мобил алоқа тармоғини ривожлантириш бўйича мобил алоқа компаниялари томонидан маълумотлар узатиш хизматларини кўрсатиш, яъни учинчи (3G) ва тўртинчи (4G) авлод тармоғини кенгайтиришга қаратилган 175,7 млн. долларлик лойиҳалар амалга оширилди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг Ф-3858-сон фармойиши ҳамда Агентлик 2012 йил 22 июндаги 194-сон буйруғига мувофиқ, Huawei компанияси билан ҳамкорликда 2012-2014 йиллар мобайнида амалга ошириш кўзда тутилган 5 та лойиҳа бўйича тегишли ҳужжатлар тайёрланмоқда ҳамда CDB банки (Хитой) кредитлари ҳисобидан молиялаштириш бўйича CDB банки, Huawei компанияси, ОАТ “Алоқабанк” ва “Ўзбектелеком” АК ўртасида келишув имзоланди.

“Ўзбектелеком” АҚда амалга оширилган лойиҳалар (2013 йил учун)*

№	Лойиҳа номи	Лойиҳа қиймати	Молиялаштириш манбаи	Лойиҳа мақсади
1.	“ФТТх технологияси асосида кенг поласали оптик тармоқларни ривожлантириш”	17 527,61 минг АҚШ доллари	- Хитой давлат тараққиёти банкининг кредити -11 913,60(85%); - “Алоқабанк” билан кредити – 5 614,01(15%)	Абонент тармоқларини ФТТх архитектураси асосида модернизация қилиш мақсадида жорий йилда умумий узунлиги 2032,1 км дан оптик алоқа линиялари қурилди.
2.	“CDMA-450 мобил тармоғини EVDO технологиясини қўллаган ҳолда Ўзбекистон Республикаси ҳудудларида ривожлантириш, шу жумладан қишлоқ жойларида”	62 699,40 минг АҚШ доллари	- Хитой давлат тараққиёти банкининг кредити -53 294,49 минг АҚШ доллари(85 %); - “Алоқабанк” билан кредити – 9 404,91(15)%	Ушбу лойиҳани реализация қилиш мақсадида”Ўзбектелеком” АҚда 450 МГцли CDMA 2000 1x ва CDMA 2000 1x EV-DO rev A тармоқларини кенгайтириш ва модернизациялаш орқали қўшимча база станциялар ва ускуналарни ўрнатиш кўзда тутилган.

3.	<p>“Ўзбекистон Республикаси колледжларини “электрон таълим” тармоғига улаш”</p>	<p>I-вариант импорт қилинаётган ускуналардан божхона тўловлари бўйича имтиёзларни ҳисобга олмаган ҳолда: 19 476,54 минг АҚШ доллари ёки 39 149,41 млн. сум, II-вариант 14 738,20 минг АҚШ доллари ёки 29 624,95 млн. сум</p>	<p>I-вариант: “Ўзбектелеком” АК ўз маблағлари ҳисобидан 10 976,54 минг АҚШ доллари, Хитой давлат тараққиёти банкнинг кредити 8 500,00 минг АҚШ доллари II-вариант: “Ўзбектелеком” АК ўз маблағлари ҳисобидан 6 238,20 минг АҚШ доллари, Хитой давлат тараққиёти банкнинг кредити 8 500,00 минг АҚШ доллари</p>	<p>Таълим сифатини янада ошириш ҳамда таълимда ахборот тизимларини киритиш ва такомиллаштириш мақсадида ушбу лойиҳа доирасида мамлакатимиз колледжларини ягона корпоратив тармоққа улаш амалга оширилди.</p>
----	---	--	--	--

4.	“Ўзбекистон Республикасида “электрон таълим” миллий тармоғини ташкил этиш”	16 214,8 минг АҚШ доллари	Ўзбектелеком” акциядорлик компаниясининг маблағи ҳисобидан амалга оширилди	<p>Олий таълим муассалари орасида оптик алоқа линиялари асосида юқори тезликдаги алоқа каналларини ташкил этиш; Юқори тезликдаги тармоқ асосида олий ўқув юртлари орасида ахборот алмашувини ташкил этиш; Юқори сифатли овоз ва тасвирни узатиш тизимларини тадбиқ этиш, ҳамда ўқув контентини тўлдириш ва янги таълим дастурларини ишлаб чиқиш; Олий таълим муассалари ва ахборот ресурс марказлари (кутубхоналар) орасида маълумотлар алмашинувини йўлга қўйиш; Республика телекоммуникация тармоғи ресурсларини унумли ва рационал ишлатиш; Масофавий таълим тизими учун шароит яратиш.</p>
----	--	---------------------------	--	---

5.	“Халқаро Коммутация Марказларини(NGN) янги авлод тармоқлари технологиялари асосида кенгайтириш ва модернизациялаш”	14,00 млн. АҚШ доллари	“Ўзбектелеком” акциядорлик компаниясининг маблағи ҳисобидан амалга оширилди.	Лойиҳа 2 босқичдан иборат: 1- босқич «Ўзбектелеком» АК халқаро коммутация марказларида Е1, 1 386 портлағи реконструкция ва кенгайтириш. 2- босқич. Режани реализация қилиш (2012-2013йиллар.)
6.	““Ўзбектелеком” АК халқаро пакетли коммутация марказларини модернизациялаш ва кенгайтириш”	3,00 млн. АҚШ доллари	“Ўзбектелеком” акциядорлик компаниясининг маблағи ҳисобидан амалга оширилди.	Лойиҳа доирасида Интернет тармоғига улағиш тезлигини 40 Гбит/с.гача ошириш кўзда тутилган.
7.	““Ўзбектелеком» АК CDMA-450 симсиз алоқа тармоқларини кенгайтириш ва модернизациялаш”	9 000 000,0 АҚШ доллари,	“Ўзбектелеком” акциядорлик компаниясининг маблағи ҳисобидан амалга оширилди.	Лойиҳа асосида аҳоли яшаш пунктларида 150 (режада 89) та янги база станциялари ўрнатилди, қишлоқ хўжалик пунктларида CDMA-450 симсиз алоқа тармоғи оширилди.

8.	“БPM” филиалида IP/MPLS маълумотларни узатиш тармогини ривожлантириш	827 880,0 минг АҚШ доллари,	“Ўзбектелеком” акциядорлик компаниясининг маблағи ҳисобидан амалга оширилди.	Лойиҳада «БPM» ва «ТШТТ» филиалларида 7600 ва 7200 серияли Cisco маршрутизатор ускуналарини захиралаш ва кенгайтириш учун СПД IP/MPLS тармоқ интерфейс платаларини ўрнатиш кўзда тутилган.
9.	“Ўзбектелеком” АК геоахборот тизимларини ташкил этиш”	941 994,0АҚШ доллари	“Ўзбектелеком” акциядорлик компаниясининг маблағи ҳисобидан амалга оширилди.	Лойиҳанинг мақсади СПД компаниялари тармоқлари базаларида VPN/VLAN тармоқларини куриш, аппаратларда ташкил этиш, худудий ажратилган тизимларга уланишни ташкил этишдан иборат.
10.	“Маълумотларни узатиш тармоқларини кенгайтириш”	1 115 700,0АҚШ доллари	“Ўзбектелеком” акциядорлик компаниясининг маблағи ҳисобидан амалга оширилди.	“Ўзбектелеком” АКнинг 35064 портларида кенгполосали уланиш тармоқларида ўрнатилган DSLAM Zyxel IES 6000 ускуналари сиғимини кенгайтириш.

* “Ўзбектелеком” АК маълумотлари асосида муаллиф томонидан ишлаб чиқилган

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2013 йил 27 июндаги “Ўзбекистон Республикаси Миллий ахборот-коммуникация тизимларини янада ривожлантириш чоралари тўғрисида”ги ПҚ-1989-сон Қарорининг 1-иловасига асосан “Ўзбекистон Республикасида телекоммуникация технологиялари, тармоқлари ва алоқа инфратузилмасини 2013-2020 йилларда ривожлантириш дастури” тасдиқланган бўлиб, унга асосан 2013 йилда бир қатор лойиҳаларнинг амалга оширилиши белгиланган. Жумладан:

1. Коммутация марказлари, жумладан, 2- ва 3-халқаро коммутация марказлари сизими 1386 портга (5 баробар) кенгайтирилди ва халқаро коммутация марказлари умумий сизими 3262 портга етказилди. Халқаро коммутация марказини IMS янги авлод тармоғи NGN технологиялари бўйича модернизация қилиш ва кенгайтириш лойиҳаси бўйича келтирилган техник ускуналарнинг монтаж ишлари олиб борилмоқда.

2. Магистрал, зонаичи ва маҳаллий тармоқларни захиралаш ва кенгайтириш, шунингдек абонент тармоқларини FTTx архитектураси асосида модернизация қилиш мақсадида жорий йилда умумий узунлиги 2032,1 км дан ортиқ оптик алоқа линиялари қурилди.

3. Кенг полосали маълумотлар узатиш тармоғини кенгайтириш мақсадида, бир вақтнинг ўзиде 128 минг кенг полосали уланишларни амалга ошириш имконига эга BRAS қурилмаси тест режимида ишга туширилди.

4. Ахборот-маълумот хизматлари марказини (Call-center) яратиш лойиҳаси бўйича умумий қиймати 1,45 млн.АҚШ долларига тенг шартнома имзоланди, қурилмаларни ўрнатиш учун жойлар тайёрланмоқда.

5. Кўп фойдаланиладиган маълумотларни сақлаш мақсадида қуввати 4 Гбит/с маълумотни сақлаш ва қайта ишлаш имконига эга Кэшлаш маркази ишга туширилди. Тизимнинг ўтказувчанлик қобилиятини 16 Гбит/сек.гача кўтариш имконияти мавжуд. Кэшлаш самарадорлиги 35% - 42% ташкил этади ва ҳозирги кунда умумий интернет каналини 500 Мбит/с. гача тежаш имконини бермоқда.

**“Ўзбектелеком” АКда амалга оширилган лойиҳалар
(2014 йил учун)***

	Лойиҳа номи	Лойиҳа қиймати	Молиялаштириш манбаи	Лойиҳа мақсади
1.	“CDMA-450 мобил тармоғини EVDO технологиясини қўллаган ҳолда Ўзбекистон Республикаси ҳудудларида ривожлантириш”	17,47 млрд. доллар	“Ўзбектелеком” акциядорлик компаниясининг маблағи ҳисобидан амалга оширилди.	“Ўзбектелеком” АКнинг кўрсатаётган хизматлари сифатини ошириш мақсадида қўшимча база станцияларни ўрнатиш кўзда тутилган.
2.	““Жиззах” МИЗ (махсус индустриал зонаси) ҳудудида GPON-телекоммуникация қурилмаларини ишлаб чиқиш ва қайта йиғишни ташкиллаштириш”	3 млн. АҚШ доллари	“Huawei Technologies Co., Ltd” (КНР) компанияси томонидан	“GPON технологияси асосида телекоммуникацион қурилмаларни ишлаб чиқаришни ташкил қилиш” (“Huawei Technologies Co., Ltd”)
3.	““Жиззах” МИЗ (махсус индустриал зонаси) ҳудудида телекоммуникация қурилмаларини ишлаб чиқишни ташкил этиш”	0.5 млн. АҚШ доллари	“Jiangsu Zhongtian Technology(^- Co.” (КНР) компанияси томонидан	“Оптик тармоқларни қуриш учун аксессуар қурилмаларини ишлаб чиқаришни ташкил қилиш” (“Jiangsu Zhongtian Technology Co., Ltd”)
4.	“Ҳалқаро Коммутация Марказларини кенгайтириш ва модернизациялаш ва IMS киритиш”	9 348228,40 АҚШ доллари	“Ўзбектелеком” акциядорлик компаниясининг маблағи ҳисобидан амалга оширилди.	IP Multimedia Subsystem (IMS) технологияларини киритиш – бу (3GPP, ETSI TISPAN) янги авлод тармоқлари архитектураси (NGN) мультимедиа хизматларини кўрсатадиган телекоммуникация операторлари учун стандартлаштирилган

5.	Тактли синхронизация тизимини модернизация қилиш ва ягона аниқ вақт тизимини жорий этиш	655 611,0 АҚШ дол- лари	“Ўзбектелеком” акциядорлик компаниясининг маблағи ҳисоб- бидан амалга оширилди.	“Ўзбектелеком” АК телекоммуникация тармоғида Тактли син- хронизация тизимини модернизация қилиш ва ягона аниқ вақт тизими- ни жорий этиш 546 та чўқиш портлар (ПЭИ, ВЗГ, АРСС) ва 20 та сервер чўқиш портлари.
6.	“Ахборот-маълумот хизматлари марказини (Call-center) яратиш” лойиҳаси	1 450 350,0АҚШ доллари	“Ўзбектелеком” акциядорлик компаниясининг маблағи ҳисоб- бидан амалга оширилди.	Лойиҳаси доирасида 2013-2014 йилларда ҳудудларда жами 13 та янги Call-center марказ- ларини ташкил этиш белгиланган. -Тошкент шаҳридаги мавжуд марказ модерни- зация қилинди; -Хар бир вилоятда Call- center марказлари очил- ди ва жами 150 та янги иш ўринлари яратилди; Натижада давлат бо- шқаруви ва хўжалик юритувчи органлар томонидан аҳолига ах- борот-маълумот хизмат- ларини кўрсатиш учун имконият яратилди.
7.	““Ўзбектелеком” АК IP-TV тар- моқларини кенгай- тириш”	618 777,0АҚШ доллари	“Ўзбектелеком” акциядорлик компаниясининг маблағи ҳисоб- бидан амалга оширилди.	Лойиҳа доирасида “Ўзбектелеком” АКда IP-TV тармоқларини кенгайтириш ва модер- низациялаш режалошти- рилган.

* “Ўзбектелеком” АК маълумотлари асосида муаллиф томонидан ишлаб
чиқилган

Инвестиция дастурига киритилган лойиҳалар бўйича қуйидаги ишлар амалга оширилди, жумладан:

1. “Ўзбекистон Республикаси магистрал тармоқлар ўтказувчанлигини кенгайтириш” лойиҳаси бўйича: Huawei компанияси билан 65,71 млн. АҚШ долларига тенг миқдорда шартномалар имзоланди

Вазирлар Маҳкамасининг 2014 йил 26 декабрдаги 991-ф-сон фармойиши билан амалга оширилаётган лойиҳалар доирасида келтириладиган ва божхона тўловларидан озод этиладиган қурилмалар рўйхати тасдиқланди.

Ҳозирги кунда “Ўзбекистон Республикаси магистрал тармоқлар ўтказувчанлигини кенгайтириш” лойиҳаси бўйича 25,89 млн. долларга тенг қурилмалар келтирилди.

2. “Ўзбектелеком” АК “Ўзмоби́л” мобил алоқа оператори тармоғини яратиш” лойиҳасининг 1-босқичи (Тошкент вилояти ва Тошкент шаҳар) Ўзбекистон Республикаси Президентининг ПҚ-2267-сон қарорига мувофиқ Хитой тараққиёт банки кредит манбалари ҳисобидан молиялаштириш белгиланган.

“Huawei” компанияси билан қиймати 35,03 млн. АҚШ долларига тенг шартнома имзоланди. Ҳозирги кунда, 34,74 млн. АҚШ долларига тенг қурилмалар келтирилди.

3. “Телекоммуникация тармоқларида ахборот хавфсизлиги тизimini такомиллаштириш” лойиҳаси бўйича “Huawei” компанияси билан қиймати 10,0 млн. АҚШ долларига тенг шартнома имзоланди ва 8,96 млн. АҚШ долларига тенг қурилмалар келтирилди.

4. “Жиззах” МИЗда ташкил этилаётган 4 та қўшма корхона бўйича ZTT компанияси, Huawei компанияси, ZTE компанияси ва AsiaTelco компаниялари билан тегишли таъсис ҳужжатлари имзоланди.

“Жиззах” МИЗ ҳудудидан “Ўзбектелеком” АК учун 1,6 га ер майдони ажратилди, қурилиш ишларини амалга ошириш учун 8,2 млрд. сўмлик шартномалар имзоланди ҳамда бугунги кунга қадар жами 5,8 млрд. сўм миқдорида маблағ ўзлаштирилди.

“Ўзбекистон Республикасида телекоммуникация технологиялари, тармоқлари ва алоқа инфратузилмасини 2013-2020 йилларда ривожлантириш дастури”га мувофиқ, ҳозирги кунга қадар қуйидаги ишлар амалга оширилган:

1. “Кенг полосали оптик тармоқларни ривожлантириш” лойиҳасининг биринчи босқичида 2013-2014 йилларда тармоқ сиғимини 110 минг портга кенгайтириш белгиланган бўлиб, жорий йилда 10 666 портга кенгайтирилди, 27 640 портга тенг ускуналарни монтаж ишлари олиб борилмоқда. Режа 34,8 % бажарилди.

Лойиҳа бўйича Huawei компанияси билан 6,9 млн. АҚШ долларига тенг миқдорда шартномалар имзоланиб, жорий йилнинг биринчи ярмида 69 120 портга тенг қурилмаларни келтириш режалаштирилган.

2. “Оптик алоқа линияларини қуриш” лойиҳаси доирасида 2013-2014 йилларда 2 900 км оптик алоқа линиялари қурилиши белгиланган бўлиб, бугунги кунда 3600 км оптик алоқа линиялари қурилди. Режа 124,1% га бажарилди.

3. “Худудларда “ЎзМобайл” (CDMA-450) мобил алоқа тармоғини ривожлантириш орқали юқори тезликдаги Интернет (EVDO технологияси) хизматларини кўрсатиш” лойиҳаси доирасида 201 та EVDO технологияси база станцияларини ўрнатиш орқали қамров даражасини ошириш белгиланган.

4. Ҳисобот даврида “ЎзМобайл” (CDMA-450) мобил алоқа тармоғини ривожлантириш мақсадида қўшимча 28 та база станциялари келтирилиб, монтаж қилинди. Ҳозирги кунда қўшимча 280 та база станциялар келтириш ва ўрнатиш бўйича тендер савдолари ўтказилмоқда.

5. “NGN технологияси асосида коммутация қурилмаларини кенгайтириш” лойиҳасининг 2014-2015 йилларда умумий сиғими 250 минг рақамга тенг коммутация қурилмаларини ўрнатиш белгиланган бўлиб, 2014 йилда умумий сиғими 20 512 рақамга тенг 22 та коммутация қурилмалари (MSAN) ўрнатилиб ишга туширилди ва 12 416 рақамга тенг 10 та коммутация қурилмалари келтирилиши кутилмоқда.

6. “Коммутация марказларини модернизация қилиш” лойиҳаси доирасида:

Коммутация марказлари, жумладан Бухоро ва Қўқон шаҳарларидаги халқаро коммутация марказлари сиғими 1 386 портга кенгайтирилди.

Халқаро коммутация марказини IMS технологияси асосида модернизация қилиш лойиҳаси бўйича қурилмалар келтирилди ва монтаж ишлари якунланди.

7. “Халқаро пакетли коммутация марказини кенгайтириш” лойиҳасининг биринчи босқичида (2014-2015 йилларда) Бухоро вилоятида 40 Гбит/с тезликдаги ХПКМни ташкил этиш бўйича монтаж ишлари амалга оширилмоқда. Лойиҳа амалга оширилгандан сўнг ХПКМ умумий тезлиги 80 Гбит/с ни ташкил этади.

8. “Маълумотлар узатиш мультисервис тармоқларини қуриш” лойиҳаси доирасида 2013-2015 йилларда мультисервис тармоқлар ўтказувчанлигини:

- вилоят марказлари даражасида 40 Гбит/сгача;

- туман марказлари даражасида 10 Гбит/сгача кенгайтириш белгиланган.

Техник топшириқ ва Дастлабки техник-иқтисодий асос (ДТИА) ишлаб чиқилди. ДТИА тегишли вазирлик ва идоралар билан келишилмоқда.

9. “Магистрал оптик линияларни кенгайтириш ва захиралаш” лойиҳаси доирасида 2013-2014 йилларда 600 км оптик линиялар қуриш белгиланган.

Лойиҳа доирасида Ғузор-Бойсун, Мўйноқ-Қибла-Устюрт, Жаслик-Каракалпакия, Бузатау-Қўнғирот, Денов-Узун-Шарғун, Узун-Тожикистон чегара каби йўналишларда 650 кмдан ортиқ оптик магистрал алоқа линиялари қурилди ва захираланди. Режа 108 % га бажарилди.

10. “Корпоратив секторга мультимедиа хизматларини кўрсатиш учун студиялар яратиш” лойиҳаси доирасида 2014-2015 йилларда ҳудудларда жами 13 та мультимедиа студияларини ташкил этиш белгиланган бўлиб, ҳозирги кунда студиялар манзиллари аниқланди ва техник топшириқ ишлаб чиқилди.

11. “Ахборот-маълумот хизматлари марказини (Call-center) яратиш” лойиҳаси доирасида ҳудудларда жами 13 та янги Call-center марказларини ташкил этиш ишлари якунланиб, марказлар ишга туширилди. Режа 100 % га бажарилди. Лойиҳа доирасида жами 150 та янги иш ўринлари яратилди.

12. “Маълумотларни сақлаш ва қайта ишлаш марказини (Дата-центр) яратиш” лойиҳаси бўйича Дата-центр ташкил этиш бўйича Концепция, Техник топшириқ ва Дастлабки техник-иқтисодий асос (ПТЭО) ишлаб чиқилди. Ҳозирда зарур қурilmаларни келтириш ва ўрнатиш бўйича тендер савдолари якунига етказилмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2014 йил 17 ноябрдаги ПҚ-2264-сон Қарори билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикасининг 2015 йилги инвестиция Дастури”га асосан Вазирлик томонидан жорий йилда жами 223,39 млн. АҚШ доллари(570,906 млрд.сўм) миқдоридagi 7 та лойиҳани амалга ошириш белгиланган бўлиб, Вазирлар Маҳкамасининг 2015 йил 14 майдаги 02/1-5454-сон топшириғига мувофиқ, жорий йил I ярим йиллигида 84,05 млн. АҚШ долл. (214,8 млрд. сўм) миқдоридa маблағ ўзлаштириш топширилган.

Ҳисобот даврида Инвестиция дастурига киритилган ва қўшимча лойиҳалар ҳисобига жами 100,81 млн. АҚШ долл. (257,6 млрд. сўм) миқдоридa маблағ ўзлаштирилиб, ҳисобот режаси 120 фоизга бажарилган.

Жумладан, молиялаштириш манбалари бўйича:

- тўғридан-тўғри хорижий инвестициялар - 92,34 млн. АҚШ долл. (235,99 млрд. сўм);

- корхоналарнинг ўз маблағлари - 1,72 млн. АҚШ долл. (4,4 млрд. сўм);

- тижорат банклари кредит маблағлари - 6,75 млн. АҚШ долл. (17,2 млрд. сўм)ни ташкил этади.

**“Ўзбектелеком” АҚда амалга оширилган лойиҳалар
(2015 йил учун)***

№	Лойиҳа номи	Лойиҳа қиймати	Молиялаштириш манбан	Лойиҳа мақсади
1.	“Азимут” ССС қабул қилувчи ва узатувчи спутник антенналарини ўрнатиш	1 508 856,0 АҚШ доллари	“Ўзбектелеком” акциядорлик компаниясининг маблағи ҳисобидан амалга оширилди.	Интернетга уланиш хизматларини кўрсатиш вақтида халқаро тармоқ трактларини захиралаш учун янги қабул қилувчи ва узатувчи тўлиқ комплект ускуналарини ўрнатиш. (4 портли, “С” даражали диапазон частот антенналари 1 метрдан кам бўлмаган диаметрли рефлектор билан)
2.	“Худуд” рақамли телеканални яна ташкил этишда материал-техник базаларни таъминлаш	351 614,0 АҚШ доллари	“Ўзбектелеком” акциядорлик компаниясининг маблағи ҳисобидан амалга оширилди.	«Худуд» рақамли телеканални ташкил этишда халқаро стандарт ва талабларга жавоб бера оладиган материал-техник база билан таъминлаш режалаштирилган..
3.	“ТШТТ” филиали IP-MPLS тармоқларини кенгайтириш”	607 181,6 АҚШ доллари	“Ўзбектелеком” акциядорлик компаниясининг маблағи ҳисобидан амалга оширилди.	Лойиҳанинг реализацияси Интернет ва маълумотларни узатиш тармоқлари фойдаланувчиларига юқори тезликдаги уланишни ташкил этиш, маълумотлар узатиш тезлигини ошириш мақсадида IP/MPLS мултисервис тармоқларини кенгайтиришни ишлаб чиқишдан иборат.
4.	“Тошкент – Бухоро йўналишида магистрал телекоммуникация тармоқларини кенгайтириш”	410 246,0 АҚШ доллари	“Ўзбектелеком” акциядорлик компаниясининг маблағи ҳисобидан амалга оширилди.	Лойиҳа доирасида “Тошкент – Бухоро йўналишида магистрал телекоммуникация алоқа тармоқларини кўшимча 100G кенгайтириш режалаштирилган.

6.	“Ўзбектелеком” АК магистрал тармоғини Ўзбекистон Республикаси туман марказларигача кенгайтириш ва ишончлигини ошириш”	65 700 000,00 АҚШ доллари	- Хитой давлат тараққиёти банкнинг кредити - 29 775,96минг АҚШ доллари (85 %); - “Алоқабанк” билан кредити - 5 254,58 минг АҚШ доллари (15%).	“Ўзбектелеком” АК мавжуд магистрал ва зонаичи транспорт тармоқларини захиралади, халқаро йўналишларга чиқиш тезлигини 100 Гбит/сек.га, вилоят марказларигача магистрал тармоқ ўтказувчанлигини 40 Гбит/сек.га, зонаичи магистрал тармоқ ўтказувчанлигини 10 Гбит/сек.га етказилади.
7.	“Ўзмобиал”- мобил алоқа оператори миллий тармоғини ташкил этиш (1босқич)”	35 000 000,00 АҚШ доллари	- Хитой давлат тараққиёти банкнинг кредити - 5 865,00минг АҚШ доллари (85 %); - “Алоқабанк” билан кредити -1 035,00 минг АҚШ доллари (15%).	Тошкент шаҳри ва Тошкент вилояти ҳудудида GSM (2G), UMTS (3G) ва LTE (4G) технологияларини қўллаган ҳолда янги мобиль алоқа тармоғини ташкил этиш; Мазкур лойиҳа доирасида 2G, 3G ва 4G технологияси қўлланган 340 та база станцияларини ўрнатиш орқали 1 млн. рақамга тенг комутация қурилмалари ўрнатиш режалаштирилган.
8.	“FTTx технологияси асосида кенг поласали оптик уланиш тармоғини ривожлантириш”	6 900 000,00 АҚШ доллари	- Хитой давлат тараққиёти банкнинг кредити - 55 859,04 минг АҚШ доллари (85 %); - “Алоқабанк” билан кредити - 9 857,48 минг АҚШ доллари (15%)	Тошкент шаҳрида кенг поласали портлар сонини 69 120 тага ошириш режалаштирилган.

10.	“Ўзбекистон Республикаси телекоммуникация ва ахборот коммуникация инфраструктураси магистрал тармоғини ривожлантириш”	11 816 610,00 ўз маблағлари 57 018 630,00 АҚШ доллари	Кредит ЖВІС	Лойиҳа доирасида Мульти-сервис тармоқлар ўтказувчанлигини: - вилоят марказлари даражасида 40 Гбит/сгача; - туман марказлари даражасида 10 Гбит/сгача кенгайтириш белгиланган.
11.	IMS (IP Multimedia Subsystem) технологияси асосида коммутация марказларини модернизациялаш (2 босқич)	2 614 951,00 ўз маблағлари 12 662 242,00 кредит эвазига АҚШ доллари	Кредит ЖВІС	IP технологияси асосида янги хизмат турларини жорий этиш. IMS технологиясидан фойдаланувчилар сонини 100 000 тага ошириш.
12.	“NGN технологияси асосида коммутация қурилмаларини кенгайтириш”	3 974 770,00 ўз маблағлари	20 870 270,00 Кредит поставщика АҚШ доллари	Республика миқёсида NGN технологияси асосида умумий сифими 250 минг рақамга тенг коммутация қурилмаларини ўрнатиш белгиланган.
13.	“Маълумотларни сақлаш ва қайта ишлаш марказларини ташкил этиш («Дата-центр»)”	8,4 млн.	“Ўзбектелеком” акциядорлик компаниясининг маблағи ҳисобидан амалга оширилди.	Тошкент шаҳрида 5 000 Тбайт сигимдаги Дата-центр қуриш Лойиҳа бўйича Дата-центр ташкил этиш юзасидан Концепция, Техник топшириқ ва Дастлабки техник-иқтисодий асос (ПТЭО) ишлаб чиқилди. Зарур қурилмаларни келтириш ва ўрнатиш бўйича тендер савдолари ўтказилди.

14.	“Корпаратив секторга мультимедиа хизматларини кўрсатиш учун студиялар яратиш”	3,8 млн. АҚШ доллари	“Ўзбектелеком” акциядорлик компаниясининг маблағи ҳисобидан амалга оширилди.	Республика ҳудудларида жами 13 та мультимедиа студияларини ташкил этиш белгиланган.
-----	---	----------------------	--	---

* “Ўзбектелеком” АК маълумотлари асосида муаллиф томонидан ишлаб чиқилган

Оптик алоқа линияларини қуриш лойиҳаси доирасида лойиҳа смета ҳужжатлари тўлиқ ишлаб чиқилди, мазкур лойиҳа асосида участкаларда жами 1050 км оптик толали алоқа кабеллари ётқизилди ва 3,8 млрд.сўм (1,5 млн. АҚШ долл) маблағ ўзлаштирилди. Жорий йил якунига қадар жами 1 800 км оптик алоқа линияларини қуриш режалаштирилган.

“Ўзмоби́л” миллий мобил алоқа оператори тармоғини яратиш (2-3 босқич) лойиҳаси доирасида техник шартлар ҳамда тармоқ жадваллари ишлаб чиқилган ва тасдиқланган, ускуна етказиб берувчи компанияни аниқлаш бўйича эълон қилинган тендер савдоларида тижорат таклифларни баҳолаш ишлари олиб борилмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2014 йил 2 декабрдаги ПҚ-2267-сон қарори ижроси бўйича:

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2014 йил 2 декабрдаги ПҚ-2267-сон қарорига асосан “Ўзбектелеком” АК томонидан умумий қиймати 116,7 млн. АҚШ долларига тенг қуйидаги лойиҳаларнинг амалга оширилиши белгиланган:

1. “Ўзмоби́л” мобил алоқа миллий оператори тармоғини ташкил этиш” лойиҳаси бўйича 2014-2015 йилларда Тошкент шаҳри ва Тошкент вилояти ҳудудида GSM (2G), UMTS (3G) ва LTE (4G) технологияларини қўллаган ҳолда янги мобиль алоқа тармоғини ташкил этиш;

Лойиҳа доирасида бугунги кунда 221 та АМҚ, 169 та хона ва 34 та контейнер тайёрланган, 173 та объектда қурилмаларни монтаж ишлари якунланган, 382 та база станциялар Тошкент шаҳри ва Тошкент вилояти миқёсида жорий йил апрел ойида ишга туширилган.

Бугунги кунда тармоққа уланган абонентлар сони 26 000 тани ташкил этмоқда.

2. “ФТТх технологияси асосида кенг полосали оптик тармоқларни ривожлантириш” лойиҳаси бўйича Тошкент шаҳрида кенг полосали алоқа тармоғи 69 120 портга кенгайтирилиши ва Тошкент шаҳрида юқори тезликдаги интернет, видеоқўнғироқ, IP TV ва бошқа интерактив хизматлар кўрсатиш учун қулайлик яратиш кўзда тутилган.

Шартномага асосан 1,04 млн. АҚШ доллари миқдорида дастлабки тўлов амалга оширилди, қурилмалар ўрнатилиши мўлжалланган 17 та объект қурилмаларни ўрнатиш учун тайёрланган, жойларда монтаж бригадалари ташкил этилган. Лойиҳа доирасида қурилмалар август ойида келтирилиши кутилмоқда.

3. “Ўзбектелеком” АК магистрал тармоғини Ўзбекистон Республикаси туман марказларигача кенгайтириш ва ишончилигини ошириш” лойиҳаси бўйича бугунги кунда қурилмалар ўрнатиладиган 267 та объект тайёрланган, алоқа линиялари техник нормаларга келтирилган.

Ҳозир 30,84 млн. долларлик қурилмалар келтирилган бўлиб, Тошкент шаҳар телекоммуникация транспорт тармоғи ўтказувчанлиги 10 баробарга кенгайтирилиб, 10 Гбит/сдан 100 Гбит/сга етказилган.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2013 йил 27 июндаги “Ўзбекистон Республикаси Миллий ахборот-коммуникация тизимларини янада ривожлантириш чоралари тўғрисида” ПҚ-1989-сон қарори билан “Ўзбекистон Республикасида телекоммуникация технологиялари, тармоқлари ва алоқа инфратузилмасини 2013-2020 йилларда ривожлантириш дастури” тасдиқланган бўлиб, ҳозирги кунга қадар мазкур қарор ижросини таъминлаш мақсадида қуйидаги ишлар амалга оширилган:

Кенг полосали оптик тармоқлар сифимини кенгайтириш мақсадида 69 120 портга телекоммуникация қурилмалари келтирилиши кўзда тутилган бўлиб, ҳозирги кунда телекоммуникация қурилмалари ўрнатиладиган барча объектларда тайёргарлик ишлари тугатилган. Қурилмалар жорий йил август ойи якунига қадар келтирилиши кутилмоқда.

“NGN технологияси асосида коммутация қурилмаларини кенгайтириш” лойиҳаси доирасида 2015 йилда умумий сифими 250 минг рақамга тенг коммутация станцияларини модернизация қилиш белгиланган. Ҳозирги кунда лойиҳанинг техник шарти ва Дастлабки техник иқтисодий асоси ишлаб чиқилиб, вазирлик ва идоралар билан келишиб жараёнида.

“Халқаро пакетли коммутация марказини кенгайтириш” лойиҳасининг биринчи босқичида 2014–2015 йилларда ХПКМ ўтказувчанлик имкониятини 40 Гбит/с дан 100 Гбит/сга етказиш белгиланган бўлиб, Бухоро шаҳрида Халқаро пакетли коммутация маркази (ХПКМ) ва Вазирликнинг ахборот тизимларини таъбиқ қилиш маркази боғламаларини қуриш лойиҳалари бўйича ёпиқ тендер савдолари яқунланди. Голиб компаниялар билан тегишли шартномалар имзоланди, юклар тўлиқ келтирилиб, монтаж ишлари яқунланди.

Мазкур лойиҳа доирасида кенг полосали хизматларни янада ривожлантириш мақсадида Тошкент шаҳрида бир вақтда 128 000 та сессияга мўлжалланган кўшимча BRAS ускунаси келтирилди ва ишга туширилди.

“Ўзбекистон Республикаси магистрал тармоқлар ўтказувчанлигини кенгайтириш” лойиҳаси доирасида магистрал тармоқлар ўтказувчанлигини халқаро йўналишда 10 маротаба (100 Гбит/сгача), вилоятлар марказларигача 4 маротаба (40 Гбит/сгача) ва туманлар марказларигача 10 маротаба (10 Гбит/сгача) кенгайтириш белгиланган бўлиб, ҳозирги кунда телекоммуникация ускуналари ўрнатилиши белгиланган объектлар шай ҳолатга келтирилган, ускуналарни монтаж қилиш бригадалари тузилган. Телекоммуникация қурилмаларини жорий йил август ойида келтирилиши кутилмоқда.

2014–2015 йилларда “Маълумотлар узатиш мультисервис тармоқларини қуриш” лойиҳаси доирасида мультисервис тармоқлар ўтказувчанлигини:

- вилоят марказлари даражасида 40 Гбит/сгача;
- туман марказлари даражасида 10 Гбит/сгача кенгайтириш белгиланган.

Ҳозирги кунда лойиҳанинг Техник топшириғи ва Дастлабки техник-иқтисодий асоси ишлаб чиқилган.

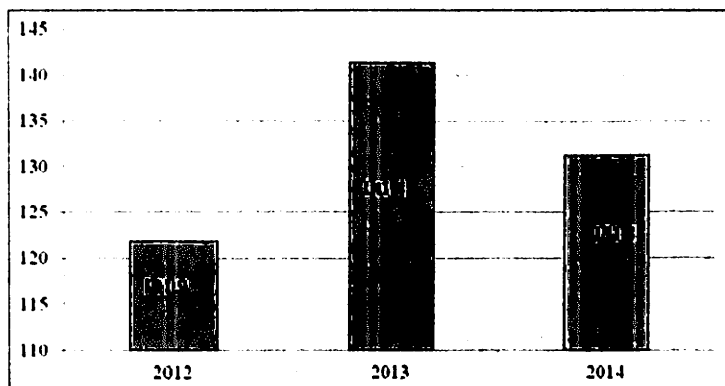
“Корпоратив секторга мультимедиа хизматларини кўрсатиш учун студиялар яратиш” лойиҳаси доирасида 2014–2015 йилларда

худудларда жами 13 та мультимедиа студияларини ташкил этиш белгиланган бўлиб, Лойиҳанинг техник топшириғи ва дастлабки техник-иқтисодий асоси ишлаб чиқилган.

“Маълумотларни сақлаш ва қайта ишлаш марказини (Дата-центр) яратиш” лойиҳаси доирасида 2013-2014 йилларда Тошкент шаҳрида 5 000 Тбайт сифимдаги Дата-центр куриш белгиланган.

Ҳозирги кунда тендер савдолари якунланган бўлиб, ғолиб компания билан шартнома имзоланди ва қурилмаларни ишлаб чиқариш бошланди.

Ўзбекистон Республикаси Хукумати томонидан қабул қилинган қарорларга мувофиқ, компания телекоммуникация тармоқларига инвестиция лойиҳаларининг жорий этилиши, “Ўзбектелеком” АК учун барқарор ривожланишнинг муҳим шартларидан бўлган, устувор йўналишларнинг амалга оширилиши ҳисобланади. “Ўзбектелеком” АК инвестиция фаолияти компания олдига қўйилган асосий вазифалари, савдо бозорларини кенгайтириш ва мавжуд телекоммуникация хизматлари бозорида рақобатбардошлик ҳолатини мустаҳкамлашга йўналтирилган ҳолда амалга оширилади.

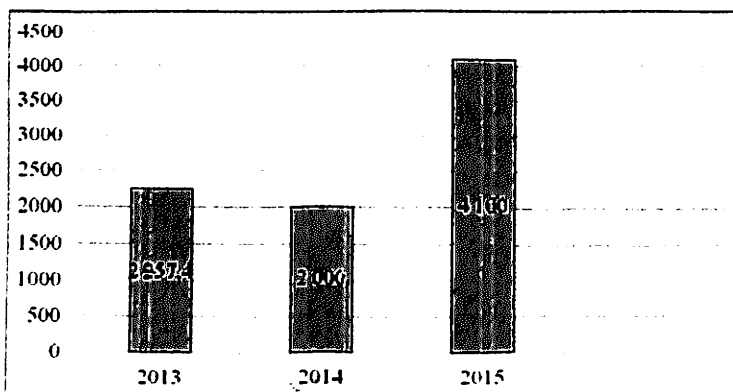

3.3.1-расм. Ўзлаштирилган капитал маблағлар умумий ҳажми (млрд.сўм)¹

¹ “Ўзбектелеком” АК йиллик ҳисоботлари асосида муаллиф томонидан ишлаб чиқилган

2012 йилда “Ўзбектелеком” АК ўзлаштирилган капитал маблағлар умумий ҳажми 121,9 млрд. сўмни ташкил этди (3.3.1-расм). Бу ўтган йилга нисбатан 2,9 баробар ўсиш натижасини берган. 2013 йилдаги “Ўзбектелеком” АК ўзлаштирилган капитал маблағлар умумий ҳажми 141,4 млрд. сўмни ташкил этди. Бу ўтган йилга нисбатан 1,16 баробар ўсиш натижасини берган. 2014 йилда эса “Ўзбектелеком” АК томонидан ўзлаштирилган капитал маблағлар умумий ҳажми 131,4 млрд. сўмни ташкил этди.

Кенг поласали юқори тезликдаги интернет тармоғига уланишни ривожлантириш ва мавжуд тармоқларни захиралаш мақсадида канал ташкил этувчи ускуналарни ўрнатилиш учун 2013 йилда 2257,4 км, 2014 йилда эса 2000 км оптик толали алоқа линиялари қурилиши амалга оширилди (3.3.2-расм).

3.3.2-расм. Оптик толали алоқа линиялари қурилиши (км)¹

Ишлаб чиқариш кўрсаткичларини амалга ошириш бўйича “Telecom Innovations” ва “Olive Telecom” қўшма корхоналари томонидан 2013 йилда 14,2 млрд. сўмлик ва 2014 йилда эса “Telecom Innovations” томонидан 20,4 млрд. сўмлик телекоммуникация маҳсулотлари ишлаб чиқарилди. “Telecom Innovations” корхонаси томонидан рақамли телевидения сигналларини қабул қилувчи 40минг

¹ “Ўзбектелеком” АК йиллик ҳисоботлари асосида муаллиф томонидан ишлаб чиқилган

дона IPTV ускуналари, 65 минг 800 дона ADSL модемлари, 35 минг “Home Gateway” ускуналари ишлаб чиқарилди.

Ўзбекистондаги интернет хизмати абонентларининг учдан бир қисмидан ортиғи кенгполосали уланиш хизмати фойдаланувчиларидир, бу рақамлар мунтазам равишда ўсиб бормоқда. КПУ хизматининг қулайлаштириш ахборот коммуникация технологияларининг барча соҳалар фаолиятига жадаллик билан мунтазам жорий этилиши шароитида мажбурий талабга айланмоқда.

Кейинги йилларда мамлакатимизда КПУ тармоқлари ва турли ахборот ресурсларини ривожлантириш бўйича лойиҳалар амалга оширилди. Ўзбекистон Республикаси Президенти томонидан 2013 йилда тасдиқланган 2013-2020 йилларда Ўзбекистон Республикасида телекоммуникация технологиялари, тармоқлари ва алоқа инфратузилмасини ривожлантириш дастури кенг полосали уланишни ривожлантиришга навбатдаги тўртки бўлди. Мазкур дастур доирасида магистрал шаҳарлараро ва вилоят ички тармоқларида транспорт тармоқларини кенгайтириш бўйича ишлар амалга оширилди, бутун республика бўйича оптик толали алоқа линиялари қурилди, мобил кенг полосали уланишни ривожлантириш учун 2000дан ортиқ базавий станциялар ўрнатилди.

Мобил КПУ фойдаланувчилари сони қайд этилган КПУ абонентларига нисбатан анча кўпчилигини ҳисобга олиб, асосий вазифаларидан бири тақдим этилаётган мобил интернетни сифатини таъминлаш бўлиб ҳисобланади. Бугунги кунда Ўзбекистоннинг қатор: Coscom, Unitel ва Uzmobile мобил алоқа операторлари Тошкент шаҳрида 4G LTE тўртинчи авлод мобил алоқа технологиясини жорий эта бошладилар, бунда уланиш тезлиги 100гача етказилиши мумкин. Бутун республика бўйича мазкур технологиянинг қамраб олиш ҳудудини босқичма босқич кенгайтириш режалаштирилмоқда.

Ҳозирнинг ўзидаёқ Ўзбекистоннинг 10дан ортиқ телекоммуникация операторлари кўп қаватли уйлар ва биноларда FTTx архитектураси асосида, оптик толали уланиш ёрдамида кенг полосали уланиш технологиясини фаол жорий этмоқдалар. Бу технология мултимедия хизматларининг кенг турларини олиш имконини беради.

Ушбу кўрсаткичлар барчани қониқтиради деб айтиб бўлмайди. Шу сабабли телекоммуникация хизматлари бозори операторлари

томонидан минтақаларда кенг полосали уланиш портларининг кенгайтирилиши бўйича ишлар олиб борилмоқда. Мазкур жараён Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2015 йилда тасдиқланган 2015-2019 йилларда ахборот коммуникация технологияларини маъмулий ривожлантириш дастурига мувофиқ амалга оширилмоқда.

Дастур ўзидан умумий суммаси 883,7 млн доллардан иборат 9та йирик инвестиция лойиҳаларини жамлаган, улар орасида қуйидаги лойиҳалар мавжуд:

– мобил алоқа тармоқларини, хусусан, HSPA+, 4G LTE технологияларини ривожлантириш;

– қайд этилган ва симсиз кенг полосали уланиш тармоқларини кенгайтириш;

– маълумотлар узатиш магистрал ва мултисервис тармоқларини кенгайтириш, оптик толалли алоқа линияларини қуриш;

– мултимедия хизматларининг янги турларини жорий этиш ва контентни ривожлантириш учун қулай шароитларни яратиш.

Лойиҳаларни амалга ошириш натижасида қуйидагилар кўзда тутилган:

– қайд этилган кенг полосали уланиш портлари сонини 2,2 марта ошириш;

– маълумотлар узатиш тезлигини 20 марта ошириш;

– 20дан ортиқ янги хизмат турларини жорий этиш, жумладан, IP-телевидения, IP-телефония ва бошқа хизматларни янада ривожлантириш.

Мазкур барча ишлар мамиякатимиз экспертлари томонидан етакчи халқаро мутахассисларни жаоб этган ҳолда, махсус ишлаб чиқилган ахборот коммуникация технологияларини ривожлантириш дастури доирасида, комплекс равишда амалга оширилмоқда. Умуман олганда, мамиякатимизда телекоммуникация инфраструктурасининг ҳозирги ҳолатини таҳлили қилиш муҳим аҳамиятга эга.

Телекоммуникация тармоқларини ривожлантиришнинг асосий кўрсаткичлари*

№	Йиллар Кўрсаткичлар номи	2011		2012		2013		2014		Ўзгариш (%)
1.	Ўрнатилган АТС, рақамлар сифми	1 987	586	1 966	454	1 994	452	2 024	834	2
2.	Рақамлаштириш даражаси, %	97,1		98,8		100		100		3
3.	Маҳаллий тармоққа ўрнатилган рақамли сифмлар ўсиши, рақам	-		11 514		27 998		30 382		38
4.	Ўрнатилган кенг полосали тармоқ портлари сифмининг ўсиши, порт	61	657	110 138		148	868	46 508		33
5.	Шаҳарлараро, халқаро, зонаичи алоқа каналлар узунлиги, млн. канал км.	232,7		276,2		381,3		448,9		52
6.	Улардан ташкил этилган оптик тоғали алоқа линияси	219,4		263,5		368,2		435,9		50
7.	Магистрал кабел алоқа линиялари, км.	5	523,1	5 449,7		5	829,0	6171,699		89
8.	Жумладан, ОТАЛ, км.	5	137,9	5 435,8		5	821,1	6171,699		83

9.	Магистрал алоқа линиялари орқали ташкил этилган каналлар узунлиги, минг. канал км.	216 869,9	259 258,8	366 837,4	431 908,2	50
10.	Жумладан, ОТАЛ, минг канал км.	203 940,2	246 949,2	354 239,7	419 310,5	49
11.	Мобил алоқаси тармоқлари коммутация марказлари сони, бирлик	5	5	6	6	83
12.	Мобил алоқаси тармоғи коммутация марказлари умумий сифимининг рақамлар ўсishi	20 000	140.000	304 000	620.000	49
13.	Республика аҳоли пунктлари қамраб олиш зонаси, %	58,1	71,3	71,4	74	79

* “Ўзбектелеком” АК маълумотлари асосида муаллиф томонидан ишлаб чиқилган

Юқоридаги 3.3.7-жадвалда телекоммуникация тармоқларини ривожлантиришнинг 2011-2014 йиллар бўйича асосий кўрсаткичлари келтирилган. Ўрнатилган кенг полосали тармоқ портлари сигимининг ўсиши белгиланган лойиҳалар асосида йилдан йилга бажарилиб келинмоқда. Шаҳарлараро, халқаро, зонаичи алоқа каналлар узунлиги 2011 йилда 232,7 млн. канал км, 2012 йилда 276,2 млн. канал км ва 2013 йилда 381,3 млн. канал кмни, 2014 йилда эса энг юқори кўрсаткич билан 448,9 млн. канал кмни ташкил этди. Улардан ташкил этилган оптик толали алоқа линияси ҳам йиллар мобайнида фақат ўсиш сурати билан ҳисобланган ва 2014 йилда 435,9 км деб ҳисобланди. Асосий кўрсаткичлардан бири сифатида Республика аҳоли пунктлари қамраб олиш зонасининг фоиз кўринишидаги кўрсаткичини ҳам келтириш мумкин ва 4 йил давомида бу кўрсаткич ўртача ҳисобда 20 фоизга ошган. Магистрал кабел алоқа линиялари 2011 йилда 5 523,1 км, улардан ташкил этилган оптик толали алоқа линияси 5 137,9 км, 2012 йилда 5 449,7 км, улардан ташкил этилган оптик толали алоқа линияси 5 435,85 км, 2013 йилда 5 829,0 км, улардан ташкил этилган оптик толали алоқа линияси 5 821,1 км ва 2014 йилда 6171,699 км, улардан ташкил этилган оптик толали алоқа линияси 6171,699 км деб ҳисобланган.

Магистрал алоқа линиялари орқали ташкил этилган каналлар узунлиги, мобил алоқаси тармоқлари коммутация марказлари сони, мобил алоқаси тармоғи коммутация марказлари умумий сигимининг рақамлар ўсиши кўрсаткичлари ҳам ўз навбатида 2011-2014 йиллар оралиғида ўсиш суратлари натижасини берган.

Бу кўрсаткичларга эътибор қаратсақ, 4 йил давомида фақатгина ўсиш кўрсаткичларини кўриш мумкин ва айтиш мумкинки, телекоммуникация тармоқларининг юқорида санаб ўтилган кўрсаткичлари унинг ривожланиш даражасини белгилаб беради.

Кенг полосали юқори тезликдаги Интернет тармоғига уланишни ривожлантириш ва мавжуд тармоқларни захиралаш мақсадида канал ташкил этувчи ускуналарни ўрнатилиш учун 2000км оптик толали алоқа линиялари қурилиши амалга оширилди, жумладан, бутун республика бўйича кўп қаватли турар жой биноларигача ФТТВ тармоғини ривожлантириш ишлари олиб борилди.

Демак, телекоммуникация тармоқларини ривожлантиришнинг асосий кўрсаткичларини таҳлили натижаси ижобий самара бер-

моқда ва бу келгусида режалаштирилган, белгиланган вазифалар доирасида амалга оширилиб келинмоқда.

2012 йилда амалга оширилган “Ўзбектелеком” АК маҳаллий телекоммуникация тармоқларини (NGN)»янги авлод технологиялари асосида ривожлантириш ва модернизациялаш лойиҳаси, 2015 йилдаги “Ўзбектелеком” АК магистрал тармоғини Ўзбекистон Республикаси туман марказларигача кенгайтириш ва ишончлилигини ошириш” ва ““Ўзмоби́л”мобил алоқа оператори миллий тармоғини ташкил этиш” инвестиция лойиҳаларининг вилоятлар кесимидаги фаолиятларини таҳлили кўрсатилган. Ҳар бир лойиҳанинг мақсади ҳар хил ва шу мақсаддан келиб чиққан ҳолда лойиҳалар бўйича ҳудудларда турлича вазифалар бажарилади.

“Ўзбектелеком” АК маҳаллий телекоммуникация тармоқларини (NGN)»янги авлод технологиялари асосида ривожлантириш ва модернизациялаш лойиҳаси асосида вилоятларга MSAN коммутацион қурилмаларни етказиб бериш ва ўрнатиш вазифаси амалга оширилган. Демак, таҳлилдан билиб олишимиз мумкинки, Навоий вилояти, Қорақалпоғистон Республикаси ва Самарқанд вилоятларига кўп миқдордаги коммутацион қурилма талаб этилмайди.

Бундан фарқли равишда, 2015 йилда амалга оширилган ва ҳозирда ҳам амалга оширилиб келинаётган инвестиция лойиҳалари бўйича вилоятлар бўйича ўрнатилган станциялар миқдори ва аниқланган объектлар миқдори таҳлил қилинган. Шунингдек, лойиҳа доирасида қайси ҳудудлар учун қанча маблағлар сарф этилганлиги ҳам ажратиб кўрсатилган.

Юқоридагилардан хулоса қилиб айтганда, «Ўзбектелеком» АК бутунги кунда мамлакатимиз телекоммуникация хизматлари бозорида етакчи мавқега эга. Компания замон ва макон талабларидан келиб чиқиб ўзининг хизматлари бозорини такомиллаштирмоқда ва ривожлантирмоқда. Таҳлилларимиз унинг молиявий салоҳияти кейинги йилларда кескин ошганлигини кўрсатади. Эндиликдаги бош вазифалар – молиявий барқарорликни сақлаб қолиш, филиаллар ўртасида молиявий ҳисоботлар юритиш ва назорат этиш тизими замон талаблари даражасида ташкил этиш ва тинимсиз янги технология ва хизмат турларини жорий этиб боришдир.

IV БОБ. ТЕЛЕКОММУНИКАЦИЯ СОҲАСИДА ИНВЕСТИЦИЯ ФАОЛИЯТИНИ БОШҚАРИШ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШНИНГ ТАШКИЛИЙ-ИҚТИСОДИЙ МЕХАНИЗМЛАРИ

4.1. Телекоммуникация соҳаси инвестиция фаолиятини давлат томонидан тартибга солишнинг институционал механизмлари

Мамлакатимизда инновацион технологияларни ривожлантириш, ишлаб чиқариш салоҳиятини ошириш ва бунинг асосида миллий ишлаб чиқаришнинг самарадорлиги ҳамда рақобатдошлигини, мамлакат иқтисодий хавфсизлигини таъминлашнинг асосий шартлардан бири бўлиб, инвестиция фаолиятини фаоллаштириш, иқтисодиётнинг реал секторига киритилган ички ва хорижий инвестиция ресурсларидан фойдаланган ҳолда сармоя қўйилмалари кўламлигини салмоқли даражада кенгайтириш ҳисобланади.

Умумий инвестиция жараёнининг муҳим элементларидан бири бўлиб тўғридан-тўғри хорижий инвестициялар ҳисобланади, улар ҳар қандай миллий иқтисодиётнинг динамик ривожланиши учун зарур бўлган молиявий ва ишлаб чиқариш ресурсларининг, илғор технологиялар ва бошқарувнинг замонавий усуллари истиқболли манбаларидан бирини ифодалайди.

Ўзбекистон Республикасининг инвестициялар тўғрисидаги қонунчилиги МДҲ мамлакатлари қонунчилик тизимидаги энг илғор тизимларидан бири бўлиб, халқаро инвестиция ҳуқуқининг асосий қоидаларини, хусусан, хорижий инвестор ҳуқуқларининг кафолатлари тўғрисидаги, инвесторлар учун маълум преференцияларни бериш тўғрисидаги қоидаларни ва бошқаларни ўз ичига олади. Ўзбекистон Республикасида инвестиция фаолиятини давлат томонидан тартибга солувчи ҳуқуқий-меъёрий ҳужжатлар 4.1.1-жадвалда келтирилган.

Ўзбекистон Республикасининг “Инвестиция фаолияти тўғрисида”ги Қонуни инвестиция фаолиятининг қонуний асосини қуриб, бошқа қонунлар билан биргаликда Ўзбекистон Республикаси ҳудудидаги инвестиция фаолиятининг ҳуқуқий, иқтисодий ва ижтимоий шарт-шароитини белгилашга хизмат қилади.

Инвестиция фаолиятини давлат томонидан тартибга солувчи ҳуқуқий-меъёрий ҳужжатлар*

№	Қабул қилинган йили	Номи	Мақсади
1.	Ўзбекистон Республикасининг 29.08.1996й. 263-1-сон Қонуни	Хориждан маблағ жалб қилиш тўғрисида	Лойиҳаларни хориж инвесторларининг маблағлари ҳисобига амалга ошириш
2.	Ўзбекистон Республикасининг 30.04.1998й. 609-1-сон Қонуни	Чет эл инвестициялари тўғрисида	Чет эл инвестициялари бўйича турли масалаларни ҳал этиш
3.	Ўзбекистон Республикасининг 30.04.1998й. 611-1-сон Қонуни	Чет эллик инвесторлар ҳуқуқларининг кафолатлари ва уларни ҳамоя қилиш чоралари тўғрисида	Хорижий ҳамкорлар ва инвесторлар ҳуқуқларининг кафолатлари, уларни қонун доирасида ҳамоя қилиш
4.	Ўзбекистон Республикасининг 24.12.1998й. 719-1-сон Қонуни	Инвестиция фаолияти тўғрисида	Ўзбекистон Республикаси ҳудуддаги инвестиция фаолиятининг ҳуқуқий, иқтисодий ва ижтимоий шарт-шароитларини белгилаш
5.	Ўзбекистон Республикаси Президентининг 11.04.2005й. ПФ-3594-сон Фармони	Тўғридан-тўғри хусусий хорижий инвестицияларни жалб этишни рағбатлантириш борасидаги қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида	Мамлакат иқтисодийтини янада ривожлантириш мақсадида тўғридан-тўғри хусусий хорижий инвестицияларни жалб этишни рағбатлантириш

6.	Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 01.05.2006й. 74-сон Қарори	Хорижий инвестициялар иштирокидаги корхоналарга берилган имтиёзларнинг рағбатлангувчи ролини оширишга доир қўшимча чор-тадбирлар тўғрисида	Корхоналар фаолиятида хорижий инвестициялари ўрнини тақомиллаштириш ва уларнинг имтиёзларини белгилаш масалалари
7.	Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 04.08.2014 йил 215-сон Қарори	Истиқболли инвестиция тақлифларини келишиш механизмини ҳамда хорижий инвестициялар ва кредитларни жалб этиш жараёнини тақомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида	Истиқболли инвестиция тақлифларини келишиш механизмини ҳамда хорижий инвестициялар ва кредитларни жалб этиш жараёнини тақомиллаштириш
8.	Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 22.01.2016 йил 15-сон Қарори	Марказлаштирилган инвестициялар ҳисобига молиялаштириладиган инвестиция лойиҳаларини лойиҳалаштириш ишларини ва экспертизадан ўтказишни тақомиллаштиришга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида	Марказлаштирилган инвестициялар ҳисобига молиялаштириладиган лойиҳаларни экспертизадан ўтказиш тизимини тақомиллаштириш
9.	Ўзбекистон Республикасининг 25.08.2015 йил ЎРҚ-392-сон Қонуни	Инвестиция ва пай фондлари тўғрисида	Инвестиция ва пай фондлари фаолиятини тақомиллаштириш
10.	Ўзбекистон Республикаси Президентининг 24.07.2008 йил ПҚ-927-сон Қарори	Хорижий инвестициялар ва кредитларни жалб этиш ҳамда ўзлаштириш жараёнини тақомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида	Хорижий инвестициялар ва кредитларни жалб этиш ҳамда ўзлаштириш жараёнини тақомиллаштириш

*Муаллиф томонидан умумлаштирилган

Ўзбекистон Республикасининг “Чет эл инвесторлари тўғрисида”ги Қонуни хорижий инвестицияларни жалб қилиш соҳасидаги ижтимоий муносабатларни тартибга солишнинг бош қонунчилик акти бўлиб, республикамиз иқтисодиётининг ривожланишида хорижий сармоя билан ҳамкорлик қилиш доирасидаги илғор фикрларни ўзида жамлаган. Ҳуқуқий ҳужжат сифатида Қонун ўзининг асосий низомларида халқаро инвестиция қонунчилигининг халқаро андозаларига жавоб беради. Унда Ўзбекистон Республикасидаги хорижий инвестиция фаолиятини тартибга солиш соҳасидаги асосий тушунчалар ва тамойиллар ўз аксини топган. Ўзбекистон Республикасининг “Чет эллик инвесторлар ҳуқуқларини кафолатлаш ва уларни ҳимоя қилиш чоралари тўғрисида”ги қонунининг қабул қилиниши бизнинг мамлакатимиздаги инвестицион ҳуқуқий иқлимни яхшилашнинг ижобий ва муҳим босқичи бўлди. Қонуннинг 3-моддасида кўрсатилишича, “Агар Ўзбекистон Республикасининг кейинги қонун ҳужжатлари инвестициялаш шарт-шароитларини ёмонлаштирса, унда чет эллик инвесторларга нисбатан инвестициялаш санасида амал қилган қонун ҳужжатлари инвестициялаш пайтидан бошлаб ўн йил мобайнида қўлланилади. Чет эллик инвестор ўз хоҳишига кўра янги қонун ҳужжатларининг инвестициялаш шарт-шароитларини яхшилайдиган қоидаларни қўллаш ҳуқуқига эгадир” [1.4.]. Ўзбекистон қонунчилигида бундай махсус барқарорлаштириш даврининг мавжудлиги республикамизда инвестиция иқлимини яхшилаш жараёнининг муҳим томони ва самарали воситаси сифатида хизмат қилмоқда.

Ўзбекистон Республикаси ҳудудида инвестиция фаолиятини амалга ошираётган хорижий инвесторлар ҳуқуқларини ҳимоялаш чора-тадбирлари ва кафолатлари “Чет эллик инвесторлар ҳуқуқларининг кафолатлари ва уларни ҳимоя қилиш чоралари тўғрисида”-ги қонун доирасида белгиланади. Хорижий инвесторларга уларнинг келиб чиқиш мамлакати, миллати ва диний эътиқоди бўйича дискриминациянинг йўқлиги, ўз маблағларидан эркин фойдалана олиш кафолатлари, инвесторлар фаолиятига тегишли бўлган ахборотдан эркин фойдаланиш, миллийлаштириш ва реквизициядан кафолатлаш каби асосий кафолатлар тақдим этилади. Давлат инвесторлар ҳуқуқларини барқарорлигини таъминлайди. Умуман олганда маз-

кур қонуннинг қоидалари давлат кафолатларининг умумий қабул қилинган халқаро андозаларига жавоб беради.

Хулоса қилиб шуни айтиш мумкинки, миллий ва хорижий инвесторларнинг инвестиция фаолияти учун барқарор, оптимал қонунчилик базаси, ишончли ҳуқуқий кафолатларининг мавжудлиги, давлатнинг инвестициялар ва инвесторлар ҳуқуқларининг ҳаққоний ҳимоясини таъминлай олиши, бу соҳага оид самарали институционал тузилманинг ташкил қилиниши Ўзбекистоннинг хорижий сармоя учун жозибадорлигини оширади.

Мамлакатнинг ижтимоий-иқтисодий ва сиёсий ривожланишида инвестицияларнинг, жумладан, хорижий инвестицияларнинг аҳамияти каттадир. Маълумки, ҳар қандай давлат жаҳон тажрибаларини ўрганмасдан, дунёнинг етакчи давлатлари илм-фан ва техника соҳасида эришган ютуқларини қабул қилмасдан, дунёдан ажралган ҳолда ривожланиши мумкин эмас. Жаҳон молиявий-иқтисодий инқирози таъсирида Ўзбекистон иқтисодиётида чуқур иқтисодий ислохотлар, таркибий ўзгаришлар амалга оширилар экан, уни инвестиция фаолиятини ривожисиз тасаввур этиб бўлмайди.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Й.А.Каримов таъкидлаганларидек, “Узоқ муддатли истиқболга мўлжалланган, мамлакатимизнинг салоҳияти, қудрати ва иқтисодиётимизнинг рақобатдошлигини оширишда ҳал қилувчи аҳамият касб этадиган навбатдаги муҳим устувор йўналиш – бу асосий етакчи соҳаларни модернизация қилиш, техник ва технологик янгилаш, транспорт ва инфратузилма коммуникацияларини ривожлантиришга қаратилган стратегик аҳамиятга молик лойиҳаларни амалга ошириш учун фаол инвестиция сиёсатини олиб боришдан иборат” [1.26.65 б.].

Инвесторлар ўзлари эгалик қиладиган ва қарзга олинган мулккий ҳамда ақлий қадриятларини тадбиркорлик фаолиятига ишлатиш тўғрисида қарорга келган инвестиция фаолияти субъектларидир. Инвесторлар улуш қўшувчилар, кредиторлар, харидорлар ролида майдонга чиқишлари, шунингдек, инвестиция фаолиятининг бошқа қатнашчилари вазибаларини бажаришлари мумкин.

Инвестиция жараёнининг асосий иштирокчилари бўлиб давлат, корхона ва ташкилотлар, компаниялар ва жисмоний шахслар ҳисобланади. Ўз навбатида буларнинг ҳар бири инвестиция жараё-

нинг талаб ҳамда тақлифида иштирок этишлари мумкин.

Инвестиция фаолиятининг субъектлари бўйича уларни асосий уч гуруҳга ажратиш мумкин, яъни булар:

- давлат инвестициялари;
- хусусий инвестициялар;
- чет эл инвестициялари.

Давлат инвестицияларига - шу давлатнинг давлат бюджети ва маҳаллий бюджет шаклидаги маблағларнинг бйр қисмини, ишлаб чиқаришни қўллаб-қувватлаш, ижтимоий ва иқтисодий ўсишни таъминлаш учун жойлаштириш тушунилади.

Давлат томонидан маблағ ажратиш йўли билан, айти вақтда бу ишни ҳукумат ва бошқарув органлари инвестиция ва ссуда ресурсларини бюджетдан маблағ билан таъминлаш ҳисобига амалга оширади. Бозор иқтисодиёти шароитларида давлатнинг инвестиция фаолиятидаги роли асосан фан-техника тараққиётини рағбатлантириш, малакали ишчи кучини етиштириб бериш, ишлаб чиқариш инфраструктурасига маблағлар ажратиш сингари қиммат турадиган жараёнларга давлат сектори бюджетидан етарли маблағ бериш билан чекланиши керак. Бундан ташқари, иқтисодий мустақилликни таъминлаш ва фан-техника тараққиётини тезлаштириш, жамоат ишлаб чиқариши соҳаларини соғломлаштириш, қолоқ туманлар ижтимоий инфраструктурасини индустирлаш ҳамда яхшилаш мақсадларида иқтисодиётнинг устувор соҳаларига давлат томонидан ссудалар ва субсидиялар кўринишида ёрдам берилиши мумкин.

Кўп корхоналар фаолият туридан қатъий назар, ўзини фаолиятини таъминлаб туриш учун кўп миқдорда маблағга муҳтож бўлади. Бу корхоналарнинг ҳам узоқ ҳамда қисқа муддатли харажатлари мавжуд. Корхоналарнинг қисқа ва узоқ муддатли харажатларини молиялаштириш учун корхоналар турли хилдаги қарз мажбуриятлари ва акцияларни муомалага чиқаради. Ўз навбатида уларда бўш пул маблағлари мавжуд бўлса, улар бу маблағларни бошқа фаолиятга йўналтиради ва бу орқали даромад олади.

Жисмоний шахслар эса инвестиция жараёнига турли хил усулда маблағ етказиб бериши мумкин, масалан пул маблағларини банк ҳисоб рақамларида жойлаш, облигация, акция ва суғурта полисларини сотиб олиш, турли хилдаги мулкни сотиб олиш ва ҳ.к. Мо-

лиявий инструментларни танлаш – муҳим масала бўлиб, у инвестор ўз олдига қўядиган мақсадларига боғлиқдир.

Чет эл (хорижий) инвестициялари – бу чет элдан кириб келаётган маблағлар оқими ҳисобланади. Инвестициянинг ушбу тури ҳам давлат ва хусусий турларини ўз ичига олади. Бунда инвестиция фаолияти давлатлар, юридик шахслар ва чет эл фуқаролари томонидан чет эл инвестицияларини бериш йўли орқали амалга оширилади.

Мулкка эгаллик қилиш ҳуқуқига, бекаму-кўст хўжалик юритиш ёки оператив равишда бошқариш ҳуқуқига, шунингдек даромадлар манбаига, жамғармаларига эга бўлган ва қарзга бериладиган ҳамда жалб этиладиган маблағларни олиш ҳуқуқидан фойдалана оладиган ватан ва чет эл фуқаролари, юридик шахслар, шунингдек хорижий давлатлар томонидан биргаликда инвестициялар ажратиш йўли билан.

Демак, инвестицияларни амалга оширишда инвестиция фаолиятини олиб бориш шакллари ҳам мулкчилик шаклларига қараб белгиланади. Маблағларнинг қайси соҳаларга ажратилиши, ҳажмлари ва инвестициялар беришда қатнашиш шартларига қараб инвестиция фаолияти объектлари тавофут қилинади. Инвестициялар деганда иқтисодий ва бошқа фаолият объектларига киритилган моддий ва номоддий неъматлар ҳамда уларга доир ҳуқуқларини йиғиндисига тушунилади.

Ўзбекистон Республикасида инвестиция фаолиятини қуйидаги йўллар билан амалга ошириш мумкин:

- юридик шахслар тузиш ёки уларнинг устав жамғармаларида (капиталларида) улушли иштирок этиш, шу жумладан мол-мулкни ёки акцияларни олиш;

- қимматли қоғозларни, шу жумладан Ўзбекистон Республикаси резидентлари томонидан эмиссия қилинган қарз мажбуриятларини олиш;

- концессияларни, шу жумладан табиий ресурсларни қидириш, ишлаб чиқиш, қазиб олиш ёки улардан фойдаланишга бўлган концессияларни олиш;

- мулк ҳуқуқини, шу жумладан улар жойлашган ер участкалари билан биргаликда савдо ва хизмат кўрсатиш соҳалари объектларига, турар жойларга мулк ҳуқуқини, шунингдек, ерга ҳамда бошқа табиий ресурсларга эгаллик қилиш ва улардан фойдаланиш (шу

жумладан, ижара асосида фойдаланиш) ҳуқуқини қонун ҳужжатларига мувофиқ олиш.

Тадбиркорликнинг мулкчилик туридан қатъий назар инвестиция фаолияти доирасида давлат бюджети, бюджетдан ташқари фондлар, корхонанинг ўз маблағлари, тижорат банклари маблағлари ва аҳоли томонидан жойлаштирилган улушли маблағлар ҳисобидан тўғридан-тўғри молиялаш орқали ўз фаолиятини амалга оширадилар.

Ўзбекистон Республикаси Ҳукумати қафолати остида чет эл инвестициялари ва кредитларини жалб этган ҳолда амалга ошириладиган инвестициялар марказлашган инвестиция ҳисобланади.

Инвесторлар ўз сармояларини бирор лойиҳага жалб қилишдан олдин нафақат сармоя жалб қилинаётган объектни таҳлил қилишадди, балки шу объект жойлашган мамлакатда сармояланаётган соҳа ривожланиш даражасини ҳам урганадилар. Ўзбекистон улкан сармояланиш потенциалига эгадир. Мустақиллик даврида Ўзбекистон иқтисодиётини чуқур модернизациялаштиришга қаратилган лойиҳалар ўз самарасини бераётти. Ўзбекистонга сармоядорларни жалб қилишда мавжуд ижобий омиллар ва шароитлар қуйидагилар:

1. Сиёсий турғунлик .
2. Тезлик билан ривожланаётган иқтисодий инфратузилма.
3. Қулай солиқ тизими.
4. Қулай географик жойлашув.
5. Минераллар ва хом ашёга бой бўлган база.
6. Юқори малакали ишчи кучи.
7. Яшаш учун қулайлиги.

Умумдавлат аҳамиятига молик бўлган, аниқ мақсадга мўлжалланган комплекс давлат дастурларининг лойиҳалари Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси белгилайдиган тартибда ишлаб чиқилади ва тасдиқланади.

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси давлат бюджетидан молияланадиган инвестицияларнинг ҳажмларини тасдиқлайди. Инвестиция муносабатларининг давлат томонидан тартибга солиниши ҳуқуқий шароитлар яратиш, ушбу фаолиятни юритиш учун қафолатлар бериш, бу фаолият субъектларини суғурталаш ва бошқа воситалар орқали ижтимоий ёки давлат манфаатларини амалга ошириш йўлида ташкил этилади.

Инвестиция фаолиятини давлат томонидан тартибга солиш куйидаги йўллар билан амалга оширилади:

- инвестиция фаолиятини қонунчилик негизини такомиллаштириш;

- солиқ тўловчилар ва солиқ солиш объектларини, солиқ ставкалари ва уларга доир имтиёзларни табақалаштирувчи солиқ тизимини қўллаш;

- асосий фондларни жадал амортизация қилиш;

- меъёрлар, қоидалар ва стандартларни белгилаш;

- монополияга қарши чораларни қўллаш;

- кредит сиёсати ва нарх белгилаш сиёсатини ўтказиш;

- ерга ва табиий ресурсларга эгалик қилиш ва улардан фойдаланиш шартларини белгилаш;

- инвестиция лойиҳаларини экспертиза қилиш механизмларини белгилаш;

- Ўзбекистон Республикаси Инвестиция дастурига киритилган инвестиция лойиҳаларининг амалга оширилиши мониторингини юритиш.

Ҳозирги даврда инвестиция муносабатлари капиталларга эгалик қилиш, улардан фойдаланиш ва уларни тасарруф этиш борасидаги муносабатларни қамраб олади ва нафақат миллий иқтисодиёт доирасида, балки халқаро иқтисодиёт даражасида ресурсларни тақсимлаш, қайта тақсимлаш жараёнларини акс эттиради.

Маълумки инвестиция фаолияти капитал, тадбиркорлик, молия, инновация, ижтимоий, истеъмол ва бошқа инвестицияларнинг ҳамма турлари билан боғлиқ бўлиб, одатда, солиқларнинг фискал (ҳазинани тўлдириш) ва тартибга солиш функцияларидан фойдаланиш йўли билан амалга оширилади. Бу фаолият, шунингдек, амортизация сиёсатини, дотациялар, субсидиялар тизимини, кредит, нарх сиёсатини, давлат кафолатлари тизимини, имтиёзлар яратишни, чет эл инвесторларининг ҳуқуқларини ҳимоя қилишни ва бошқаларни ҳам қамраб олади. Давлат харажатларини молиялаштириш учун турли даражадаги бюджетларга зарур маблағлар тушумларини таъминлашга қаратилган фискал вазифанинг бажарилиши, миллий иқтисодиётнинг ривожланиш даражасига боғлиқ. Тартибга солиш функциясининг ишлатилиши давлатнинг такрор ишлаб чиқариш жараёнида ай-

рим тармоқларга инвестициялар оқимларини бошқариши билан амалга оширилади. Шу билан бирга, иқтисодийнинг турли соҳаларида капитал жамғарилиши жараёнларини кучайтириш ёки сусайтириш, аҳолининг тўловга қобил талабини кенгайтириш ёки қисқартириш йўллари билан тартибга солиш функциясидан фойдаланилади. Солиқларни тартибга солиш макроиқтисодий жараён ва пропорцияларга таъсир этишига қаратилади. Солиққа тортишда имтиёзлар асосан микроиқтисодиётга қаратилган ва иқтисодий субъектлар манфаатларини ҳисобга олади. Биз юқорида кўриб ўтган функциялар солиқ ставкалари миқдорини ўзгартириш, имтиёзлар ва санкциялар (жазо чоралари) қўллаш, солиқ кредитлари бериш, тўлов муддатларини кечиктириш ва бошқа йўллар билан амалга оширилади.

Жаҳондаги кўпгина мамлакатларда солиқларнинг инвестиция фаолиятини рағбатлантиришга қаратилган тартибга солиш функциясидан самарали фойдаланилади. Масалан: Япония, Тайван, Жанубий Кореяда ўтиш даврида солиқ протекционизмдан унумли фойдаланилган, АҚШ да «буюк депрессия»ни бартараф этиш даврида ҳам худди шундай бўлган.

Фан-техника тараққиётини рағбатлантириш учун солиқ имтиёзлари турларидан бири инвестиция солиқ кредити ҳисобланади. АҚШ да солиқ имтиёзининг бу тури 1962 йилдан то 1986 йилга қадар қўлланилган. Бунда чегирма миқдори техника-жиҳозлар тури ва уларнинг хизмат муддати бўйича табақалаштирилган. Бу имтиёзнинг вариантларидан бирида АҚШ ишлов берувчи саноатидаги корпорациялар фойда солиғининг ишга туширилган ҳамда хизмат муддати 8 йил ва ундан ортик бўлган техникалар қийматининг 7 фоизи миқдорида, хизмат муддати камроқ бўлган техникаларни ишга туширилганлик учун камроқ миқдорларда қисқартириш ҳуқуқини олдилар.

Японияда, масалан, саноат компаниялари илғор техника ва технологияга қилинган инвестицияларнинг 7 фоизига тенг миқдорда фойда солиғини қисқартириш ҳуқуқига эга. Канадада бундай чегирма илғор техникага қилинган инвестицияларнинг 7 фоиздан 20 фоизигача миқдорини ташкил қилади.

Бозор иқтисодиёти шароитида у ёки бу инвестиция объектига қўйилма қўйиш шу мақсаддан келадиган даромад даражасига боғлиқ. Даромад меъёри, у орқали эса ушбу активларнинг баҳолари,

инвестиция товарларига бўлган талаб ва таклиф орқали аниқланади. Бундай ҳолларда давлат ўзининг пул-кредит сиёсати орқали инвестицияга бўлган талаб ва таклифни тузилиши ва нисбатига таъсир этиши мумкин. Натижада эса инвестиция қатнашчилари молиявий активларнинг даромадлилик меъёрига ўз таъсирини ўтказиши мумкин. Бизга маълумки ҳар бир давлат ўзининг иқтисодий ҳолатидан келиб чиқиб у ёки бу турдаги инвестиция бозорини тартибга солиш концепциясини қўллаши мумкин. Жаҳон амалиётида қўлланилган ҳар қандай концепциялар икки даражали мақсадни ўз ичига олади:

1. Оралиқ мақсад - талаб ва таклиф нисбати, фойз ставкалари ва пул массасининг ўсишини мутаносиблаштириш ишларини амалга ошириш кўзда тутилади.

2. Пировард мақсад - миллий даромадни ўстириш, аҳолининг бандлик даражасини таъминлаш, инфляцияни пасайтириш ва бошқалар ҳисобланади.

Оралиқ мақсад эса пул-кредит ва молия соҳасидаги талаб ва таклиф ўртасидаги мос келадиган нисбатни тартибга солиш мўлжалли сифатида хизмат қилади.

Пировард (стратегик) мақсад пул-кредит сиёсатини ишлаб чиқаришга таъсир этиш даражасини аниқлайди.

Умуман олганда давлат томонидан инвестиция фаолиятини тартибга солиш қуйидаги мақсадларга боғлиқ:

- ишлаб чиқариш ва бандлик ўртасидаги тебранишни текислаш;
- баҳони барқарорлаштириш (ҳеч бўлмаганда инфляция даражасини пасайтириш);
- миллий даромадни ўстириш;
- тўлов балансини яхшилаш (ички ва ташқи қарзларни қисқартириш);
- давлат бюджети камомadini пасайтириш.

Инвестиция фаолиятини давлат томонидан рағбатлантиришда амалга ошириладиган чора тадбирларга қуйидагилар киради:

1. Кредит экспанцияси (тижорат банклар томонидан бериладиган кредит ресурсларнинг фойз ставкасини пасайтириш йўли билан ссуда капиталининг таклифини ошириш).

2. Давлат манфаатдор бўлган тармоқларни бюджет ресурслари ҳисобидан кредитлаш.

3. Давлат манфаатдор бўлган қарздор тармоқларнинг тўлов қобилиятини кафолатлаш.

Ўзбекистон Республикасининг «Инвестиция фаолияти тўғрисида» ги Қонунида қуйидаги давлат томонидан инвестиция фаолиятини тартибга солиш чоралари белгиланган:

- инвестиция фаолиятининг Қонунчилик негизини такомиллаштириш;

- солиқ тўловчилар ва солиқ солиш объектларининг, солиқ ставкалари ва уларга доир имтиёзларини табақалаштирувчи солиқ тизимини қўллаш;

- асосий фондларни жадал амортизация қилиш;

- монополияга қарши чораларни қўллаш;

- инвестиция лойиҳаларини экспертиза қилиш механизмининг такомиллаштириш;

- Ўзбекистон Республикаси инвестиция дастурига киритилган инвестиция лойиҳаларини амалга ошириш мониторингини юритиш.

Инвестиция фаолиятини давлат томонидан тартибга солишда мамлакатнинг ташқи иқтисодий сиёсатини тартибга солиш ҳам муҳим аҳамиятига эга.

Ташқи иқтисодий сиёсат – бу миллий жорий ва стратегик мақсадларга мувофиқ ташқи иқтисодий муносабатлар соҳасида давлат идоралари томонидан амалга ошириладиган чора – тадбирлар мажмуасидир.

Инвестицияларнинг иқтисодиётга кириб келиши ва уларнинг интенсивлиги бир қанча омилларга боғлиқ бўлиб, бу омиллар бир сўз билан инвестиция муҳити деб аталади.

Инвестиция муҳити бир неча омиллардан иборат. Уларнинг асосийлари қуйидагилардир:

1. Инвестиция сиёсати.

2. Инвестиция иқлими.

3. Инвестиция фаолияти.

Инвестиция сиёсати инвесторларнинг ҳақ-хуқуқлари, имтиёзларини таъминлаш билан бир қаторда иқтисодиёт тармоқларига тегишли асосий фондларни кенгайтирилган қайта ишлаб чиқаришга йўналтириш, солиққа тортиш механизми ва молия-кредит си-

ёсатини таъминлаш билан боғлиқ бўлган тадбирлар йиғиндисидан таркиб топади.

Инвестиция: иқлими жуда кенг маъноли тушунча бўлиб, бунда, инвесторлар томонидан ўз маблағлари қай йўсинда сарфланиши турли усуллар орқали баҳоланади, мисол учун, мамлакатда капитал қўйилмаларни жойлаштириш учун яратилган шарт-шароитлар қанчалик даражада эканлигига баҳо берилади, шунингдек, мамлакатнинг ички сиёсати, иқтисодийёти, маданияти ва ҳатто мафкураси ҳам ҳисобга олинади.

Инвестиция: иқлими тушунчаси микро ва макроиқтисодий доираларда кўриб чиқилади ва улар ўзаро бир- бири билан узвий боғлиқ бўлади.

Макро доирадаги бу тушунча мамлакатдаги сиёсий, иқтисодий, ижтимоий вазият сингари омилларни ўз ичига олади. Жумладан, давлатнинг инвесторлар хусусидаги сиёсати, халқаро битимларга риоя қилиш анъаналари, хорижий инвестицияларни миллийлаштиришга мойиллик, молиявий институтларнинг мустақамлиги, иқтисодийётда давлат аралашувининг даражаси ва бошқалар сингари кўрсаткичлар ҳал қилувчи ролни ўйнайди.

Микро иқтисодий инвестиция иқлимида эса инвесторнинг аниқ субъектлар, яъни давлат органлари, хўжалик субъектлари, мол етказиб берувчилар, меҳнат жамоалари, молия кредит тизимлари билан бўладиган муносабатлари намоён бўлади.

Инвестиция фаолияти инвестициялашнинг энг асосий марказий бўғини ҳисобланади, чунки айнан шу жараёнда инвестиция бир кўринишдан иккинчи кўринишга ўтади, яъни жамғармалар (ресурслар), қўйилмалар (харажатлар), капитал мулк (тайёр маҳсулот), иқтисодий самара (даромад, фойда) шаклини олади.

Қонуний, иқтисодий ва сиёсий барқарорлик, солиқ тизими, тадбиркорлик фаолиятини амалга оширадиган субъектлар орасидаги муносабатларни тартибга солиб турувчи қонуний механизмлар, инвестиция даражаси, миллий валютанинг курси, чет эл инвестицияларининг суғурта қилиш билан боғлиқ ҳимоя механизмлари, инвестиция лойиҳалари тўғрисида аниқ маълумотлар, қимматли қоғозлар бозорининг ривожланганлик даражаси ва шу кабилар инвестиция муҳитига таъсир кўрсатади.

Юқоридагилардан хулоса қиладиган бўлсак, инвестиция муҳити сармояни муайян объектга ёки мамлакатга жойлаштиришнинг барча афзалликларини белгилайдиган сиёсий, иқтисодий, ижтимоий ва бошқа шароитлар мажмуидир.

Республикамиз телекоммуникация соҳасида қўлланиладиган асосий давлат стандартлари 4.1.2-жадвалда келтирилган. Бу давлат стандартлари соҳада фаолият юритувчи барча корхоналар учун мажбурийдир. Телекоммуникация соҳасини давлат томонидан тартибга солишда ушбу давлат стандартларидан фойдаланилади.

4.1.2-жадвал

Телекоммуникация соҳасида қўлланиладиган давлат стандартлари¹

№	Санаси ва сони	Номи	Мақсади
1	<u>O'z DSt 1135:2007</u>	Маълумотлар базалари ва жойлардаги давлат бошқаруви ҳамда давлат ҳокимияти органлари ўртасида ахборот алмашишига қўйиладиган талаблар	Ушбу стандарт маълумотлар базаларининг дастурий таъминотини ишлаб чиқиш, эксплуатация қилиш ва техник жиҳатдан кузатиш босқичларидаги маълумотлар базаларига ҳамда жойлардаги давлат ҳокимияти ва давлат бошқаруви органларининг ахборот тизимлари ўртасида ахборот алмашишига қўйиладиган асосий талабларни белгилайди. Ушбу стандартда белгиланган талаблар жойлардаги давлат бошқарув ва давлат ҳокимиятининг барча органларида қўлланилиши учун мажбурийдир.
2	<u>O'z DSt 1985:2010</u>	Ахборот тизимларини яратишда ҳужжатларнинг турлари, комплектилиги ва белгиланиши	Стандарт O'z DSt 1986да белгиланган ахборот тизимини яратиш босқичларида ишлаб чиқиладиган ҳужжатларнинг турлари, комплектилиги ва белгиланишини белгилайди. Ушбу стандарт билан белгиланадиган талаблар давлат органлари ва корхоналарининг ахборот тизимларини яратишда қўллаш учун мажбурий.

¹ Муаллиф томонидан умумлаштирилган

3	<u>Q'z DSt</u> <u>1986:2010</u>	Ахборот тизимлари, яратиш босқичлари	Ушбу стандарт ташкилотлар ва корхоналарда яратиладиган ахборот тизимларига тааллуқли ва ахборот тизимларини яратилишининг босқичларини белгилайди. Ушбу стандарт билан белгиланадиган талаблар давлат органлари ва корхоналарининг ахборот тизимларини яратишда қўллаш учун мажбурий.
4	<u>Q'z DSt</u> <u>1987:2010</u>	Ахборот тизимини яратиш учун техник топшириқ	Ушбу стандарт яратиладиган ахборот тизимларига тааллуқли ва «Ахборот тизимини яратиш (ривожлантириш ёки модернизация қилиш) учун техник топшириқ» ҳужжатининг таркиби, мазмуни, расмийлаштириш қоидаларини белгилайди. Ушбу стандарт билан белгиланадиган талаблар давлат органлари ва корхоналарининг ахборот тизимларини яратишда қўллаш учун мажбурий.
5	<u>Q'z DSt</u> <u>2295:2011</u>	Электрон ҳужжатни шакллантириш, қўллаш ва сақлашга қўйиладиган талаблар	Ушбу стандарт электрон ҳужжатнинг формати, таркиби ва мазмунига, уни қўллаш соҳасига ҳамда электрон архивда сақлаш усулларига қўйиладиган умумий талабларни белгилайди. Ушбу стандарт давлат ҳокимияти ва бошқаруви органларига, Ўзбекистон Республикасида фаолият юритувчи ҳўжалик субъектларига тааллуқлидир.
6	<u>Q'z DSt</u> <u>2298:2011</u>	Электрон ҳужжат айланиши бўйича намунавий талаблар	Ушбу стандарт қўйдаги шартларни қаноатлантирувчи электрон ҳужжат айланиши тизимларига қўйиладиган талабларни белгилаш учун мўлжалланган: -тизимлар ташкилий ва бошқарув ҳужжатларини бошқариш жараёнларининг автоматлаштирилишини таъминлайди; -тизимларда ҳужжатлар реқвизитларининг қиймати ва электрон кўринишдаги ҳужжатларни рўйхатга олиш шакллари мавжуд. Ушбу стандартда электрон ҳужжат айланиши тизими ахборот хавфсизлигининг тузилиши, ишлаши ва уни таъминлашга қўйиладиган талаблар белгиланган. Ушбу стандарт Ўзбекистон Республикасида фаолият кўрсатувчи давлат ҳокимияти ва бошқарув органлари, ҳўжалик юритувчи субъектларнинг электрон ҳужжат айланиши тизимларига тааллуқлидир.

7	<u>O'z DSt</u> <u>2590:2012</u>	Миллий ахборот тизимини шакллантириш доирасида давлат органлари томонидан фойдаланиладиган ахборот тизимлари интеграциясига ва ўзаро фаолиятига қўйиладиган талаблар	Ушбу стандарт миллий ахборот тизимини шакллантириш доирасида давлат органларига интеграцияланган ахборот тизимларини тармоқда уланиши, дастурий қисми ва ахборот хавфсизлиги талабларини ўз ичига оладиган ташкилий ва техникавий талабларни белгилайди. Давлат стандарт талаблари ўз ахборот тизимларини интеграцияловчи, шунингдек миллий ахборот тизимини шакллантириш доирасида янги ахборот тизимларини яратувчи давлат органлари томонидан риоя қилиниши учун мажбурий.
---	------------------------------------	--	---

Республикамиз телекоммуникация соҳаси қонунчилигини такомиллаштириш амалдаги меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатларни тизимли мониторингини олиб бориш, телекоммуникация секторидида пайдо бўлаётган асосий муаммолар ва уларни ҳал қилишга йўналтирилган тадқиқотларни ўтказишга асосланган бўлиши лозим. Телекоммуникация секторининг алоҳида қисмларида ўзини-ўзи бошқариш функционал механизмини таъминлаб берувчи бошқа ҳужжатларни ишлаб чиқишга йўналтирилган тадқиқотлар амалга оширилиши лозим. Бундан ташқари олиб борилаётган тадқиқотлар натижасида қўйидаги долзарб масаладар ўз ечимини топиши лозим:

- давлат органлари ахборот ва ахборот-бошқарув жараёнларини оптималлаштириш;
- мамлакатимизда ягона ҳуқуқий ва ахборот маконини яратилишидаги тўсиқларни йўқотиш;
- ҳукумат органларининг яхши ишлаши учун жисмоний ва юридик шахслар ҳуқуқларини амалга оширишда зарур бўладиган давлат ахборот ресурсларининг оптимал тузилмасини аниқлаш;
- хориж тажрибасидаги ўхшаш ижтимоий муносабатларни тизимли тартибга солиш ва уни ўзимизнинг қонунчилигимизга мослаштириш.

Амалдаги қонунчиликни такомиллаштиришнинг асосий йўналишлари қўйидагилар ҳисобланади:

- ахборот-коммуникация технологияларидан фойдаланишда ўзини-ўзи бошқариш жараёнларини ривожлантиришни рағбатлантирувчи меъёрларни киритиш лозим;

- давлат ахборот ресурсларини тизимли тартибга солиш ва ривожлантириш;

- шахсий маълумотлар тизимини яратиш ва ундан фойдаланиш мезонларини аниқлаш;

- телекоммуникация соҳасида лицензияланадиган фаолият турларини қисқартириш;

- ахборотни тақдим этишдан воз кечиш билан боғлиқ бўлган мунозаралар категорияларини аниқлаш орқали процессуал қонунчиликка ўзгартириш киритиш;

- оммавий ахборот воситаларида қонунга ҳилоф тарзда ахборот тарқатганлик учун жавобгарликни кучайтириш.

Юқорида келтирилган амалдаги қонунчиликни такомиллаштиришнинг асосий йўналишлари ахборот-коммуникация технологиялари соҳасидаги муносабатларни тартибга солиди ва мувофиқлаштиради.

Хорижий тажрибалар шуни кўрсатадики, телекоммуникация соҳаси мамлакат тараққиётида миллий стратегия сифатида муҳим аҳамият касб этади ва бунда қуйидагиларни ажратиб кўрсатиш мумкин:

- ахборот-коммуникация технологияларини экспорт қилиш ушбу соҳани ўсишига ва хорижий инвестициялар орқали иқтисодий фойдани кўпайишига олиб келиши мумкин;

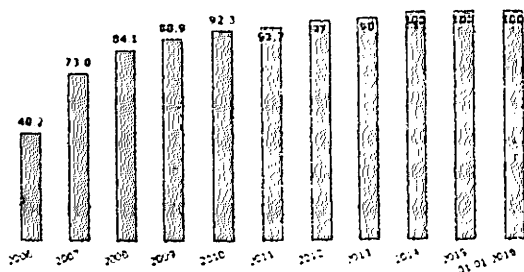
- ахборот-коммуникация технологиялари соҳасини ривожланиши ички бозорда талабнинг ўсиши ва мустақамлигини оширишга хизмат қилади;

- ахборот-коммуникация технологияларини ҳудудий жорий қилиш ва ривожлантириш жаҳон бозорида рақобат позициясини ўстиришнинг асосий шартларидан ҳисобланади;

- миллий иқтисодиёт рақобатбардошлигини оширишда ахборот-коммуникация технологиялари соҳасини таъсирини оширишда инсон капитали сифатини ошириш, ички бозорда талабни ўстириш, тармоқ ичидаги рақобатни ошириш, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ривожлантириш, институционал механизмларни такомиллаштириш ва шу кабиларни инобатга олиш керак;

- ахборот-коммуникация технологиялари соҳасини ривожлантириш учун давлат миқёсида барча органлар биргаликда ҳаракат қилиши лозим.

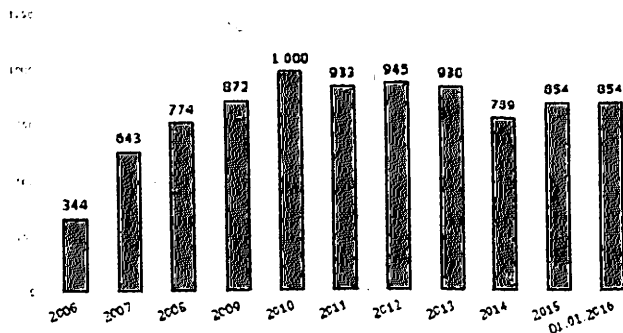
Телекоммуникация соҳасида инвестиция фаолиятини давлат томонидан тартибга солишнинг амалий жиҳатларини қуйида келтирилган расмларда кўриш мумкин.

4.1.1-расм. Рақамлаштирилган телефон станциялари (%)*

*Ўзбекистон Республикаси ахборот технологиялари ва коммуникацияларини ривожлантириш вазирлиги маълумотлари асосида муаллиф томонидан ишлаб чиқилган

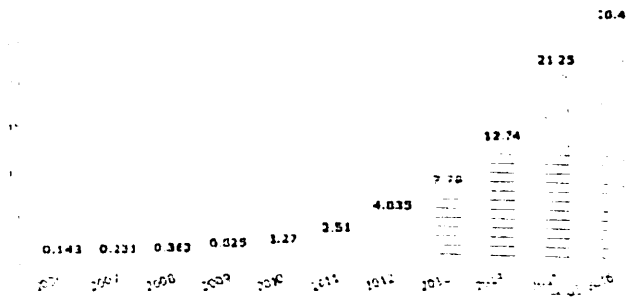
4.1.1-расмдан кўриниб турибдики, ҳозирги кунда республика-миздаги барча телефон станциялари тўлиқ рақамлаштирилган ва замонавий талабаларга жавоб беради.

4.1.2-расм. Оператор ва провайдерлар сони (дона)*

*Ўзбекистон Республикаси ахборот технологиялари ва коммуникацияларини ривожлантириш вазирлиги маълумотлари асосида муаллиф томонидан ишлаб чиқилган

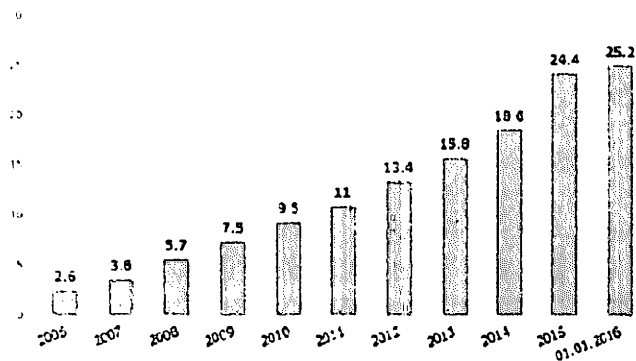
Ҳозирги кунда республикаимизда фаолият кўрсатаётган оператор ва провайдерлар сони 4.1.2-расмда келтирилган бўлиб, улар сони жами бўлиб 854 тани ташкил этади.

4.1.3-расм. Халқаро интернет тармоғи тезлиги (Gbit/s)*

*Ўзбекистон Республикаси ахборот технологиялари ва коммуникацияларини ривожлантириш вазирлиги маълумотлари асосида муаллиф томонидан ишлаб чиқилган

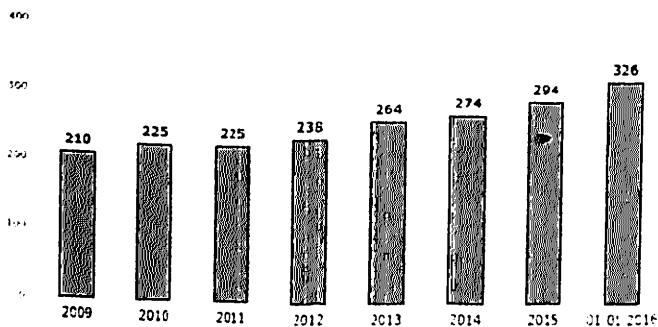
4.1.3-расмда республикаимизда халқаро интернет тармоғи тезлиги келтирилган бўлиб, 01.01.2016 йил ҳолатига 26.4 Gbit/s ни ташкил қилади.

4.1.4-расм. UZ доменидаги доменлар сони (минг дона)*

*Ўзбекистон Республикаси ахборот технологиялари ва коммуникацияларини ривожлантириш вазирлиги маълумотлари асосида муаллиф томонидан ишлаб чиқилган

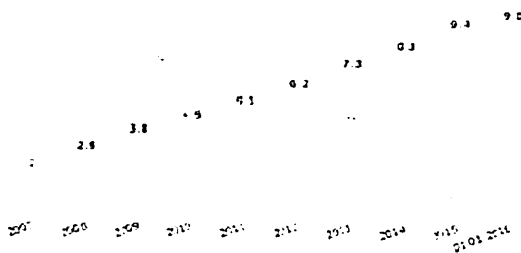
Республикада UZ доменидаги доменлар сони 4.1.4-расмда келтирилган бўлиб, ундан кўриниб турибдики, 01.01.2016 йил ҳолатига 25.2 минг донани ташкил этади.

4.1.5-расм. Дастурий таъминот ишлаб чиқариш билан шуғулланувчи хўжалик субъектлари сони (дона)*

*Ўзбекистон Республикаси ахборот технологиялари ва коммуникацияларини ривожлантириш вазирлиги маълумотлари асосида муаллиф томонидан ишлаб чиқилган

Ҳозирги кунда мамлакатимизда дастурий таъминот ишлаб чиқариш билан шуғулланувчи хўжалик субъектлари сони 4.1.5-расмда келтирилган бўлиб, улар 326 донани ташкил қилади.

4.1.6-расм. www.uz да рўйхатдан ўтган веб-сайтлар сони (минг дона)*

*Ўзбекистон Республикаси ахборот технологиялари ва коммуникацияларини ривожлантириш вазирлиги маълумотлари асосида муаллиф томонидан ишлаб чиқилган

Республикамизда фаолият кўрсатаётган 9.8 минг нафар ташкилотларнинг веб-сайтлари 01.01.2016 йил ҳолатига www.uz да рўйхатдан ўтган бўлиб, бу ҳақда маълумот 4.1.6-расмда келтирилган.

Юқорида келтирилган маълумотлардан шундай хулоса қилиш мумкинки, телекоммуникация соҳасида амалга оширилаётган ишлар самараси ушбу соҳада инвестиция фаолиятини давлат томонидан тартибга солишнинг институционал механизмлари, жумладан меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар, давлат ва тармоқ стандартлари, низом ва қоидаларни ўз вақтида жорий этилишига ва уларнинг натижасига боғлиқ.

4.2. Телекоммуникация соҳаси корпоратив секторда инвестиция фаолиятини ривожлантириш стратегиясини ишлаб чиқиш

Компанияни ривожлантиришнинг маркетинг ва тижорат стратегияси тижорат ва маркетинг инструментларини ҳамда чоратадбирларини киритиш, оптималлаштириш ва ривожлантириш йўллари орқали компаниянинг мақсад ва вазифаларига етишишга қаратилган бўлиши керак.

Тадқиқотлар натижасида телекоммуникация корхоналарини инвестиция фаолиятини ривожлантириш ҳамда корхонанинг инвестицион жалб қилувчанлигини ошириш концепцияси ўз ичига кўйидаги стратегияларни олиши лозим:

- тижорат ва маркетинг;
- ташкилий-бошқарув;
- технологик янгилаш;
- валютавий тушумини кўпайтириш;
- хизмат кўрсатишга янгича ёндашув;
- дилерлик тармоғини ривожлантириш.

Муаллиф томонидан таклиф этилаётган стратегиялар орасида инвестиция фаолиятини ривожлантиришга тўғридан-тўғри таъсир этадиган стратегия бу – компаниянинг валютавий тушумини кўпайтириш стратегияси ҳисобланади.

Шу билан биргаликда Компаниянинг бу стратегияси ривожланишнинг технологик стратегиясининг асосини ташкил қилади, бошқача қилиб айтганда, у бошчилик қиладиган

стратегиядир. Тижорат ва маркетинг стратегиясининг асосий вазифаси 2011 йилнинг ўзидан бошлаб асосий йўналиш ва кўрсаткичлар бўйича юқори динамикани таъминлаш ва уни белгиланган муддат давомида қўллаб-қувватлаб туришдир. Бу стратегия кўпчилик лойиҳаларда муваффақиятли амалга оширилиши, сотиш ва даромад динамикасига тўғридан-тўғри ва минимал муддатларда таъсир қилиши сабабли, улар кўпчилик ҳолларда биринчи даражали ишлар сифатида қабул қилинади.

Тижорат стратегиясининг асосий вазифаларидан бири – “Компанияни миқоз томонга ўтиши ва миқозга яқинроқ бўлишдир”, бу эса ўз-ўзидан абонент база ва даромадни кўтариш омилларини таъминлайди. Шу сабабдан, бу стратегия доирасида қатор концептуал лойиҳаларни амалга ошириш режалаштирилган.

Аҳолига “Ягона ойна” тизими орқали хизмат кўрсатишни ташкил этиш бўйича комплекс лойиҳасини амалга ошириш айнан шу вазифага қаратилган. Бугунги кунда Компания барча операторлар орасида энг кенг ва республика ҳудуди бўйича ёйилган абонентлар бўлими тармоғига эга. Шу билан бирга, бугунги кунда Компания ишлаб чиқариш тармоғи ва ҳудудий қамраб олинганлиги бўйича энг кучли технологик потенциалга, телекоммуникация хизматларининг энг кенг спектрига ва умуман олганда рақобатбардош тарифларга эга. Аммо бу омилларнинг ҳаммаси абонент бўлимлари ишларининг ҳаддан ташқари паст унумдорлиги (сотув вертикалининг шартлилиги), миқозларга хизмат кўрсатишнинг паст даражадалиги ва сотувларни бошқаришнинг аниқ вертикалининг йўқлиги минимал даражага олиб борилмоқда. Бундай муаммолар Компанияга ўзининг техник параметрлар жиҳатидан анча кучсиз рақобатдошлари билан рақобат қилишга имконият бермаяпти. Бундан ташқари, компаниянинг деярли барча филиаллари сотувнинг бир тизимига тўлақонли интеграциялашмасдан ва миқозлар билан ўзаро муносабатларни бошқариш бир бутун тизимсиз ўзининг сотув офислари тармоғини ўзлари ривожлантирадилар. Шу тариқа, миқоз Компания филиаллари хизматларини ўзаро тасаввур қила олмайди, уланиш, тўлаш ва бу хизматларини бошқариш миқоз учун қийинлашиб боради. Ягона ойна тизими орқали хизмат кўрсатишни ташкил этиш сотув бўлимларининг анча унумдор ва

самарали ишлаштини, бозор талабларига жавоб берувчи хизмат кўрсатишнинг ягона стандартини киритишни таъминлайди ва энг асосийси – Компанияни мижоз томонга ўтиришга, уни мижозга яқинроқ бўлишга имкон яратади ҳамда мижоз билан Компания ўртасидаги ўзаро муносабатларни енгиллаштиради.

Муаллифнинг фикрича компанияни ривожлантиришни маркетинг стратегиясини самарали амалга ошириш учун авваламбор кўйидаги йўналишларда амалий ишларни ташкил этиш мақсадга мувофиқ ҳисобланади:

1. Абонент бўлимларини такомиллаштириш, у ягона корпоратив стандартга мувофиқ бўлиши, бозорнинг эстетик талабларини ҳисобга олган ҳолда бўлиши керак, у ўз ичига фасаднинг таъмирланиши ва биноларнинг интерьерларини ҳам, интерьер нарсалари ва жиҳозларининг ҳамда компьютер ва ташкилот техникаларини янгилашни ҳам ўз ичига олиши керак.

2. Бизнес-жараёнлар ва уларнинг автоматлашувини янгилаш билан филиаллар абонентлари билан ишлашнинг ягона умумлашган жараёнини киритиш (филиалларнинг биллинг тизими Ягона ойна модулларини киритиш).

3. Мижозларга хизмат кўрсатиш стандартлари ва ишларига тамомила янги талабларни киритиш – Компания барча Фронт-офиси бўлинмалари (филиаллари) нинг кадрлар таркибида комплекс ислохотлар олиб бориш, яъни бу бўлинмаларга абонент бўлимлари (Ягона ойна тамойилига асосан), марказлаштирилган телефон қилиш маркази (ягона рақамларга эга ахборот хизмати ва техник ёрдам кўрсатиш хизмати), жойига чиқиб техник ёрдам кўрсатиш маркази (монтер ва бошқалар) киради. Бошқа сўзлар билан айтганда – ислохотлар мижозлар билан тўғридан-тўғри муносабатга киришиш функциясига эга ҳар бир ишчи ва бўлинмани ўз ичига олиши даркор.

4. Компания аппаратидан бошлаб сотувларни оператив бошқаришнинг аниқ ва тушунарли вертикалини киритиш. Ушбу куйи лойиҳа сотувларни марказлаштирилган бошқаришнинг аниқ ва мустақкам вертикалини ташкил этишни ўз ичига олади, бунда ушбу вертикал бирламчи маъно ва мазмунга эга бўлиши керак ва бошқа барча бўлинмаларга ишлаш жадаллиги ва йўналишини кўрсатиб

бериши керак. Шу билан биргаликда, ушбу лойиҳа доирасида сотув вертикали ишчиларини рағбатлантирувчи тамоман янги, тушунарли ва асосийси тўғри ишловчи модел киритилиши даркор. У қимматли ишчиларни жалб қилиш ва ушлаб туришнинг асосий омили бўлиб қолади (бозорда тўлов даражасининг рақобатбардошлилиги) ва аксинча, вертикал кучсиз ишчилардан тозаланеди.

Ўз-ўзидан маълумки, ушбу комплекс лойиҳа бир босқичда амалга оширилиши мумкин эмас. Шундай бўлса ҳам, лойиҳани биринчилар қаторига қўшиш керак. Бунда Тошкент шаҳрида ва вилоятларда камида 1-2 тадан тамоман янги сотув офисларини тақдим этиш керак. Биринчи босқич доирасида Тошкент шаҳри ва Тошкент вилояти барча абонентларига хизмат кўрсатишнинг ягона телефон қилиш марказлари ишларини ислохот қилиниши ҳам тугатилиши керак.

Лойиҳанинг иккинчи босқичи ўз вақтида тугатилиши керак, бунда абонент бўлинмаларининг ҳаммаси: такомиллаштирилган ва янги сотув офислари сифатида таништирилган бўлиши керак, уларнинг ҳажми худди шундай бўлиши шарт эмас. Мижозларнинг барча кўнгиноқлари эса ягона телефон қилиш марказида ишланади.

Хулоса қилиб айтганда, лойиҳани амалга ошириш натижасида Компания умумлашган сотув тизими ва тармоғига эга бўлади. У ўз ичига Компания барча филиалларининг аҳолига кўрсатаётган ҳамма хизматларини қамраб олади. У территориал чегараларга эга бўлмайди, яъни ҳоҳлаган сотув офиси компаниянинг исталган миқдорига хизмат кўрсатиши мумкин, бунда у махсус талаб ва чекловларга эга бўлмайди.

Кейинги маркетинг стратегиянинг асосий лойиҳаси бундан олдинги лойиҳа билан чамбарчас боғлиқ ва параллел бўлиб, у реклама қилишнинг янги стратегияси ва компаниянинг сотув маркаларини тўлиқлигича ребрендинг қилишдир. Бугунги куннинг ўзида компания 2 млн. ортиқ абонентларга эгаллигини ва кейинги беш йил ичида абонентлар сонини сезиларли даражада оширишни ўзига мақсад қилганлигини ҳисобга олган ҳолда биринчи миқдор реклама ва реклама маҳсулоти орқали Компанияга келганлигини эътибордан четда қолдириш керак эмас.

Муаллиф томонидан таклиф этилаётган лойиҳа қуйидаги суб-компонентларни ўз ичига олади:

1. Брэнднинг янги стратегияси ва фалсафасини (ва суб-брэндларни, агар улар кўзда тутилган бўлса) ва сифат стандартларини ҳамда брэндларнинг тушунарли дарахтини – асосийдан бошлаб хизматнинг ҳар бир сегментигача ишлаб чиқиш.

2. Янги стратегияга асосан янги визуал ва товуш элементларини ишлаб чиқиш ва халқаро талабларга асосан уларни ҳужжатлаштириш.

3. Ҳамма реклама материаллари, ҳужжат шаблонлари ва брэнднинг визуал ва товушли элементларини бошқа ташувчиларни тўлиқ ўзгартириш, шулар қаторида Компания хизматларига олдиндан тўлаш карталарини битта универсал картага ўтказиш.

4. Аҳоли учун тамоман янги тариф пакетларини ишлаб чиқиш ва бозорга олиб кириш – улар соддалаштирилган, барчага тушунарли ва қайсидир маънода “агрессив” бўлиши керак. Бундай омилда алоҳида бир нарсани эътиборга олиш керак, тариф сиёсатининг баъзи бир тарифларнинг пасайтирилиш тарафига тубдан ўзгартирилиши берилган хизматлар бўйича абонентлар сонини кўпайтиришга ва даромадларни оширишга нисбатан қўйилган мақсадларга эришиш учун асосий омил сифатида намоён бўлади. Бунга яқин ва узоқ хорижий мамлакатларнинг тажрибаси ҳамда Ўзбекистонда яқинда мобил алоқа бозорининг ривожланишининг янги тўлқини далил бўлади.

5. Янги маркетинг стратегиясини ишлаб чиқиш ва тадбиқ этиш, у янги брэндни бозорга киритиш, унинг кейинги мустаҳкамланиши, брэнд ва суб-брэнд билан боғланган маълум бир хизматлар рекламаси бўйича ҳар йилги медиарежани ўз ичига олади.

6. Компанияда PR компонентларини кучайтириш – Компания веб-сайтлари форматини ва тузилишида ислоҳот ўтказиш (форматни филиаллардан хизматлар ва бозор сегментларига ўтказиш), корпоратив блокни ишлаб чиқиш ва тадбиқ этиш.

Кейинги йилларнинг рекламалаштириш ишлари ушбу лойиҳанинг асосий ташкил этувчи қисми бўлиши тахмин қилинапти. Компания рекламасининг асосий йўналиши имидж рекламасидан аҳоли учун маълум бир хизмат ёки тариф рекламасига қаратилади, шу билан ўзининг асосий функциясини бажаради – маълум бир хизматларга янги мижозлар жалб этилади.

Ушбу лойиҳа Ягона ойна тизими лойиҳасини киритиш билан биргаликда интеграллашади, у Компания филиаллари ва унинг барча хизматларини бир бутунга киритиш даражасида олиб борилади.

Оддий сўзлар билан айтганда, ушбу лойиҳани амалга ошириш натижасида сотув офислари рекламасида бошқа филиаллар номлари кўрсатилмайди (ТШТТ, БКМ ва бошқалар), бунинг ўрнига қайси филиал бу хизматни (телефония, мобил телефония, интернетга кириш, мобил телефонлар орқали қўнғироқ қилиш учун олдиндан тўлов ва бошқалар) ишлаб чиқаришидан қатъий назар аҳоли учун бўлган барча хизматлар бир брэнд (суб-брэнд) асосида реклама қилинади. Бу комплекс ва кўп босқичли лойиҳани амалга оширишнинг яна бир муҳим натижаси Ўзбекистонда кенг полосали кириш (КПК) бозорини ривожланишининг янги тўлқини бўлади, буни эса қўзғалмас алоқани тақдим этувчи йирик миллий оператор ташкил этиши ва қўллаб-қувватлаши керак.

Корпоратив секторда хизматлар сотуви тузилишини ривожлантириш ва модернизациялаш лойиҳасини амалга ошириш йирик корпоратив мижозларга (яъни давлат ташкилотларига) диверсификациялашган, эътиборлироқ ёндашувни таъминлашга ёрдам беради. Ушбу лойиҳа доирасида битта тор ихтисослашган филиал таркибида корпоратив сотувни бошқариш аниқ тузилмасини киритиш назарда тутилади. Бу филиаллар ўртасида бир хил корпоратив мижозлар учун бўлган ички рақобатни муаммосини баргараф этишга ҳамда Компанияга корпоратив сотувлар бозорига рақобатбардошликни оширишга ёрдам беради. Аҳолига Ягона ойна лойиҳасига ўхшаб ушбу лойиҳани ягона филиал тузилмасидан корпоратив фойдаланувчилар учун барча хизматларга Ягона ойна ва Ягона келишув сифатида тавсифлаш мумкин.

Лойиҳани амалга ошириш вақтида қуйидаги компонентлар ҳал этилиши ва тадбиқ этилиши зарур:

1. Бир тузилмали бўлинма доирасида корпоратив мижозлар учун барча телекоммуникация хизматларини ягона тариф пакетларига интеграциялаш.

2. Корпоратив сотувлардан келадиган ҳажм ва даромадларни биргаликда ишлатиш бўйича филиал ва бошқа қолган филиаллар

ўртасида аниқ муносабатларни расмийлаштириш, ҳужжатлаштириш ва ташкил этиш.

3. Кадр компоненти – унумдор ва ишчан тузилмани ишлаб чиқиш, филиал менежерлари малакасини таълаш ва ошириш, мотивациялашнинг тушунарли ва самарали тизимини киритиш. Алоҳида эътибор сотиш департаменти менежерлари тузилмаси ва таркибига қаратилмоғи даркор.

4. «Кафолатланган хизмат кўрсатиш даражаси» (SLA) стандарти ва ёндашувини ташкилий жиҳатдан ишлаб чиқиш ва тадбиқ этиш (технологик жиҳат унга тааллуқли бўлимда режалаштирилган).

5. Маркетинг компоненти – «Ребрэндинг» лойиҳасига мос ва интеграллашган, корпоратив секторга нисбатан маркетинг сиёсатини комплекс кўриб чиқиш ва манзилли ҳамда индивидуал маркетингнинг самаралироқ каналлари ва воситаларини тадбиқ этиш.

6. Корпоратив сектор учун хизмат ва тарифлар пакетини модернизациялаш ҳамда корпоратив сектор учун тамомила янги хизмат турларини киритиш бўйича таклифлар ишлаб чиқиш.

Лойиҳани корпоратив бозорда амалга ошириш натижасида Компания номидан рақобатчиларга жавоб қайтара оладиган, ҳар бир йирик корпоратив мижоз билан ишнинг эгилувчан усули билан ишлай оладиган, телекоммуникация хизматларини корпоратив сотиш бозорининг асосий улушини ўзига жалб қиладиган ва бу сегментда етакчи бўла оладиган янгиланган муносиб ва жиддий ўйинчи пайдо бўлиши лозим. Шунга мувофиқ, берилган филиалнинг кейинги ривожланиши корпоратив сектор учун тамомила янги хизмат турларини киритиш суб-лойиҳаларини ўз ичига олиши ёки киритилган хизматларни бутунлай янги даражага олиб чиқиши керак. Бундай хизматларга қуйидагилар мисол бўлиши мумкин:

А. Бутун дунё бўйлаб ёйилиб бораётган - «Telepresence» асосида видеоконференция хизмати. Бу хизмат тўлақонли бизнес келишувларни олиб боришга қаратилган.

Б. Йирик ташкилот ва идораларнинг ички корпоратив алоқага бўлган барча талабларини тўлиқ қондира оладиган тўлақонли виртуал корпоратив коммуникация тизими (овоз, матнли хабарлар, электрон почта, видео). Шу йўл билан ушбу ташкилотлар ўзлари-

нинг АТС ва коммуникация тизимларини ташкил этиш ва киритишнинг мақсадга мувофиқлигини минималлаштириш.

В. Ахборот хавфсизлигининг халқаро талабларига жавоб бера оладиган маълумотларни сақлашнинг виртуал тизимлари.

Г. Вируслар ва тўғридан-тўғри тармоқдан ташланишлари ва киришлари (Intrusion Prevent Systems) дан корпоратив ва идоралар тармоқларини марказлаштирилган ҳимоя қилиш хизмати. Хизматнинг ушбу тури тармоқнинг ахборот хавфсизлиги (Managed Security Services) хизматининг нисбатан янги тури ҳисобланади. Бу хизматнинг маъноси шундаки, корпоратив миждоз, давлат идораси ёки суб-оператор тармоғига келувчи барча трафиклар тармоқларнинг ахборот хавфсизлиги маркази комплекс аппарат дастуридан ўтказилади. Унда трафик замонавий таҳлил технологиялар асосида филтрланади ва унда вирус бўлиши ёки ахборот ҳужуми бор ёки йўқлиги аниқланади. Шу билан биргаликда филтрлаш каналлар сифатига таъсир қилмайди ва трафикнинг қўшимча ушланиб қолинишига деярли таъсир қилмайди.

Д. Йирик корпоратив миждозлар ва давлат идоралари ишлатиши мумкин бўлган қўп томонлама видеоконференция хизмати. Бу хизмат оммага тақдим этилмайди, ундан фақат рўйхатдан ўтган корпоратив тузилмалар фойдаланиши мумкин. Улар маҳаллий ёки хорижий бўлиши мумкин, асосийси улар керакли бўлган видео-терминалларга эга бўлишлари керак.

Е. Йирик идораларнинг махсус ихтисослашган телекоммуникация хизматларига бўлган индивидуал талабларини тижорат асосида таъминлаш (масалан, шаҳар транспортини бошқариш мақсадида автотранспортни кузатиш тизимларига маълумотлар юбориш муҳити, оператив ҳаракат қилиш – Тез ёрдам, Милиция, Ўт ўчириш хизмати ва бошқа хизматларга овоз, видео ва маълумотларни ўтказиш муҳити).

Корпоратив секторга тақдим этиладиган хизматлар турларини кенгайтириш ва ривожлантириш каби бу ва бошқа суб-лойиҳалар ривожланишнинг инвестициявий ва технологик стратегиясида эътиборга олиниши керак.

Қўшимча хизматлар спектрини ривожлантириш ва кенгайтиришни жадаллаштириш ҳамда уларнинг ёйилиб бориши аҳолига хизмат сотувларини ривожлантиришнинг ажралмас қисмига айланиши

керак. Аҳоли учун барча телекоммуникация хизматларини (мобил алоқадан ташқари) тақдим этишда ҳеч шубҳасиз етакчилик қилиш ва даромадларни диверсификациялаш мақсадлари берилган муддатларда амалга оширилиши кераклигини ҳисобга олган ҳолда ҳамда жаҳонда оммавий хизматларнинг ривожланиш майллигини эътиборга олган ҳолда қуйидаги лойиҳаларни амалга ошириш керак:

1. Юқори сифатли (жумладан HD) IP телевиденияларига уланиш имконини берувчи хизматлар пакетини киритиш ва бу билан бир келишувда (ва керак бўлса бир тармоқда) уй фойдаланувчилари учун тўлақонли Triple Play пакети хизматларини тақдим этиш (Телефон, Интернет, Телевидение). Ушбу хизмат турига абонентлар томонидан оммавий талабни таъминлаш учун ҳозирги кабел тармоқлари билан рақобатбардош тарифларни киритиш керак.

2. Хизматларни ёйдириш, аҳолига IP телефония/видео-телефония (NGN) хизматлари анъанавий телефонияга тамомила муқобил йўл сифатида оммавий талабни ҳосил қилиш ва таъминлаш. Бу эса ўз навбатида кўзгалмас алоқа хизматидан бир абонентга тўғри келадиган ўртача даромадни оширишга ва кўзгалмас алоқа хизматини янада янгироқ, жозибadorроқ ва функционалроқ қилиб, унга янги талабларни вужудга келишига имконият беради. Ушбу лойиҳада асосий ўринни бу хизматни тақдим этиш ва маркетинг усули асосий ўринда туради. IP телефония бизнес-классни ҳаётда қўшимча интерфаол функцияларни қўлламаган ҳолда анъанавий ва IP телефония ўртасидаги фарқни аниқлаш қийин.

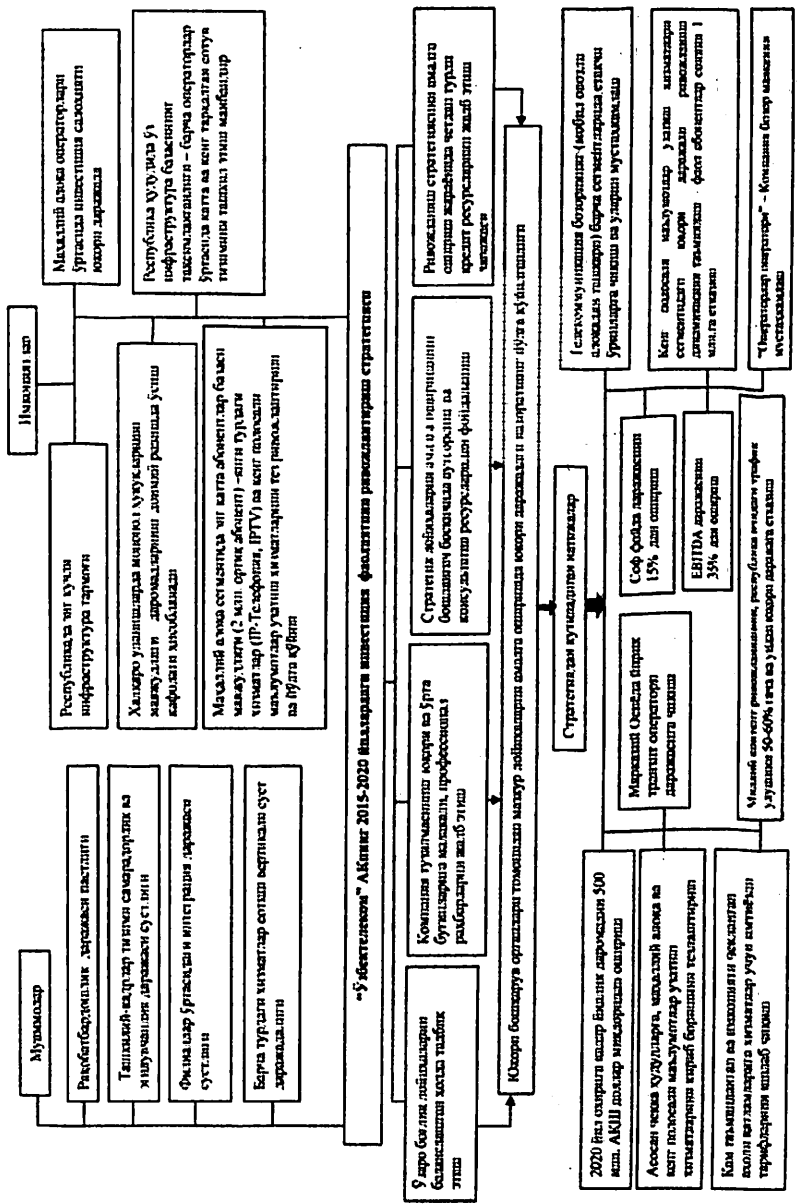
3. CDMA-450 стандарти асосида оммавий талаб учун қишлоқ худудларига кўзгалмас алоқа хизматлари тарифларининг пакетларини киритиш ва ёйиш. Ушбу лойиҳанинг муваффақияти тақлиф этилган тарифлар даражасига боғлиқ бўлади. Улар анъанавий кўзгалмас алоқа тарифларига яқин бўлиши даркор.

4. Аҳоли учун Интернетга мобил кириш хизматига оммавий талабни ёйиш ва таъминлаш. Жаҳон тажрибасини ўрганган ҳолда айтиш мумкинки, симли кенг полосали кириш (КПК) га ҳеч қачон ўриндош ёки муқобил (рақобатбардош технология) бўла олмайди, у қўшимча хизмат тури бўлади. Ва шу билан кенг полосали кириш абонентидан ўртача даромад олиш кўрсаткичини кўтаришга рухсат беради.

5. Оммавий WiFi хот-спотлари – Интернетга симсиз кириш пуллик хизматини киритиш. Ушбу хизмат ҳам худди шундай қўшимча даромад келтириш ва абонентлар содиқлигини оширишга қаратилган. Ушбу хизмат аноним (абонентларнинг счетларига боғланмаган ҳолда) ҳисобланади ва карточкалар (ёки виртуал карточкалар) асосида олдиндан тўлаш орқали сотилиши мумкин.

6. Dial-UP хизмати ривожланган дунёда “ўлик” ҳисобланишига қарамай, ушбу хизматни келажакда КПК га талабни рағбатлантирувчи сифатида кўришимиз мумкин ва унинг сезиларли даражада арзонлаштирилгани таклиф этилиши мумкин. Dial-UP га кўтарилган талаб ўз навбатида автоматик равишда қўзғалмас алоқа хизматларига қўшимча талабни таъминлайди.

7. Нархларни тушириш билан биргаликда телекоммуникация хизматлари (КПК, IPTV, Мобил Интернет ва бошқалар) га талабни оширишни рағбатлантирувчи иккинчи омиллардан ва асосий лойиҳалардан яна бири бу – мос келувчи хизматни тақдим этишнинг бутун даврида абонент қурилмаларини ижарага ёки узоқ муддатга (14-20 ойга) лизингга бериш ишчан ва барча фойдаланиши мумкин бўлган бизнес моделини ишлаб чиқиш ва тадбиқ этиш. Баъзи бир истеъмолчилар сегментлари учун хизматга уланиш тўсиғи бўлиб абонент тўлови эмас, балки уланиш ва қурилмалар учун бўлган бир марталик тўлов бўлади. FTTx телефония (стационар ёки мобил CDMA телефон), NGN-телефония (IP-телефон ёки IP-видеотелефон) каби хизматларига уланишда абонент қурилмаларни сотиб олиши учун сезиларли даражада катта маблағ сарфлашига тўғри келади (100 АҚШ доллари ва ундан юқори). Ушбу лойиҳа муваффақиятли амалга оширилса, Компания нафақат талаб динамикасини сифатли рағбатлантиради, балки юридик жиҳатдан ҳимояланган келишувлар асосида абонентлар фаоллигини оширади.

4.2.1-расм. “Ўзбектелеком” АКнинг илмустеги ва фойдаланив раволаштириш стратегиеси

“Mullash tomonidan ishlab chiqilgan”

Юқорида келтирилган маркетинг стратегиялари асосида компанияни ривожлантириш бевосита инвестиция жараёнларини бошқаришни самарали ташкил этиш ҳамда кучли рақобат салоҳиятига эга бўлишга замин яратади.

Тадқиқот ишида муаллиф томонидан “Ўзбектелеком” АКнинг инвестиция фаолиятини ривожлантириш стратегияси ишлаб чиқилган ва ушбу стратегия 4.2.1-расмда келтирилган.

“Ўзбектелеком” АК инвестиция фаолиятини ривожлантириш стратегиясини амалга ошириш натижасида ўзининг стратегик мақсадига эришади ва мавқеини янада мустаҳкамлайди.

4.3. Корпоратив бошқарув тизимида телекоммуникация соҳаси инвестицион жозибадорлигини оширишнинг истиқболли йўналишлари

Ҳозирги шароитда миллий иқтисодий тизимнинг асосий муаммоларидан бири бу хорижий инвестицияларни иқтисодийнинг реал секторига жалб этишдир. Бу муаммонинг ечими кўпроқ даражада инвестиция соҳасида давлат ролини кучайтириш билан боғлиқ. Хорижий инвестицияларни жалб этишда давлатнинг сармоя қўйилмаларига нисбатан бўлган инвестиция сиёсати муҳим даражада таъсир кўрсатади. Инвестиция сиёсатини шакллантиришда инвестиция соҳасидаги мақсад ва устиворликларни аниқлаш, стратегия ва дастурларни ҳамда қулай инвестиция иқлимини яратиш бўйича тадбирларни ишлаб чиқишни кўзда тутати. Инвестиция сиёсатини шакллантириш мезонларини аниқлашга таъсир этувчи энг муҳим омил бўлиб инвестиция иқлими ҳисобланади. Бир томондан инвестиция иқлими инвестиция сиёсатини ишлаб чиқиш учун дастлабки шартларни белгилайди, иккинчи томондан унинг натижаси бўлиб ҳисобланади.

Ўзбекистон Республикаси иқтисодийнинг устувор тармоқларидаги таркибий туб ўзгаришларнинг асосий воситаларидан бири бўлиб хорижий инвестицияларни иқтисодийга жалб қилиш бўйича давлат сиёсати ҳисобланади. Катта миқдордаги инвестиция ресурсларини жалб этмай туриб самарали иқтисодийни яратиб бўлмайди ва ҳар қандай мамлакатнинг хорижий инвестициялардан фойдала-

нишидан воз кечиши айниқса янги технологияларни қўллаш даврида мамлакат иқтисодий ривожланишининг ортда қолишини англайди.

Бизнинг мамлакатимиз хорижий инвесторларнинг фаолият олиб бориши учун қулай ижтимоий, иқтисодий, ҳуқуқий муҳит ва инвестиция иқлимини яратишга, миллий иқтисодиётни модернизациялаш ва таркибий ўзгартиришда хорижий сармоялардан фойдаланиш асосида қўйилган мақсадларга эришишга интиломда.

Иқтисодиётнинг реал секторига жалб этилаётган инвестиция ресурслари ҳажмининг ошиши инвестиция соҳасидаги давлат ролининг кучайиши билан боғлиқ, яъни хорижий инвестицияларни жалб қилишнинг давлат сиёсатини фаоллаштириш миллий иқтисодиётни барқарор ўсишининг асосий шарти ҳисобланади. Инвестиция сиёсатини оқилона олиб бориш йўли билан инвестиция иқлимини яхшилашда сезиларли ютуқларга эришиш мумкин. Иқтисодиётнинг модернизацияси бевосита хусусий инвестицияларга боғлиқ бўлиб, инвестициявий ўсиш моделига ўтиш эса давлат иқтисодий сиёсати стратегиясининг устувор йўналишига айланиши лозим.

Шу муносабат билан, телекоммуникация соҳасида жозибador инвестиция муҳитини шакллантиришнинг қўйидаги асосий йўналишларини таклиф этамиз:

1. Хорижий инвестициялар оқимини тезлаштириш учун соҳада қулай инвестиция муҳитини яратиш лозим. Иқтисодиётни модернизациялаш шароитида хорижий инвестициялар биринчи навбатда замонавий техника ва технологияни жорий этиш манбаси сифатида зарурдир. Бунда нафақат ташқи, балки ички инвестицияларни ҳам эътиборга олиш мақсадга мувофиқ бўлади. Инвестицияларни молиялаштиришнинг мавжуд иқтисодий потенциалидан тўлиқ фойдаланиш лозим.

2. Жозибador инвестиция муҳитини шакллантиришнинг асосий йўналишларидан бири барқарорликдир. Инвестицияларни иқтисодиётимизга кириб келишини рағбатлантириш учун нафақат инвестиция иқлимининг мукамаллиги, балки яратилаётган шарт-шароитларнинг барқарорлиги ва унинг кафолати муҳимдир.

3. Жозибador инвестиция муҳитини шакллантиришнинг асосий иштирокчиларидан бири хусусий инвесторлардир. Хусусий инве-

сторлар ўз имкониятларини ҳисобга олган ҳолда фаолият юритади ва иқтисодий ўсиш ҳамда аҳолининг турмуш даражасига таъсир этади.

4. Инвестиция жараёнларининг асосий иштирокчилари бўлиб, инвестиция фаолиятини юритувчи субъектлар бўлишига қарамай, қулай инвестиция иқлимининг шаклланиши бутун жамиятнинг фаровонлиги йўлида хизмат қилиши лозим. Яъни давлат² бизнес учун қулай шарт-шароитлар яратиши билан бирга ижтимоий мақсадларни ҳам назарда тутиши лозим.

Республикамизда иқтисодий ислохотларнинг асосий йўналишларидан бири юқоридагиларни ҳисобга олган ҳолда жозибадор инвестиция сиёсатини ишлаб чиқиш бўлади. Ўзбекистонда инвестиция фаолияти учун жозибадор шароитларни яратиш давлат фаолиятининг бир-бири билан чамбарчас боғлиқ бўлган уч йўналишини ўз ичига олади.

- мамлакат иқтисодиётига сармоя киритиш рискинни пасайтиришга имкон берадиган қулай инвестиция иқлимини шакллантириш;
- миллий ва хорижий инвесторлар фаолиятининг ҳуқуқий асосларини такомиллаштириш;
- инвестицияларни рағбатлантириш.

Ўзбекистонда тўғридан-тўғри хорижий инвестициялар оқимидаги ижобий тенденцияларга қарамасдан, хорижий инвестицияларни мамлакатимиз иқтисодиётидаги роли ва ўрни ҳали ҳам етарли даражада эмас. Хусусан, биринчи навбатда тўғридан-тўғри хорижий инвестицияларни жалб этиш соҳасидаги институтлар фаолиятини такомиллаштириш ва қулай жозибадор инвестиция муҳитини яратиш лозим.

Бугунги кунда телекоммуникация технологиялари жадал ривожланиб бормоқда. Жумладан замонавий хизмат турлари сифатида КПК хизматлари, шу жумладан FTTx технологиясининг динамик ривожланиши аниқловчи омил бўлиб арзон ва долзарб контент бўлиши ҳисобланади. Телекоммуникация соҳасида “Ўзбектелеком” АК йирик миллий оператор бўлиб, у белгиланган муддатларда миллий контентни ривожлантириш ва рағбатлантириш лойиҳасини амалга оширмоқда. Компания учун ушбу лойиҳанинг қопланиш даври нисбатан узоқ вақтни олади.

Ушбу лойиҳа компонентлари қуйидагилардан иборат:

- портални ташкил этиш ва уни кенг оммага ёйиш;
- ижтимоий тармоқни ташкил этиш ва уни кенг оммага ёйиш;
- персонал файл тизимлари ва видео сервисларни, шу жумладан талаб бўйича видеони ташкил этиш ва уни ёйиш;
- бошқа янги хизмат турларини жорий этиш.

Ташкил этиладиган ресурслар маълум даражада йирик жаҳон аналоглари билан рақобатлаша оладиган бўлиши керак. Лекин бунда ташкил этиладиган ресурсларнинг асосий мақсадли аудиторияси бу Ўзбекистон ҳудудидаги фойдаланувчилар ҳамда Ўзбекистон билан ижтимоий алоқага эга бўлган (иммигрантлар ёки вақтинчалик чет элда яшаётган Ўзбекистонлик фуқаролар) фойдаланувчилардир. Бошқа ўзининг аналоглари олдидаги бундай ресурсларнинг асосий рақобатбардош ютуғи Ўзбекистон фойдаланувчиларига нархи жиҳатдан қулай бўлиши керак.

Лойиҳани муваффақиятли амалга ошириш натижасида Компания қуйидагиларга эга бўлади:

1. Ташқи трафик нисбатан республика ички трафиклари ишлатилиши улушининг сезиларли даражада ошиши, бу эса Интернет каналлари импортга кетадиган валюта ресурсларининг тежалишини таъминлайди.

2. Ўз тармоғи ичида ва ундан ташқарида (суб-операторлар) трафикни сотишдан келадиган қўшимча даромад.

3. Ихтисослик бўйича бўлмаган даромадларни келтириб чиқариш имконияти (масалан, он-лайн реклама).

Муаллиф томонидан таклиф этилаётган яна бир долзарб масала бу Дата-марказ ресурслари ва хизматларини ривожлантириш бўйича лойиҳани амалга ошириш ҳисобланади. Компания айтиб ўтилган лойиҳага мустақкам пойдевор куради. Ушбу лойиҳа Компания тармоғига (Дата-марказнинг виртуал тармоғига) мамлакатдан ташқарида ёки бошқа маҳаллий операторлар тармоғида жойлаштирилган энг машҳур миллий ресурсларнинг максимал қисмини фаол жалб этишни назарда тутди. Лойиҳанинг амалга оширилиши бирламчи даражали ҳисобланади ва асосан маркетинг воситалари орқали амалга оширилиши керак. Бунда ҳатто бепул хостинг бериш ва трафикларни сотишдан келган даромадни бўлишдай энг қулай

шартлар яратиб бериш йўлидан кетилади. Ушбу лойиҳанинг иккинчи босқичидаги тамомила муҳим компоненти – ички трафикни сойтиш тизимини ишлаб чиқиш (юридик, маркетинг ва назорат қилиш аспекти) ва киритиш, бошқача қилиб айтганда тижорат асосида операторлараро пирингни ташкил қилиш. Шубҳа йўқки, ушбу компонент Tas-IX га қарама-қарши бўлиб чиқади ва бозорда кўпчилик иштиракчилар орасида резонанс ва қаршиликларни келтириб чиқаради. Лекин операторлараро трафикларни алмашишнинг тижорат усулига ўтилиши – миллий контентни ривожлантиришнинг ягона йўлидир. Чунки акс ҳолда потенциал инвесторлар ва операторларда ушбу йўналишни фаол ривожлантиришга тижорат рағбати бўлмайди. Ушбу факт хорижий мамлакатлар тажрибаси билан ҳам тасдиқланади (жумладан, Россиянинг тижорат пирингга ўтганлиги).

Лойиҳа муваффақиятли амалга оширилган тақдирда Компания ўз тармоғи доирасида энг машҳур бўлган миллий ресурсларнинг аксарият қисмини жамлай олади ва шу билан республика ичида трафиклар айланишининг асосий ишлаб чиқарувчисига айланади.

Тижорат ва маркетинг стратегиянинг асосий стратегик йўналишларидан бири бутун республика бўйича Компаниянинг ихтисослаштирилган дилерлик тармоғини ривожлантириш бўлиши керак. Ҳаммага маълумки, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликка асосланган бизнес-модел тор миқозлар сегменти доирасида тўлиқлигича давлат ёки йирик акционер компанияларига асосланган бизнес моделдан кўра самаралироқдир.

Дилерлик тармоғини ривожлантириш лойиҳаси айнан ҳар бир дилернинг тор ҳудуд доирасига қаратилганлигига йўналтирилган. Лойиҳанинг муваффақиятли ишлаши учун қуйидагилар таъминланиши керак:

- Компания сотув офисларининг барча талаблари (ишчилар кийимларининг тузилишидан бошлаб миқозлар билан ишлаш талабларигача) га жавоб беришини таъминлаш йўли билан қаттиқ рақобат асосида дилерларни сертификатлаш ва авторизациялашнинг самарали моделини ишлаб чиқиш.

- Дилерларни маълум ҳудудлар доирасида авторизациялаш, бунда дилерларнинг ўзлари ўртасида сунъий рақобатни ҳосил қилмаслик керак. Аммо бунда бир ҳудуд доирасида барча хизматлар

билан (ФТТхга уланиш бундан мустасно) дилер ва Компаниянинг тўғридан-тўғри сотув офиси ўртасида очик, назорат қилиб бўладиган рақобатга рухсат берилади.

- Авторизациялашган ҳудудларда ФТТх хизматларига уланиш бўйича дилерларнинг эксклюзив ҳуқуқлари, бунда максимал қай-тимни таъминлаш кераклигини ва берилган технология бўйича тармоқлар қурилишининг манзилли методикасини ҳисобга олиш керак.

- Муддатли асосда дилерларни назорат қилиш ва ресертификациялашнинг самарали тизими.

- Дилерларни рағбатлантиришнинг самарали тизими – яъни 12 ойгача бўлган муддатда дилерларнинг қўйилмаларини тўлиқлигича қайтариб олишга ва кейинги чекланган вақт давомида соф фойда олишга имкон берадиган маълум бир муддат ичида турли хил хизматларни сотишдан келган даромаднинг диверсификациялашган улуши.

Лойиҳани муваффақиятли амалга ошириш натижасида Компания бутун республикада қўшимча ўзининг сотув офислари тармоғига эга бўлади. Бу шу миқдорда сотув офисларини ташкил этиш ва қуришга тенглаштирилган, ҳаммаси бир мартада амалга оширилиши керак бўлган инвестицияларсиз, хусусий ташаббус асосида амалга оширилади. Абонентлар нуқтаи назаридан Компаниянинг дилерлик офислари Компаниянинг ўзи билан тўғридан-тўғри боғланади, бу бошқа операторлар билан ишлаганда умумлаштирилган талаблар ва қаттиқ чекловлар ёки шу офиснинг ўзида ихтисослаштирилмаган иш олиб борилганда бўлади. Бошқа томондан қараганда, дилерлар Компаниянинг сотув офисларида ташкилий сабабларга қўра ташкил қилиб бўлмайдиган баъзи бир қўшимча долзарб хизматларни истеъмолчиларга таъминлаб беришлари мумкин. Масалан CDMA-450 стандартидаги мобил телефони ва бошқа абонент қурилмаларини арзон, рақобатбардош нархларда сотиш (жумладан лизингга ҳам). Бу жуда долзарб мисолдир, чунки бугунги кунда Компания томонидан тақдим этилаётган CDMA-450 стандартидаги мобил алоқа ва қўзғалмас алоқаларни ривожланишини чекловчи омиллардан бири бу бозорда керакли бўлган терминаллар турларининг йўқлигидир. Бу лойиҳани тўлақонли амалга ошириш тор истеъмолчилар сегмен-

ти билан самарали ва эгиловчан ишлайдиган кичик ҳамда ўрта ҳол операторлар билан Компаниянинг рақобатбардошлигини сезиларли даражада оширишга рухсат беради. Бу яна яшаш массивларида дилерлар ўзларининг фаол манзилли маркетинг ташаббуслари орқали FTTx (супер КПК), IP-телефония/видеотелефония, IPTV каби хизматларининг юқори ривожланиш динамикасини таъминлайди.

Ихтисослаштирилган дилерлик тармоғини ривожлантириш ғоясининг давоми сифатида иккиламчи даражали лойиҳа сифатида – Компания тармоғи асосида Виртуал операторлар ва мобил оператор (VNO/MVNO) ларга шароитларни яратиш. Бу хориж телекоммуникация бозорида нисбатан янги бўлган тенденция катта миллий оператор ёки мультимиллий оператор тармоғи асосида виртуал операторларни ташкил этишни назарда тутди. Қоидага биноан, виртуал операторлар умуман технологик тармоқлар ҳосил қилмайдилар, улар ўзларининг кучларини миждозлар билан ишлашнинг тижорат ва маркетинг ташкил этувчиларига қаратадилар, яъни тор истеъмолчилар доираси (асосан корпоратив истеъмолчилар учун, масалан, саноат сектори) учун конвергентланган (масалан бир неча операторларники) хизмат ва тарифлар ихтисослаштирилган пакетларини яратадилар. Ушбу лойиҳа кўпроқ даражада технологик компонентни ривожланишини назарда тутди. Лекин тижорат стратегияси доирасида – Компания белгиланган муддатларда потенциал виртуал операторлар билан ўзаро тижорат, ўзаро фойдали ва ҳимояланган муносабатларнинг моделини ишлаб чиқиши ва жорий этиши керак. Бундай ишлаш модели бир томондан виртуал операторлар фойдасига аниқ бир фойдаланувчилар сегментидан келадиган даромаднинг бир қисмидан «хохишига кўра воз кечиш» бўлса, лекин иккинчи томондан Компанияга асосий рақобатбардошлик ютуғи бўлган универсал ва магистрал кириш тармоқларини ривожлантиришга бор кучини қаратишга ва бу билан капиталлашув даражасини оширишга имкон беради. Қоидага кўра, катта компанияларнинг ресурслари ва эгиловчанлиги телекоммуникация хизматларининг ўзига хос талабларини тез ва сифатли қаноатлантиришга етмайди, мана шундай бозорларда виртуал операторлар модели энг муваффақиятли ҳисобланади. Шу билан бирга Компания ўз тузилмаси доирасида ихтисослаштирилган оператор (шўъба корхона сифати-

да) ни тузиши ҳам мумкин, инкор этилмайди. Бундай ёндашувнинг асосий модели олдин тарифланган корпоратив сотувнинг вертикалини модернизациялаш доирасида ишга туширилиши мумкин. Бунда ихтисослаштирилган филиал ўзининг муқобил тармоғини ҳосил қилмасдан, балки ўзининг хизматларини фақат жорий магистрал тармоқлар ва Компаниянинг ҳудудий филиаллари тармоқлари доирасида сотиши кўзда тутилган.

Компаниянинг бирламчи даражадаги кейинги муҳим истиқболли ривожланиш йўналишларидан бири бу «Операторлар оператори» шартли номи остидаги лойиҳадир. Бугунги кунда Компания республикада «Операторлар оператори» сифатида кўп ҳолларда келмаяпти, лекин бу кўпчилик операторлар учун мажбурий ҳолатлигидан келиб чиққан. Мисол тариқасида, ўзларининг ташкилий ва инвестиция имкониятлари доирасида йирик операторлар (UMS, Билайн, Ист-Телеком) Республика бўйича ёки шаҳарлар ичида физик тугунларни ёки ўзларининг магистрал тармоқларини ўйлаб қўйганлар ёки кураётдилар. Компаниянинг кейинги беш йилга вазифаси – ўша нозик тижорат моделини куриш ва ишга туширишдир. Бунда Компания бир томондан бозорда улушларни ўзгартириш мақсадида телекоммуникация хизматлари бозорларини эгаллаш учун хужумкор сиёсатни қўлласа, иккинчи томондан ўз инфратузилмасини ишлатишнинг шундай кенг ва қулай шароитларини таклиф этиши керакки, операторлар бу нуқтаи назардан Компанияни ўз ихтиёрлари билан ва онгли равишда сўзсиз шериклари сифатида қўришлари ва кўпчилик ҳолларда ўзларининг магистрал тармоқларини қуришдан мақсадга мувофиқ эмаслиги туфайли воз кечишлари керак. Бу билан бирга гап айнан магистрал тармоқлар устида кетмоқда, кириш тармоқлари тўғрисида эмас (кириш тармоқларида сиёсат аксинча қаттиқлаштирилиши керак, айниқса охириги дақиқада мис кабелларини ижарага бериш сегментида). Тижорат стратегияси доирасида лойиҳа қуйидагиларни кўзда тутиши керак:

1. Операторлар учун сотув вертикалининг аниқ кўрсатилиши, яъни бошқа сўзлар билан айтганда, бугунги кунда операторлар Компаниянинг деярли барча филиаллари (каналлар ижараси, бинолар ижараси ва бошқалар) билан турли хил йўналишларда ишлашларига мажбур бўлиш муаммоси бўлиб, деярли ҳар доим манфаатлар ку-

раши зиддияти келиб чиқмоқда. Компания доирасида операторлар учун сотув хизматлари вертикалини шундай куриш керакки, операторлар ишлайдиган ягона тузилмавий бўлинма ҳосил қилиниши лозим ва бу тузилмавий бўлинма тўғридан-тўғри операторлар рақобатдоши бўлиши керак эмас.

2. Операторлар учун хизматлар кўрсатишнинг янгиланган тарифларини модернизациялаш ва киритиш, операторларга кўрсатиладиган барча хизматларни ягона прејскурантга киритилиши (халқаро каналлардан то Компания биноларида хоналар ижарасигача).

3. «Операторлар оператори» мақомини ушлаб турилиши ва сўзсиз кучайтирилиши Компанияга инвестицион жозибадорлигини сезиларли даражада ўстиришга ва шу билан бирга операторлик сегментидан даромадлиликни барқарор оширишга имкон беради

4. Тижорат ривожланишининг асосий йўналиши – Компаниянинг валютавий тушумини кўпайтириш. Бу эса самарали инвестициялар учун асосий стратегик ресурс ҳисобланади. Ушбу бирламчи лойиҳа доирасида Компания халқаро операторлар билан ишлайдиган менежерлар таркибининг ишлаш самарадорлигини ошириши ва кучайтириши керак, бу билан эса транзит ва портларни сотишдан келадиган валюта тушумлари динамикасини юқори даражада ошириш таъминланади. Бу билан бирга, суб-компонент сифатида Ўзбекистон ҳудудида телекоммуникация хизматларини ишлатаётган ёки молиялаштираётган норезидентларга телекоммуникация хизматлари сотилиши моделини ишлаб чиқиш ва бунга алоҳида эътибор қаратиш (масалан вакиллик ва консулликлар, БМТ лойиҳалари ва тузилмалари, хорижий вакилликлар ва бошқалар). Корпоратив сотувлар тузилмасини ажратиб олинган доирасида бундай миқозларнинг тўпланиши валюта ресурсларини сезиларли даражада кириб келишини таъминлайди (тахминий баҳолашларга қараганда компаниянинг умумий инвестицион потенциалининг 10-20 фоизига тенг).

5. Тижорат стратегияси нуқтаи назаридан ушбу лойиҳани муваффақиятли амалга ошириш учун нафақат валюта билан тўлаш вақтида фойдали шартлар, балки бундай миқозлар билан ажратилган индивидуал иш (индивидуал менежерлар томонидан), хизматларнинг ихтисослаштирилган жамланмаси таклиф (масалан VPN канали

орқали ихтисослаштирилган корпоратив овоз, видео ва бошқаларга кафолатланган кириш ва кафолатланган сифат) лари ҳам таъминлашни керак.

6. Ҳар қандай лойиҳа турли хил ташқи рисклар таъсирига тушиши мумкинлиги даражаси борлигини ҳисобга олган ҳолда оператив бошқариш ва тўғрилаш йўллари, ресурслар ва бошқа элементларнинг эгилувчан сиёсатини қўллаш керак.

Шунинг учун ҳам, Компания ривожланишнинг тижорат ва маркетинг стратегияси даврий (бошланғич босқичларда ҳар чорақлик) профессионал маркетинг тадқиқотлари ва таҳлиллар билан бирга олиб борилиши керак. Бу жараён қуйидагиларга имкон беради:

- маълум бир аниқ ҳудудларда режалаштирилаётган лойиҳаларнинг таъсири бўйича оғоҳлантирувчи башоратларни таъминлаш;

- татбиқ этилаётган лойиҳаларнинг таъсирини тезлик билан баҳолаш ва таъсирни максималлаштириш учун ажратилаётган ресурслар ва тадбиқ этиш усулини тўғрилаш;

- ташқи муҳит ўзгаришини тезкор баҳолаш ва ҳимояга олиш (талаб динамикаси, мавсумийлик, рақобатчилар ҳаракати ва бошқа омиллар);

- лойиҳаларни амалга ошириш ва уларни ҳудудий даражада кенгайтириш вақтида нуқтали усулни қўллаш.

«Ўзбектелеком» АК мисолида янги хизмат турларини жорий этиш натижасида инвестицион жалб қилувчанликни ошириш асосида истеъмолчилар истиқболдаги талабини қондиришга замин яратади. Бу эса компаниянинг рақобат салоҳиятини ошишига ва инвестиция фаолиятини ривожланишига олиб келади.

Монографияда таклиф этилган телекоммуникация соҳасида инвестиция фаолияти самарадорлигини баҳолаш услубиётига асосланган ҳолда тегишли йўналишлар бўйича алоҳида ижтимоий сўровлар натижасида таҳлилий ишлар амалга оширилди. Бу таҳлилларни пировард натижасида телекоммуникация соҳасида инвестиция фаолиятини самарадорлигини баҳоловчи индикаторлар аниқланди. (4.3.1-жадвал).

**Телекоммуникация соҳасида инвестиция фаолияти
самарадорлигини баҳоловчи индикаторлар
(балл тизими асосида)***

Кўрсаткич номи	2016 й	2017 й	2018 й	2019 й	2020 й
1. Хизматларни самарадорлигини ифодаловчи кўрсаткичлар					
Даромadni ўзгариш динамикаси	4	4	4	4	4
Хизматларни бозор улуши	1	2	2	3	4
Хизматларни ўзини қоплаш даражаси	0	1	2	3	4
Хизматларни даромаддаги улуши	4	4	4	4	4
Аҳолини телекоммуникация хизматлар билан таъминланганлик даражаси	4	4	4	4	4
2. Ходимларни малакавий даражасини тавсифловчи кўрсаткичлар					
Ходимларни ўртача сони	2	2	3	3	4
Олий маълумотли раҳбар ходимлар улуши	4	4	4	4	4
Бир ходимга тўғри келадиган иш ҳақи	3	3	4	4	4
Иш ҳақи сиғувчанлиги	4	4	4	4	4
Ўртача иш ҳақини соҳадаги ўртача иш ҳақига нисбати	4	4	4	4	4
3. Инвестиция фаолияти самарадорлигини баҳолайдиган кўрсаткичлари					
Инвестицион жалб килувчанлик даражаси	0	1	2	3	4
Жалб этилган хорижий инвестиция даражаси	1	2	3	4	4
Маркетинг фаолиятини ривожланиши	0	1	2	3	4
Хизматларнинг рақобатбардошлик даражаси	2	2	3	4	4
Бошқарувда хорижий шерикларнинг улуши	0	0	0	3	4
4. Ташкилий-техник кўрсаткичлар мажмуаси					
Оптик толали алоқа линиялари узунлиги	2	2	3	4	4
ШАТС рақамлаштириш даражаси	4	4	4	4	4
ҚАТС рақамлаштириш даражаси	3	4	4	4	4

Инновацион хизматларни жорий этиш даражаси	2	2	3	4	4
Биллингга уланган алоқа бўлимлари сони	3	3	3	4	4
5. Соҳа менежментини ривожлантириш даражаси кўрсаткичлари					
Бошқарув харажатларининг жами харажатлардаги улуши	1	1	1	2	2
Ребрендинг тизими самарадорлик даражаси	3	3	4	4	4
Диверсификация жараёнлари самарадорлик даражаси	3	3	4	4	4
Ривожлантириш концепцияси самарадорлиги	3	4	4	4	4
Ташкилий-бошқарув тизимининг самарадорлик даражаси	3	4	4	4	4
Инвестиция фаолияти самарадорлигини интеграл кўрсаткичи	60	68	79	92	100
Соф фойда миқдори (“Ўзбектелеком” АК прогнози бўйича), млрд. сўм	11,45	13,17	15,15	17,42	20,403
Соф фойда миқдори (икки ўлчовли чизикли регрессия модели прогнози бўйича), млрд. сўм	10,362	13,063	16,380	20,424	25,602
Соф фойда бўйича инвестиция самарадорлик кўрсаткичи	0,218	0,243	0,263	0,281	0,339

*Муаллиф томонидан ишлаб чиқилган

Таклиф этилаётган услубий ёндашув бевосита телекоммуникация соҳасида инвестиция фаолиятини ривожлантириш истиқболларини белгилашга замин яратади. Бу эса пировард натижада телекоммуникация соҳасида инвестиция фаолияти самарадорлигини ҳамда инвестицион жалб қилувчанликни оширишга асос бўлади.

4.3.2-жадвал

“Ўзбектелеком” АК кўрсаткичларининг ўзгариш динамикаси*

Йиллар	Инвестициялар, млрд.сўм	Даромад, млрд.сўм	Соф фойда, млрд.сўм	Харажат, млрд.сўм	Соф фойда бўйича инвестиция самарадорлик кўрсаткичи
2009	63,7	134,4	4,0	130,4	0,628
2010	44,684	154,9	3,4	151,5	0,761
2011	39,091	177,5	3,0	174,5	0,767
2012	46,857	237,5	4,4	233,1	0,939
2013	47,468	269,9	2,9	267	0,611
2014	34,555	309,4	5,9	303,5	0,171
2015	42,815	450,8	9,96	440,84	0,233

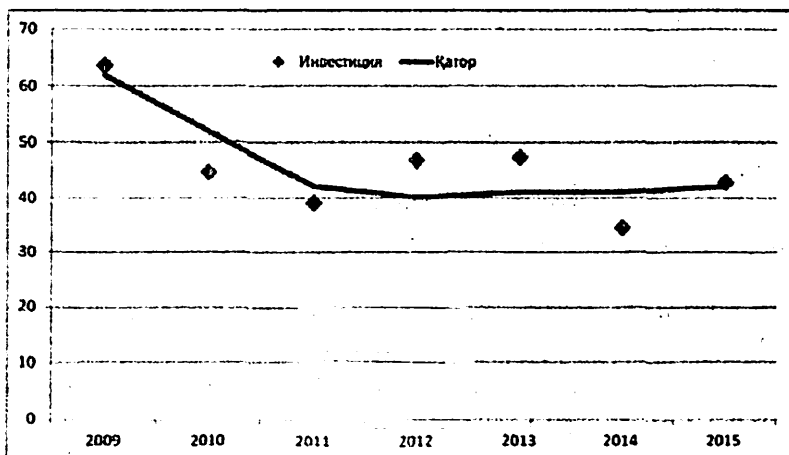
*Муаллиф томонидан ишлаб чиқилган

Республика иқтисодиётидаги ҳамда “Ўзбектелеком” АК даги ўзгаришларни инобатга олган ҳолда 4.3.2-жадвалда келтирилган компаниянинг самарадорлиги ва барқарор ривожланишига таъсир этувчи иқтисодий кўрсаткичларнинг ўзгаришларини таҳлил қилиш мумкин.

Жадвалда келтирилган маълумотларга кўра инвестициялар 2009 йилда кўп жалб қилинган бўлиб, 63,7 млрд. сўмни ташкил қилган, 2011 ва 2014 йилларда жалб этилган инвестициялар миқдори камайиб борган ва 2011 йилда 39,091 млрд. сўм, 2014 йилда эса – 34,555 млрд. сўмни ташкил этган. 2015 йилда компания даромади 450,8 млрд.сўмгача ошган.

Соф фойда бўйича инвестиция самарадорлик кўрсаткичининг энг юқори даражаси 2012 йилда бўлиб, 0,939 ни ташкил этган.

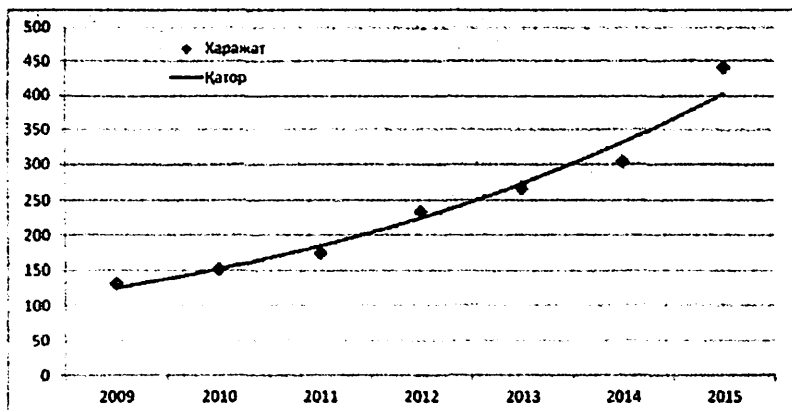
Тадқиқот натижаларига кўра жалб этилган инвестициялар ҳажмининг ўзгаришини ифодаловчи параболик модел 4.3.1-расмда келтирилган.

14.3.1-расм. “Ўзбектелеком” АЖга жалб этилган инвестициялар ҳажми ўзгаришининг параболик модели*

*Муаллиф томонидан ишлаб чиқилган

Харажатлар ўзгаришининг экспоненциал модели 4.3.2-расмда келтирилган. Ушбу расмдан кўриниб турибдики Компания харажатлари йил сайин ортиб бормоқда.

4.3.2-расм. “Ўзбектелеком” АЖ харажатлари ўзгаришининг экспоненциал модели*

*Муаллиф томонидан ишлаб чиқилган

Соф фойданинг жалб қилинаётган инвестициялар миқдори ва харажатларга боғлиқ бўлган икки ўлчовли чизикли регрессия модели асосида кўрсаткичлари қуйида келтирилади.

Юқорида келтирилган моделлар бўйича кутилаётган инвестиция миқдори 2016 йилда ўрта ҳисобда 47,158 млрд. сўмни ташкил қилиб, 0,9 эҳтимоллик билан айтиш мумкинки, ишончлилиқ оралиғи 40,4 млрд.сўм билан 53,9 млрд. сўм оралиғида бўлади. Даромад миқдори ўрта ҳисобда 500,5 млрд.сўм бўлганда, соф фойда 10,04 млрд.сўмни ташкил қилади. Соф фойдага нисбатан самарадорлик коэффициенти эса 0,204 дан 0,232 гача оралиқда бўлади.

Юқорида келтирилган моделлар бўйича истиқболдаги кўрсаткичлар 4.3.3- жадвалда келтирилган.

4.3.3-жадвал

“Ўзбектелеком” АҚ кўрсаткичларининг ўзгариши башорати*

№	Кўрсаткичлар	Вариантлар	2016 йил	2017 йил	2018 йил	2019 йил	2020 йил
1	Инвестиция, млрд. сўм	I	47,158	53,654	62,184	72,749	75,485
		II	40,416	47,504	56,494	67,428	80,853
		III	53,900	59,803	67,874	78,071	80,125
2	Харажат, млрд.сўм	I	490,192	595,914	724,438	880,682	1080,405
		II	411,306	523,969	657,862	818,419	1020,125
		III	569,077	667,859	791,014	942,944	1020,505
3	Даромад, млрд.сўм	I	500,554	608,977	740,818	901,106	1090,485
		II	419,549	535,099	672,454	837,171	1035,206
		III	581,558	682,854	809,183	965,040	1040,354
4	Соф сойда, млрд. сўм	I	10,362	13,063	16,380	20,424	25,602
		II	8,243	11,130	14,592	18,752	23,508
		III	12,481	14,995	18,169	22,097	27,105
5	Соф фойда бўйича инвестиция самарадорлик кўрсаткичи	I	0,218	0,243	0,263	0,281	0,339
		II	0,204	0,234	0,258	0,278	0,291
		III	0,232	0,251	0,268	0,283	0,338

*Муаллиф томонидан ишлаб чиқилган

Изоҳ: I – модернизацион вариант; II – инерцион вариант; III – инновацион вариант.

Маълумотларга кўра, ўрта муддатли истиқболдаги компанияга жалб этиладиган инвестициялар миқдори ошади ва 2020 йилда 75,485 млрд.сўмни ташкил қилади, бу ўз навбатида соф фойдани 25,602 млрд.сўмгача ўсишини таъминлайди. Натижада соф фойда бўйича инвестиция самарадорлик кўрсаткичи ҳам ошади ва 0,339 ни ташкил қилади, бу эса 2016 йилга нисбатан 0,121 (64 %) га кўпдир.

ХУЛОСА

Телекоммуникация соҳасида инвестиция фаолиятини самарали бошқаришнинг ташкилий-иқтисодий механизмларини такомиллаштириш учун қуйидаги хулосалар тақдим этилди:

1. Модернизациялаш шароитида инвестиция фаолиятини бошқариш тизимини шакллантиришнинг илмий-услубий асослари ёритиб берилди, бунда хорижий ва маҳаллий олимлар томонидан инвестицияга берилган таърифлар келтирилди ва жадвал тарикасида умумлаштирилди ҳамда уларнинг асосий вазифалари белгиланди.

2. Инвестиция фаолиятини бошқариш жараёнлари, функциялари ва мақсадлари ўрганилди.

3. Телекоммуникация соҳасида инвестиция фаолиятини бошқариш шакллари, усуллари ва функциялари ҳамда ушбу соҳани давлат томонидан тартибга солиш йўллари ёритиб берилди.

4. Глобаллашув шароитида телекоммуникация соҳаси инвестиция жараёнлари ривожланишининг халқаро тенденциялари кўрсатиб берилди, бунда баъзи халқаро телекоммуникация операторларининг солиштирма маълумотлари келтирилди ва миллий оператор билан таққосланди ҳамда телекоммуникация соҳаси индекслари бўйича дунё мамлакатлари рейтинги таҳлили келтирилди.

5. Телекоммуникация соҳаси инвестиция фаолиятини бошқариш тизимини шакллантиришга бўлган услубий ёндашувлар ишлаб чиқилди.

6. Телекоммуникация соҳасида инвестиция фаолиятини бошқариш услубиёти яратилди, бунда жалб этилган инвестициялар ҳажми ўзгаришининг параболик модели ва харажатлар ўзгаришининг экспоненциал модели ишлаб чиқилди. Соф фойданинг жалб қилинаётган инвестициялар миқдори ва харажатларга боғлиқ бўлган икки ўлчовли чизиқли регрессия модели яратилди.

7. Телекоммуникация соҳасида инвестиция фаолиятини бошқаришга таъсир кўрсатувчи омиллар ички ва ташқиға ажратилди ҳамда ёритилди. “Ўзбектелеком” АК инвестицион жозибадорлигини баҳолаш бўйича асосий рақобатчилари билан қиёсий таҳлили келтирилди. “Ўзбектелеком” АК фаолиятининг SWOT таҳлили ишлаб чиқилди.

8. Ўзбекистон Республикасида ахборот-коммуникация технологияларини ривожлантиришнинг ҳолатини аниқлашда қўлланиладиган индикаторлар тизими ўрганилди.

9. Телекоммуникация соҳаси инвестицион жозибadorлигини ўсиши ва телекоммуникация бозори ривожланишининг тенденциялари таҳлил қилинди. Бунда телекоммуникация соҳасидаги корхоналар томонидан кўрсатилган хизматлар ва ушбу соҳада инвестиция дастурининг бажарилиш кўрсаткичлари таҳлил қилинди. Республика аҳолисини рақамли телевидение сигналлари билан таъминлаш қамрови тадқиқ қилинди. Кенг полосали телекоммуникация хизматларидан фойдаланувчилар ва ўрнатилган портлар таҳлил қилинди.

10. “Ўзбектелеком” АК ва унинг ҳудудий филиаллари асосий фаолиятдан олинган даромадлари, янги хизмат турларидан олинган даромадлари, асосий хизмат турларидан олинган даромадлари ва молиявий барқарорлик кўрсаткичлари таҳлил қилинди.

11. Интернет хизматлари кўрсатувчи оператор ва провайдерларни вилоятлар кесимида бозор улуши тадқиқ қилинди.

12. “Ўзбектелеком” АКда амалга оширилган лойиҳалар ва телекоммуникация тармоқларини ривожлантиришнинг асосий кўрсаткичлари тадқиқ қилинди.

13. Телекоммуникация соҳаси инвестиция фаолиятини давлат томонидан тартибга солишнинг институционал механизмлари тадқиқ қилинди. Бунда инвестиция фаолиятини давлат томонидан тартибга солувчи ҳуқуқий-меъёрий ҳужжатлар ҳамда телекоммуникация соҳасида қўлланиладиган давлат стандартлари ўрганилди.

14. Телекоммуникация соҳасининг асосий ривожланиш кўрсаткичлари тадқиқ қилинди. Телекоммуникация соҳаси корпоратив секторида инвестиция фаолиятини ривожлантириш стратегияси ишлаб чиқилди ҳамда соҳасининг инвестицион жозибadorлигини ошириш бўйича таклифлар берилди.

15. Телекоммуникация соҳасида жорий этиш учун истиқболли инвестицион лойиҳалар таклифи келтирилди.

16. “Ўзбектелеком” АКнинг 2015-2020 йиллардаги инвестиция фаолиятини ривожлантириш стратегияси ишлаб чиқилди.

17. Корпоратив бошқарув тизимида телекоммуникация соҳаси инвестицион жозибadorлигини оширишнинг истиқболли йўна-

лишлари ишлаб чиқилди ва инвестиция фаолияти самарадорлигини баҳоловчи интеграл кўрсаткичлар баллар тизими асосида келтирилди.

18. “Ўзбектелеком” АКга жалб этилган инвестициялар ҳажми ўзгаришининг параболик модели, компания харажатлари ўзгаришининг экспоненциал модели ва соф фойданинг жалб қилинаётган инвестициялар миқдори ва харажатларга боғлиқ бўлган икки ўлчовли чизикли регрессия модели ишлаб чиқилди.

19. “Ўзбектелеком” АК кўрсаткичларининг ўзгариши прогнози модернизацион, инерцион ва инновацион вариантларда 2020 йилгача бўлган давр учун ҳисоблаб чиқилди.

Умуман олганда телекоммуникация хизматлари бозорида “Ўзбектелеком” АК истеъмолчиларининг истиқболдаги талабларидан келиб чиққан ҳолда инвестиция фаолиятини ривожлантириш мақсадга мувофиқ ҳисобланади. Бошқача қилиб айтганда, мавжуд хизматлар ёки технологик жараёнларни ривожлантиришда истеъмолчиларнинг келгуси талабларини инобатга олиш лозим бўлади. Бу эса ўз навбатида телекоммуникация ва маълумот узатиш соҳаси бўйича миллий операторнинг инвестиция фаолиятини ривожлантиришнинг асосий вазифаси ҳисобланади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

Норматив ҳуқуқий ҳужжатлар ва методологик аҳамиятга молик нашрлар:

1. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси. – Тошкент: «Ўзбекистон», 2014. – 36 б.
2. Ўзбекистон Республикасининг «Алоқа тўғрисида»ги Қонуни. 1992 йил.
3. Ўзбекистон Республикасининг “Инвестиция фаолияти тўғрисида”ги Қонуни. 1998 йил
4. Ўзбекистон Республикасининг “Чет эллик инвесторлар ҳуқуқларининг кафолатлари ва уларни ҳимоя қилиш чоралари тўғрисида”ги Қонуни. 1998 йил.
5. Ўзбекистон Республикасининг «Телекоммуникациялар тўғрисида»ги қонуни. 1999 йил.
6. Ўзбекистон Республикасининг «Ахборотлаштириш тўғрисида». Қонуни. 2003 йил.
7. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2000 йил 27 ноябрдаги 458-сонли «Телекоммуникациялар ва почта алоқаси соҳасида бошқарув тизимини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги Фармони.
8. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2001 йил 23 майдаги 230-сонли «2001-2005 йилларда компьютер ва ахборот технологияларини ривожлантириш, «Интернет» ахборот тизимларига кенг кириб боришни таъминлаш дастурини ишлаб чиқишни ташкил этиш чора-тадбирлари тўғрисида»ги Фармони.
9. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2002 йил 6 июндаги 200-сон «Компьютерлаштиришни янада ривожлантириш ва ахборот-коммуникация технологияларини жорий этиш чора-тадбирлари тўғрисида»ги Қарори.
10. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2006 йил 17 апрелдаги “Ўзбекистон Республикасида 2006-2010 йилларда хизмат кўрсатиш ва сервис соҳасини ривожлантиришни жадаллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида” ги Қарори.
11. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2008 йил 15 июлдаги ПФ-916-сонли «Инновацион лойиҳаларни ва технологияларни

ишлаб чиқаришга тадбиқ этишни рағбатлантириш борасидаги қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги Қарори.

12. «Ахборот-коммуникация технологияларини ривожлантириш жамғармасини янада ривожлантириш ва унинг маблағларидан самарали фойдаланиш тўғрисида» Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2012 йил 19 декабрдаги 356-сонли қарори.

13. Каримов И.А. Мамлакатимизда демократик ислохотларни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамиятини ривожлантириш концепцияси: Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси ва Сенатининг қўшма мажлисидаги маъруза. 2010 йил 12 ноябрь. – Т., 2010. – 56 б.

14. Каримов И.А. «Ўзбекистон ХХI аср бўсағасида: хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолатлари» –Т.: «Ўзбекистон», 1997.

15. Каримов И.А. «Ўзбекистон: миллий истиқлол, иқтисод, сиёсат, мафкура» – Т.: «Ўзбекистон», 1993.

16. Каримов И.А. «Бизнинг бош мақсадимиз – жамиятни демократлаштириш ва янгилаш, мамлакатни модернизация ва ислох этишдир» – Тошкент: «Ўзбекистон», 2005.

17. Каримов И.А. «Жаҳон молиявий-иқтисодий инқирози, Ўзбекистон шароитида уни бартараф этишнинг йўллари ва чоралари» – Т.: «Ўзбекистон», 2009.

18. Каримов И.А. 2015 йил иқтисодиётимизда туб таркибий ўзгаришларни амалга ошириш, модернизация ва диверсификация жараёнларини изчил давом эттириш ҳисобидан хусусий мулк ва хусусий тадбиркорликка кенг йўл очиб бериш – устувор вазифамиздир // «Халқ сўзи. 2015 йил 17 январь. № 11 (6194).

19. Каримов И.А. Ўзбекистон иқтисодий ислохотларни чуқурлаштириш йўлида. Т.: «Ўзбекистон», 1995 й. 270 бет.

20. Каримов И.А. Мамлакатимиз тараққиёти ва халқимизнинг ҳаёт даражасини юксалтириш — барча демократик янгиланиш ва иқтисодий ислохотларимизнинг пировард мақсадидир. -Т.: «Ўзбекистон», 2007 й. 200 бет.

21. Каримов И.А. Асосий мақсадимиз – юртимизда эркин ва обод, фаровон ҳаёт барпо этиш йўлини қатъият билан давом эттиришдир. // Халқ сўзи, 2007 йил 8 декабрь.

22. Каримов И.А. Ватанимиз ва халқимизга садоқат билан хизмат қилиш - олий саодатдир. -Т.: Ўзбекистон, 2007.

23. Каримов И.А. Инсон манфаатлари устуворлигини таъминлаш – барча ислохот ва ўзгаришларимизнинг бош мақсадидир. -Т.: Ўзбекистон, 2008 й. 17 бет.

24. Каримов И.А. Ватанимизни босқичма-босқич ва барқарор ривожланишини таъминлаш – бизнинг олий мақсадимиз.//Халқ сўзи, 2008 йил 7 декабрь.

25. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислоҳ Каримовнинг мамлакатимизни 2015-йилда ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш яқунлари ва 2016-йилга мўлжалланган иқтисодий дастурнинг энг муҳим устувор йўналишларига бағишланган Вазирлар Маҳкамасининг кенгайтирилган мажлисидаги маърузаси. Халқ сўзи, №11 (6446) 2016 йил 16 январь.

26. Каримов И.А. “Асосий вазифамиз – ватанимиз тараққиёти ва халқимиз фаровонлигини янада юксалтиришдир” Т.: “Ўзбекистон”, 2010 й.

Монография, илмий мақола, патент, илмий тўшламлар:

27. Анн Х., Багиев Т. Л., Тарасевич В.М. Маркетинг / под ред. Т. Л. Багиева. – СПб.: Питер, 2005. – С.736.

28. Armstrong G., Kotler P. Principles of Marketing. Prentice Hall, 12 edition, – 2006. – 613 p.

29. Белокнов А.В. и др. Менеджмент организации; современные технологии, Ростов на Дону, “Феникс”, 2002.

30. Горелик М.А., Голубецкая Е.А., Кузочков Т.А. Основы экономики связи. М.: РиС 1997.

31. Голубецкая Е.А. и др. Экономика связи. М. РиС 2006 г.

32. Горелик М.А. Экономика связи. М.: «Радио и связь», 2000 г.

33. Демина Е.В. и др. Менеджмент предприятий электросвязи. М.: «Радио и связь», 2001 г.

34. Котлер Ф. Маркетинг менеджмент. – СПб.: Питер Ком, 1998.

35. Основы экономики телекоммуникаций (связи). / Под ред. М.А. Горелика и Е.А. Голубицкой. М.: Радио и связь, 1999 г.

36. Рейман Л.Д. Информационные ресурсы. Россия.. Москва, 2000 г.

37. Рейман Л.Д. Средства информатизации государственных организаций и коммерческих фирм. Справочное пособие, НТЦ "Фирд-Инфо" 2002 г.
38. Срапионов О.С., Болдин В.Н. Экономика связи. М.: «Радио и связь», 1998 г.
39. Дракер П.Ф. Инновации и предпринимательство. М., 1992. 234 с.
40. Котлер Ф. Маркетинг: планирование, внедрение, контроль. Питер, Санкт-Петербург, Москва-Харьков, Минск 1999 г.
41. Шумпетер И. Теория экономического развития: Исследования предпринимательской прибыли, капитала, кредита и цикла конъюнктуры. – М.: Прогресс, 1982. – 455 с.
42. Амарян М., Локотков А., Чудинов С.К. Определение вклада факторов эффективности АСУ. Ж. "Вестник связи", М., 2003 г. №7, стр.23
43. Ғозибеков Д.Ғ., Қоралиев Т.М. Инвестиция фаолиятини таъкил этиш ва давлат томонидан тартибга солиш. Т.: Матбаатчи, 1993 й.
44. Ғозибеков Д.Ғ. Инвестицияларни молиялаштириш масалалари Т.: Молия 2003 й.
45. Вахабов А.В., Хажибакиев Ш.Х., Муминов Н.Г. Хорижий инвестициялар. Ўқув қўлланма Т.: Молия 2010 й.
46. Арипов А.Н., Иминов Т.К. «Ўзбекистон ахборот-коммуникация технологиялари соҳаси менежменти масалалари» Монография -Т.: «Фан ва технология», 2005.
47. Мухитдинов Х.А., Иминов О.К. Проблемы повышения финансово-экономической эффективности инфокоммуникационных услуг в Узбекистане. Диссертация на соис. уч.ст. к.э.н. Ташкент "Академия"-2007 г.
48. Шибаршова Л.И. «Развитие сферы почты и телекоммуникаций Республики Узбекистан в период рыночных преобразований (макроэкономические аспекты)» автореферат диссертационной работы. Ташкент.; АН РУз, 2001 г.
49. Кадыров А.М. и др. «Формирование информационного общества в Узбекистане: зарубежный опыт, тенденции и перспективы», Ташкент, "Iqtisodiyot"-2015 г.
50. Махмудов М.М. Роль отрасли связи и информатизации. Ж. "Экономический вестник Узбекистана", №6.2003 г. стр. 17-20.

51. Ахмедов Б.М. и др.. Основы системы менеджмента качества.–Т.: ИПТД «Узбекистан», 2009.–208 с.
52. Йўлдошев Н.К., Болтабоев М.Р., Рихсимбоев О.К., Ганиев Б.О. Стратегик менежмент. – Т.: ТДИУ, 2003. – 102 б.
53. Иминов Т.К. Рыночная экономика и обновление основных фондов Санкт-Петербурга, 1992 й. 150-бет.
54. Қосимова М., Юсупов М., Эргашходжаева Ш. Маркетинг. – Т.:ТДИУ, 2010 й. – 263 - бет.
55. Кадиров А.М., Шакирова К., Инновационный потенциал повышение конкурентоспособности национальной экономики. // Сбор. трудов. Мировой финансово-экономический кризис: национальные интересы и инновационная политика, том 2, 2009 г.
56. Kadirov A.M., Nuriddinov A.G. Information technologies in improvement of system relations with clients.//The opportunities for Application of Information and Modern Technologies for Development of education and Economic Growth. Т.: 2003, pp. 161-163 (TSTU Korean Association of Logos Management Ustoz Republican Foundatiion).
57. Михайлов В. Оценка эффективности альтернативных вариантов инвестиционного проекта. //Ж. «Экономический вестник Узбекистана». 1999 г., №1-2.
58. Шарп У., Г.Александр, Дж.Бейли. Инвестиции. Пер. с англ. – М.: ИНФРА, 2000 г.
59. Эклунд К. Эффективная экономика: шведская модель. – М.: Экономика, 1991г.
60. Шеховцев М. Стратегия развития информационно-коммуникационного сектора: мировые тенденции и перспективы России. М. 2006 г.
61. Котлер Ф. Основы маркетинга. Пер с англ. М.: «Бизнес-книга», 1995 г.
62. Абдуллаев И. Отечественная индустрия программных продуктов.// Экономическое обозрение. – 2005. – № 4. – С. 20 – 23.
63. Абрамова А. В. Международная торговля информационными технологиями: современное состояние и перспективы развития. М.:МГИМО,2007,с.12-13.
64. Дементьев В.Е. Длинные волны экономического развития и финансовые пузыри. – М.: Издательство ЦЭМИ РАН, 2009. – 88 с.

65. Дятлов С.А. Глобальная инновационная гиперконкуренция: стратегия, механизм, показатели / Стратегия и инструменты управления экономикой.- СПб.: ИПЦ СПбГУТД, 2010.- С.57-62.
66. Дятлов С.А., Марьяненко В.П., Селищева Т.А. Информационно-сетевая экономика: структура, динамика, регулирование.- СПб.: Астерион, 2008.- с.414.
67. Иргашев Б. Перспективы развития информационного общества в Узбекистане.// Экономическое обозрение. - 2005. - № 4. - С. 24 - 26.
68. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура./ Под ред. О.И. Шкаратана - М.: ГУ ВШЭ, 2000. - 608 с.
69. Кадыров А.М., Севлякянц С.Г., Отто О.Э., Ахмедиева А.Т. «Информационное развитие экономики Узбекистана». Т.: «Иктисодиёт», 2011г.-136с. АНРУз.
70. Лутфуллаев Р.А., Мухитдинова Н., Парпиев О.Р. Индикаторы науки, технологий и инновационной деятельности Республики Узбекистан. - Т.: Изд-во «Fanvatechnologiya», 2010.
71. Масуда И. Информационное общество как постиндустриальное общество. - М., 1997.
72. Портер М. Конкурентная стратегия. Методика анализа отраслей и конкурентов. - М.: Альпина Бизнес Букс, 2007. - 635 с.
73. Севлякянц С.Г. Влияние ИКТ на повышение конкурентоспособности национальной экономики // Рынок, деньги и кредит. - 2006. - № 8. - С. 33-37
74. Состояние и тенденции развития информационно-коммуникационных технологий за рубежом.(Под редакцией Полякова В.В.). М.: 2009,с.72.
75. Шамраев А.В. Правовое регулирование информационных технологий (анализ проблем и основные документы). - М, 2003. - С.141-148
76. В.Шульцева. Мировой цифровой ринг: тенденции, метаморфозы, цифры, прогнозы. IT-News № 1, IT-Weekly № 4, 2013.
77. Чернов А. А. Становление глобального информационного общества: проблемы и перспективы. М.: Издательско-торговая корпорация. «Дашков и К°», 2003. - 232с
78. Яковец Ю.В. Глобальные экономические трансформации XXI века - М.: Экономика, 2011. - 382 с.
79. Heeks R., Nicholson B. Software Export Success Factors and Strategies in Developing and Transitional Economies. 2002 - <http://>

idpm.man.ac.uk/idpm/di_wp12.htm

80. Webster Frank. Theories of the Information Society. – London: Routledge, 2002. – P. 15.

81. Веракин Л. Е. Глобальное информационное общество: Критерии развития и социально-экономические аспекты. – М.: Международный. акад. связи, 2001г.

82. Глазьев С.Ю. Экономическая теория технического развития/ отв. ред. Д.С. Львов. – М.: Новое издательство, 2008. – 235 с.

83. Кадыров А.М., Севлякянц С.Г. Интеграционные процессы в информационной сфере// Рынок, деньги и кредит. – 2007. – № 11. – С. 60-63.

84. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура./ Под ред. О.И. Шкаратана – М.: ГУ ВШЭ, 2000. – 608 с.

85. Махлуп Ф. Производство и распространение знаний в США / Под ред. Е. И. Розенталь; Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1966. – 462 с.

86. Нанотехнологии как ключевой фактор нового технологического уклада в экономике: монография / Под ред. Глазьева С.Ю., Харитоновна В.В. – М.: Тривант, 2009. – 304 с.

87. Роговский Е.А. США: Информационное общество: экономика и политика. – М.: Международ. отношения, 2008. – 407 с.

88. Яковец Ю.В. Эпохальные инновации XXI века. – М.: Экономика, 2004. – 444 с.

89. Яковец Ю.В. Глобальные экономические трансформации XXI века – М.: Экономика, 2011. – 382 с.

III. Фойдаланилган бошқа адабиётлар:

90. Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қумитасининг статистик маълумотлари.

91. Ўзбекистон Республикаси ахборот технологиялари ва коммуникацияларини ривожлантириш вазирлиги статистик маълумотлари.

92. “Ўзбектелеком” АКнинг статистик маълумотлари.

93. Индустрия экспорта программнога таъминоти в Ўзбекистане//Исследование Проекта ПРООН ИСТР. – Т., 2006, – 64 с.

94. <http://www.ict.gov.uz> – Координационный совет по развитию компьютеризации и информационно-коммуникационных технологий.

95. <http://www.uzinfocom.uz> – Центр развития и внедрения компьютерных и информационных технологий.

МУНДАРИЖА

Кириш	3
I боб. Телекоммуникация соҳасида инвестиция фаолиятини бошқариш тизимини шакллантиришнинг услубий асослари	
1.1. Модернизациялаш шароитида инвестиция фаолиятини бошқариш тизимини шакллантиришнинг илмий-услубий асослари	5
1.2. Глобаллашув шароитида телекоммуникация соҳаси инвестиция жараёнлари ривожланишининг халқаро тенденциялари	22
1.3. Телекоммуникация соҳасида инвестиция фаолиятини бошқариш шакллари ва усуллари	36
II боб. Корпоратив секторни ривожланишини ҳисобга олган ҳолда телекоммуникация соҳаси инвестиция фаолиятини бошқаришга бўлган услубий ёндашувлар	
2.1. Телекоммуникация соҳаси инвестиция фаолиятини бошқариш тизимини шакллантиришга бўлган услубий ёндашувлар	49
2.2. Корпоратив бошқарув тизимида телекоммуникация соҳаси инвестицион жозибадорлигини баҳолаш услубиёти	57
2.3. Телекоммуникация соҳасида инвестиция фаолиятини бошқариш самарадорлигини баҳолашнинг индикаторлар тизимини шакллантириш	70
III боб. Бозордаги рақобатни ўсишини ҳисобга олган ҳолда телекоммуникация соҳаси инвестиция фаолиятини ҳозирги ҳолати ва уни баҳолаш	
3.1. Телекоммуникация соҳаси инвестицион жозибадорлигини ўсиши ва телекоммуникация бозори ривожланишининг тенденцияларини таҳлил қилиш	79
3.2. Телекоммуникация соҳаси корхоналари инвестиция фаолиятини бошқариш самарадорлигига таъсир қилувчи омиллар	94

3.3. Миллий иқтисодийни модернизациялаш шароитида телекоммуникация соҳаси корхоналари инвестиция фаолиятини бошқариш тизимини шакллантириш хусусиятлари	129
---	-----

IV боб. Телекоммуникация соҳасида инвестиция фаолиятини бошқариш самарадорлигини оширишнинг ташкилий-иқтисодий механизмлари

4.1. Телекоммуникация соҳаси инвестиция фаолиятини давлат томонидан тартибга солишнинг институционал механизмлари	169
4.2. Телекоммуникация соҳаси корпоратив секторида инвестиция фаолиятини ривожлантириш стратегиясини ишлаб чиқиш	189
4.3. Корпоратив бошқарув тизимида телекоммуникация соҳаси инвестицион жозибadorлигини оширишнинг истиқболли йўналишлари	200
Хулоса	216

Турсунов Шерзод Абдукодирович

**ТЕЛЕКОММУНИКАЦИЯ СОҶАСИДА
ИНВЕСТИЦИЯ ФАОЛИЯТИНИ
САМАРАЛИ БОШҚАРИШНИНГ
ТАШКИЛИЙ-ИҚТИСОДИЙ
МЕХАНИЗМЛАРИНИ
ТАКОМИЛЛАШТИРИШ**

(монография)

«TAMADDUN» нашриёти, 100011.
Тошкент шаҳри, Навоий кўчаси, 30-уй.

Мухаррир: Ш. Жўраев
Мусахҳиҳ: Д. Абдужалилова
Саҳифаловчи: У. Саидов

Лицензия рақами АИ №247. 02.10.2013 й.
Босишга 14.06.2016 й.да рухсат берилди. Бичими 60x84 1/16.
Офсет усулида босилди. «Uz-Times» гарнитураси.
Шартли б.т. 14,25. Адади 300 нуска. Букортма №14/06.

«Tafakkur-qanoti» МЧЖ босмаҳонасида чоп этилди.
Тошкент ш, Навоий кўчаси, 30-уй.